BIBLIOTHEEKLEVEN

ORGAAN DER CENTRALE VEREENIGING
VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN
EN VAN DE NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN
BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN

REDACTIE:
E. DE CLERCQ, J. D. C. VAN DOKKUM,
ANNIE C. GEBHARD, Dr. H. E. GREVE,
G. A. EVERS, Secretaris

10DE JAARGANG — 1925

BERICHT. „Bibliotheekleven" verschijnt in de eerste week van elke maand. Het Redactie-adres is: Van Speykstraat 20, Utrecht. Artikelen en bijdragen moeten uiterlijk den 15den, advertentiën den 25sten van iedere maand aan het Redactie-adres worden ingezonden. De abonnementsprijs bedraagt *f* 5.— per jaar, fr. p. p -:- Leden der beide Vereenigingen wordt het orgaan gratis toegezonden. -:-

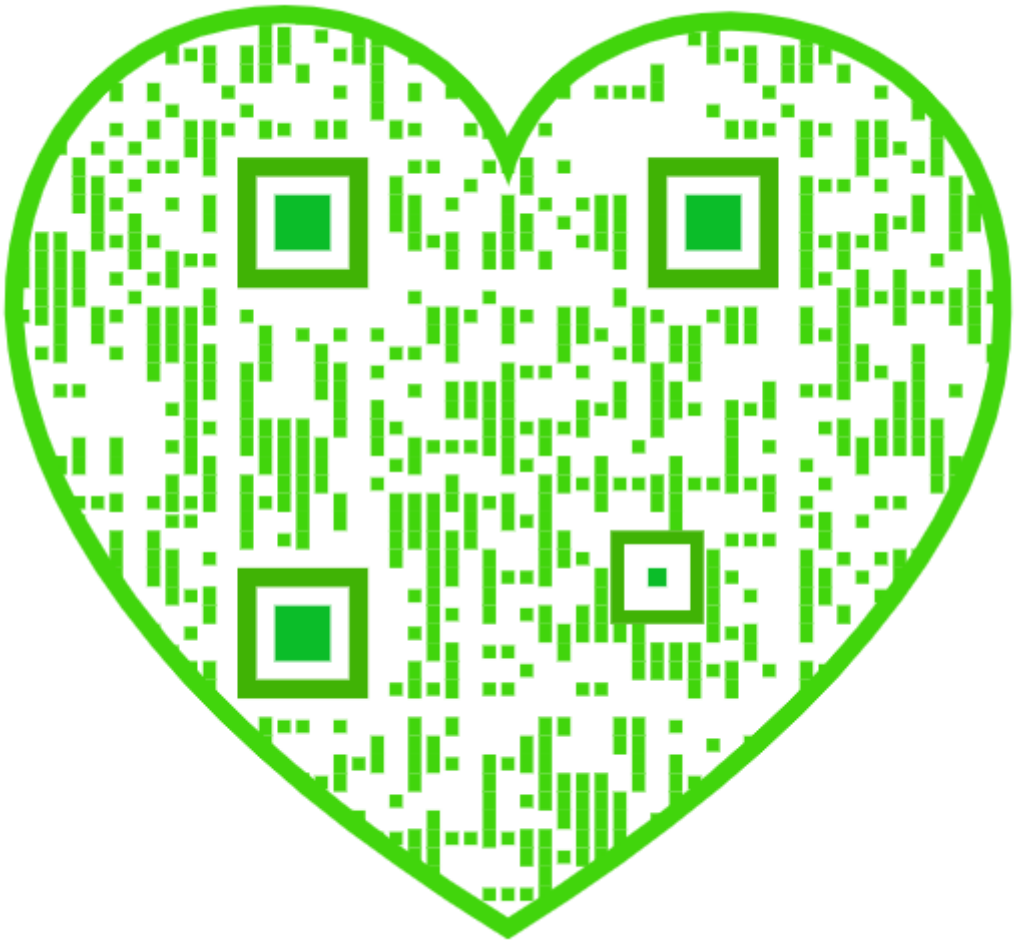

INHOUDSOPGAVE.

Blz.

Van de Redactie 81, 97
Centrale vereeniging voor openbare leeszalen en bibliotheken 17, 65, 68, 81, 97, 113
Nederlandsche Vereeniging van bibliothecarissen en bibliotheek-ambtenaren 1, 17, 33, 66, 69, 82, 98, 145, 161, 177
Bibliothecarissen-congres 1925 . . . . . 33, 66

Bartling, D., De roman in de openbare leeszaal en bibliotheek 20, 118
———, De beteekenis van het dubbelexemplaar 149
Binnenlandsche kroniek: Alkmaar 112; Amersfoort 121; Amsterdam 15, 27, 31, 46, 48, 78, 80, 96, 128, 187; Arnhem 16; Arrondissements-bibliotheken 47; Assen 160; Bergen op Zoom 144, 156, 173; Bond van R.K. O.L.B. 125; Breda 16, 48, 157, 173; Bussum 121, 160; Delft 32, 128, 144; Deventer 27; Eindhoven 48; Enschedé 27, 80, 144, 157; Gouda 30; 's Gravenhage 46, 79, 123, 157, 174, 176; Groningen 30, 79, 80, 96, 144, 159; Haarlem 58, 80, 112; Harlingen 96; Helmond 159; Hengelo 188; 's Hertogenbosch 124; Laren 30; Leeuwarden 80, 96, 174; Leiden 112, 120, 124; Middelburg 176; Monnikendam 47; Nieuweschans 159; Nijmegen 31, 125; Overijsel 16; Roomsch-katholiek O.L.wezen 16; Rotterdam 48, 144, 160, 176; Schiedam 176; Sneek 61, 159; Steenwijk 144; Tilburg 61; Utrecht 96, 112, 144; Vianen 125; Wereldbibliotheek-vereeniging 47; Zaandam 125; Zandvoort 47; Zeist 176; Zutphen 32.
Boer, A. de, Over lezen door kinderen 161
Buy, J. B. du, Vakliteratuur 187
Clercq, E. de, Nog eens: de letterkundige aanschaf der openbare leeszalen 18
———, De nieuwe koers van „Bibliotheekleven" 70
———, Vakliteratuur 120
Daniels, M., Het „drieklassen-systeem" en een nieuwe catalogus 115
Dijk, J. van, Een tentoonstelling van het moderne boek 145
Gebhard, A. C., Nijhoff's index 3
———, Vakliteratuur 58
Hartelust, H., Overwegingen van een congressist 1924 75

Blz.
Heering, G., Vakliteratuur 171
Jaarverslag (Uit het) 1924 der Centrale vereeniging voor reizende bibliotheken 129
Jolles, J. A., Bezoek aan twee Fransche bibliotheken 4
Jurgens, W. S., Vakliteratuur 141
Ketner, C. H., Drukken in eigen beheer 26
Kloos, L. C., De „regels voor de titelbeschrijving" van de rijkscommissie 135
Kruitwagen, Bonaventura, Wat men in de Nederlanden las in de 15e eeuw 41, 51, 87, 102
———, Het doel en het nut van onze bibliothecarissen-congressen 179
Meulen, J. ter, Het bezoek van Eugène Morel 2
Pedersen (J.), Nieuwe bibliotheekeischen. Ingeleid en vertaald door H. J. Kluit 165
Personalia 16, 31, 48, 80, 96, 112, 128, 144, 160, 176, 188
Ritter Jr., P. H., A. J. de Mare. 1885—1925 49
Robbers, A. E., Ons vakblad. Met aanteekening van de Redactie 72
———, Repertorium van vakliteratuur over openbare leeszalen . . 177
Schultz, B., Vakliteratuur 142
Staatsbegrooting (Uit de) voor 1926 169
Steenbergen, C. A., Vakliteratuur 139
Strien, W. A. C. van, De letterkundige aanschaf der openbare leeszalen 8
———, Misplaatste? bibliotheek-psychologie 24
Vakliteratuur: Bibliotheekleven 70, 72; Catalogus Jeugdbibliotheek „Reuvens" Leiden 120; Paedagogie en lichamelijke opvoeding. Keuze-catalogus der S. B. en L. van Haarlem 58; Boekzaal der geleerde wereld 141; Huebner, Das Buch und der Mensch 142; Knappert, Bibliographische inleiding tot de theologie 139; Ladewig, Die kleine Bücherei 187; Nijhoff's Index 3; The Palimpsest 171; Regels voor de titelbeschrijving 135.
Verwijnen, J. J., Waarachtig verhaal van 't gepasseerde bij de wintervergadering van de Nederlandsche vereeniging van bibliothecarissen en bibliotheek-ambtenaren 35

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Wintervergadering.

Het Bestuur maakt bekend, dat de *wintervergadering* zal plaats hebben op *Maandag 12 Januari 1925* in *den Haag*. Het *programma* is vastgesteld als volgt:

10.30 uur voorm.: samenkomst in het *Museum Meermanno-Westreenianum* (Prinsessegracht 30, dicht bij het station S.S., van het station H.S.M. met lijn 9 te bereiken); bezoek aan dit museum; de Heer A. J. de Mare heeft zich bereid verklaard om voorlichting te verstrekken.

12 uur: wandeling naar het Vredespaleis, waar de *lunch* gebruikt wordt. Den leden, die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, wordt verzocht een bedrag van *f* 1.75 per couvert *vóór 9 Januari* per postwissel of via den Postchèque- en girodienst te doen toekomen aan den secretaris, Dr. A. Lysen, *33 Archimedesstraat, 's-Gravenhage (postrekening 74445)*.

1.30 uur: *ledenvergadering* in het Vredespaleis. Het Bestuur stelt voor in het *huishoudelijk reglement* de wijzigingen aan te brengen, die in het vorig nummer (Jrg. IX, bl. 173—174) zijn afgedrukt.

Na de ledenvergadering:

Voordracht door den Heer Eugène Morel (Vice-président de la Société des gens de lettres, bibliothécaire de la Bibliothèque Nationale, Paris) over: „Les bibliothèque publiques et le livre français depuis la guerre".

3.30 uur: bezoek aan de *Koninklijke Bibliotheek*. Daar de Directeur, de Heer Dr. P. C. Molhuysen, verhinderd is, zal de Heer Dr. C. H. Ebbinge Wubben, Onder-Bibliothecaris, onze leden daar ontvangen en hun voorlichting verstrekken.

Namens het Bestuur,
de secretaris: A. LYSEN.

HET BEZOEK VAN EUGENE MOREL.

In meer dan een opzicht kunnen wij er ons in verheugen, dat de Heer Eugène Morel, een der Bibliothecarissen van de beroemde Parijsche bibliotheek, gevolg heeft gegeven aan de uitnoodiging van het Bestuur der Vereeniging voor Bibliothecarissen en Bibliotheekambtenaren de koude reis naar het Noorden te ondernemen en den 12den Januari ter gelegenheid van de wintervergadering als spreker op te treden.

Onze Fransche collega toch behoort niet alleen tot de vooraanstaande mannen in de moderne Fransche bibliotheekbeweging, maar hij is tevens een roman- en tooneelschrijver van vermaardheid en, in tegenstelling tot de meesten zijner landgenooten, een kenner van vele vreemde landen en volken.

In het buitenland verwierf de Heer Morel op ons gebied bekendheid door zijn geschriften over de leeszalen, waarvan zelfs een der meest frappante gevolgen is geweest, de totstandkoming van de wet van 1921 op het Belgische bibliotheekwezen.

Hebben wij dus eenigen grond te verwachten, dat de Heer Morel niet slechts tot ons zal komen als de charmante collega, die in de meest welluidende taal ons vriendelijke dingen zal zeggen, maar ons ook werkelijk iets zal leeren, onzerzijds zullen wij in de gelegenheid zijn bij een bekend vreemdeling het oppervlakkig oordeel over ons land en ons werk grondig te herzien. De Heer Morel wenscht namelijk aan zijn voordracht in den Haag een kort bezoek aan eenige Hollandsche bibliotheken te verbinden.

Ik hoop dat dit schrijven er toe bijdraagt, dat ook zij die nog aarzelen mochten, het besluit zullen nemen om onze wintervergadering te bezoeken.

Het geldt hier de uitbreiding van onze kennis omtrent onze eigen en vreemde instellingen en tevens de versterking van den band met onze buitenlandsche vakgenooten.

Vredespaleis, Nieuwjaar 1925. TER MEULEN.

NIJHOFF'S INDEX.

Met het verheugend bericht dat door uitgever en bewerker van Nijhoff's index een bespreking met het bestuur is toegezegd over een mogelijke wijziging in de redactie dezer uitgave, opent zich een nieuw perspectief voor den Nederlandschen periodiekenindex. Nu het gevaar van stopzetting van den index is geweken en op gezette tijden als van ouds de tijdschriftoverzichten binnenkomen, merkt men eerst recht hoe dit eenig en kostbaar bezit eenvoudig niet had kunnen worden gemist. Maar het moet evenzeer erkend, dat wie van dezen met onverflauwden ijver voortgezetten arbeid de vruchten plukt, nogal eens tot zich zelven zegt: dees perzik smaakt naar meer.

Immers hoe moet men zich het gebruik van den index voor de toekomst denken? Voor de weinigen, die den index in kaartvorm kunnen bijhouden, zal deze altijd zichzelf gelijk blijven. Maar de velen die den index gebruiken in de roze afleveringetjes, jaarlijks saamgevoegd in blauwe bandjes, elk bandje evenwel blijvend twaalf afleveringetjes zonder meer, wat dus wil zeggen twaalf maal zoeken in elk bandje, die velen zullen wel elk jaar sterker gaán verlangen naar een zoekmethode, waarbij een dozijn tot een eenheid wordt herleid. Het ligt voor de hand dat een jaarlijksch register hier een uitkomst zijn zou.

En, zooals het nu eenmaal gaat, wanneer er één wensch is uitgesproken, volgen er meer, die evenwel volgens de meening van wie den index dagelijks hanteert, wel samen te vatten zijn in den éénen dubbelen wensch: meer tijdschriften en minder titels. Elke titel alleen vermelden onder het onderwerp, de titels doorloopend nummeren, en aan 't slot van elke aflevering een registertje op de schrijversnamen met verwijzing naar de nummers, zou den omvang van elke aflevering tot ongeveer op de helft terugbrengen. Meer tijdschriften behandelen, zooals het lijstje van 1922 aangaf, doet den index echter weer uitdijen en zoo weegt het een tegen het ander op.

Het zou niet moeilijk zijn hieraan nog meerdere verlangens toe te voegen over opzet en uitvoering als niet conflicten dreigden met traditie en consequentie, want continuïteit in de kleine dingen is bij een werk als dit toch wel een heel groot ding. En ten slotte blijft, vergeleken met den Duitschen zoowel als met den Amerikaanschen index, het over een langer tijdsbestek tegelijkertijd verwerken, datgene wat het zwaarste weegt, en dus de grootste wensch: aan het eind van elk jaar een schrijvers- en, zij het beknopt, onderwerpsregister, met misschien eens als apotheose een vijfjaarlijksch cumulatief.

Alles wat de snelheid van het zoeken in de jaargangen kan bevorderen, verhoogt in hooge mate de bruikbaarheid van den index voor moderne bibliotheken en daarom is de toezegging van een bespreking in dit opzicht zoo'n verheugend feit.

Mocht iemand aan het bovenstaande iets willen toevoegen of een andere zienswijze voorstaan, zoo zal ondergeteekende hiervan gaarne, (vóór de volgende ledenvergadering) kennis nemen, opdat op de aanstaande conferentie hiermee rekening kan worden gehouden.

ANNIE C. GEBHARD.

Amsterdam, van Eeghenlaan 35.

BEZOEK AAN TWEE FRANSCHE BIBLIOTHEKEN.

In Juli van dit jaar, op een wandeltocht door een gedeelte van Zuid-Frankrijk, had ik het geluk (want wie onzer zou eene goedgevulde kast met boeken nog kunnen en willen voorbijloopen?) in de buurt van twee openbare bibliotheken te komen.

De eerste was te Grenoble. Deze, in één gebouw met het schilderijenmuseum, ontstond uit eene samenvoeging van verscheidene oude boekenverzamelingen, van 1771 af door de stad in eigendom verkregen. De bibliotheek van eenen bisschop van Grenoble vormde het begin, daarbij kwamen alle boeken van zekere abdij, dan de rechtsgeleerde bibliotheek van de

orde van advocaten der stad, en eindelijk (in 1813) vele kostbare handschriften en wiegedrukken uit het beroemde klooster van de Grande Chartreuse. Met latere aanwinsten een totaal van omstreeks 200.000 banden opleverend.

In eene 35 meter lange zaal is een gedeelte gelijkvloers en op drie galerijen rondom geborgen, de rest bevolkt het magazijn achter de leeszaal ernaast. Men kan evenwel nergens bij, want voor de onderste kasten in de zaal is een lange rij vitrines, van zuilenpaar tot zuilenpaar, en waar gebroken met een gesloten hekje verbonden, alleen overkomelijk voor den man die de sleutel heeft. Zoodat ge op een afstandje moogt zien naar de duizenden keurige bandjes en als ge iets wenscht in handen te nemen u in de leeszaal — lees- en schrijfruimte gevend aan 52 bezoekers — aan den aan het eene einde, vlak vóor 't magazijn, op eene verhooging gezeten ambtenaar hebt voor te stellen.

In mijn geval was het echter nóg beter, hem te verzoeken mij naar M. le Conservateur te willen doen geleiden, die zijn kamer aan de tegenoverliggende zijde van de leeszaal heeft. Want ik had, toen ik de groote zaal eenmaal was doorgewandeld, minder verlangst naar den sleutel van eenig hekje dan naar dien der vitrines. Er lag daar nl. eene uitgezochte verzameling wiegedrukken, „une exposition", zegt de catalogus dezer tijdelijke tentoonstelling, „qui a pour but de présenter en un ensemble didactique un choix d'ouvrages imprimés ornés de figures, permettant de suivre les progrès de l'illustration du livre au XVe siècle". Dat was een tref. Doch alles achter glas, gelijk verleden jaar in Haarlem. En behalve dat lagen daar boeken waarvan alleen de band zichtbaar was, zeldzame banden ongetwijfeld; maar denk eens aan, eindelijk zijt ge voor een exemplaar, en wat voor een, van Gutenbergs Catholicon aangeland, en ge zoudt u met den band moeten tevredenstellen? En verder, om nog iets te noemen, ge zoudt slechts éene prent van de Hypnerotomachia Poliphili mogen zien?

Gelukkig was M. Royer zoo welwillend als iemand, die zijn schatten gaarne ten volle toont en hunne waarde toelicht. Dus gingen wij op ons gemak langs de rijen en bezagen en be-

spraken boek na boek. Nu moest ik erkennen dat, als men letter en papier van Gutenbergs arbeid bezichtigd en het colophon gelezen heeft, men dien lederen band toch wel heel mooi vindt! Een halve eeuw jonger dan het boek, Duitsch werk, in gaven staat. In het middenstuk telkens twee dieren tegenover elkaar, hert en hinde met lelie in den bek, een aap en een dergelijk langer geoord beest, bok en eenhoorn, fijn geteekende beweeglijke dieren; en in den rand boven een beer en een leeuw, wiens staart overgaat in den bloemslinger welke, naar beneden loopend, weer eindigt in den staart van een der beide draken, onderaan tegenover elkaar gezet. De andere zijde is met stempels, minder oorspronkelijk, bewerkt.

De Fransche boeken waren meest uit Lyon en Parijs, een enkele van Grenoble zelf, „Statuta Synodalia nova", gedrukt door Jean Belot in 1495; vijf jaar later werkte hij te Genève. Nederlandsche wiegedrukken bezit de bibliotheek niet, maar van eenen verzamelaar in de buurt lag er tijdelijk Lud. de Saxonia's leven van Jezus, de prenten (vooral geel) gekleurd. Vermelding verdienen ook de „Statuta ordinis Cartusiensis" (Bazel, J. de Amerbach 1510) waarin het portret van den man wiens liefde voor boeken het meest tot de belangrijkheid — wat betreft oude drukken — der tegenwoordige verzameling heeft bijgedragen: François Dupuy, prieur général van de Chartreuse van 1503 tot 1521.

't Was een heerlijke morgen in dat welvoorziene gebouw, en had men even van boeken genoeg, ernaast lagen de statige zalen schilderijen, waar het scheen dat Zuidelijken en Noordelijken waren samengekomen om zich aan elkaar voor te stellen. Wonderlijke tegenstellingen, Rembrandt en Perugino, Rubens naast Veronese.... In een kleine kamer had men weer Egyptische oudheden, ook een papier met hieroglyphen, in 1811 geteekend en gekleurd door Champollion, dus lang vóór het verschijnen van de eerste „Lettre à M. de Blacas". Zijn familie woonde in Vif ten Zuiden van Grenoble, de bibliotheek bezit brieven van hem, maar al het belangrijke zijner groote nalatenschap is, gelijk bekend, in de Bibliothèque Nationale.

Zoo was 't in de hoofdstad van Isère, in het stille huis van deze „koningin der Alpen"; en als men nu in een oogenblikje

de twee passen wil overwippen, waarover een gewoon mensch dagen doet, en dan nog dat heuvelruggetje bij Leschaux, dan kunnen we in gedachten langs het mooiste der beide Fransche Alpenmeren afdalend in een andere oude stad aankomen, tegenwoordig de hoofdstad van Haute-Savoie: Annecy. Daar vond ik de tweede bibliotheek. Ook naast een museum en daarmede de bovenste verdieping van het gemeentehuis innemend; een museum van allerlei, slecht verlicht helaas en overvol. Een paar vitrines slechts bevatten weer de zeldzaamste drukken der bibliotheek, en deze was verder geheel in 't ontoegankelijke magazijn, een vrij ongezellig leeszaaltje met kaart-catalogus ervoor. Een blik daarin wekte het verlangen naar eenige toelichting, en aangezien nergens een ambtenaar te bekennen viel klopte ik aan de glazen deur eener aangrenzende kamer. Zoo kwam ik in het studeervertrek van den bibliothecaris, en zoo is het ook gekomen dat (met alle achting voor de 20.000 banden dezer bibliotheek) het belangrijkste stuk voor mij dien middag geworden is: meneer zelf, M. le bibliothécaire.

Ik weet niet of men hem hier kent, M. Marc Le Roux, maar hij moet in die streek als een ijverig geleerde van goeden naam bekend staan. IJverig. Het is waar, veel boeken worden daar niet uitgeleend (misschien 2500 per jaar), de bibliotheek is slechts drie dagen in de week geopend; doch hij is de eenige man die ervoor zorgt, tevens conservator van het museum, dat uitgebreide verzamelingen gesteenten, dieren e. d. uit de Alpen bevat, waarover hij veel schrijft en heeft geschreven, o.a. eene aan reizigers met iets meer dan de gewone belangstelling welbekende geologie van de Fransche Alpen. Zijn artikelen publiceert hij veelal in het bulletin der „Académie Florimontane", blijkbaar herleefd, die aloude trots van Annecy, door François de Sales en Antoine Favre in 1606/7 gesticht, ouder nog dan de Académie Française. Ik mocht er 't een en ander van zien. Zijn wijze van uitleening was deze, dat hij een, ook in onze uitleeningen bekend, register hield waarin hij aanteekende en afteekende, terwijl tevens op de opengekomen plaats in de kast een tamelijk dik plankje werd gezet, waaraan eerst door middel van een punaise een vodje papier was geprikt, met

titel van 't uitgeleende boek, naam en adres van den lezer beschreven. „C'est le système de la Bibliothèque Nationale", verzekerde hij. Dat moet dan boomen kosten.

In die kleine volle kamer was 't wèl gezellig, aan de wanden hingen kaarten en kleine aardige schilderijtjes: zoo'n natuurvriend, die het landschap bestudeert, kan gewoonlijk ook nauwkeurig teekenen en een beetje schilderen. Toen ging een diepe kast open, waarin eene plank een volledig radio-toestel droeg.... „ook zelf gemaakt?" Nee, dàt deed een ander voor hem. Gisterenavond nog een prachtige Tannhäuser gehoord, uit Londen....

Elk verhaal heeft zijn moraal, men mag ze willen hooren of niet. Voor elke bezoeker eener bibliotheek, die door zijne komst toch altijd blijk geeft van eenigerlei belangstelling, is het waarlijk eene heerlijkheid door de menschen, belast met het beheer der boeken welke die belangstelling min of meer hebben getrokken, op eene wijze ontvangen en ingeleid te worden, dat de belangstelling groeit en steeds meer beslaat, aangemoedigd vóor alles door de blijdschap waarmee de ambtenaar, zonder opdringerigheid, zich gaf, zich ter beschikking stelde. Daarom, laten wij die dagen dat we minder toeschietelijk zouden zijn dan de bezoeker wenschte ons een dier uren herinneren, waarin wij zelf bezoeker waren en van vriendelijk geleide en voorkomendheid veel hebben genoten.

Arnhem, October 1924. J. A. JOLLES.

DE LETTERKUNDIGE AANSCHAF DER OPENBARE LEESZALEN.

Laat mij op deze bladzijden een pleidooi mogen voeren. Een zwaarwichtig pleidooi, waarin misschien naar den smaak van dezen of genen te veel zal voorkomen van strenge principes en zuivere basissen, en waarin men mogelijk de zware sfeer van een Universiteits-Bibliotheek zal voelen hangen en niet de lichtere sfeer der Openbare Leeszalen, hoezeer het te behandelen onderwerp ook vrijwel uitsluitend juist deze Openbare Leeszalen raakt. Ik verzoek den welwillenden lezer

echter, niet te spoedig voor deze zwaarwichtigheid terug te deinzen, aangezien ze de natuurlijke tegenpool vormt voor het gebrek aan zwaarwichtigheid, dat ik op deze bladzijden signaleeren wil.

Ik zal het dan hebben over de wijze, waarop naar mijn meening de letterkundige afdeeling eener Openbare Leeszaal moet worden verzorgd, en wil terstond opmerken dat ik deze kwestie zoover ze de Universiteits-Bibliotheken aangaat, hier onbesproken laat. De traditie dezer Bibliotheken is, de literatuur, als zijnde „amusement", haar plaats onder de andere uitingen des geestes te betwisten, ondanks het feit dat er officiëele professoren in literatuur-geschiedenis zijn. Met deze verbleekte traditie wensch ik thans niet te strijden.

En ook overigens wil ik niet meer polemiseeren dan strikt noodig is, noch ook het licht op deze kwestie laten vallen van al te veel zijden. Wij hebben met een zeer lastig probleem te doen, en bedoeling is juist, dit probleem zooveel doenlijk te ontwijken. Er zouden een overtalrijke hoeveelheid factoren in het geding te betrekken zijn. Want er is een bibliotheekbezoekend publiek met evenveel behoeften als de koppen der veelkoppige hydra; en er zijn bibliotheek-financiën, plus bibliotheek-financiëele ergernissen in alle soorten van gedaante; er zijn bibliothecarissen en commissies van beheer, alles met eigen opvattingen; tallooze meeningen over wat een roman is, en over wat een goede roman is; er is het belangwekkend terrein der niet-neutrale zône enz. enz. En zoo is er een legio van factoren, waaronder schrijver dezes trachten moet niet bedolven te raken. Hij zal er zich dan ook voor wachten, ze in dit artikel op te roepen en tegen elkaar in het harnas te jagen. Bedoeling is juist, de lijn te trekken waarlangs zich z. i., met vermijding van vele problemen, de literaire aanschaf der Openbare Leeszalen kan bewegen.

In een artikeltje in „Bibliotheekleven" [1]), dat tot titel draagt: „In- uit- en ontspanningslectuur" vangt de heer van Dokkum aan, met op o. i. onjuiste taalkundige gronden te fulmineeren tegen het woord: „Ontspanningslectuur". Het is echter maar

1) 3e Jaargang (1918).

een onschuldig aanloopje tot zijn eigenlijke betoog, waarin hij opmerkt dat de groep „uitspanningslectuur" elementen bevat „die moeten worden uitgeschoten, omdat de strekking der leeszaal een ethische en ontwikkelende is en haar arbeid zich beweegt buiten het terrein der kritieklooze leesbibliotheken". En hier kan ons, zegt hij, „de verachte maar nu eenmaal gebruikelijke term als noodhulp dienen. Al den rommel gooien we op een hoop en zetten er een sein-onveilig op, een roode vlag, waarop met groote witte letters de gedenkwaardige woorden „Ontspanningslectuur".... En dan schroeven we de slang aan de brandleiding en spuiten het geheele zaakje naar buiten, de boeken en de term erbij".

„Wie zeide er ook weer", vervolgt hij, dat „ontspanningslectuur" in de openbare leeszaal behoorde te worden opgenomen?!... We hebben haar thans gezuiverd: de *in*spannings- en *uit*spanningslectuur blijven, het overige troepje reist ter mestvaalt en vandaar naar den papiermolen." En wat verder merkt hij o.a. op: „Het hoofddoel der Openbare Leeszaal is m. i. *ontwikkeling, leering* en niet *vermaak* of *tijdverdrijf*. Er is dus geen reden om rekening te houden met het publiek, dat uitsluitend de beide laatstelijk genoemden zoekt".

Wij gaan thans met stilzwijgen 's heeren van Dokkums onderscheiding tusschen *in*spannings- en *uit*spanningslectuur, tusschen studie- en literaire boeken voorbij, om hier slechts te accentueeren op welke wijze hij zich uitlaat over het amusements-element der Openbare Leeszalen. Hij heeft er geen pardon voor en is schrikkelijk in zijn toorn. Wij zijn het eens met dezen toorn; maar zal toorn ons leeren waar de *uit*spanningslectuur ophoudt en de *ont*spanningslectuur begint? Is de toorn van den heer van Dokkum de grenslijn tusschen deze beide? Ik wil maar constateeren dat hij de problemen die bij de definiëering dezer begrippen rijzen, ten eenenmale voorbijgaat. Hij zet de slang aan de brandleiding, en laat verder aan deze slang de leiding. Zou er geen gevaar zijn, dat deze slang in haar redeloosheid de heele bibliotheek naar buiten spuit?!

De lijnen die de heer van Dokkum in zijn artikeltje trekt, zijn stellig de onze niet.

Laat ons thans eerst de lijn volgen, die door de practijk der Openbare Leeszalen wordt getrokken. Is dit een *ont*spannings-, een amusementslijn? Is het een *uit*spannings-, is het een *in*-spanningslijn? Het is schrijver dezes, die hoopt met deze argelooze bekentenis niet de verachting op zich te laden van bekwamer vakgenooten, nimmer duidelijk mogen worden waar in deze bibliotheken het amusement eindigde en de geestelijke opbouw begon. Hij heeft nimmer iets anders gezien dan een onoplosbaar kluwen van amusements-, schoonheids-, opvoedings- en andere tendenzen, een mixtum, om in de lijn des heeren van Dokkum te blijven, van *in-*, *uit-* en *ont*spanningslectuur. En mijn ernstig bezwaar tegen dit mixtum is, dat het zeer moeilijke problemen stelt.

Laat ons de kwestie zuiver stellen. Wij hebben het feit van de boekverzamelingen der Openbare Leeszalen, en diensvolgens het feit van derzelver catalogi. Deze catalogi, gelegd naast de catalogi der leesbibliotheken, toonen weinig onderscheid. De amusements-lectuur is in alle rijkelijk vertegenwoordigd. En de zaak is niet, dat in de catalogi der Openbare Leeszalen dit amusements-gedeelte een veracht, en ternauwernood geduld, aanhangsel is uit vroegere, donkere tijden, een rot lid aan het leeszaallichaam, dat straks zal worden afgesneden. Neen, in den organischen groei der leeszaal-catalogi is het amusementsgedeelte onafscheidbaar verweven; het groeit met het geheel mee. Het volgt al de bewegingen van het geheel.

Maar zeg dan toch, wat gij verstaat onder amusement, hoor ik mij ongeduldig toevoegen. Gebruik geen woord dat ge niet eerst ontleed hebt, waarvan ge de draagwijdte niet te voren hebt vastgesteld. Geachte lezer, dat is juist het wonderlijke dat ik niets vast te stellen heb. Zou ik begrippen gaan omlijnen, waar de catalogi der Openbare Leeszalen *niets* omlijnen? Dit ééne stel ik vast, dat in deze catalogi tegemoet wordt gekomen aan het amusement, aan het genot, aan de boekenverslindende hyena's die de loketten onzer Openbare Leeszalen belegeren. En nu vraag *ik*: hoever gaat gij met dit amusement? En hoever gaat gij met de schoonheid? En hoever met de opvoedingstendenzen? En waarom zit dit alles zoo door elkaar? Welke bewustheid zit er in het mixtum, dat roman-afdeeling der Openbare Leeszaal heet?

Want dit is juist de zaak, dat ik geen lijnen zie getrokken, en toch duidelijk zeer onderscheiden elementen onderken. En ik heb ook in alle toonaarden vernomen, dat de openbare leeszalen dienen moeten tot versterking der volkskracht, tot geestelijken opbouw; dat ze veredelend en opvoedend moeten werken. En geen sterveling zal ontkennen, dat de *uit*spannings- of amusementslectuur hier een bevreemdend element is. Maar wat bedoelt zij dan? Hoever wil ze gaan? Wat beoogt ze bij den lezer op te wekken? Niet slechts de scheiding in het mixtum, zooals het de heer van Dokkum wil, stelt problemen; ook het mixtum zelf stelt ze. Stelt ze door het feit dat het mixtum is. En het gaat niet aan ze, als bestonden ze niet, te negeeren.

Voor mij liggen twee boeken die de laatste maanden verslonden zijn. Het eene heeft in het „Leven" gestaan onder den titel: „Het Geheim van den Grooten Driehoek" en is van de hand van den bekenden Engelschen schrijver John Goodwin. Het wordt gepropageerd als een „ongewoon spannende roman" van liefde, geld en haat. Het tweede is als feuilleton in het Handelsblad verschenen, heet „Ruiten Tien" en is een „oorspronkelijke Amsterdamsche detective-roman" van Herman Middendorp. Het wordt aangeboden als *de* gebeurtenis van het seizoen. Hoe heeft nu een Openbare Leeszaal zich ten opzichte van deze en dergelijke boeken te gedragen? Er is veel kans dat ze ze weert; maar op wat voor gronden weigert ze deze aanvulling van haar amusementsvoorraad? Zijn de twee boeken, die ik u, enkel als voorbeelden, noemde, spannend? Ongetwijfeld. Zullen ze een zeer ruimen lezerskring boeien? Zeer zeker. Zijn ze demoraliseerend? Neen. Wekken ze te gepeperde sensatie? Neen. Waar, waar ter wereld schuilt dan het motief om ze te weren, zooals dit toch stellig geschieden zal door tal van Openbare Leeszalen, wier catalogus op bladzijde na bladzijde het goedkoope amusement weerspiegelt? Waar het schuilt? Het schuilt in opvoedkundige of literaire of andere bevliegingen, die met de grilligheid van een Aprilmorgen te voorschijn schieten en weer verdwijnen; die aan de voordeur uitwerpen wat ze aan de achterdeur inhalen.

Let wel, ik verdedig de genoemde lectuur niet. Ik val ze

evenmin aan. Ik weet niet wat ze voor de „volkskracht" te zeggen heeft. Ik weet bitter weinig. Maar wat ik weet is, dat wie het amusement wil, het goed moet willen. Waar geen scherpe onderscheiding is tusschen wat opbouwend en verrijkend, en wat amusement is, ga voor het laatste te rade met het publiek, dat u Marlitt en Heimburg terug zal vragen, en verbaasd staat dat ge Cornelie Noordwal en Jeanne Reyneke van Stuwe niet hebt. Wat zult ge op hun verbaasde vragen antwoorden? Dat dit geen onderhoudende lectuur is? Dat zou niet wel mogelijk zijn. Het *is* onderhoudende lectuur; en veel van wat ge wèl uitleent, is ook onderhoudend. Gij zult het probleem moeten oplossen tusschen onderhoudende en ook onderhoudende, maar anders en slechter onderhoudende, lectuur. Liefst met voorbeelden en in finesses. Als ge het kunt, zijt ge zeer veel wijzer dan ik.

Maar er is m. i. een basis, waarop, met vermijding van vele problemen, de letterkundige aanschaf van een Openbare Leeszaal kan worden opgetrokken, een ruime basis die nochtans werkelijk basis is, en alleen al dáárom boven de basis-looze van daareven gesteld mag worden, en waarmee zoowel de vloedgolf van amusements-lectuur kan worden gestuit als tegemoetgekomen aan het bezwaar van een al te subtiele keuring. Er is een aanschaf denkbaar op literatuur-historische basis, die vele moeilijkheden opheft.

In de eerste plaats wordt dan recht gedaan aan de grondgedachte der Openbare Leeszalen, dat zij nl. volksveredelend, opbouwend moeten werken. Naast de andere afdeelingen als de technische, de historische, de medische komt een literatuurhistorische afdeeling te staan, die recht tracht te doen aan het literaire leven der natie in verleden en heden.

In de tweede plaats is de basis waarop deze afdeeling wordt opgetrokken, vast en toch tegelijk ruim. Vast is ze voor het verleden, omdat de tijd geschift heeft en ons talrijke overzichten onzer letterkunde ten dienste staan. Vast is ze ook voor het heden, zoover deze overzichten gaan. En voor het onmiddellijke heden opereere men zeer voorzichtig, als zich onbekende namen aandienen, en vooral, men geve het advies

voor aanschaf over aan bevoegden. Aan de enkelen, niet aan de velen.

Maar ze is ook ruim, deze basis. Het amusement zal er in vertegenwoordigd zijn, maar ook de kunst; lichte lectuur zal staan naast zeer zware, terwijl al dit onsamenhoorige toch door een vaste basis wordt gedragen, door de literatuur-historische, en het letterkundig leven der natie weerspiegelt.

In de derde plaats bant deze opvatting het al te overwegend amusementskarakter uit plaatsen waar het niet hoort, om het over te brengen naar de plaatsen waar het wèl hoort, in de leesbibliotheken en de leesportefeuilles. Welk volksbelang is er met de aankweeking van een boekenverslindend volksdeel gediend? Wie verstrooiing zoekt in amusements-lectuur, betale 8 cent per week en per deel, plus 1 cent voor elken dag langer. Het is verstrooiing die wij niet met een borrel of met kermis-pret op één lijn zetten; maar het is moeilijk in te zien, waarom men voor een borrel wèl, en voor een boek nièt zou kunnen betalen.

In de vierde plaats zal een letterkundige aanschaf, aldus opgevat, van overwegende beteekenis blijken voor de financiën der betrokken instellingen. Een als leesbibliotheek ingerichte openbare leeszaal stelt, vooral bij grooten toeloop, naar alle richtingen financiëele eischen. Het gebouw wordt te klein, het personeel wordt te klein, de binderij wordt te klein, de contrôle wordt te slap — al te gader kwesties die alleen door geld, dat er niet is, kunnen opgelost worden.

In zulk een literatuur-historische afdeeling behooren natuurlijk ook tooneelwerken en poëzie. Er behooren ook de handboeken over letterkunde, en alles wat oriënteerend en zuiverend werken kan voor dezulken, die tot onze letterkunde gaan. Het verdient zelfs sterke aanbeveling, dat juist dit gedeelte zeer goed voorzien wordt, omdat het best van daaruit de lezer tot de eigenlijke literatuur kan komen. Hoezeer klemt anders het gevaar dat hij duizend boeken lezen of verslinden zal. zonder dat het b.v. ooit bij hem gedaagd is, dat er literarische fantasieën en kritieken van Busken Huet bestaan. Hoe sterke aanbeveling verdient het niet, dat zulke lezers, die nimmer

geworsteld hebben, eens worstelen met Potgieters Bakhuizen van den Brink, met Verwey's Potgieter of met A. J.'s Alberdingk Thijm, en zoo onze letterkunde van gansch andere zijde benaderen dan zij het tot dusver deden.

En om nu met een zeer korte toepassing te besluiten: neem enkele willekeurige werken, bv. Schimmel's Mary Hollis en van Lennep's Voorouders. Hoort dit eerste, omvangrijke werk bij de afdeeling „amusement"? Wie, die hijgend het einde gehaald heeft, zal het beweren? Hoort het bij de kunst? Schimmel heeft een pervers milieu willen uitbeelden dat zoover boven zijn begrip lag als de hemel boven de aarde. Maar in een literatuur-historische afdeeling is dit werk, met al de andere werken van Schimmel, volkomen op zijn plaats. — En hoe voortreffelijk, qua lectuur, zijn niet van Lennep's Voorouders. Maar hebben ze iets met kunst gemeen, deze genoeglijke vertellingen? Voeren ze ons de tijdperken binnen die ze beschrijven? Wie durft het beweren? Maar hun plaats in onze letterkunde hebben ze. Zoo is de basis waarvoor wij pleiten, zeer ruim, en niets belet ze naar welgevallen te verruimen, mits deze verruiming welbewust toega, en de symmetrie van het opgetrokken gebouw niet worde geschaad.

W. A. C. VAN STRIEN.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — Art. 7 van de Verordening tot regeling van de universiteit bepaalt, dat het beheer en gebruik der verzamelingen voor het onderwijs door curatoren, onder goedkeuring van B. en W., wordt geregeld. Nu binnenkort de reglementen voor de universiteitsbibliotheek moeten worden herzien, is bij B. en W. de vraag gerezen, of het niet aanbeveling zou verdienen, het artikel zoo te wijzigen, dat het beheer en gebruik der verzamelingen wordt geregeld door hun college, curatoren gehoord. Het komt hun n.l. minder juist voor, dat bij een zoo belangrijke instelling als de universiteitsbibliotheek, dit trouwens niet alleen voor de universiteit dient, het gemeentebestuur niet van meetaf invloed op de vaststelling van de reglementen voor die instelling kan oefenen.

B. en W. hebben aan het college van curatoren zelf gevraagd, wat het

van een wijziging der verordening in den door hen aangeduiden zin denkt. Curatoren erkennen met B. en W. de wenschelijkheid van de bedoelde wijziging. Ten aanzien van de andere verzamelingen voor het onderwijs zien zij echter de noodzakelijkheid van wijziging van den bestaanden toestand niet in. Op een wijziging, ook ten aanzien van de andere verzamelingen, stellen B. en W. niet bijzonder veel prijs. Hoofdzaak is voor hen, dat de gang van zaken ten aanzien van de universiteitsbibliotheek verandert.

Zij doen een voorstel in dien geest. *(N. R. C.).*

Arnhem. — Op 1 December l.l. is de nieuwe zaal van de Vereeniging Openbare Leeszaal, welke aan het gebouw der Openbare Bibliotheek is gebouwd, officieel geopend. Daarbij werd het woord gevoerd door den burgemeester van Arnhem, mr. S. J. R. de Monchy, den heer H. Goedhart Jr., voorzitter van de Vereeniging en door jhr. mr. E. A. van Beresteyn namens de C. V. v. O. L. B.

De nieuwe, zeer ruime zaal maakt een prettigen indruk; er is plaats voor 42 bezoekers. De oude leeszaal heeft nu de bestemming van studiezaal gekregen.

Overijsel. — Het bestaan van correspondentschappen was tot dusver afhankelijk van de subsidie der provincie. Nu deze echter tegen volgend jaar wordt ingetrokken, heeft de Bond van O. L. in Overijsel gelden bijeengezameld om het voortbestaan der correspondentschappen mogelijk te maken. De Bond betaalt nu de vracht voor heen en weer zenden der kisten, plus een kleine vergoeding voor de correspondenten. De contributie, die de leden buiten de stad aan den Bond betalen is verhoogd van *f* 1.50 tot *f* 2.50; doch deze contributie wordt in haar geheel weer afgedragen aan de betrokken leeszalen inplaats van de provinciale subsidie, die de leeszalen tot dusver ontvingen en welke *f* 5.— per lid bedroeg. Blijken de correspondentschappen te blijven voorzien in een behoefte, dan kan later een nieuwe poging worden gedaan om subsidie te krijgen.

R. K. O. L.-wezen. — Door het Doorl. Episcopaat is vastgesteld een uniforme terminologie bij de classificatie van boeken in leeszalen.

A. boeken geschikt voor lezers boven 18 jaar.

B. boeken geschikt voor lezers boven 21 jaar (of die door hun ouders gemachtigd zijn B-boeken te lezen).

Bc. boeken geschikt voor volwassenen en meer ontwikkelden.

C. boeken die alleen op persoonlijke schriftelijke aanvrage bij het bestuur verkrijgbaar zijn.

De eigenlijke jeugdboeken vallen niet onder A. *(T.).*

PERSONALIA.

Breda. — De directrice van de R. K. O. L. B., mej. H. Th. M. Teulings, zal op 1 Januari a.s. hare betrekking neerleggen. Het ontslag is haar op de meest eervolle wijze verleend.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidings-Commissie.

Leerlingen van den assistents-cursus 1922/23 of 1923/24, die het assistents-diploma behaald hebben, en den directeurs-cursus 1925/26 willen volgen, worden verzocht zich vóór 1 Mei 1925 aan te geven bij den ondergeteekende. Bij de aangifte moet een bedrag van *f* 50.— worden overgemaakt, dat in mindering strekt van het lesgeld, en dat wordt terugbetaald bij niet-plaatsing.

Op aangiften zonder dit bedrag, of die na genoemden datum inkomen, kan geen acht worden geslagen.

Den leerlingen van den assistents-cursus 1924/25 worden de formulieren voor den directeurs-cursus toegezonden. Bovenstaande geldt dus niet voor hen.

P. C. MOLHUYSEN, *Secretaris O.-C.*
Frankenstraat 17, 's Gravenhage.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Het Bestuur maakt bekend, dat dit jaar de *contributie* overeenkomstig artikel 2 van het Huishoudelijk Reglement in de maand Maart zal worden geïnd. Het verdient evenwel aanbeveling, dat de leden de contributie *vóór 1 Maart* per *postwissel* of door middel van den *Postchèque- en -girodienst* doen toekomen aan de *Penningmeesteresse, Mej. N. Snouck Hurgronje, 234 Singel, Dordrecht, postrekening 95943.*

N.B.! De contributie is met ingang van 1 Januari 1925 bepaald op *f* 5.— voor *gewone leden* en *f* 4.— voor *buitengewone leden.*

Namens het Bestuur, de Penningmeesteresse,
N. SNOUCK HURGRONJE.

Het Bestuur deelt verder mede, dat de voorgestelde wijzigingen van het Huishoudelijk Reglement (zie „Bibliotheekleven" IX-1924, p. 173—174) onveranderd zijn goedgekeurd in de 12 Januari 1925 te 's Gravenhage gehouden ledenvergadering.

Namens het Bestuur, de Secretaris,
A. LIJSEN.

NOG EENS: DE LETTERKUNDIGE AANSCHAF DER OPENBARE LEESZALEN.

Het artiekel van de heer van Strien, in de vorige aflevering van „Bibliotheekleven", legt de vinger op een inderdaad dikwels wonde plek in ons leeszaalwerk. Inderdaad worden in de katalogi van ontspanningslectuur van zowel grote als kleine leeszalen nog dikwels vreemde aberraties aangetroffen en *te* veel geld en werkkrachten worden verspild aan het tegemoetkomen aan de wensen van „boekverslinders". — Het middel echter, door de schrijver ter verbetering van de kwaal aan de hand gedaan, komt mij voor niet zo afdoende te zijn als hij het wel voorstelt. Wij hebben hier m. i. voor ons niet een oplossing van het probleem, — veeleer is een gedeelte van het hoofdprobleem (bijkomstige problemen immers blijven opzettelik onbesproken) geheel buiten beschouwing gelaten en is voor het overblijvende gedeelte een inderdaad afdoende oplossing gevonden. Dit overblijvende gedeelte is de vakkundige opbouw van een literatuur-historiese afdeling, die in elke O. L. — hoe klein ook — in kern aanwezig behoort te zijn, — iets wat maar al te vaak niet het geval is.

Maar hoe staat het nu met het andere, zeker *even* belangrijke gedeelte van het probleem? Met de verzorging nl. van de lectuur voor *die* lezers, die volstrekt niet begeren „tot onze letterkunde (te) gaan" en die inderdaad hun levenlang onkundig zullen blijven van het feit „dat er literarische fantasiën en kritieken van Busken Huet bestaan"? Wij kennen ze alle uit ons bedrijf die gemiddelde lezers b.v. uit de kleine midden- en arbeidersstand (ook in andere maatschappelike kringen trouwens komen ze veel meer voor dan men vermoedt!), — lezers, die zoeken naar „boeken, waar je wat aan hebt". Zij behoren geenszins tot de „boekverslindende" categorie. Integendeel, zij zijn dikwels onder de beste lezers te rekenen en kiezen hun lectuur zelfstandig en met zorg: hun criterium daarbij is echter niet vermeerdering van literair inzicht, maar verrijking van hun innerlik leven, versterking van hun persoonlikheid, verdieping van hun levensbeschouwing, —

of hoe men deze behoefte aan verinnerliking ook nader moge aanduiden.

De boekaanschaffing juist voor *deze* lezers nu brengt — wordt zij ernstig opgevat — de grootste moeilikheden mee voor elke leeszaaldirectie, die de taak der O. L. in zijn volle omvang onderkent, — die de O. L. beschouwt als een instelling niet voor ontwikkeling (c. q. literaire ontwikkeling) alleen, maar ook ter vermeerdering van de diepere levenswaarden. Van *dit* probleem de moeilikheden zuiver uiteen te zetten en een oplossing ervoor aan de hand te doen, zo goed sluitend als die van de heer van Strien dat voor de samenstelling der literatuur-historiese afdeling doet, is mij helaas niet mogelik. Ik wenste, dat ik er toe in staat ware. Niet alleen ter vergemakkeliking van onze eigen arbeid, maar ook omdat het de buitenstaanders misschien overtuigen zou, dat de afdeling ontspanningslectuur van een O. L. niet een zó kritiekloos samengeworpen zootje is als het op 't eerste gezicht soms schijnt. — Intussen, zolang hier een vereenvoudigend redmiddel, een altijd en overal geldende maatstaf ter beoordeling nog ontbreekt [1]) (uit den aard der zaak misschien altijd zal *blijven* ontbreken?!) — zolang zal een leeszaaldirectie altijd weer de moed moeten hebben de scheiding te maken „tusschen onderhoudende en ook onderhoudende, maar anders en slechter onderhoudende, lectuur", — onverdroten het tweeledig doel der O. L. voor ogen houdende.

Moge echter de tijd niet verre zijn, dat ook voor *dit* deel der O. L.-werkzaamheid de „bevoegde enkelen" op de voorgrond treden, die aan de „velen" leiding vermogen te geven!

Utrecht, Jan. 1925. E. DE CLERCQ.

---

1) De literatuur-historiese maatstaf is, dit spreekt wel vanzelf, in *dit* geval onbruikbaar, omdat daarbij de waarden, waar het *hier* om gaat, niet de doorslag geven.

DE ROMAN IN DE OPENBARE LEESZAAL EN BIBLIOTHEEK.

Zonder in polemiek te willen komen met des heeren van Strien's artikel over „De letterkundige aanschaf der Openbare Leeszalen" wil ik uiteenzetten, welke plaats naar mijn meening de roman in de Openbare Leeszaal behoort in te nemen.

We gaan uit van de gedachte dat de O. L. B. een sociaal-paedagogische taak vervult. Van een logische rechtvaardiging van dit standpunt moeten we thans afzien en kunnen dit te gemakkelijker, omdat uit de onderscheiding der O. L. B. van de wetenschappelijke bibliotheek vanzelf de gezichtspunten zich openbaren, die we voor ons onderwerp behoeven.

De wetenschappelijke bibliotheek neemt ten opzichte van de literatuurkeuze van haar publiek een passieve houding aan. Zij vervult voor het leenend publiek de functie van een instrument, een instrument dat te volmaakter werkt, naar mate het de gebruikmakers snel omtrent het boekenbezit oriënteert en het boekenverkeer regelt

De universiteitsbibliotheek kan deze houding des instrumentalen Daseins [1]) aannemen omdat zij tegenover een homogeen publiek staat, het publiek van wetenschaplijke werkers. Het criterium, dat de boekaanschaffing bepaalt, n.l. het belang der wetenschap, valt bij haar samen met de behoeften van haar publiek. Omdat deze belangen ten slotte indentiek zijn, is haar keuze-principe ondubbelzinnig bepaald.

Anders staat het bij de Openbare Leeszaal. Zij wendt zich tot ieder, die lezen kan, onverschillig welke graad van ontwikkeling hij bezit. Daarom kan het belang dat een boek voor de wetenschap heeft niet het criterium voor de aanschaffing zijn, maar evenmin de behoeften van het publiek, tenzij men de consequentie hiervan aanvaardt en aanschaft wat het grootste aantal menschen het liefste leest. Wie echter schund- en sensatielectuur wil weren moet omzien naar een

1) Term van P. Ladewig.

of ander keuze-principe dat zoowel voor de aanschaffing als voor de waardeering van de behoeften van het publiek een maatstaf geeft. Zulk een keuze-principe is, naar ik meen, slechts te vinden, wanneer men de O. L. B. niet slechts een instrumentale functie maar bovendien een sociaal-paedagogische functie toekent. Daar de inhoud der sociaal paedagogie kan worden begrepen in het begrip vorming, vorming der individuen onder leiding der cultuurideën, kan men voor de boekenaanschaffing van een sociaal paedagogisch instituut als de O. L. B., het aanwezig zijn van een vormende tendens in een boek als maatstaf voor de aanschaffing nemen. Het begrip vorming bestrijkt al het menschelijke, kan dus niet alléén in ethischen zin toegepast worden.

Precies zoo als de man van wetenschap steeds op nieuw en steeds dieper door de studie van wetenschaplijke boeken zijn vorming verwerft, precies zoo kan de huisvrouw die een boek over costuumnaaien bestudeert haar desbetreffende kennis vormen, ontwikkelen natuurlijk mits het bestudeerde boek een vormende waarde heeft en niet, laten we zeggen, modellen leert knippen van costuums, die uit de mode zijn. Het vormend karakter van een boek kan niet in abstracto bepaald worden maar moet gedacht worden in relatie tot den lezer. Een zelfde boek dat in relatie tot de beginnende machinebankwerker een groot vormingskarakter vertoont, verliest deze tendens in handen van een ingenieur.

Dit criterium: het vormingskarakter van het boek, laat ons niet in de steek bij de romanaanschaffing.

De roman kan niet uitsluitend opgevat worden als een kunstproduct, een object dat enkel en alleen onder de aesthetische beoordeeling valt. Niet slechts de aesthetische vorm, maar ook de vertelling op zich zelf, haar ideeëngehalte, haar wezen als mededeeling van gebeurtenissen en toestanden, interesseert ons. De roman bewijst het leven meer dan de ééne dienst als object voor schoonheidsontroering. Zij verruimt nu eens onze levenservaring door ons te voeren in een menschenmillieu, waarvan het werkelijke leven ons ver verwijderd houdt, dan weer leert zij ons aan onszelf ontdekken door de diepste roerselen der ziel bloot te leggen. Zij kan ons

ethisch besef versterken door ons de oogen te openen voor de zedelijke realiteit. Zij kan ons inzicht zuiveren, ons weten vermeerderen, zij kan ons vermaken, onze hartstochten wekken, zij kan ons verheffen en levensevenwicht schenken. Zoo kan een roman op het geheele terrein van het menschelijke invloed uitoefenen, de goede roman, overal vormend werken.

Wij zijn gewoon een onderscheiding te maken tusschen ontspanningslectuur en letterkunde. Voor de romanaanschaffing bij de O. L. B. doen we verstandig deze onderscheiding niet toe te passen. Het begrip ontspanningslectuur verschuift zich naar gelang van het gezichtspunt en de toestand van den lezer, en heeft geen relatie tot het boek zelve. Niet alleen dat hetzelfde boek voor de één ontspanning beteekent, voor de ander inspanning der aandacht vergt, het kan zelfs voorkomen dat hetzelfde boek bij denzelfden lezer nu eens de functie vervult van ontspannende lectuur dan weer als object van studie dienst doet. Er is echter een katagorie romans te onderscheiden waarin de tendens is te ontdekken enkel en alleen geschreven te zijn tot amusement van den lezer.

De vraag is nu: moeten wij als sociaal paedagagische instelling deze boeken accepteeren of niet? Kunnen we hier iets aanvangen met ons criterium: vormende waarde? We kunnen deze vraag in twee verschillende relaties zetten. Allereerst kunnen we vragen, staat dit genre amusementslectuur geisoleerd van al het andere of laat zich verwantschap met andere genres ontdekken? Inderdaad is er een dergelijke verwantschap aan te wijzen met de zuiver aesthetische litteratuur. Het wezen van de aesthetische roman ligt in haar geschiktheid ons schoonheidsontroering te schenken, en schoonheidsontroering is een vreugde, een genieten zij het dan ook van den edelsten aard. De amusementsroman geeft ook genot. In het wekken van gevoelens van welbehagen staan beide op een lijn. De afgrenzing van het aangename en de schoonheid ligt echter hierin dat het schoone aanspraak maakt op algemeene gelding — Beauty is a thing for ever — het aangename zonder meer vervluchtigt, tegelijk bij het einde van de beleving. Nu rijst de psychologische vraag, is het mogelijk dat uit de lust gevoelens, gewekt door de amusementslectuur

zich de ontvankelijkheid voor aesthetisch genieten ontwikkelt? Dit thans te onderzoeken zou hier te veel plaatsruimte vragen. Laat me volstaan met er op te wijzen dat de psychische analyse van het genot gewekt door bloote amusementslectuur verschillende elementen ontdekt, die bij het aesthetisch genot een belangrijke rol spelen. Bedenken we nu verder, dat genot zich altijd vastknoopt aan een inhoud, waarvan men geniet, dan is het mogelijk op onze vraag een antwoord te vinden en daarmee tegelijk ons criterium van het vormingskarakter van het boek op de amusementslectuur toe te passen. We gaan eenvoudig na of zich in den inhoud en de vorm van een amusementsroman elementen laten ontdekken, die verwantschap met het aesthetische in zich hebben, er tegelijk oplettend of er niet andere elementen in voorkomen, die een directe beleediging tegen het aesthetische beteekenen en dus smaakbedervend werken.

Laten we een concreet voorbeeld aanwijzen.

Ivans' detective romans bedoelen toch zeker amusementslectuur te zijn. Desniettemin bevatten enkele dezer romans elementen die kiemen van aesthetische vormgeving in zich hebben. Heeft nu een dergelijke roman een vormingswaarde in de richting van het aesthetische? Ongetwijfeld voor den lezer die aan Nic Carter romans gewoon is. Naast het amusement beteekent voor hem de lectuur van zulk een roman een eerste stap in de richting tot het aesthetisch schoone boek. Dit voorbeeld voert ons naar de tweede relatie waarin het probleem der amusementslectuur in de O. L. B. voorkomt. De O. L. B. wendt zich tot ieder die lezen kan. Weert zij de goede amusementslectuur dan vervreemdt zij noodwendig dat deel van de bevolking, wier *eenige* lectuur dit genre tot nog toe was. Zij beperkt daarmee haar taak eigenmachtig, levert een deel — en geen onbelangrijk deel — over aan de invloed van schund en sensatielitteratuur en wat het meest hatelijk is, zij houdt voor de minst-ontwikkelden, dus voor hen die de vorming het meest noodig hebben haar deuren gesloten. Dit laatste klemt te meer omdat het minst ontwikkelde type lezers dat zich uitsluitend met amusementslectuur ophoudt, gewoonlijk behoort tot de maatschaplijk minst-bedeelden, zij,

die uit de aard der zaak het meest verstoken zijn van de waarlijk menschelijke vreugden, die de deelname aan cultuurwaarden schenkt. Terwijl de deelname aan andere cultuurwaarden immer een groot kwantum energie vraagt en een behoorlijke voorontwikkeling, kan men van de kunst zeggen, inzonderheid van de romankunst dat zij haar vreugden geeft om niet.

Daarom dan ook de goede amusementslectuur niet uit onze kasten geweerd maar ze gehanteerd als een sleutel die velen de toegang tot de schoone litteratuur ontsluit.

Onder deze gezichtspunten schijnt mij de opname van goede d.w.z. in aesthetische richting vormende amusementlectuur gerechtvaardigd.

D. BARTLING.

MISPLAATSTE? BIBLIOTHEEK-PSYCHOLOGIE.

Het uitgangspunt van mijn „stukje bibliotheek-psychologie" was niet — zooals Dr. Lysen in het voorgaande No. van „Bibliotheekleven" poneert —, de onjuistheid waarvan hij met sterken nadruk melding maakt. Hij begaat hier zelf ook.... een onjuistheid. Uitgangspunt vormde de wijze, waarop Dr. ter Meulen zich met den arbeid van Dr. Lysen had vereenzelvigd, door achter diens lezing zijn stellingen te laten afdrukken.

Het is volkomen waar dat het „rijp beraad" over een samen te stellen trefwoorden-catalogus door Dr. Lysen gevoerd is met van Hamel in 1923, niet zoo lang vóór diens vertrek. Maar met de komst van ter Meulen berustte de verantwoordelijkheid voor dezen catalogus-vorm in laatste instantie toch zeker bij hèm. En alle teekenen zijn er, dat hij zich deze verantwoordelijkheid ten volle bewust was en is. Voor wie hem kent, is het ook niet anders aan te nemen.

Duidt de heer Lysen het mij nu ten kwade, dat ik hem, bij mijn aanval op de „Stellingen", schuil liet gaan achter ter Meulen? Leest hij daaruit, dat ik zijn zelfstandigheid in twijfel trek? Dan leest hij ook al slecht, net als ik, al schrijft hij niet

„manhaftig". Want ik heb o. a. geschreven dat zijn lezing ook wel namens ter Meulen is uitgesproken, en me dunkt dat ik hierbij aan niets anders gedacht kan hebben dan aan algeheele geestes-sympathie in de bewuste materie. Gelijk ik nóg aan niets anders denk.

Het plàn voor den bewusten trefwoorden-catalogus is trouwens van van Hamel uitgegaan (bl. 128 van Jrg. '24); beteekent het voor den heer Lysen wèl gemis aan zelfstandigheid als zoo'n plan van ter Meulen uitgaat, en niet als het van van Hamel uitgaat? Op grond van het feit, dat iemand anders dan hij de ontwerper van het plan geweest is, zal ik geen gemis aan zelfstandigheid constateeren, want tusschen ontwerp en uitvoering liggen vele dingen; maar het is mij niet recht duidelijk wat de heer Lysen, die niet anders doet dan den eenen Urheber voor den anderen ruilen, eigenlijk van mij wil.

Tenslotte dank ik hem voor de wijze, waarop hij aan enkele van mijn termen relief geeft door ze tusschen aanhalingsteekens te plaatsen, al is mij ook een zekere dosis spot uit deze teekens tegemoetgekomen. Het is blijkbaar moeilijk, in de bewuste termen een uiterst onschadelijk soort ironie te onderkennen. Tenminste als het stormt in het menschelijk gemoed.

W. A. C. VAN STRIEN.

Na bovenstaande verklaring van den heer Van Strien achten wij deze bijkomende kwestie, die van gering belang voor de hoofdzaak (trefwoordencatalogus of verbeterde index) is, voldoende toegelicht en kan „Bibliotheekleven" hiervoor geen verdere plaatsruimte beschikbaar stellen.

REDACTIE.

DRUKKEN IN EIGEN BEHEER.

Het Bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Helder overweegt de aanschaffing van een Edison Dick Mimeograph of soortgelijk toestel voor het vervaardigen van waarschuwings- en andere kaarten, jaarverslagen, katalogi, enz. Het bestuur zou het zeer op prijs stellen van andere O. L. B.'s, waar een dergelijk toestel in gebruik is, inlichtingen daaromtrent te ontvangen en wel vooral omtrent de volgende punten:

1. De naam en de leverancier van het apparaat.
2. De prijs (hulpapparaten als tafel, electromotor, schrijfmachine afzonderlijk).
3. Voldoet het toestel voor bovengenoemde doeleinden?
4. Wordt, vergeleken bij gewoon drukwerk, een belangrijke besparing verkregen?

Antwoorden worden gaarne tegemoet gezien per brief of in Bibliotheekleven; het laatste indien schrijver en redactie de zaak van algemeen belang voor onze instellingen achten.

Dr. C. H. KETNER,
Voorzitter der O. L. B. te Helder.

De Redactie, alles toejuichende wat er toe kan bijdragen „Bibliotheekleven" te maken tot terrein van gedachtewisseling over theorie en praktijk van het O. L.-werk, zal antwoorden op bovenstaande vragen gaarne opnemen en verzoekt tevens het O. L.-Bestuur van Helder eventueel rechtstreeks ontvangen antwoorden wel in het Maart-no. te willen publiceeren.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — De Gemeenteraad heeft het voorstel van B. en W. in zake de wijziging van art. 7 van de Verordening tot regeling van de universiteit (zie boven blz. 15) aangenomen.

Deventer. — De Athenaeum-Bibliotheek ontving een belangrijke schenking van den oud-stadgenoot, den heer B. Hoetink, oud-tolk in 't Chineesch, nu te Scheveningen. Zij bestaat uit 'n verzameling van c.a. 140 banden, werken over Chineesche literatuur, geschiedenis en gebruiken. Reeds twee à drie jaar geleden schonk de heer Hoetink een soortgelijke collectie van omstreeks 240 nummers, waaronder ook geschriften over Japan en den Maleischen Archipel, die reeds gecatalogiseerd in de boekerij zijn opgenomen. De beide schenkingen vormen te zamen, zooal niet een unieke, dan toch zeldzame en hoogst belangrijke collectie en de bibliotheek mag er prijs op stellen, alzoo in de gelegenheid te zijn goede diensten aan de wetenschap te bewijzen, wanneer de catalogus in zijn geheel gedrukt zal zijn en het bestaan er van ook aan de universiteits- en andere binnen- en buitenlandsche bibliotheken bekend zal worden gemaakt en door uitleening den Sinologen ten goede zal kunnen komen.

Enschede. — In de afgeloopen maand is de „Helmich Benjamin Blijdensteinstichting" (Openbare Leeszaal en Bibliotheek voor Enschede en omstreken) plechtig geopend, in tegenwoordigheid van een groot aantal genoodigden, onder wie de beide schenkers mevr. de wed. Blijdenstein—van Heek en den heer Harry ter Kuile als ook Dr. P. C. Molhuysen, vertegenwoordigende den Minister van Onderwijs. De Burgemeester, Dr. Edo Bergsma, droeg de gebouwen namens de Gemeente over aan de Vereenigingen O. L. B. en E. V. U. Een groot aantal sprekers voerde vervolgens het woord, waarna het gebouw door de genoodigden bezichtigd werd.

Uit „Tubantia" nemen wij nog het volgende over de geschiedenis en de nieuwe huisvesting der Stichting over:

In de vergadering van den gemeenteraad van Enschede op 20 April 1920 werd onder bijzondere dankbetuiging aanvaard een gift van *f* 50.000.— van mevr. de wed. H. B. Blijdenstein—Van Heek alsmede een gift van *f* 50.000.— van mevr. M. G. ter Kuile—Van Heek en haar echtgenoot, den heer Harry ter Kuile, voor de stichting van een O. L. B.

Wijl bleek, dat de stichtingskosten en inrichting van 'n zoodanige instelling zeer hoog zijn, bood vervolgens mevr. Blijdenstein haar prachtig woonhuis met tuin, gelegen aan de Langestraat, op één der mooiste

punten der stad, aan de gemeente Enschede ten geschenke aan — van welk belangrijk feit de Burgemeester mededeeling deed in de vergadering van den gemeenteraad op 26 Januari 1921. De burgerij nam hiervan kennis met groote erkentelijkheid, waaraan ook in schoonen vorm — door de aanbieding van een oorkonde aan de schenkster — uiting is gegeven.

De gevel van het gebouw is onveranderd gebleven; enkel is op den voorgevel met sierlijke letters aangebracht „Openbare Leeszaal en Bibliotheek", terwijl op de rechter zijvleugel staat: „Helmich Benjamin Blijdenstein Stichting". In deze stichting, overeenkomstig een der voorwaarden door de gemeente Enschede ten gebruike gegeven aan de Vereeniging O. L. B. voor Enschede en Omstreken, is een waar eere-monument opgericht voor hem, die Enschede zoo lief had.

Tot einde 1923 bleef mevr. Blijdenstein—Van Heek in het familiehuis wonen; onder de leiding van den architect, die het huis ook in nieuwen vorm had ingericht, den heer S. de Clercq te 's Gravenhage, is vervolgens de verbouwing in verband met de bestemming ten publieken nutte, tot stand gebracht. Het prachtige pand heeft zich bij uitstek goed geleend voor het nieuwe doel.

Wanneer men de Helmich Benjamin Blijdenstein Stichting door de deur bij de poort binnentreedt (de hoofddeur blijft, voorloopig althans, gesloten — in verband met de controle is één ingang gewenscht) dan is men terstond aan den uitleen van boeken. Zij, die om een boek komen, hebben dus niets uitstaande met de andere afdeelingen, wat uiteraard aan de rust in het verdere deel der Stichting zeer ten goede komt. De boekerij is geheel modern ingericht, uit beton en ijzer opgetrokken, met gemakkelijk verplaatsbare kasten. Ze is gevestigd in een uitbouw van het oorspronkelijke familiehuis. Bij de verbouwing zijn namelijk de beide zijvleugels doorgetrokken; het voorhuis is vrijwel hetzelfde gebleven, de hall met de prachtige trap bleef in denzelfden voornamen staat.

In de boekerij is plaats voor 40.000 banden — de Openbare Leeszaal en Bibliotheek is op 't oogenblik een 20.000 banden rijk. Er naast bevindt zich een vertrek, waar op den duur een kaartcatalogus zal worden gevestigd.

Aan den rechterkant van den zijingang bevinden zich de kamer van den directeur, den heer P. M. Heringa, alsmede een dienstkamertje.

Rechts van den monumentalen hoofdingang van het gebouw — de gang is thans als garderobe ingericht — bevindt zich de jeugdleeszaal, welke dit of volgend jaar in gebruik gesteld zal worden.

Buitengewoon mooi is de inrichting van de ruime studiezaal aan de tuinzijde — de uitbouw van den rechtervleugel vormt een deel van deze zaal. De sfeer voor studie is wel volkomen bereikt in deze voorname afdeeling der Stichting, met haar zorgvuldig samengestelde, in eikenhout uitgevoerde meubileering. Het volle licht komt er door alle ramen; er zijn verschillende gezellige zitjes met uitzicht op den tuin. De groene kapjes van de tafellichten verhoogen bij avond de intimiteit. De tafels

hebben een oploopend blad; de hierdoor verkregen schuine stand van het boek doet prettig lezen. In een kast aan den wand bevinden zich hand- en naslagboeken, terwijl er voorts ruime kasten zijn voor tijdschriften. In het midden van de zaal, welke een parketvloer heeft, bevindt zich een tafel, waar men de nieuwe aanwinsten zal aantreffen.

In een der wanden van deze studiezaal is de beeltenis geplaatst van Helmich Benjamin Blijdenstein.

Vanaf de zitplaats van het personeel, op een kleine verhooging, is uit de studiezaal doorzicht op de krantenzaal. Deze bevindt zich in den rechtervleugel van het gebouw. Ook haar inrichting voldoet aan alle eischen. Er zijn lezenaars opgesteld, waar men staande de couranten inkijkt, hooge lessenaars waar men gemakkelijk notities maakt, terwijl men op zitbanken kan plaats nemen. Ook in deze krantenzaal bevindt zich de parketvloer van het familiehuis.

De muren zijn gehouden in lichte tinten; in een reliëf-rand zijn initialen en emblemen aangebracht.

Vanuit de fraaie hall ziet men boven de trap een marmeren gedenksteen, waarin met vergulde letters staat:

„De Vereeniging Openbare Leeszaal en Bibliotheek voor Enschede en Omstreken is ontstaan door reorganisatie van de Volksbibliotheek en Leesinrigting, opgericht in 1862.

Daartoe in staat gesteld door schenkingen van mevrouw weduwe H. B. Blijdenstein—Van Heek en den heer en mevrouw Harry ter Kuile—Van Heek aan de gemeente Enschede, werd zij gevestigd in de Helmich Benjamin Blijdenstein Stichting, A. D. 1925."

Op de bovenverdieping, aan de achterzijde van het gebouw, bevindt zich de ruime bestuurskamer, welke mede bestemd is voor het houden van kleine tentoonstellingen; de wanden der bestuurskamer worden gesierd door schilderijen, welke in bruikleen zijn afgestaan door de afd. Enschede van het Ned. Kunstverbond.

Op den overloop is een fraai raam aangebracht (gekleurd glas in lood), waarop staat „afdeeling Textiel" en vermeld zijn het jaar der schenking, 1921, en dat der verbouwing, 1924. Zooals men zich zal herinneren, was aan de hierboven gememoreerde schenking van *f* 100.000.— in April 1920, de voorwaarde verbonden, dat een bepaald gedeelte van de schenking en van de jaarlijksche uitgaven voor boeken en tijdschriften, besteed zou worden aan technische werken. Aan de ruime technische afdeeling is verbonden een teekenkamer, waar een teekentafel met bijzet-tafels zijn opgesteld en verschuifbare lampen zijn aangebracht. Er zijn kasten van een meter diep, voor het bergen van teekeningen.

De technische afdeeling wordt nog niet dadelijk opengesteld; de grondslag voor de technische bibliotheek is er evenwel. Op de bovenverdieping bevindt zich voorts nog een kamer, waar de assistenten een rustige werkgelegenheid vinden, alsmede een administratiekamer. Voor eventueel noodzakelijke uitbreiding blijft nog ruimte over.

Het gebouw heeft centrale verwarming en er is een centrale stofzuiger, welke beide ook reeds waren in het familiehuis.

Op den zolder bevindt zich een praktisch ingerichte binderij, met ruime materiaal-kasten en is voorts een donkere kamer, welke wellicht in de toekomst ook ten gebruike van het publiek zal worden gesteld.

In de week na de officieele opening werd het gebouw in al zijn onderdeelen gedurende enkele uren per dag ter bezichtiging gesteld, van welke gelegenheid circa 7500 personen gebruik maakten (een bezoek van ruim 500 per uur, dat zich in het gewone doen niet moge herhalen!).

Gouda. — De voorm. arrondissements-bibliotheken te Gouda, Woerden en Schoonhoven zijn door den Minister van Onderwijs in eigendom overgedragen aan de Vereeniging O. L. B. te Gouda, die — zooals men weet — voorloopig gevestigd zal worden in het bovengedeelte van De Waag, dat daarvoor van gemeentewege beschikbaar is gesteld.

Het is het hopen, dat de jonge O. L. B. zich niet zal laten verlokken het aantal banden van haar boekbezit op te voeren door de bewuste bibliotheken in hun geheel op te nemen! Ook gezuiverd van de verouderde lectuur, waarmee de arrondissements-bibliotheken op zeldzame wijze bezwaard blijken te zijn geweest, zal dit geschenk voor de te openen O. L. echter nog van waarde zijn.

Groningen. — Door mevrouw de wed. de Vries—Bruins is een belangrijk deel van de bibliotheek van wijlen haren echtgenoot den heer N. A. de Vries, ten geschenke aangeboden aan de O. L. B. De collectie, minstens 1000 deelen, behoort tot de schoonste verzameling, welke de Openbare Leeszaal sedert haar oprichting ten geschenke heeft ontvangen. Wij vinden er de uitgaven van de Wereldbibliotheek volledig vertegenwoordigd; populair-wetenschappelijke en wetenschappelijke werken, welke verschillende lacunes der Leeszaal aanvullen. Door het bestuur is aan de schenkster bijzonderen dank betuigd.

Laren. — De Bouw-Commissie der O. L. B., onlangs opgericht ten einde te geraken tot een ruimer huisvesting van de instelling, zal trachten op de volgende wijze de bouwplannen te verwezenlijken:

1. Door het deelnemen aan eene rentelooze obligatieleening, waarvan de aandeelen groot *f* 10.—, *f* 25.— en *f* 100.— binnen hoogstens 15 jaar worden uitgeloot.
2. Door het afstaan van voorwerpen voor eene, behoudens Koninklijke goedkeuring, te houden verloting. Als prijzen hiervoor komen in de eerste plaats in aanmerking: schilderijen, kunst- en gebruiksvoorwerpen en handwerken.
3. Door toezegging tot het nemen van loten à *f* 1.— per stuk.

De bedoeling is 4000 loten à *f* 1.— te plaatsen en minstens *f* 3000.— renteloos te leenen. Er zijn voor dit doel reeds belangrijke giften, zoowel in geld als in waardevolle schilderijen, toegezegd.

Bovendien is een belangengemeenschap tot stand gekomen tusschen de O. L. en de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars.

De bedoeling is thans op een terrein aan de Torenlaan, welk terrein toebehoort aan de Vereeniging voor Protestantsche Belangen, een gebouw te doen verrijzen ten dienste van beide instellingen.

Behalve de localiteiten benoodigd voor de O. L. B. zal tevens daarin worden ingericht een zaal voor de Vereeniging van Beeldende Kunstenaars, met het doel hierin zoowel expositie's te doen plaats hebben, als het geregeld houden van lezingen en bijeenkomsten en het hebben van een „home" voor de kunstenaars.

Naar wij vernemen hebben een aantal leden der Kunstenaars-Vereeniging bereids voor een bedrag van ongeveer *f* 500.— in het bouwfonds deelgenomen.

Ook van de zijde van de O. L. is men over den gang van zaken, het bouwfonds betreffende, tevreden.

Zoowel giften, als voorwerpen voor de te houden verloting komen in, terwijl voor den aankoop van loten eveneens animo blijkt te bestaan.

Kortom de geheele gang van zaken geeft reden tot tevredenheid. Indien eenigszins mogelijk hoopt men met den bouw in de eerste maanden van 1925 reeds een aanvang te kunnen maken.

Nijmegen. — De Universiteitsbibliotheek is begin Januari officieel geopend.

Iedere plechtigheid bleef daarbij achterwege. De bibliothecaris, prof. dr. De Vries de Heeckelingen, die met zijn assistenten onverdroten werkte aan uitbreiding en vervolledigiing dezer bibliotheek, welke er eene is van bijzondere beteekenis op ieder gebied, wilde alles zoo eenvoudig mogelijk houden bij de officieele ingebruikneming.

Het ruime oude bankgebouw der Nijmeegsche Bankvereeniging van Engelenburg en Schippers aan de Platenmakerstraat is thans verbouwd en veranderd tot een doelmatig bibliotheekgebouw, dat, hoe ruim ook, reeds zoo rijk gevuld is met wetenschappelijke lectuur, dat men nu al spreekt van te bekrompen plaats, althans aan mogelijke uitbreiding mettertijd moet worden gedacht.

De gelegenheid daartoe bestaat in eventueele verbouwing van eenige aangrenzende panden, indertijd door de St. Radboudstichting aangekocht.

PERSONALIA.

Amsterdam. — Ingevolge haar verzoek, is aan Mevrouw Dr. B. M. Berg—van der Stempel, adjunct-bibliothecaresse aan de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, wegens gezondheidsredenen eervol ontslag verleend.

— In verband met de reorganisatie der Universiteitsbibliotheek is aan de heeren J. W. Wijndelts, commies, en M. Visser, adjunct-commies, wegens opheffing van hun betrekkingen, door B. en W. eervol ontslag verleend met ingang van resp. 1 Maart en 1 Mei 1925.

„Het Nieuwsblad voor den Boekhandel" voegde aan dit bericht toe: De arbeid aan een groote wetenschappelijke bibliotheek kan slechts begrepen worden door wie er mee belast is, of door den bezoeker van vele bibliotheken. Het is een werk dat de kans opent op tallooze fouten en op het uitblijven van waardeering.

De beide scheidende beambten hebben talloozen op deze wijze geholpen, en het is in de eerste plaats de heer Wijndelts dien de getrouwe bezoekers zullen missen, want hij was het die meestentijds de aanvragen in ontvangst nam en het gevraagde ter hand stelde, en die steeds bereid was, om behulpzaam te zijn, wanneer het noodig en mogelijk was.

— Op 65-jarigen leeftijd is overleden Dr. J. F. L. Montijn, doctor in de klassieke letteren, die ongeveer vijf-en-twintig jaar lang aan de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek is verbonden geweest. Hij had daar een moeilijken en zeer veelzijdigen arbeid, aangezien hij geheel alleen het omvangrijk werk verrichtte van het bijhouden van den systematischen catalogus.

Bekend is ook zijn Latijnsch woordenboek, dat veel gebruikt wordt, en zijn werk, waarin hij de Nederlandsche spreekwoorden behandelde.

Een man van veelzijdige kennis en onvermoeiden arbeid is door zijn dood aan de U. B. ontvallen.

Delft. — Dr. H. H. R. Roelofs Heijermans, bibliothecaris der T. H. S., is op 22 Januari l.l. te Bolzano (Italië) overleden. Hij werd 9 Juli 1871 te Oegstgeest geboren, promoveerde tot doctor in de rechtswetenschappen op 7 April 1900 aan de Rijksuniversiteit te Groningen op stellingen. Den eersten Mei 1900 werd hij benoemd tot assistent bij de bibliotheek der P. S. en volgde 12 September 1904 den heer J. F. L. Schneider als bibliothecaris op. Hij was tijdelijk leeraar in de staathuishoudkunde aan de H. B. S. en vroeger leeraar aan de burgeravondschool te Delft.

Voorts was hij directeur van het ruilbureau van universiteiten en geleerde genootschappen over de wereld en oefende in verschillende vereenigingen — ook van maatschappelijken aard — bestuursfuncties uit.

Eindhoven. — Tot bibliothecaresse der R. K. O. L. B. is benoemd mej. B. Glaudemans, assistente aan dezelfde instelling.

Zutfen. — Benoemd tot assistente aan de O. L. B. Mej. T. de Liefde uit Groningen (diploma opleidingscursus Utrecht 1923).

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Het Bestuur deelt mede, dat door de Vereeniging uitgegeven en uitsluitend door bemiddeling van den boekhandel (firma Schalekamp, van de Grampel en Bakker, 't Boekhuis, Heerengracht 124—128, Amsterdam) verkrijgbaar is:

Catalogus van academische geschriften, in Nederland en Nederlandsch Indië verschenen, 1ste jaargang. 1924.

Prijs *f* 0.75, éénzijdig gedrukt op dun papier *f* 1.—.

DERDE BIBLIOTHECARISSEN-CONGRES.

Het derde Bibliothecarissen-Congres zal overeenkomstig den wensch van de meerderheid der Middelburgsche congressisten dit jaar te Groningen worden gehouden en wel op Donderdag 28 Mei.

In overleg met de Groningsche regelings-commissie is het volgend voorloopig programma opgemaakt.

Woensdag 27 Mei:

's Middags: Algemeene ledenvergadering der Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken.

Algemeene ledenvergadering der Nederlandsche Vereeniging van Bibliothecarissen en Bibliotheek-ambtenaren.

6 uur: Gemeenschappelijke maaltijd in Hôtel Frigge.

8 uur: Officieele ontvangst van het Congres door het Gemeentebestuur op het Stadhuis. Na afloop Cabaret in de Harmonie.

Donderdag 28 Mei:

9½—12 uur en 1½—3 uur: Vergadering van het Congres, alwaar voordrachten zullen gehouden worden door de Heeren:

Dr. G. A. W u m k e s over: „De briefwisseling in onze Bibliotheken".

D. B a r t l i n g over: „Volksopvoeding en Leeszaalwerk", en Mej. F a n n y S i m o n s over: „Gramofoonplaten als uitleenmateriaal in de Muziekbliblíotheken".

Zij die nog een kleine voordracht willen houden of een praeadvies uitbrengen worden verzocht hiervan vóór 15 April aan het Bestuur kennis te geven.

12—1½ uur: Lunch.

3—4½ uur: Bezoek aan de drukkerij der firma J. B. Wolters.

Na afloop tocht naar Paterswolde, thee in het Clubhuis aldaar.

6½ uur: Diner in het Familie-Hôtel.

Het Bestuur noodigt alle bibliotheek-ambtenaren dringend uit tot deelneming aan ons derde Congres.

Een circulaire met nadere bijzonderheden en inteekenbiljet wordt vóór 1 April rondgezonden.

Adresveranderingen gaarne spoedig aan den ondergeteekende.

De Secretaris:
Mr. A. DE STOPPELAAR.
Lange Voorhout 34, Den Haag.

WAARACHTIG VERHAAL VAN 'T GEPASSEERDE BIJ DE WINTERVERGADERING VAN DE NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN OP MAANDAG 12 JANUARI 1925 TE 's-GRAVENHAGE.

„Les absents ont tort". Van de 200 leden onzer vereeniging, waren een 60-tal aanwezig. Maar laten wij niet te streng oordeelen, wie weet hoevelen van hen, die gaarne deze winterbijeenkomst hadden bijgewoond, door dienst of door andere, van hun wil onafhankelijke, omstandigheden waren verhinderd.

Zooals bekend is, stond er als nummer één op de agenda, een bezoek aan het Museum Meermanno-Westreenianum. Ons bestuur was zoo vriendelijk geweest, om op den beschrijvingsbrief te vermelden, dat het museum dicht bij het station der S. S. lag, en, voor hen, die uit het station der H. Y. S. stapten, was Jacob van der Goes (1668) vers toepasselijk, n.l.:

Daer kan elck een, die
't gaen verdriet, een wagen vinden,
Die hem voor kleynen prys
en sonder lang verding
Sal binnen 't hallif uur doen
staen te, enz.

De „wagen" in hoc casu, was nu een van lijn 9.

Het is voor een „vreemdeling" een heele toer het museum te vinden. Vraagt men in 't hotel den kelner: Waar is het museum Meermanno-Westreenianum, dan luidt in den regel het antwoord: dat weet ik niet, informeert U maar bij den portier; ja, die heeft dien naam wel eens gehoord, maar waar het precies is kan hij, tot zijn spijt, niet zeggen. Klampt men een politieagent aan, die kijkt U aan met een gezicht alsof hij zeggen wil: als je me nu over bijzonderheden van het huishouden van den Shah van Perzië vroeg, dan kon ik je wel helpen, maar van een museum M., neen, daar weet hij niets

van; de tramconducteur zegt eenvoudig: nooit van gehoord. En vraagt men 't adres aan een Hagenaar, niet zoo'n gewone, maar een echte, een waschechte, dan is zijn bescheid, dat hij het niet zoo precies weet, en als hij het wèl weet, dan laat hij er onmiddellijk op volgen: ziet U, geweest ben ik er nooit. Geleerden en beoefenaars der kunstgeschiedenis weten wèl waar het is, maar dergelijke personen loopt men in den Haag niet ieder oogenblik tegen het lijf; trouwens, ze dragen in den regel geen herkenningsteeken als zoodanig.

Wat is de oorzaak dier onbekendheid? Ieder kind in den Haag kan U zeggen waar b.v. het Mauritshuis, het Vredespaleis is. De reden is, dat het Museum M., hetwelk sinds 7 October 1852 reeds voor het publiek geopend is, volgens bepaling van den stichter slechts den eersten en den derden Donderdag van elke maand is te bezichtigen. Om redenen, die voor de hand liggen, is het bezoek dan ook zeer gering.

Nu is, zooals men weet, in het begin van de vorige maand bij de Tweede Kamer een wetsontwerp aanhangig gemaakt, volgens hetwelk het mogelijk zal worden, in bij legaat of erfstelling gemaakte bedingen verandering aan te brengen, of zelfs zulke bedingen te schrappen, indien en voor zooverre die bedingen betrekking hebben op: o.a. de mate waarin en de voorwaarden waaronder aan het publiek gelegenheid moet worden geschonken, die voorwerpen te bezichtigen.

Het ontwerp dankt zijn ontstaan aan het rapport der Rijkscommissie van advies over de reorganisatie van het museumwezen van Juli 1921. Er bestaat dus kans, dat de gelegenheid om het museum te bezoeken, belangrijk zal worden uitgebreid. En het is de moeite waard, om met de daar aanwezige schatten kennis te maken. De verscheidenheid daarvan is zeer groot, men vindt er zoowel een aflaatbrief van 1554, als een gemummificeerde Egyptische kat. Dit doode katje behoort tot de verzameling Egyptische antiquiteiten als: beeldjes uit de graven afkomstig, grafsteenen, papyri (tot heden nog niet geheel ontcijferd), enz. Verder zijn er mooie Grieksche vazen, Romeinsche en bronzen voorwerpen voor huiselijk gebruik, Jacobakannetjes, Venetiaansch, Fransch, Delftsch en Japansch aardewerk, Romeinsche munten, een prachtig uit ivoor ge-

sneden Christusbeeld, door François Du Quesnoy, bijgenaamd de Vlaming (1594—1644). De eigenlijke schatten vormen de merkwaardige handschriften, waarvan er velen bijzonder fraai zijn verlucht, wij noemen slechts Cité de Dieu van Augustinus, de Biblia pauperum, een rijmbijbel van Maerlant, den Roman de la rose, het Liber bestiarius, welke handschriften door hun schitterende miniaturen alleen al een bezoek aan het museum overwaard zijn. Ook de verzameling van de voortbrengselen der oudste drukkerijen van Europa, en wat de z.g.n. uitvinding der boekdrukkunst vooraf ging, trekt zeer de aandacht. Er is een uit de 15de eeuw dagteekenend zeldzaam houtblok, hetwelk ons een uitstekende proeve gaf hoe men bij het vervaardigen der blokboeken te werk ging, de incunabelen of wiegedrukken, een collectie Costerianen, prachtige boeken, die óf wegens hun zeldzaamheid, o.a. een ex. van den Bijbel van Elzevier in een band van Magnus, óf wegens fraaiheid van uitvoering, uitmunten en dergelijke kostbaarheden meer.

Wanneer men in een dergelijk museum alleen ronddoolt, dan loopt men er min of meer rond als een blinde. Men ziet zoovele dingen, zonder die aanstonds in zijn beteekenis te kunnen doorgronden of begrijpen.

Maar heeft men, zooals bij ons bezoek, het voorrecht en het geluk als gids te hebben den Conservator van het museum, den Heer A. J. de Mare, dan kunnen wij Z.Ed. niet genoeg dankbaar en erkentelijk wezen voor de hulpvaardige en voortreffelijke wijze, waarop hij ons van al het beziens-waardige op de hoogte stelde en onvermoeid bereid was om op de honderden vragen hem gedaan, een verklarend antwoord te geven.

Den Heer de Mare zij hier nogmaals hartelijk dank gezegd!

Punt 2 van de Agenda was: „12 uur: wandeling naar het Vredespaleis, waar de lunch gebruikt wordt."

Als men nu denkt dat we klokke 12 naar het Vredespaleis marcheerden, dan heeft men het mis! Ik heb in mijn leven nog wel eens van die pretjes meegemaakt, maar het eerste moet nog komen, waar het programma op tijd wordt afgewerkt.

Was het later dan 12 uur, de aantrekkelijkheid van het in punt 2 beloofde, was er niet minder om, niet alleen om de lucullische geneugten die ons wachtten — een museumbezoek maakt altijd hongerig en dorstig — maar ook van wege het bijzondere, het zeldzame, dat we in het Vredespaleis, dat mooie, deftige gebouw, waar de hooge heeren uit alle landen vergaderen om ingewikkelde politieke kruisraadsels op te lossen, zouden lunchen!

Maar is er dan in het Vredespaleis een „lunchroom", vraagt de belangstellende. Neen, die is er nog niet, wat jammer is. Was het Vredespaleis eigendom van ons rijk, ja, dan had de regeering er zeker al een lunch- en tearoom in geopend. Zoo'n inrichting dáár, met „nette damesbediening", een strijkje, en, om met den „geest des tijds" te willen meedoen, ook „dancing". 't Zaakje zou geld in de berooide schatkist doen toevloeien. Ik zou het gedoe best aandurven en mijn bibliothecaris-tractement er aan wagen. Natuurlijk kregen — uit oude relatie en vriendschap — de leden van onze Vereeniging 10 percent korting op hun consumptie.

Aan de lunch-tafel hadden we het voorrecht als gasten in ons midden te mogen zien de echtgenoote van onzen Voorzitter, Mevrouw ter Meulen, en den Heer Morel. De lunch zelve was goed, en een goudkleurig, licht morgenwijntje, hetwelk, n'en déplaise à Mr. V. H. Rutgers, verkrijgbaar was, smaakte best.

We zaten zoo gezellig bijeen, dat de tijd omvloog en we ons moesten haasten om niet al te veel over den bestemden tijd (1.30) de ledenvergadering te kunnen bijwonen, welke in de kamer van den Bibliothecaris van het Vredespaleis zou worden gehouden. Deze bijeenkomst liep spoedig af; de voorgestelde wijzigingen in het Huishoudelijk reglement, zijn zonder discussie met algemeene stemmen aangenomen. Na het eindigen dier werkzaamheden, kwam na een korte inleiding van onzen Voorzitter, de Heer Morel aan het woord tot het houden van zijn voordracht over: „Les bibliothèques publiques et le livre français depuis la guerre".

Het gesprokene werd door de 66 aanwezigen met groote aandacht gevolgd, de algemeene indruk dien men kreeg, was

dat het bibliotheekwezen in Frankrijk in lange na niet het hoogtepunt heeft bereikt, waarop het hier in Nederland staat.

Na afloop dier lezing, konden we kennis maken met de geheele collectie Grotiana, die in de werkkamer van onzen Voorzitter was opgesteld. Van het beroemde werk van Hugo de Groot: „De jure belli et pacis", juist 300 jaar geleden te Parijs voor het eerst uitgekomen, waren 67 verschillende Latijnsche edities en vertalingen (in het Nederlandsch, Fransch, Duitsch en Engelsch) aanwezig. Van zijn niet minder beroemd werk: „De veritate religionis Christianae" telde men ongeveer 80 Latijnsche edities en vertalingen (in het Nederlandsch, Fransch, Duitsch, Engelsch, Deensch, Hongaarsch en Arabisch) en bovendien nog 170 uitgaven van de Groot's andere werken.

Trok deze eenige, hoogst zeldzame verzameling, de volle aandacht, bovenal toch werd het oog geboeid door een zeer groote, fraaie teekening, welke een der wanden van de werkkamer van den Heer ter Meulen siert, een houtskoolstudie van den Vader van onzen Voorzitter, F. P. ter Meulen, die, behalve candidaat in de letteren, een onzer meest populaire schilders van landschappen met schapen is.

Bij het verlaten van het Vredespaleis, hadden we nog gelegenheid om het meer dan levensgroote, fraaie marmeren vrouwenbeeld, de Rechtvaardigheid voorstellende, te zien. Het is, zooals men weet, een geschenk van de Amerikaansche Regeering, en gebeeldhouwd door den Amerikaan O'Connor.

Met bekwamen spoed begaf het gezelschap zich nu naar de Koninklijke Bibliotheek, om het daar aangekondigd bezoek — zie het programma — af te leggen. Wij wisten reeds vooraf dat de Directeur dier Boekerij, de Heer Dr. P. C. Molhuysen, tot ons leedwezen, verhinderd was ons te ontvangen, doch dat in zijn plaats de Onder-Bibliothecaris, de Heer Dr. C. H. Ebbinge Wubben, de honneurs zou waarnemen. We werden aan den Hoofdingang van het fraaie gebouw, door Z.Ed. opgewacht, die ons met groote welwillendheid rondleidde en alle gewenschte inlichtingen gaf. We bezochten de zaal voor den Kaart-Catalogus, de leeszaal, de Courantenafdeeling, de magazijnen en bezichtigden de incunabelen. Uit

den aard der zaak, droeg het bezoek slechts een zeer vluchtig karakter. wil men alles in een dergelijke reusachtige bibliotheek wat meer van nabij zien, dan zijn daar dagen voor noodig.

Ook den Heer Ebbinge Wubben zij hier nogmaals hartelijk dank gezegd.

En toen we weer op straat stonden, was het programma afgeloopen en behoorde deze wintervergadering tot het verleden.

Bij het schrijven van deze regels dringt het zich aan ons op hoe weinig zulk een programma zegt tot wie deze wintervergadering niet bijwoonden. Maar wie er wel waren, mogen, als zij dit eenvoudig verslagje lezen, zich de aangename uren nog eens voor den geest roepen, die wij samen waren. Het was een welgeslaagde réunie onzer Vereeniging.

Zou de geestelijke dampkring van onze bijeenkomsten, niet sterk beïnvloed worden door de aanwezigheid van het groot aantal jeugdige leden, die tot het schoone geslacht behooren? Ja, ik ben er van overtuigd, dat het „ewig Weibliche", de „schöne Götterfunken", waarvan Schiller spreekt, dien invloed uitoefent.

H. J. J. V.

WAT MEN IN DE NEDERLANDEN LAS IN DE 15e EEUW.

(Voordracht, gehouden voor het tweede Nederlandsche Bibliothecarissen-congres, Middelburg, 12 Juni 1924).

Dames en Heeren.

Op het programma staat als onderwerp van deze lezing vermeld: Wat men in de Nederlanden las in de 15e en 16e eeuw. Zoo is inderdaad de titel door mij ook opgegeven. Doch bij de bewerking van het materiaal bleek, dat de boeken, die gedurende de 15e eeuw in de Nederlanden gedrukt werden, meer dan genoeg stof boden voor deze lezing. De boeken van de 16e eeuw blijven dus onbesproken; slechts hier en daar wordt er een vermeld, waar het ter illustratie of aanvulling dienstig is.

De bron voor deze lezing is het werk van M. F. A. G. Campbell, Annales de la typographie néerlandaise au XVe siècle (La Haye, Nijhoff 1874), met zijn 6 Supplementen (4 van Campbell zelf [La Haye 1878-1890], het 5e van Robert Proctor [London 1897]; het 6e van Ernst Voulliéme [Berlin 1904]). Voor de aangehaalde boeken van de 16e eeuw is de bron, het werk van Wouter Nijhoff en Mejuffrouw M. E. Kronenberg, Nederlandsche bibliographie van 1500 tot 1540 ('s-Gravenhage, Nijhoff, 1923). Voornamelijk uit de ongeveer 2000 bij Campbell c.s. beschreven incunabelen wordt hier dus een greep gedaan. Wij vermijden evenwel alles wat dor en droog is, en pakken dus alleen datgene eruit, wat interessant en leerzaam kan zijn voor menschen, die een „gezellig" congres komen bijwonen.

Eerst even enkele dingen ter oriënteering.

We nemen hier samen de boeken die zoowel in de Noordelijke als in de Zuidelijke Nederlanden werden gedrukt, niet alleen omdat beide Nederlanden toenmaals één staatkundig geheel vormden, maar tevens omdat de voornaamste boekenproducent, ook voor de Noordelijke Nederlanden, toenmaals de stad Antwerpen was.

De taal der Nederlandsche incunabelen is voor ongeveer de

helft Latijn, voor de andere helft Nederlandsch. Slechts enkele boeken werden in het Fransch of in het Engelsch uitgegeven. De Engelsche waren bestemd voor export naar Engeland.

Ook in het buitenland werden enkele Nederlandsche boeken gedrukt, bijv. Bevarden tot dat heylighe grafft in Jherusalem ende totten berch Synai (Mainz, 24 Mei 1488, door Evert van Reeuwijk); Der zotten ende der narren schip (Parijs, 6 Juni 1500, door Guido Coopman); en verder verschenen er te Parijs een elftal Nederlandsche Getijden- en Gebedenboeken (1497—1533), gedrukt door Wolfgang Hopyl en Thielman Kerver. De Nederlanden waren dus reeds in de 15e eeuw het onderwerp van de speculatie-zucht der internationale boekenmarkt. Om nog een voorbeeld te noemen: Michael Wensler, een drukker te Bazel, stuurde omstreeks 1490 een bode naar Utrecht, om een goed handschrift van een Utrechtsch Brevier te zoeken. Het plan was natuurlijk — het schijnt nooit te zijn uitgevoerd — te Bazel een Brevier te drukken ten gebruike van de geestelijkheid van het bisdom Utrecht, toenmaals bijna geheel Nederland boven den Moerdijk en een stuk van Zeeland omvattend, en dat Brevier dan naar Nederland te exporteeren.

In den tijd waar we het over hebben (c. 1450—1500) was alles Roomsch of heette Roomsch. Het ligt dus voor de hand, dat er een massa geestelijke en vrome boeken werden verspreid.

De aandacht van het gewone volk werd het meest getrokken door de Heiligenlevens, zoowel om de aardige prentjes die men erbij gaf, alsook om de vele wonderbare en soms ook romantische bijzonderheden, welke erin verhaald werden. Vooral het zoogenaamde Passionael, bestaande uit twee vrij dikke folio-deelen, waarin een groot aantal heiligenlevens voorkwamen, opgesierd met de ongeloofelijkste wonderverhalen, vond veel aftrek. Er verschenen 'n tiental Nederlandsche uitgaven.

In de levens van Jesus en Maria liet men zijn fantasie wat minder vrij spel, ofschoon ook daarin tal van bijzonderheden

uit de apocriefe Evangeliën voorkwamen. Een van de mooiste levens van Jesus en Maria zijn de Meditationes vitae Christi van pseudo-Bonaventura (Johannes a Caulibus), een werkje, dat wegens de pakkende beschrijving van allerlei bijzonderheden uit het leven van Jesus en Maria, als leidraad werd gebruikt door de middeleeuwsche schilders en bij de ensceneering der mysteriespelen.

Een afzonderlijk stuk litteratuur vormen de Marialegenden, de verhalen, waarin Maria door hare wondermacht optrad als redster uit allerlei stoffelijke en geestelijke gevaren. Voor de groote cultuurhistorische beteekenis van deze internationaal-verspreide legenden, waaronder die van Theophilus, Beatrijs, Marieken van Nieumeghen enz., kan verwezen worden naar de studies van Prof. C. G. N. de Vooys en Mej. Dr. C. Catharina van de Graft.

Langs allerlei werken die dichter tot het moderne begrip „letterkunde" naderen, bijvoorbeeld: Het baghijnken van Parijs, het Boeck vanden Pelgrijm, de moraliteit van Elckerlijck oftewel Der sielen salicheyt, komen we tot de wereldlijke letterkunde, zooals de Wapene Martijn van Jacob van Maerlant, waarvan te Brugge omstreeks 1480 ook een Fransche vertaling verscheen, en tot onzen Reynaert die vos, met Nobel, Hermeline, Cantecleer, Isegrim e tutti quanti. Doch dit soort werk kwam, evenals nu, alleen in handen van de meer ontwikkelden.

De eigenlijke volksboeken van dien tijd waren even groote draken als de 20e-eeuwsche. Twee dingen komen daarin steeds op den voorgrond: allerlei wonderbaarlijkheden, en liefdesgeschiedenissen. Alleen bewegen de daarin optredende personen zich niet op zoo'n sterk geaccidenteerd terrein, als bijvoorbeeld een zekere Lotje in den 20e-eeuwschen volksroman: Werner Pickard, een boek, dat kan beschouwd worden als het echte type van een hedendaagschen volks-roman in den strengen zin van het woord.

Ziehier den korten inhoud van eenige 15e-eeuwsche volksboeken.

In De seven vroeden (wisen) van Rome, waarin bestanddeelen zitten uit Arabisch-Indische volksboeken, wordt een

keizerlijke stiefmoeder verliefd op haar stiefzoon, doch komt bij hem van een koude kermis thuis. In de Historie van den vromen ridder Jason, welke verwant is aan de Destrucyen van Troyen, gaat het ook over een grote, amoureuselycke liefde van Troylus en die overschone Bryseda (in latere uitgaven heel familiair Bertha genoemd). Verder speelt de schoone toovenares Medea, die o. a. op vier draken, wier staarten waren ineengevlochten, door de lucht rende, een nog wèl zoo'n groote rol als Jason, Hercules en het Gulden Vlies.

Verder hebben we nog de Historie vanden vromen ridder Parys ende van die schone Vienna, des dolphyns dochtere, een nogal tragisch verhaal, waarin de twee gelieven „om getrouwe liefde wille vele wederspoets" moesten lijden. Eveneens de Historie van die wonderlike vreemde ende scone Melusijnen; de Schoon amoureuse historie vanden edelen Lancelot ende die overschone Sandrijne, waarin noch Lancelot van zijn edele, noch Sandrijne van haar overschoonen kant te zien is. En een aantal andere van dergelijke werken.

Weinig of geen liefdesgeschiedenissen vindt men in Dat leven ende regiment des alre grootsten coninx Alexander, den man die onmetelijke landen veroverde, aldaar menschenèters aantrof; ook in een land kwam, waar oude vrouwen tegen den winter begraven werden, om in de volgende lente weer op te staan, zelf óók in de lente des levens; die in een glazen kooi, door acht griffioenen getrokken, de lucht in ging, en toen de zon het hem daarboven te warm maakte, naar den bodem der zee daalde, ten einde in ontvangst te nemen de hulde van de visschen.

Geheel liefde-loos is zelfs de behandeling, die volgens het Boec vander destructien van Jherusalem de inwoners van genoemde stad ondergingen, bij de bekende belegering en verovering door Vespasianus en Titus in het jaar 70. Door den honger gedreven aten de inwoners al hun goud, zilver en edelsteenen op, en leefden daarvan nog 22 dagen. Toen moesten zij het opgeven; de stad bezweek, alle inwoners werden als slaven verkocht — de 30 voor één zilverling, staat er teekenend bij — en toen een van die slaven bij gelegenheid werd doodgestoken, vloeide er uit zijn lichaam gesmolten goud en

zilver. Natuurlijk heeft men toen alle andere inwoners van Jerusalem ook maar doodgemaakt.

De wonderbaarlijkheden die in de middeleeuwsche volksboeken voorkwamen, waren een vrij onschuldig element. Dat echter de liefde hare moeilijke zijde kon hebben, wist men toentertijd even goed als nu.

Naast Ovidius' Ars amandi (Kunst van te beminnen) verschenen ook zijn Remedia amoris, geneesmiddelen, die de patiënten veelal van den wal in de sloot hielpen. De ruime verspreiding welke beide werken toentertijd in Europa genoten, hebben op het zedelijk leven geen verheffenden invloed uitgeoefend.

Wijze lessen over de liefde vindt men in De remedio amoris van Aeneas Sylvius, den lateren Paus Pius II, wiens vroegere geschriften nogal aan den lichtzinnigen kant waren geweest. Ook de Samenspraak tusschen een ouden en een jongen man, redetwistende over de liefde, bevat verstandige en zeer bruikbare raadgevingen. Het edelst in zijne bedoelingen en uitwerking was Petrarcha's veelverspreide Hystorie vander goeder vrouwen Griseldis die een spieghel is gheweest van patientien, alsmede diens te Gouda in 1484 verschenen allerzeldzaamste werkje: Teghen die strael der minnen, bevattende „een remedium teghen die becoringhe des vleysche ende een cloecke wisen raet teghen die strael der minnen".

Ofschoon de Nederlandsche volksboeken van de 15e eeuw hier eenigszins uitvoerig zijn besproken — zij geven ook den besten kijk op wat men „las" — vormen zij toch slechts een zeer klein percentage, ongeveer 1 procent, van wat er gedrukt werd, ook al houden wij rekening met het feit, dat een aantal kleinere volksboeken geheel verloren zijn gegaan. Zulke dingen slingerden immers in huiskamers en keukens rond, werden uitgeleend aan jan en alleman, zagen er al gauw vies en slordig uit, en werden dus ten slotte weggegooid. Een hoogst enkel exemplaar kwam in een bibliotheek of boekenkast terecht, en had dan meer kans om aan den ondergang te ontkomen.

(Voortzetting volgt.)

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — De juwelier H. Friedman heeft door bemiddeling van den heer J. M. Hillesum, conservator van de bibliotheek „Rosenthaliana", aangekocht de bibliotheek van den opperrabbijn Ullmann te Grosswardein (Roemenië). Deze bibliotheek bestaat uit een waardevolle verzameling Hebraïca en Judaïca en omvat een 7000-tal boeken.

Hieronder bevinden zich niet minder dan twintig incunabelen en 400 postincunabelen.

De aankoopsprijs bedroeg *f* 40.000.—.

Het rangschikken en catalogiseeren van deze belangrijke collectie, die zal worden ondergebracht in het kantoor der firma in de Tulpstraat, zal geschieden door den heer J. M. Hillesum.

Het ligt in de bedoeling de verzameling dan eenige uren in de week voor een ieder vrij toegankelijk te stellen, terwijl de heer Friedman de toezegging heeft gedaan schikkingen te zullen treffen, dat deze bibliotheek na zijn dood aan de stad Amsterdam komt.

's-Gravenhage. — Zooals bekend is, wordt vanwege de Vereeniging voor Volkenbond en Vrede een Grotius-herdenking 1925 georganiseerd in verband met de omstandigheid, dat het in den zomer van dit jaar 300 jaren geleden zal zijn, dat het beroemde werk van Hugo Grotius „De Jure Belli ac Pacis" te Parijs verschenen is.

Intusschen zal deze herdenking reeds eerder plaats hebben, in April, daar Hugo Grotius op 10 April geboren is. Tot de plannen voor deze herdenking behoort het houden van een tentoonstelling in de ontvangkamers van het gemeenteraadsgebouw te 's-Gravenhage, waar ook de tentoonstelling voor letterkunde gehouden is ter gelegenheid van het regeeringsjubileum van H. M. de Koningin.

Het comité voor deze tentoonstelling bestaat uit de heeren jhr. mr. dr. E. A. van Beresteyn, mr. L. G. N. Bouricius, dr. H. E. van Gelder, mevr. H. S. M. J. C. de Jonge—Cornets de Groot, verder de heeren C. G. J. v. d. Mandere en dr. J. Ter Meulen.

Op deze tentoonstelling zullen in de eerste plaats geëxposeerd worden werken van Hugo Grotius, verder schilderijen, brieven, penningen en curiositeiten.

Wat de werken van Hugo de Groot betreft, hiervan bevindt zich de grootste collectie in de bibliotheek van het Vredespaleis, waarvan het lid van het tentoonstellingscomité, dr. J. Ter Meulen, directeur-bibliothecaris is. Een groot deel van deze collectie is bijeengebracht door den vroegeren bibliothecaris, P. C. Molhuysen.

Dr. Ter Meulen heeft, ten einde voor de tentoonstelling de collectie te completeeren, nog een beroep gedaan op de Koninklijke Bibliotheek en de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek. Het aantal werken van De Groot, waarover deze instellingen beschikken, bedraagt echter slechts $^1/_5$ van dat wat in de bibliotheek van het Vredespaleis aanwezig is. Zoo is thans voor de a.s. tentoonstelling een collectie bijeengebracht in de bibliotheek van het Vredespaleis, die eenig in de wereld genoemd mag worden. In een eerbiedwaardige rij staan naast elkaar de achtereenvolgende uitgaven en vertalingen van „De Jure Belli ac Pacis", waarvan de laatste is de editie Molhuysen-Vollenhoven van 1919. Er is thans nog een vertaling in bewerking door de International Law Division van de Carnegie Endowment te Washington. Niet minder volledig is de verzameling uitgaven van de Groot's „De veritate religionis christianae". Hier vindt men ongeveer 80 exemplaren, w.o. een vertaling in het Arabisch. Ook de verdere theologische werken van Hugo de Groot en zijn dichtwerken en verdere geschriften zijn op uitnemende wijze vertegenwoordigd. In één woord: deze verzameling is wel de meest volledige, die ooit bijeen is gebracht en zal ongetwijfeld zeer de aandacht der kenners trekken. Verwacht mag dan ook worden, dat de a.s. tentoonstelling zich in veel belangstelling zal verheugen.

Monnikendam. — Het correspondentschap van de O. L. B. te Zaandam is thans te Monnikendam definitief gevestigd. Het aantal leden bedraagt reeds ruim twintig.

Zandvoort. — Het bestuur van de O. L. B. heeft de beschikking gekregen over een kleine verzameling van 200 boeken, romans en populair-wetenschappelijke werken. Deze kleine bibliotheek is gereed gemaakt door de Stads-Bibliotheek en Leeszaal te Haarlem en voor langeren tijd afgestaan.

Met deze proefneming wordt althans getoond, dat men nog altijd streeft naar een eigen leeszaal en boekerij.

Arrondissements-Bibliotheken. — De O. L. te Tiel en de Nuts-bibliotheek te Zalt-Bommel zijn gepasseerd bij de verdeeling der arrondissements-bibliotheken van die districten. Op beide plaatsen wordt een krachtige actie georganiseerd, om alsnog opschorting van de uitvoering van het ministerieel besluit te bewerken.

De Wereldbibliotheek-Vereeniging. — Zaterdag 3 Januari is de Wereldbibliotheek-Vereeniging gesticht. Er heeft zich een zeer uitgebreide commissie gevormd om het publiek op te wekken van deze vereeniging lid te worden. In een door deze Commissie verspreide circulaire lezen wij:

Wat wij ons voorstellen is, dat ieder abonné voor het luttele bedrag van één gulden per jaar lid worde van onze Vereeniging. En dat wij dan, in overleg met de directie der W.B., ieder jaar voor ons zelf iets laten vervaardigen, een kunstkalender, of een andere mooie uitgaaf, — of een

nog veel grooter reductie krijgen op ons exemplaar Winterboek; terwijl dan hetgeen overblijft, ter beschikking kan worden gesteld van de directie der W.B. om er, zooals dat gebeurd is met het huldeblijk bij gelegenheid van het tienjarig bestaan, een bijzonder werk voor te laten schrijven of vertalen.

Wij zijn van oordeel, dat langs dezen weg de organisatie van het Winterwerk der W. B. over veel gemeenten kan worden uitgestrekt, en stellen ons de mogelijkheid voor tooneelleiders geldelijk bij te staan ter opvoering van werken, bij de W. B. verschenen, met verlaagde prijzen voor onze leden. — Ook is al overwogen het organiseeren van tochten, onder goede leiding, naar musea; zelfs naar het buitenland. Kortom: onze vereeniging zal moeten worden een co-operatieve ter verhooging van ons aller geestelijk leven, in nauwe aansluiting bij, en mede ten behoeve van de W. B. — wier directie ons van hare warme instemming en gulle medewerking verzekerd heeft: „Onze instelling is voor en van onze lezers, en wat wij kunnen doen, om hen en ons nader aan elkaar te binden, tot verhooging van onze wederzijdsche kracht, zal natuurlijk onzerzijds niet worden nagelaten".

In bovengenoemde commissie hebben o.a. zitting: dr. H. P. Berlage, architect, 's-Gravenhage; Jac. van den Bosch, directeur 't Binnenhuis, Bloemendaal; Carry van Bruggen, letterkundige, Laren; dr. H. E. Greve, secretaris der Ver. van Openbare Leeszalen en Bibliotheken, 's-Gravenhage; prof. dr. Ph. Kohnstamm, Amsterdam; Is. Querido, letterkundige, Amsterdam; dr. Willem Royaards, directeur der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel, Amsterdam; mevr. Jacq. Royaards—Sandberg, tooneelspeelster, Amsterdam; dr. T. P. Sevensma, directeur van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Amsterdam; W. J. Steenhoff, directeur van het Museum H. W. Mesdag, 's Gravenhage; Felix Timmermans, letterkundige, Lier; Louis de Vries, tooneelspeler, Amsterdam.

PERSONALIA.

Amsterdam. — Ingaande 1 Januari ll. is Dr. J. Berg, conservator, benoemd tot onderbibliothecaris der Universiteitsbibliotheek.

Breda. — Benoemd tot directrice aan de R. K. O. L. B. te Breda Mej. Damen.

Eindhoven. — *(Herplaatsing).* Op zijn verzoek is eervol ontslag als bibliothecaris verleend aan Pater W. Jurgens. Als zijn opvolgster is benoemd Mej. B. Glaudemans, assistente aan dezelfde instelling.

Rotterdam. — Op haar verzoek is aan Mevr. I. E. Wethmar—Logemann, hoofdassistente aan de Bibliotheek der Ned. Handelshoogeschool, wegens het aanvaarden van een andere betrekking eervol ontslag verleend. In haar plaats is tot hoofdassistent benoemd de heer Dr. A. v. Vollenhoven, thans tijdelijk werkzaam aan de Koninklijke Bibliotheek te den Haag.

A. J. DE MARE. 1885—1925.

Bibliothecarissen zijn voor de letterkunde van meer beteekenis dan schrijvers. Want als de „letterkundigen" uitsterven, (er bestaat helaas! geen hoop, dat dit binnenkort gebeuren zal) dan zouden toch het menschelijk verlangen en de menschelijke ijdelheid wel de wegen blijven vinden naar de schrijfmachine en van de schrijfmachine naar de drukpers, — maar als de bibliothecarissen uitstierven, dan zou het geestelijk leven van een natie een ordelooze verschijning worden. Voor den bibliothecaris bestaat er geen „hero-worship" in de literatuur, iedereen heeft zijn plaats, niet alleen in de boekenkast, maar in het geheel der geestelijke gebeurtenissen van een land, en de keurende geest van den bibliothecaris zal van den luister der allergrootsten iets willen afdoen en de onbelangrijkheid der allerkleinsten iets willen arceeren. Voor hem, cultuur-dienaar bij uitnemendheid, is de cultuur spiegel van het leven, en hij merkt, dagelijks in dien spiegel starend, terecht op dat er, ten slotte in de cultuur, evenals in het leven meer „schakeeringen" dan gradaties zijn.

Onwillekeurig is onze pen in de bovenstaande regelen reeds door den geest van de Mare beïnvloed, den verdienstelijken conservator der Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, die nu hij zijn veertigjarige verbintenis met die Bibliotheek begin April gaat vieren, den dank in ontvangst zal moeten nemen, niet alleen van bibliophiel, maar ook van letterkundig Nederland. Zal *moeten* nemen, want het zal hem moeilijk vallen, hij die zijn trots stelt in hulpvaardigheid, maar zonder wiens hulpvaardigheid onze kunsten en wetenschappen niet zouden wezen wat ze zijn. Alwetend moet de bibliothecaris zijn, alwetend is de Mare. Men kan hem geen kleinigheid vragen van het onoverzienbare gebied van historische of moderne beschaving, of hij weet U terstond het district te wijzen waar die kleinigheid zich bevindt. Maar hij, de levenskunstenaar, bezit de gratie die alwetendheid voor te dragen als een vermoeden, vragenderwijs, tastend, bijna twijfelend soms, U punctueele

zekerheid te geven omtrent hetgeen ge noodig hebt, om het boek waaraan ge werkt te voltooien, U heen te helpen door onoplosbaarheden als een feillooze gids.

Wij hebben de Mare nog nimmer uit de plooi zien komen van de strakke objectiviteit, die het decorum vormt van den bibliothecaris. Wij hebben nimmer uitvoerige en spontane uiteenzettingen van hem vernomen over kunst, wetenschap, literatuur, zooals wijlen Swaving, de Middelburgsche bibliothecaris die te geven placht, maar tusschen de wellevende discussies over concrete zakelijkheid hebben wij vaak van dezen bizonderen mensch een korte interruptie, een schalkschen bijzin gehoord, die getuigde van een sterk bewogen innerlijk leven, en genoten van zijn fijne, alles behalve alledaagsche ironie.

Swaving was de apostel van het boek, de Mare is de kritische begrijper, de fijnzinnige verzorger der boeken, de puntige, gevatte geest. Swaving in zijn breed-gestijlde, oude Middelburgsche bibliotheek was het midden eener provinciale cultuur, de ontwikkelden om zich heen verzamelend, lyrisch-opgetogen redeneerend met groote gebaren, doceerend en beminnend tegelijk. De Mare blijft onverstoord en onverstoorbaar de Haagsche hoofdambtenaar, onderdeel van een uitgebreid beheersgeheel, altijd eender, altijd keurig, altijd in den vorm, zelfs al zou de langdradigheid van een bezoeker hem het recht geven, dezen hartgrondig te verwenschen. De Mare is *in dienst* van de algemeene cultuur, van de algemeene levensvormen, hij wil niet naar voren springen uit het ambtelijk verband, maar ongelukkigerwijze komt hij dagelijks met intellectueelen in aanraking, die het nu al jaren in stilte weten, dat deze onmisbare medewerker aan het beste wat onze beschaving geeft, aan de studies der denkers en onderzoekers, aan de boeken der kunstenaars, een geheel eigen, aparte persoonlijkheid is.

En zoo zal hij er dan aan moeten gelooven, dat wij hem huldigen, dat wij het hem nu eens komen zeggen, bij deze gelegenheid, dat wij niet zònder hem kunnen, niet zonder den ambtenaar, maar óók niet zonder den mensch de Mare, en dat wij hem danken, hartelijk hartelijk danken voor de niet hoog-

genoeg te schatten diensten, die hij bewezen heeft en nog jarenlang moge bewijzen aan het intellectueel Nederland op zijn met bescheidenheid ingenomen, maar inderdaad zeer verantwoordelijken post. P. H. RITTER Jr.

WAT MEN IN DE NEDERLANDEN LAS IN DE 15e EEUW.

(Voortzetting van bladz. 45).

Het percentage der boeken die over de verschillende takken van wetenschap verschenen, is in ruwe trekken als volgt:

Theologie met al haar onderdeelen . . .	46 %
Philosophie en Ethiek	10 %
Burgerlijk recht en Staatswetenschap . .	10 %
Geschiedenis en Aardrijkskunde	9 %
Letterkunde	9 %
Sterrekunde, Geneeskunde, Wiskunde enz.	8 %
Grammaticale werken	8 %

Eerst een enkel woord over de Liturgie, speciaal de Missaals en Breviers — voor boeken-liefhebbers het interessantste gedeelte van de 15e-eeuwsche gedrukte theologie.

Vóór het jaar 1500 hebben de Nederlanden op dit terrein niet veel moois geleverd. Wilde een liturgisch boek, met name een Missaal, er knap uitzien, en vooral gemakkelijk zijn in het gebruik, dan moest het niet alleen op elke bladzijde voortdurend afwisselen in rooden en zwarten druk, maar moesten ook de lettertypen aan bepaalde eischen voldoen. Zoowel de kleinere als de grootere tekstletter moest op dezelfde „corpshoogte" worden gegoten. De Duitsche firma's te Keulen, Mainz, Bazel, Lübeck, Bamberg, Straatsburg, enz., die in hoofdzaak voor hun eigen land werkten, en de groote firma's te Parijs, Lyon, Rouaan en Venetië, die de rest van de wereld met liturgische boeken overstroomden, lieten dan ook altijd aparte letters ervoor gieten. Maar de Nederlandsche drukkerijen konden zulke kostbare ondernemingen niet aan, daar hun afzetgebied te klein was. De liturgische boeken die zij drukten zijn dan ook bijna allemaal uitgevoerd in één lettersoort, en zonder rood-druk.

Na 1500 wordt het wat beter; maar toch konden de Antwerpsche Missaals het niet halen bij die van Parijs, Venetië of bij de Duitsche. Alleen zij een uitzondering gemaakt voor 't schitterende Missaal voor het bisdom Utrecht, uitgegeven in 1514-1515 door Jan Severszoon te Leiden, en versierd met houtsneden van Lucas van Leiden. Dülberg noemt het „vielleicht den schönsten Druck der holländischen Renaissance". Daarnaast had hij nog kunnen noemen het mooie Psalterium in folio, in 1530 uitgegeven door een combinatie van drie firma's: Corn. Lettersnijder te Delft, die het boek ook gedrukt heeft, en de uitgevers Barth. Jacobszoon te Leiden, en Jan Seversz. de Kreupele te Amsterdam. De twee bekende exemplaren van dit boek berusten, jammer genoeg, in het buitenland.

Van de 180 Bijbels die tot aan het jaar 1500 werden gedrukt, was er slechts 1 in het Nederlandsch (Delft 1477) [1]), waaraan dan nog de Psalmen en het Nieuwe Testament ontbraken. Men liet die weg, omdat de druk financieel toch al een zware onderneming, en het afzetgebied door zijn taal te beperkt was. Daarenboven bestonden er tal van afzonderlijke uitgaven van de Psalmen, terwijl de voornaamste stukken van het Nieuwe Testament verspreid waren in een 20-tal uitgaven van de Epistelen ende Evangelien, zooals die door 't geheele jaar heen werden gelezen onder de H. Mis. Omtrent den Delftschen Bijbel van 1477 zij nog vermeld, dat hij invloed heeft uitgeoefend op de Nedersaksische en Westnederduitsche Bijbelvertalingen, welke omstreeks 1478 te Keulen verschenen, versierd met de bekende Keulsche bijbelprenten.

Een ander werk van Nederlandschen oorsprong dat in het buitenland nogal gezocht werd, zijn de twee Latijnsche geschriften van den Nijmeegschen Dominicaan Engelbert Messemaecker (Cultificis): over de Simonie en over de Rechten der bedelorden. De eerste uitgave, Nijmegen 1479, werd herhaaldelijk nagedrukt, o. a. te Delft, Leuven, Keulen, Reutlingen en Weenen.

Maar één werk spant in dit opzicht de kroon: het Speculum

---

1) Van de andere uitgaven waren er 130 in 't Latijn, 14 Duitsch, 11 Fransch, 11 Italiaansch, 10 Hebreeuwsch, 2 Tsjechisch, 1 Spaansch. Niet al deze uitgaven bevatten den geheelen Bijbel.

exemplorum, door een onbekenden Nederlander samengesteld, in 1481 te Deventer als een prachtige foliant gedrukt, en nog 36 keeren in het buitenland herdrukt (tot in de 18e eeuw toe), terwijl er 4 uitgaven verschenen in Poolsche vertaling, en het werk ook ingang vond in Rusland. Onder het geloovige Russische volk zijn nog heden ten dage vrome verhalen in omloop, welke afkomstig zijn uit het Speculum exemplorum.

De inhoud van het werk bestaat uit ruim 1200 stichtelijke voorbeelden, in hoofdzaak bestemd voor predikers, die daarmede hunne sermonen konden stoffeeren. Zulke legenden en exempelen vormden een afzonderlijk stuk theologische en volks-litteratuur, en bevatten een schat van cultuurhistorische bijzonderheden, waarover vooral in de laatste 20 à 30 jaren in alle landen uitvoerige, wetenschappelijke studies zijn verschenen.

Natuurlijk was de smaak der middeleeuwers eenigszins anders dan de onze. Wat toen als stichtelijk verhaal zelfs op den preekstoel kon worden voorgedragen, klinkt in onze 20e-eeuwsche ooren soms wat ruw en plat, nu en dan zelfs onstichtelijk. In de nieuwere uitgaven van het Speculum exemplorum vindt men dan ook sedert 't begin der 17e eeuw een „gebruiksaanwijzing", waarin wordt gezegd, dat men dit of dat verhaal beter in den trekschuit, of in de diligence, of bij een vroolijken disch kan vertellen.

Behalve in het Speculum exemplorum vond men zulke stichtelijke en moraliseerende vertellingen in de Gesta Romanorum, oftewel Die hystorien ghetogen uten gesten ofte croniken der Romeynen, welke historiën waren „tracterende ende roerende vanden doechden ende vanden sonden, ende die ghemoraliseert ende ghetogen tot eenen gheesteliken zin". Verder de Parabolen van Cyrillus, waarin o. a. samenspraken tusschen allerlei dieren voorkomen. Vooral vermakelijk was in dit opzicht de Dialogus creaturarum, alias: Den twispraec der creatueren, die in het Latijn, het Nederlandsch en het Fransch werd gedrukt, en die, volgens aanbeveling van den drukker, den intelligenten en kwieken Gerard Leeu, een boek vormde „vol van ghenoechlike fabulen die oeck profitelijck sijn tot leringhe der menschen".

Andere boeken „gheordineert mit veel scone exempelen, historien, legenden ende martelien vanden heylighen", welke tevens werden aangeprezen als zijnde „al te scoon om lesen" waren bijvoorbeeld: de Zielentroost, het Boec des gulden throens of der xxiiij ouden, de Summe le Roy oftewel Sconincx summe, en vooral ook sommige preeken-verzamelingen, zooals de Sermones super Salve Regina, de Sermonen van „den Leerling" (Discipulus = Joh. Herolt), de Sermones Parati, Sermones Socci, Sermones Sensati — allemaal willekeurige benamingen voor bepaalde preekenbundels — en eindelijk de Sermonen die getiteld waren: Dormi secure, Slaap rustig. De bedoeling was, dat die preeken zoo logisch en gemakkelijk in elkaar zaten, dat, wie den volgenden dag uit dien bundel een preek wilde houden, zich heelemaal niet zenuwachtig hoefde te maken, en dus rustig kon gaan slapen.

Maar niet alleen allerlei verhalen en voorbeelden werden er aangewend om de menschen ertoe aan te sporen, het goede te doen en het kwade te laten, ook andere dingen die onder het begripsvermogen van de menschen vielen werden zoogenaamd gemoraliseerd. Zoo werd het Scaecspul met zijn figuren en zetten uitgewerkt tot een stichtelijk boek; het leven en de diverse bedrijvigheden der bijen werden gemoraliseerd in het Bienboec; in het Kaetsspel van Jan van den Berghe werd den rechterlijken „auctoriteijten, groot ende smal" de les gelezen, en werd tevens „gheexempleert der duecht ghetal", terwijl de schrijver zelf zijn naam verborg in het volgende versje:

De derde, dierste, dese twee vocalen
Ende daer toe een n ghedaen;
Nemet tverkeerde van den dale
Soe moechdi tsmaekers name ontfaen.

Ook het leven en bedrijf van de mieren werd in moraliseerenden zin uiteengezet — of er echter van den Formicarius van Joh. Nider een uitgave in de Nederlanden is verschenen, moet betwijfeld worden — terwijl ook de in de middeleeuwen soms verschrikkelijk heerschende melaatschheid, waaronder men allerlei ernstige verschijnselen van huiduitslag en mis-

vorming (elephantiasis) verstond, gemoraliseerd werd in het werk De lepra morali van den genoemden Joh. Nider. Groote en kleine menschen werden onthaald op een zedekundige toepassing van de op alle scholen gebruikte Latijnsche spraakkunst, den zoogenaamden Donatus. Daarin kon men lezen, hoe men onderwerp, gezegde, voorwerp, lidwoord enz. enz. in geestelijken zin moest verstaan.

Een echte theologische spitsvondigheid was de volgende kwestie. Toen Jesus stervende aan het kruis hing, en, doelende op Sint Johannes den Evangelist, tot Maria sprak: „Vrouw, zie daar uw zoon", werd toen het lichaam van Johannes veranderd in dat van Christus? Heel veel plezier hebben de twee of drie theologen, die met deze buitenissigheid voor den dag kwamen, onder welke de anders nogal pientere Nicolaas Bonet, niet gehad. Het gevoelen werd van sommige zijden zelfs als kettersch gecensureerd, terwijl twee Belgische theologen, Jan van Eechout en Andreas Carnificis (Vleeschhouwer), de belachelijkheid ervan aantoonden.

De verhandelingen die op genoemde kwestie betrekking hebben, vindt men als aanhangsel gedrukt achter twee merkwaardige theologische werken, die te Brussel in 1478/79 verschenen, nl. de Sporta en de Sportula fragmentorum (mand en mandje met brokstukken) van Aegidius Carlerius te Kamerijk.

Beide bundels hebben deze verdienste, dat zij vooral de kwesties van den dag behandelen. Carlerius spreekt daarin over rente en woeker, over allerlei bijgeloovige praktijken, over eenige gewaagde theologische meeningen van zijn tijd en omgeving, over de geldigheid van contracten, over belastingen, over de echtheid van bepaalde relikwieën, over geestesverschijningen en bezetenen, over het celibaat, over hen die het einde van de wereld wilden berekenen, over het optreden der Waldensen in Atrecht, over den kerkelijken zang, enz., enz. Het is een boek, dat dubbel en dwars verdiende geheel ontleed en besproken te worden, want het zou een interessant kijkje geven op de toenmalige kerkelijke en maatschappelijke toestanden in Vlaanderen en Henegouwen.

Maar het aardigste theologische werk dat in de Nederlanden

is gedrukt (Leuven, omstreeks 1483), is dat van den Minderbroeder Servasanctus, een echten, levendigen, fantasie-rijken, frisschen en algemeen ontwikkelden Italiaan van de 13e—14e eeuw. Van dezen tegenwoordig bijna geheel vergeten schrijver, dien men veilig den interessantsten theoloog van de middeleeuwen mag noemen, hebben de Nederlanden het eenige werk gedrukt, dat nog van hem in omloop was.

Of eigenlijk: in omloop was het niet. Wel werd het in bibliografieën vermeld, maar niemand had ooit nagegaan, wat het eigenlijk bevatte. Bij Campbell stond het daarenboven gecatalogiseerd onder den titel van het kleine, veelverspreide gebedenboekje van den twee eeuwen jongeren Nicolaas de Saliceto († c. 1490): Antidotarius animae (Apotheek der ziel), terwijl het feitelijk een foliant is van bijna 600 bladzijden, waarvan de titel moet luiden: Summa de poenitentia et partibus eius, Uiteenzetting van de biecht en hare onderdeelen.

Wat zit er nu in dit werk? Feitelijk van alles en nog wat, alleen geen dorre, droge theologie, zooals de titel zou doen vermoeden. Het boek is bestemd voor predikers, en is geschreven, om hun aardige, levendige stoffen en beschouwingen aan de hand te doen ten gebruike op den preekstoel. Het zit vol van voorbeeldjes, legenden, fabels, spreekwoorden, bijzonderheden uit het dagelijksch leven, en vooral van vergelijkingen.

In het uitdenken van vergelijkingen is Servasanctus onnavolgbaar. Er is geen ding onder, op of boven de aarde, dat hij niet aanpakt om vergelijkingen ermee te maken, en op die manier de menschen in het verstand, en tegelijk in het hart te treffen. Of het nu een koe, een zeeschip, een komeet, 'n diamant, een kip, een flesch of 'n olifant is, Servasanctus weet er iets mee duidelijk te maken, om zijn doel te bereiken.

Want dat doel: de menschen van het kwaad af te houden, de sterken te waarschuwen tegen eigenwaan en zelfverheffing, de zwakken weer op de been te helpen, te bemoedigen, te troosten, en hun te wijzen op de oneindige Liefde en Barmhartigheid Gods — dat doel, zeg ik, wordt nergens uit het oog verloren.

Een enkelen keer verdiept hij zich in speculatieve beschou-

wingen over een of ander philosophisch of theologisch vraagstuk; maar dat duurt hoogstens 'n halve kolom, want dan zegt hij tot zichzelven: 't Is waar ook, aan al die geleerdheid hebben de menschen niets; ik moet dingen vertellen, die van den preekstoel af begrepen worden.

Nu en dan schiet hij in zijn vuur, buldert 'n oogenblik tegen gierigaards, verleiders, bedriegers en wellustelingen — maar het volgende moment is hij weer de echte Minderbroeder, vol medelijden en vergeving en zachtheid voor hen die zwak waren.

En dan weet hij door allerlei interessante vertelsels en vergelijkingen tot het menschelijk hart te spreken; dischtgeschiedenissen op over dingen die in Italië, Duitschland, Ierland of Polen zijn voorgevallen, ja hij weet zelfs een belangrijk verhaal te doen over.... een kat in Frankrijk.

Op cosmografisch en meteorologisch terrein zit hij op zijn stokpaardje. Dat was overigens bij tal van middeleeuwsche geleerden het geval. Immers, van de weersgesteldheid: koude, warmte, droogte, regen en onweer, hing de oogst af; en mislukking van den oogst beteekende hongersnood. Zoo praat Servasanctus over zon- en maansverduisteringen, het flikkeren en het vallen van de sterren, over kometen — vooral deze werden als onheilstichters gevreesd, en angstvallig beschreef men vorm en omvang van derzelver staarten. Verder redeneert hij over donder, bliksem en aardbevingen — deze laatste vergelijkt hij met 't poffen van kastanjes; ook over vulcanen, over het ontstaan van sneeuw, hagel, wind en regen.

Tusschen dat alles door noemt hij de eigenschappen en uitwerking op van suiker, wijn en peper, babbelt over de geneeskracht van spinneweb en het inbakeren van zuigelingen; weet ook te vertellen dat dikke menschen aanleg hebben om plotseling dood te blijven, en vertelt zelfs het fabeltje dat nu nog gangbaar is, dat iemand nà het eten lichter is dan ervóór.

Onuitputtelijk is hij in 't opsommen van de eigenschappen en eigenaardigheden van allerlei gedierte. Een berin likt haar pasgeboren jongen net zoo lang totdat zij den vorm van een beertje hebben. Honden, daar heeft Servasanctus 't niet op; hij vindt het vervelende beesten, vooral die kleine, valsche

keffertjes, die iemand onverwacht in de onderverdieping van z'n rug bijten. Wanneer een vos, zoo vertelt hij, vogels wil vangen, doet hij dat zóó: Hij maakt zich nat, wentelt zich in roode aarde, en gaat ergens doodstil liggen. De vogels denken natuurlijk dat het een stuk rauw vleesch is, komen er op af, en.... zijn voor de haaien. Als een walvisch honger heeft, verspreidt hij een aangenamen geur; de andere visschen komen op hem af, en de walvisch hapt ze op. Zoo'n walvisch doet nog andere vreemde dingen: Als het erg stormt, en hij bang is dat zijn jongen van hem afdwalen, slikt hij ze zoolang in.

(Voortzetting volgt.)

VAKLITERATUUR.

Paedagogie en lichamelijke opvoeding.
Keuze-catalogus der Stadsbibliotheek en leeszaal van Haarlem.

„What 's in a name?" Een keuze-catalogus is iets anders als een aanwinstenlijst. Als het nieuwe Haarlemsche catalogusje tot titel gevoerd had: Lijst van nieuwe aanwinsten op het gebied van.... en zich dan zoo zonder meer had aangediend, zou dan de ontvangst in de bibliotheekwereld niet allervriendelijkst geweest zijn? En zou ieder zich er niet in hebben verheugd, dat men in die oude Stadsbibliotheek in Haarlem ten gevolge van die nieuwe leeszaalcombinatie, nu ook kennis kan nemen van de nieuwste stroomingen op 't gebied van onderwijs en opvoeding, en dat men zich daar nu ook kan oriënteeren over wat Ragaz eigenlijk nastreeft en Steiner, e.a.?

En hoe komt het nu dat deze keuze-catalogus, in een nadere toelichting nog aangeduid als gids door het boekenland, door ondergeteekende is doorgelezen met een gevoel van steeds stijgende, — ja, wat eigenlijk, — verbazing?

Een annotatie van den Haarlemschen keuze-catalogus „Paedagogie en lichamelijke opvoeding" zou men kunnen aanvangen met de veelzeggende zinsnede, dat deze catalogus „geeft veel meer dan de titel belooft". Want het tweede gedeelte, de „lichamelijke opvoeding" geeft toch werkelijk heel wat meer, heel veel, wat men anders in een catalogus niet onder „lichamelijke opvoeding" zou onderbrengen, maar eerder onder „spel en sport" of iets dergelijks. En daar zitten we dan nu dadelijk midden in de moeilijkheid: Wat verstaat men in dezen catalogus eigenlijk onder lichamelijke opvoeding? En voor wien heeft men zich deze literatuuropgave, zoo als geheel beschouwd eigenlijk gedacht? In het eerste gedeelte, de „Paeda-

gogie" ligt het antwoord op deze vraag wel iets meer voor de hand. Maar toch? Men zoekt in een keuze-catalogus toch in de eerste plaats een leidende gedachte, en die gedachtengang, die draad, zoo men wil, kan men ook hier niet al te duidelijk vervolgen. Wat is het en voor wie?

Het toeval wil, dat ik in de annotaties in het eerste gedeelte heel veel oude bekenden heb teruggevonden. In 1919 heb ik n.l. voor den Heer Straatman voor een door hem te houden cursus aan de Volksuniversiteit een aantal door hem opgegeven boeken beschreven, en deze geannoteerde boektitels zijn als alphabetische lijst aan den Heer Straatman verstrekt ten behoeve van zijn cursisten. Over aard en bedoeling van deze lijst viel dus weinig op te merken. Bij de Haarlemsche keuze-catalogus is echter geen sprake van cursisten in een bepaald verband. De Haarlemsche bibliotheek wendt zich in dezen catalogus, tot een laten wij aannemen niet al te klein percentage van de Haarlemsche bevolking. Blijkens het tweede gedeelte van dien catalogus wordt bij die bevolking belangstelling verondersteld voor ski-loopen, voor paardensport, e. d. Dus gaat het om „elk wat wils"? Zou men in een keuze-catalogus daarentegen niet liever vinden „elck 't beste"? Natuurlijk zijn het goede boeken, die hier genoemd zijn onder „Paedagogie" en evenzoo natuurlijk (want is dat niet het noodlot van elken keuze-catalogus?) zoekt men er vele andere goede boeken, die er nu juist niet instaan (bijv. Marie Coppius, Planten en wieden in het kinderhart). Een keuze is nu eenmaal meer of minder subjectief en evenzoo is een bespreking van een keuze altijd meer of minder subjectief. En hiermee zou men dan ook meteen de discussie kunnen sluiten, als het niet was, dat men aan een keuze-catalogus als zoodanig toch zekere algemeene eischen zou mogen stellen, en als het woord eisch wat sterk is, dat dan toch zeker als ideaal zou mogen gelden, dat op een beperkt terrein als dit van elk het beste gegeven wordt, en dit beste zóó gegroepeerd, dat elk onderdeel goed tot zijn recht komt en in het juiste verband wordt genoemd. Dit laatste vooral is dikwijls nogal moeilijk.

Maar is nu hier in dit geval de moeilijkheid toch niet wat al te gemakkelijk opgelost met dit voorafgaande rubriekje „Werken van algemeenen aard", waarin van alles en nog wat ondergebracht is, een hapje en een snapje van dit en van dat (tucht, lectuurkeuze, coeducatie) waarvoor, dit geef ik toe, geen speciale rubriekjes te maken waren, maar die toch niet onder dit hoofd thuishooren? En wekken de speciale rubriekjes, die wel gemaakt zijn, en waarvan sommige benamingen wel aardig zijn getroffen, als: „opvoeding voor opvoeders, opvoeding in novellistischen vorm", in andere gevallen toch niet weer andere verwachtingen, wat groepeering en inhoud betreft? „Zedelijke opvoeding", zooals die door Ida Kooistra in haar boeken wordt besproken, is toch iets anders als het zedekundig onderwijs, zooals dat even vóór den oorlog via de „Moral education league" in ons land werd geintroduceerd.

En kan het rubriekje „Volksontwikkeling" werkelijk zoo wel door den beugel? Waarom Mansbridge niet genoemd? Er is toch een overdruk uit het tijdschrift „Volksontwikkeling" in verband met het eerste verblijf van

Mansbridge in ons land. En waarom geen afzonderlijk rubriekje „Vrije jeugdvorming", en de daarop betrekking hebbende officieele rapporten en verslagen genoemd, in plaats van wat er is op dit gebied hier en daar in andere rubrieken onder te brengen? En is het wel goed het Nutsrapport van 1895 zoo te noemen, zonder er heel duidelijk op te wijzen, dat „il faut juger les écrits d'après leur date?" Waarom de huidige stand van het vraagstuk niet toegelicht aan de hand van enkele typeerende tijdschriftartikelen uit „Volksontwikkeling" of „Leven en werken"? Dit zou niet geopperd worden als niet elders ook tijdschriftartikelen waren vermeld, bijv. de heele lange lijst bij Montessori?

En ten slotte, men behoeft niet eens zoo heel erg chronologisch aangelegd te zijn, om aan te voelen, dat de alfabetische volgorde in kleine rubriekjes, zooals die hier gebruikt zijn, toch eigenlijk ook niet bevredigt. En kan men eigenlijk iets anders als heel groote oogen opzetten, als daar in eens een numerieke volgorde tusschenkomt: I. Montessori, II. Fröbel, III. Pestalozzi, IV. Andere opvoedkundigen.

En spreekt men in Haarlem niet over het Dalton-stelsel? En waarom?.....?

Maar het wordt hoog tijd, dat ondergeteekende eens raakt uitgewaaromd, of, zoo men wil, uitgemopperd.

Waarom, — om dan voor 't laatst in een kringetje terug te draaien op het uitgangspunt: Waarom gaf men in Haarlem een keuze-catalogus en niet een aanwinstenlijst? Dan.... bij een aanwinstenlijst, zou voor al het gemopper geen aanleiding geweest zijn.

Maar laat men, nu het eenmaal toch zoo ver gekomen is, er in Haarlem dan ook maar het compliment in voelen, dat ondergeteekende (en zij niet alleen) juist uit Haarlem zoo iets heel anders, ja iets veel beters had verwacht.

ANNIE C. GEBHARD.

N.B. Daar het bovenstaande eerst bij de redactie wegens plaatsgebrek is blijven liggen en daarna de tijd ontbrak om aan deze afbrekende kritiek een opbouwende dito toe te voegen, hoopt ondergeteekende een meer algemeen gesteld artikel in één der volgende afleveringen te kunnen plaatsen, opdat niet de indruk gewekt worde, dat het hier geldt een bizonder ongelukkig specimen (er zijn er vergelijkenderwijs wel ongelukkiger uitgevallen), maar wel een zeer typeerend voorbeeld van een soort, die als zoodanig een nadere bespreking waard is.

A. C. G.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Sneek. — Ter bestrijding van de tekorten, ontstaan door de inkrimping der subsidies, heeft het O. L.-bestuur besloten tot oprichting van een „Leeszaalfonds", te vormen uit extra bijdragen van leden en belangstellenden. Wil de oprichting doel treffen, dan zal het Fonds de eerste vijf jaar ten minste *f* 1000.— extra inkomsten aan de O. L. moeten aanbrengen.

Tilburg. — In de afgeloopen maand werd in de O. L. een „Brabantsche tentoonstelling" gehouden, omvattende geschriften en platen betrekking hebbende op de ontwikkeling van het Brabantsche beschavingsleven.

Om de belangrijkheid aan te toonen van de collectie inzendingen, die meer uitmunt door kwaliteit, — d. w. z. zeldzaamheid van exemplaren, — dan door kwantiteit, worde hier een en ander gememoreerd. In de eerste plaats het „Groot Stedenboek" van Blaeu, verguld op snee en in perkamenten band, eigendom van den heer F. Ouwerling. Verder een bijna geheel volledige collectie der geschriften van Pater Poirters; de keurverzameling van de eerste uitgaaf (1651) der beschrijvingen van de stad en het land van Heusden, door Jacob van Oudenhoven. En voorts: 'n collectie topografieën van Brabantsche steden door diverse auteurs; een gekleurde en zeer zeldzame, uit het jaar 1610 dateerende wapenkaart van den adel van Brabant; de „Bredasche Clio" en verdere geschriften van den bekenden Brabantschen historicus Pieter Nuyts; Buffa's Brabantsche kleederdrachten; historieprenten, betrekking hebbende op de 17e eeuwsche Brabantsche geschiedenis, b.v. belegeringen van steden: 's Bosch, Breda, Bergen op Zoom, vredesvreugdefeesten enz. Een zeldzame schildering van het Moerenburger Kasteel te Tilburg en teekeningen van het kasteel der van Hogendorp's aldaar, met nog vele andere afbeeldingen van den ouden Brabantschen kasteelen-rijkdom verhoogen deze waardevolle verzameling.

In eene der onlangs gehouden begrootingsvergadering besloot de gemeenteraad van Tilburg in beginsel om over te gaan tot stichting van een museum. Deze eenvoudige, maar met groote zorgzaamheid en deskundigheid ingerichte tentoonstelling, zal ongetwijfeld er toe kunnen bijdragen om de uitvoering van dat plan te verhaasten.

Ook is, naar aanleiding van het in de O. L. bijeengebrachte, het denkbeeld geopperd een kern van historiewerken hetzij door schenking, hetzij door bruikleen in de boekerij der O. L. te vormen over de gewestelijke geschiedenis en letterkunde.

Tijdens de tentoonstelling hield de Bossche letterkundige en publicist

Vincent Cleerdin voor een talrijk gehoor een lezing over den ontwikkelingsgang der literatuur van Brabant in de 19e eeuw, waarover wij in de „Maasbode" het volgende verslag aantreffen:

Met een enkel woord ingeleid door den voorzitter der Leeszaal, Dr. Th. Verhoeven, begon de heer Cleerdin met de verklaring, dat naar zijn weten nog nooit een openbare bespreking werd gehouden der Brabantsche letterkunde. Zonderling noemde hij het verschijnsel, dat men voor de vreemde letteren steeds meer belangstelling aan den dag heeft gelegd, hoewel een Verriest er in slaagde recht te doen wedervaren aan de Vlaamsche literatuur, hetgeen aan Vlaanderen zeer is ten goede gekomen. Evenals Vlaanderen is een eenheid door gebied met eigen karakter en taal, zoo is ook Brabant in Nederland een eenheid. Het zoo vaak beproefde Brabantsche land is een waarachtige eenheid door zijn karakter, het is een eigen taal rijk als Vlaanderen, zich aansluitend bij het algemeen Nederlandsch.

Onder eigen letteren nu, verklaarde spr., heeft men te verstaan het bezit van schrijvers en dichters, die de gewestelijke eigenaardigheden tot uiting weten te brengen in een vorm die past aan de streek of aan het land, waartoe de streek behoort. Zoo beschouwd bezit Brabant ontegenzeggelijk een eigen letterkunde, sinds de herleving van het gewest in het begin der 19e eeuw. Ook voordien, zelfs tijdens de periode van verval, was er eigen taalschoon, zoo heerlijk nagelaten door den Oisterwijker Pater Poirters.

Na Poirters is het erg stil geworden en geen wonder; want kunst eischt een zekere welvaart om tot bloei te komen en onder de generaliteit was Brabant's welvaart stuk geslagen. De gouden eeuw van Holland is de ijzeren eeuw voor Brabant geweest.

Toen de 19e eeuw eindelijk weer vrijheid bracht, had men in Brabant wel aan iets anders te denken dan aan kunst en schoone letteren.

Spr. bracht dan in herinnering, wat Brabant deed voor den heropbouw van zijn godsdienstig leven en hoe het zich in korten tijd door de krachtsontwikkeling zijner bevolking op het stuk van landbouw, ontginning en industrie wist op te werken tot een der bloeiendste provincies van Nederland. Hier rijst de vraag, zeide spr., of Brabant de plaats inneemt, waartoe het geroepen schijnt. Alvorens daarop te antwoorden wenschte hij enkele Brabantsche figuren uit de 19e eeuw naar gelang van hun beteekenis en invloed te stellen onder scherper of zwakker licht.

Voorop mag gezegd worden, dat de Brabantsche letteren als geheel genomen meevallen aan hen, die hun belangstelling hebben gegeven aan het leven en streven van dit gewest. Bij de oprichting van ieder tijdschrift van beteekenis treden Katholieke Brabanders naar voren. De Bosschenaar en priester Dr. Borret opent de rij. Hij behoort tot de eerstelingen van „De Katholiek" en zag zich opgenomen onder de leden van de Mij. der Ned. Letterkunde, hetgeen in die dagen wel te danken zal zijn geweest, zeide spr., aan het feit, dat Borret werkte en woonde in de buurt van Leiden.

Met hem treden in het midden der vorige eeuw twee pracht-figuren op den voorgrond: Dr. Jan Reinier en August Snieders uit Bladel. Beiden hebben zij hun loopbaan gevonden in het naburig Kempenland, maar Brabant, dat hen niet behouden mocht, bleef immer hun liefde bezitten en hun karakter is door en door Brabantsch gebleven. Als schrijver trad August, de gevierde redacteur van het „Handelsblad van Antwerpen", op het eerste plan. Gekweekt te 's-Hertogenbosch, waar hij medewerkte aan de „Katholieke Illustratie", toog hij later naar de Scheldestad, die zich thans opmaakt om met grooten luister zijn eeuwtij te vieren. Een proeve van het ook in onze dagen nog te waardeeren proza van den oprechten en diep geloovigen Brabander leverde spr. door de gevoelvolle lezing der heerlijke bladzijde uit Snieders werk over den „Geest van het vaderhuis".

Er zijn er, vervolgde spr., die de volkskunst van Snieders hebben geminacht. Toch gaf hij meer dan 60 boeken uit, waarvan vele in het Duitsch zijn vertaald, en het is een verblijdend teeken, dat op de eerste aankondiging van den herdruk zijner werken reeds meer dan 3000 inteekeningen werden ontvangen.

Na de Sniedersen vestigde spr. even de aandacht op Judocus Smits, den Eindhovenaar, die te Amsterdam werkte. In verband hiermede sprak hij over het werk van zoovelen aan de dagbladpers, die jammer genoeg zooveel inspanning en kracht eischt en daardoor zooveel jonge talenten vermoordt. De letterkunde van Brabant zou rijker zijn, indien zij niet zooveel krachten aan de dagbladpers had moeten afstaan. Hulde bracht spr. hierbij aan de oude garde der „Katholieke Illustratie", die wel degelijk iets heeft bijgedragen tot het Nederlandsche beschavingsleven, al is er ooit om gelachen.

Zijn revue vervolgend, stipte spr. even aan den naam van den geleerden Pater van Hoogstraten uit Escharen, om daarop wat langer stil te staan bij Willem Lovendaal, Nijmegenaar weliswaar van geboorte, doch die het grootste deel van zijn leven te Grave in Noord-Brabant doorbracht en er zich inleefde in den Brabantschen geest. Lovendaal gaf zijn liefde aan Brabant, welks boerenvolk hij bezong in het warm getoonde lied: Het lied van den boer, met het telkens herhaalde:

Wie leeft er zoo blij
Zoo vrank en zoo vrij
Als hij
Op zijn boerderij.

Gewezen mag worden, vervolgde spr., op den Eindhovenaar pater Jonckbloedt, den vertolker van Isaias in Nederlandsche verzen, op een romanticus als den Bosschenaar Jan Heezemans, die zich zelf niet beschouwde als een schrijvend kunstenaar, maar die onbewust werk van goede keur leverde, zoodat hij de eenige was, die door den scherpzinnigen Huet onder de Brabantsche letterkundigen werd opgemerkt. Heezemans

was het ook, die van de Brabanders het eerst werd opgenomen onder de schrijvers in „Van onzen tijd" en tusschen al die knappe koppen was hij de man met het warm kloppend hart.

Met deze vermelding was spr. gekomen tot de tachtiger jaren, de Sturm und Drang-periode, die een nieuwen tijd inluidde voor de Nederlandsche letteren. De Nieuwe Gidsers met Lod. van Deyssel rekenden af met letterkundig Nederland van voorheen. Spr. vond gelegenheid het aandeel te noteeren, dat een Alph. Diepenbrock en met hem een gelijkgezinde Brabander als de Nunensche schilder Vincent van Gogh in de beweging had. Een verwante ziel, hoewel geen schrijver, was weer Derkinderen en met hem als overgang en tusschenschakel geraakte spr. tot de jongste Brabantsche schrijvers en dichters, een pastoor H. J. M. Donders en een Vlekke, die te vroeg door het sociale leven in beslag werden genomen, een Marie Koenen, die al werkt zij in Limburg, den Brabantschen geest heeft bewaard, een Marie Gijsen, die geen Brabantsche van geboorte, toch in haar werk een Brabantschen toon voert.

De rij werd voltooid met de namen van den Kruisheer Pater Linnebank, pastoor Willem Smulders, wiens ode op de Kathedraal van St. Jan werd geciteerd, prof. dr. Jac. van Ginneken, die door de wetenschap voor de letteren dreigt verloren te gaan, kap. Ant. van Delft, Prof. Frencken en Herman van den Eerenbeemt. Als slot bracht spr. de groep rond Dr. Moller in „Roeping" naar voren, waarvan hij Anton van Duinkerken als een der meest belovende voorstelde.

Een bijzonder woord wijdde hij nog aan den prozaist Louis Feber, geboren te Bergen op Zoom, van wien hij duchtte dat de politiek hem voor de kunst zal doen verloren gaan.

Aan het eind zijner lezing de boven gestelde vraag beantwoordend, of Brabant de plaats inneemt, waarop het recht heeft, zeide spr. deze vraag met neen te moeten beantwoorden; doch hoopvol en bemoedigend voegde hij er aan toe, zijn de teekenen, dat Brabant deze toonaangevende positie veroveren zal.

Verschillende citaten gaven aan de doorwrochte lezing van den heer Cleerdin kleur en leven, ofschoon ook het meer zakelijk deel het stigma droeg van letterkundig werk. Cleerdin vergat weliswaar zich zelf in de rij der jongeren van Brabant te plaatsen, maar de toehoorders maakten dit goed door hem met gespannen aandacht aan te hooren en, toen hij uitgesproken was, lang en spontaan te applaudiseeren.

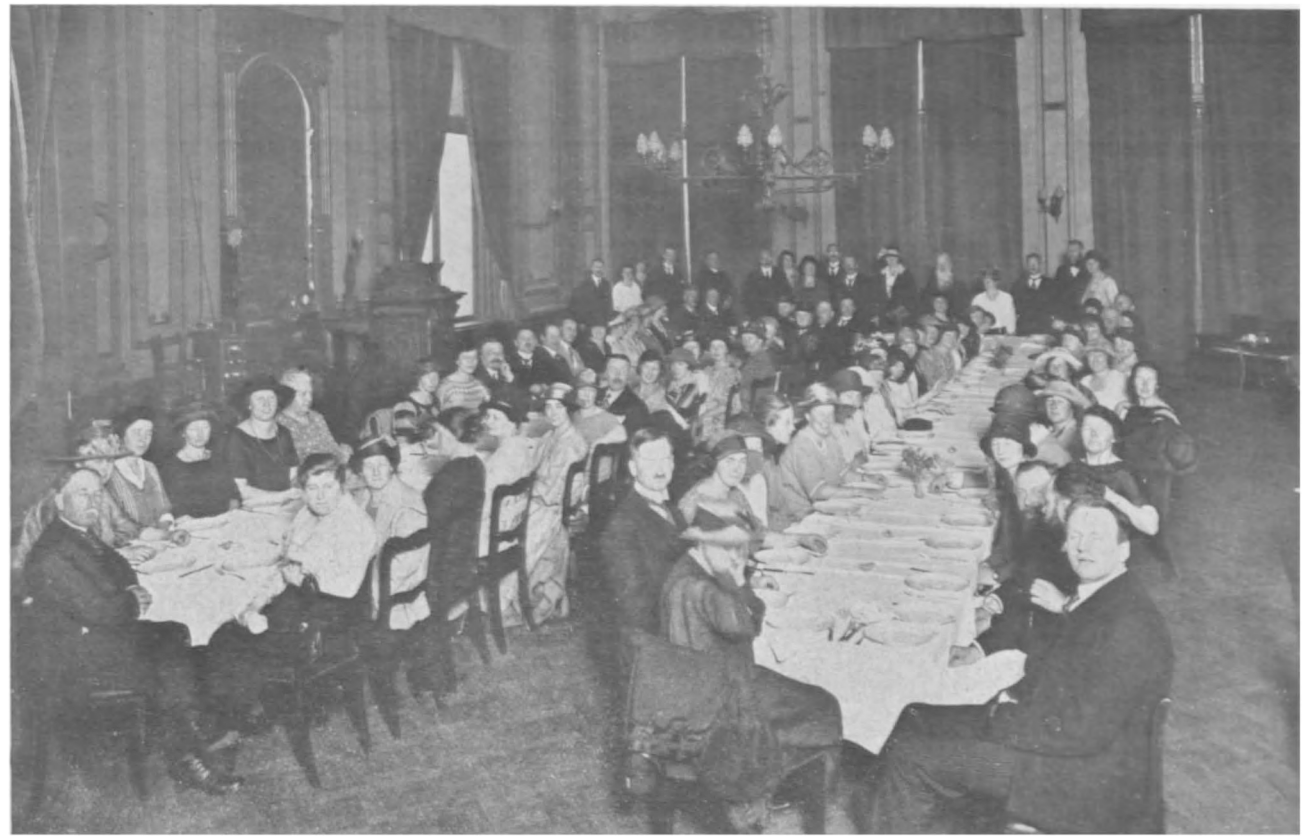

DEELNEMERS AAN HET TWEEDE NEDERLANDSCHE BIBLIOTHECARISSENCONGRES TE MIDDELBURG. 1924.

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Algemeene Ledenvergadering op Woensdag 27 Mei 1925, des namiddags 2½ uur te Groningen, in de Harmonie.

Agenda:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Jaarverslag.
3. Rekening en verantwoording.
4. Mededeelingen.
5. (Te 3 uur). „Bezuiniging op Leeszaal-exploitatiekosten". In te leiden door Dr. P. C. Molhuysen.
   De bespreking onder punt 5 is ook toegankelijk voor andere belangstellenden dan leden.

Het Bestuur spreekt de verwachting uit, dat vele Leeszaalbesturen hunne afgevaardigden zullen zenden. Voorts, dat deze besturen hunne medewerking zullen verleenen, opdat zooveel mogelijk ambtenaren aan de vergaderingen zullen kunnen deelnemen, desnoods door beperking van den dienst of sluiting der instelling gedurende één dag.

Voor leden der C. V. (mits géén bibliotheek- of leeszaalambtenaren zijnde) en voor bestuursleden van Leeszalen bestaat gelegenheid, tot de vergaderingen en lezingen van het Bibliothecarissen-congres (zie programma) te worden geintroduceerd, door hun wensch daartoe aan den Secretaris der C. V. kenbaar te maken, bij voorkeur **vóór 10 Mei.**

Bovendien kan daarbij, mits **vóór 10 Mei,** van wege het Congresbestuur voor logies en maaltijden gezorgd worden. Ook deze wenschen te richten tot den Secretaris der C. V.

Voor het Bestuur der C. V.:
E. A. VAN BERESTEYN, *Voorzitter.*
H. E. GREVE, *Secretaris.*

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Het Bestuur noodigt de leden uit tot het bijwonen van de

Algemeene (Jaar-)vergadering,

op **Woensdag 27 Mei a.s. te Groningen** te houden.

4 uur n.m. Bijeenkomst in de **Harmonie.**

Agenda:

1. Opening door den Voorzitter.
2. Jaarverslag over 1924 van den Secretaris.
3. Rekening en verantwoording over 1924 van de Penningmeesteres, met verslag der Kascommissie.
4. Benoeming eener kascommissie van 3 leden voor het nazien der rekening over 1924.
5. Verkiezing van een Penningmeester(es) wegens periodieke aftreding van Mej. N. Snouck Hurgronje, die niet herkiesbaar is.
6. Bepaling van de plaats, waar de jaarvergadering in 1926 zal worden gehouden.
7. Bepaling van de plaats, waar de aanstaande wintervergadering zal worden gehouden.
8. Rondvraag en sluiting.

Namens het Bestuur:
J. TER MEULEN, *Voorzitter.*
A. LYSEN, *Secretaris.*

BIBLIOTHECARISSEN-CONGRES.

Woensdag 27 Mei

6 uur. Gemeenschappelijke maaltijd in Hôtel Frigge à *f* 2.—.

8 uur. Officieele ontvangst van het Congres ten Stadhuize door het Gemeentebestuur van Groningen.

9—11½ uur. Gezellig samenzijn in de Harmonie. Cabaret en concert aangeboden door de Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Groningen en Veendam.

Donderdag 28 Mei.

9½—12 uur. Vergadering van het Congres in de Harmonie, Kijk in 't Jatstraat te Groningen.

Agenda:

1. Officieele opening van het Congres door den Voorzitter.

2. Verkiezing van een Bestuur van het volgend Congres.
3. Rekening en verantwoording van den Penningmeester.
4. Verkiezing van een Commissie tot het nazien der administratie van den Penningmeester over het 3de Congres.
5. Voordracht van den Heer Dr. G. A. Wumkes over: „De briefverzameling in onze bibliotheken".
6. Voordracht van den Heer D. Bartling over: „Volksopvoeding en Leeszaalwerk".

12—1 uur. Lunch in de serre van de Harmonie à *f* 1.50.

1—2½ uur. Voortzetting van het Congres.

7. Voordracht van Mej. Fanny Simons over: „Muziekbibliotheken en gramafoonplaten als uitleenmateriaal".
8. Voordracht van den Heer Dr. J. ter Meulen over: „De boekenverzameling op de Grotius-tentoonstelling".

3 uur. Bezichtiging onder deskundige leiding van de drukkerij, binderij en cartographische inrichting der firma J. B. Wolters (Akkerstraat).

4½ uur. Vandaar tocht per autobus naar Paterswolde, retour *f* 0.75.

5—6 uur. Thee in het Clubhuis, door het Bestuur welwillend opengesteld.

6 uur. Tocht met motorbooten naar het Familie-Hôtel, aangeboden door de Vereeniging Watersport Paterswolde.

6½ uur. Diner in het Familie-Hôtel à *f* 3.25.

8½ uur. Terugtocht met motorbooten naar het Clubhuis. Concert en dans aangeboden door de Vereeniging Watersport Paterswolde.

Ongeveer 11½ uur. Terugtocht per autobus naar Groningen.

Vrijdag 29 Mei.

Bij genoegzame deelneming autotocht over Zuidlaren, Gieten en Rolde naar Assen, vanwaar de sneltrein naar Holland te 5 uur vertrekt; onkosten autotocht, lunch en thee inbegrepen *f* 3.— à *f* 4.—.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidings-Commissie.

Aan de deelnemers van den assistentscursus 1924—'25 zijn de roode formulieren verzonden, waar op zij kunnen mededeelen of zij den directeurscursus 1925—26, die 1 October a.s. begint, willen volgen.

Deze formulieren moeten zoo spoedig mogelijk teruggezonden worden, en vergezeld gaan van een bedrag van *f* 50.—, dat in mindering strekt van het lesgeld (*f* 150.—) en dat teruggezonden wordt indien de leerling niet geplaatst kan worden.

Bericht van al of niet plaatsing wordt den aanvragers toegezonden zoodra de Opleidings-Commissie daaromtrent beslist heeft.

Leerlingen van vroegere assistentscursussen, die hun assistentsdiploma verkregen hebben, en den directeurscursus 1925—'26 willen volgen, moeten zich, zoover zij dit niet reeds gedaan hebben, vóór 1 Juni bij den ondergeteekende aanmelden, en eveneens een bedrag van *f* 50.— overmaken.

Aan de leerlingen, die in vooropleiding zijn, zijn de witte formulieren toegezonden, waarop zij zich voor den assistentscursus 1925—'26 kunnen aanmelden.

Ook deze formulieren moeten zoo spoedig mogelijk teruggezonden worden, daar de plaatsing op de cursussen eerst geregeld kan worden als *alle* formulieren terugontvangen zijn.

Zij, die in September a.s. in vooropleiding willen gaan, om in September 1926 op den assistentscursus te komen, moeten zich, zoo zij in het bezit zijn van het diploma eindexamen Gymnasium, H. B. S. of daarmee gelijk gestelde instelling, vóór 15 Sept. a.s., alle anderen vóór 1 Sept. a.s. bij den ondergeteekende aanmelden.

Deze laatsten zullen opgeroepen worden tot een examen in Den Haag in de eerste helft van September te houden, uit welk examen zal moeten blijken, dat zij in ontwikkeling gelijkgesteld kunnen worden met de bezitters van bovenbedoelde diploma's.

Directeuren en directrices van Openbare Leeszalen en Bibliotheken worden er aan herinnerd, dat aspiranten voor den Opleidings-cursus een jaar te voren hun *vooropleiding* moeten beginnen, en dat het beslist noodzakelijk is dat zij, die in vooropleiding willen gaan, zich vóór 1, resp. 15 September, aangeven op daartoe bestemde formulieren. Wie deze aangifte verzuimt is van de opleiding in het volgende jaar uitgesloten.

De Secretaris der O. C.:
P. C. MOLHUYSEN.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Nederlandsche bibliotheekgids.

Het Bestuur maakt bekend, dat het besloten heeft voor ieder lid, dat met ingang van 1 Januari 1925 tot de vereeniging is toegetreden of alsnog toetreedt, één exemplaar van de „Nederlandsche bibliotheekgids" tegen den verminderden prijs van *f* 2.50 beschikbaar te stellen. Deze exemplaren kunnen bij den secretaris worden aangevraagd onder gelijktijdige toezending van het verschuldigde bedrag per postwissel of door overschrijving op postrekening 's Gravenhage 74445. Nieuwe leden van dit jaar, die reeds een exemplaar tegen den gewonen prijs (*f* 4.50) gekocht hadden, kunnen hiervan mededeeling doen aan den secretaris, waarna hun het verschil (*f* 2.—) zal worden gerestitueerd. Deze restitutie geschiedt slechts voor 1 exemplaar per lid.

Namens het Bestuur:
De Secretaris: A. LYSEN.
33 Archimedesstraat, Den Haag.

DE NIEUWE KOERS VAN „BIBLIOTHEEKLEVEN".

Dat de inhoud van „Bibliotheekleven" belangrijk of ook maar bevredigend is, — niemand, die de afgesloten jaargang doorbladert, zal het beweren! — Een enkel deugdelik artiekel hier en daar, een grappig causerietje zo nu en dan, — maar verder veel onbelangrijks, veel gerekte en onverkwikkelike polemiek, veel droge binnenlandse berichtjes. Een onbenullig en landerig gehéél, dat de naam van vakblad niet meer waard is! Immers een vakblad behoort te zijn het terrein, waarop de werkers elkaar ontmoeten, waar theoretiese vraagstukken vrij en van alle kanten bekeken worden, waar op vragen over de praktijk een antwoord gezocht wordt, waar de een zijn voordeel kan doen met hetgeen de ander elders reeds heeft bereikt. Een vakblad moet de steun zijn van wie op een „buitenpost" dikwels met moeite tegen het werk optornt zonder in de gelegenheid te zijn door gedachtenwisseling met vakgenoten eigen inzichten te verhelderen en te verbreden. En evenzeer hoort het door wie midden in het drukste vakgewoel staat met gretigheid ter hand te worden genomen, omdat men eruit gewaar wordt wat daar op verafgelegen plaatsen alles in het belang van het werk gebeurt.

Waaraan is het nu te wijten, dat „Bibliotheekleven" zó weinig aan dit ideaal beantwoordt? — Heeft de Redactie, haar taak verkeerd begrijpende, censuur geoefend en te veel stukken afgewezen? In de laatste zes jaren werd slechts één artiekel geweigerd! Eerder zou men kunnen klagen, omdat de Redactie niet nu en dan wat sterker remde en aan verzandende polemieken een spoediger einde maakte! Ook kan men haar met enig recht verwijten, dat zij te weinig een belangrijk onderwerp ter sprake bracht om daarmee vakgenoten uit hun tent te lokken. Dit wat betreft de Redactie. — Hoe verhielden zich nu de bibliotheekwerkers, de lezers? Voor een deel, teleurgesteld of geërgerd door de maandelikse onbelangrijkheden, achtten zij de zaak zo hopeloos dat zij zelfs niet de moeite namen een poging tot verbetering te wagen en zelf eens met punten van belang voor den dag te komen.

Een ander deel der lezers troostte zich — gevaarliker nog! — met de tevreden gedachte: „de Redactie zorgt wel". Laten wij ze uit de waan mogen helpen: Een vakblad, dat op de redactie-alléén leeft, is onbestaanbaar! De hoofdeigenschap toch van elk vakblad zou daarmee verloren gaan, — n.l. dat het is de plaats, waar de vakgenoten elkaar vinden om van gedachten te wisselen. Beschouwen vakgenoten om welke reden dan ook het blad niet langer als zodanig, achtten zij zich niet langer geroepen het met hun belangstelling te dragen, maar trekken zij zich van medewerking terug, dan moet het onherroepelik gaan kwijnen.

Het was *dit* gevaar, dat onze Redactie — reorganisatie-plannen beramende — het meest dreigende achtte. Om de afstand, die langzamerhand reeds tussen lezers en Redactie ontstaan is, te overbruggen riepen wij daarom de hulp in van de „medewerkers", die van het volgend nr. af op het omslag van „Bibliotheekleven" vermeld zullen staan. De oproep van deze hulptroepen is geen vaag gebaar alleen. Met de namen op het omslag zijn wij niet tevreden! Integendeel vonden wij tot onze voldoening alle medewerkers bereid zelf de hand aan de ploeg slaan: bijdragen te leveren, onderwerpen ter bespreking voor te dragen, in eigen kring belangstelling te wekken en tot medewerking aan te wakkeren. Zo zal er weer voeling ontstaan tussen lezers en Redactie en zullen wij ook gewaar worden welke wensen er onder onze lezers leven.

Toch zij er nog eens met nadruk op gewezen: niet Redactie, niet Medewerkers alléén kunnen ons maandblad in het nieuwe vaarwater brengen en.... houden. *Elk* bibliotheekwerker, onverschillig of hij in wetenschappelijke bibliotheek of O. L. werkzaam is, heeft zijn schouders onder deze taak te zetten! Niet dat men gemakkelik, mooi of geestig schrijven kan is hoofdzaak of vereiste, maar dat men iets te zeggen heeft dat voor het bibliotheekwerk in het algemeen van belang *kan* zijn. Daarom overwinne men tegenzin of schroom en zende zijn bijdrage in! Wel zal het — gezien de geringe omvang van ons blad, waaraan wij zuinigheidshalve voorlopig nog niets mogen veranderen — nu en dan eens moeite kosten bijdragen dadelik te plaatsen. Maar onze redactiesecretaris, die

reeds zovele jaren de moeizame taak van passen en meten met volharding volbrengt, zal zeker ook voortaan hiervoor de juiste oplossing weten te vinden.,

De reorganisatie van „Bibliotheekleven" was urgent! De uiting van een groep van jongeren, die men elders in deze aflevering aantreft, is er het beste bewijs van. Bemoedigd door de echte belangstelling, die bij deze groep blijkt te bestaan, en gesteund door onze nieuwe medewerkers, sturen wij hoopvol de nieuwe koers uit!

Namens de Redactie:
E. DE CLERCQ.

ONS VAKBLAD.

Op 29 Maart j.l. zijn een aantal bibliotheekmenschen (24 in getal) in het allervriendelijkste Leeszaaltje „Oostzaan", dat daar ligt als een vruchtbaar stukje grond temidden van dat „land van mest en mist, van vuilen, kouden regen — doorsijperd stukske grond, vol killen dauw en damp" (wat waren we het dien dag met de Génestet eens!) bijeengekomen om . . . ja waarom eigenlijk? Was het, dat zij een uitnoodiging van Amsterdamsche collega's niet wilden afslaan, of omdat velen dat nieuwe filiaal van de Amsterdamsche Openbare Leeszaal nog niet gezien en er toch zooveel over gehoord hadden, zoodat zij het ook eens met eigen oogen wilden aanschouwen, òf was het de spontane drang van enthousiaste vakmenschen, die wat meer „voeling" met elkaar wilden houden en toch ook eens wilden praten over hun Vakblad? Ik geloof alles tezamen.

Voor het Vakblad werd 's middags aandacht gevraagd. Men wilde zoo graag medehelpen, om het Orgaan der beide Bibliotheekvereenigingen weer te maken tot een fleurig tijdschrift, waarnaar ieder met verlangen elke maand zou uitzien. Daarom werd in de eerste plaats besloten een verslagje van het besprokene op te sturen aan de Redactie van Bibliotheekleven en ondergeteekende werd daarmede belast.

Door velen werd de vraag gesteld: „Waarom is Bibliotheekleven vermagerd? Was dat enkel en alleen wegens gebrek aan

voedsel, of heeft men het een vermageringskuur willen laten ondergaan „voor de goedkoopte"?" Men wist, dat de contributie van de Vereeniging een gulden was verlaagd, en dat dat punt op een ledenvergadering was be-debatteerd en tenslotte aangenomen, maar alle aanwezigen op deze bijeenkomst verzekerden, dat zij graag een gulden méér zouden betalen, indien het Orgaan zijn vroegeren omvang niet alleen, maar vooral ook zijn vroegeren inhoud terug zou krijgen.

Meer dan de helft der aanwezigen beloofde daar daadwerkelijk aan mee te willen helpen!

Ons Vakblad, zoo meende men, moet zijn een afspiegeling van hetgeen omgaat in de bibliotheekwereld, van wat „leeft" in het binnenste van de bibliotheken zelf, als ook van het daar aanwezige personeel; het moet de leden op de hoogte brengen van nieuwe vakpublicaties in den ruimsten zin, het moet voorlichting geven en ook antwoorden op gestelde vragen, het moet nieuwe ideeën zaaien, laten ontkiemen en.... het zal de vruchten dragen!

Met deze gedachte voor oogen werd allereerst de wenschelijkheid gevoeld van een rubriek „Vakpublicaties", waarin nieuw verschenen werken, zoowel in binnen- als buitenland, niet alleen genoemd, maar ook in 't kort besproken zouden kunnen worden. En zou een apart „Snuffelhoekje", waarin bijzondere uitgaven of vondsten — zoo men wil —, die mogelijk aan de algemeene aandacht ontsnappen, in het kort sterk belicht worden, niet aantrekkelijk zijn?

Voorts werd met verlangen uitgezien naar het opnemen van „Vragen uit de praktijk" in het maandblad. Hieronder zouden zoowel vragen van bibliotheek-technischen en bibliotheek-economischen aard, door ons zelf gesteld, kunnen vallen, als wel door het publiek aan het personeel gedane vragen, die om de een of andere reden niet dadelijk kunnen worden beantwoord en moeilijkheden met zich brengen. Eerst dan ontstaat er gedachtenwisseling tusschen het nu, ieder in eigen kring ploeterende, bibliotheekpersoneel en zou het vakblad kunnen worden tot een vraagbaak, waar ieder gaarne aanklopt!

Om tegemoet te komen aan het gebrek aan bibliografisch hulpmateriaal, waaraan helaas vele onzer kleinere leeszalen

lijden, en tevens om collega's uit andere steden eenzelfde zoeken te besparen, zouden in Bibliotheekleven geregeld bibliographieën gepubliceerd kunnen worden over bekende personen of urgente onderwerpen. Aan iedere Leeszaal toch worden meer dan eens boeken of tijdschriftartikelen gevraagd over Couperus, over Heijermans, Adama van Scheltema of Ina Boudier-Bakker — om nu maar eens eenigen te noemen — en willen niet tal van bezoekers iets weten over de beteekenis van en de gebruiken bij het Paasch- en Kerstfeest?

Een nieuw voorstel werd gedaan om aan Kinderleeszaalwerk meer algemeene bekendheid te geven, door het op gezette tijden publiceeren van kleine artikeltjes op dat gebied; en ik kan hieraan toevoegen, dat medewerking reeds werd toegezegd.

En dan werd tenslotte de wenschelijkheid bepleit, de oude rubriek „Buitenlandsche Kroniek" in nieuw licht te stellen; dus zoowel wetenswaardigheden omtrent buitenlandsche bibliotheek-gebouwen, -ontdekkingen, schenkingen en aankoopen te vermelden in het maandblad, als ook vraagstukken van bibliotheek-technischen aard, die aan onze zusterinstellingen in het buitenland aan de orde zijn, in het kort over te nemen of te bespreken. En waarom blijven de Openbare Leeszalen in onze Koloniën zoo achter nevelen gehuld? Ook daar schijnt het Openbare Leeszaalwezen langzaam-aan veld te winnen, meerdere populariteit te verkrijgen, maar slechts weinig dringt daarvan door tot het Moederland. Toch geloof ik, dat meerdere bekendheid met de toestanden in Indië niet alleen meerdere belangstelling zou opwekken, maar er ook toe bij zou dragen, dat daar op den duur een mooi terrein kwam openliggen voor het teveel aan werkkrachten, dat in ons land nog ieder jaar aangroeit.

Wij hopen, dat de Redactie van Bibliotheekleven ons helpen zal de zaden, die tusschen de Maartsche buien door in Tuindorp Oostzaan werden uitgestrooid, te doen kiemen en vruchten te doen dragen!

April 1925. A. E. ROBBERS.

Aanteekening van de Redactie. — De Redactie is zeer erkentelijk voor de goede bedoelingen welke uit dit verslag blijken.

De besprekingen hadden evenwel nog iets zakelijker kunnen zijn, wanneer de Redactie uitgenoodigd ware geworden in de vergadering tot het geven van inlichtingen tegenwoordig te zijn. Al ware het alleen maar geweest om te zeggen, dat de uitbreiding van „Bibliotheekleven" tot den vroegeren omvang van 2 vel druks per maand voor de 200 leden der N. V. v. B. en B.-A. eene contributie-verhooging van 4 à 5 gulden zou meebrengen. En die contributie-verhooging zou nog weinig zin hebben, wanneer de leden overigens in gebreke bleven *goede* bijdragen in te zenden, zooals tot nog toe bij 't meerendeel hunner het geval was. In ieder jaarverslag (telkens in „Bibliotheekleven" afgedrukt) en op elke jaarvergadering is er op gewezen, dat men het werk aan enkelen overlaat.

Nu de lust bij velen ontwaakt is, zal de Redactie echter, zoodra de beloften in daden zijn omgezet en de zeer gewaardeerde medewerking van blijvenden aard blijkt te zijn, gaarne een plan tot uitbreiding aan de uitgevende vereenigingen voorleggen.

G. A. E.

OVERWEGINGEN VAN EEN CONGRESSIST 1924.

Nu de voorbereidingen voor het Bibliothecarissen-congres van 1925 reeds getroffen zijn, lijkt 't misschien een ongunstig tijdstip om overwegingen te doen hooren van een congressist 1924. Toch — op 't congres 1925 zal de voorbereiding voor een volgend jaar ter sprake komen en 't kan z'n voordeel hebben, wanneer onderstaande beschouwingen dan door bezoekers en bestuur zijn overwogen.

Het is niet mijn bedoeling uitsluitend afbrekende kritiek te geven. Integendeel: ik hoop bescheidenlik te kunnen meewerken om de Bibliothecarissen-congressen populair te maken. Ik zou 't dan ook zeer betreuren, wanneer mijn schrijven gevolgd werd door persoonlike polemiek van de soort, die wij de laatste tijd in Bibliotheekleven al te veel kregen. Wel acht ik 't wenselik, en 't Bestuur van 't Congres waarschijnlik met mij, dat ook anderen zich uitspreken,

die aanmoedigende of waarschuwende woorden te zeggen hebben.

Mijn hoofdindruk van 't congres 1924 was er een van „onvoldaanheid". Ik heb voortdurend getracht mij daarvan te bevrijden; het is me, op een enkel ogenblik na, niet gelukt.

In engere zin bestaat 't congres uit: behandeling van praeadviezen, bezichtiging van gebouwen, stad en omgeving, maaltijden. Daar 't echter, meen ik, de vooropgezette bedoeling is geweest, de jaarvergaderingen van de Centrale Vereeniging en van de Ned. Ver. van Bibliothecarissen en Bibliotheekambtenaren aan 't congres te koppelen, kan men dus ook deze tot 't congres in ruimere zin rekenen. In ruimste zin hoort daar dan nog bij de grotere tocht, die de Regelingscommissie voorbereidt op de dag na 't congres. Het congresbestuur ziet 't liefste, dat men het congres, in de ruimste zin opgevat, in z'n geheel meemaakt en — mijns inziens — terecht. Want het congres is bedoeld leerzaam te zijn en aangenaam en bevorderlik voor het contact tussen leeszaalbesturen en personeel, en collega's onderling, of deze laatste nu zijn bestuurders of ambtenaren.

De vraag is nu: is dit doel bereikt, of — indien nog niet, is 't bereikbaar? De vraag of de doelstelling goed is, laat ik voorlopig onbeantwoord.

Het congres is leerzaam en aangenaam tevens, wanneer de te behandelen prae-adviezen belangrijk zijn en de adviseurs zich voldoende hebben voorbereid; wanneer daarna ook de discussies niet onbelangrijk zijn en niet ontaarden in persoonlike kritiek. Het systeem van: ieder die nog een korte verhandeling wil houden, kan zich daarvoor aanmelden, lijkt mij niet juist; het geeft geen waarborg voor belangrijkheid. Bovendien is 't de taak van 't Bestuur om de juiste personen te kiezen, die iets goeds kunnen geven.

Tot het leerzame gedeelte kan ik ook rekenen de bezichtiging van gebouwen en instellingen en weinig bekende streken. Maar mij dunkt, dat dit een zaak moet zijn van de tweede of derde rang. Middelburg en Zeeland boden stellig veel bezienswaardigs en de tocht naar Brugge eveneens. Toch doet zich ernstig 't bezwaar gelden van 't te grote ge-

zelschap, waardoor men te weinig en te vluchtig ziet; een reden meer om niet te hoge waarde toe te kennen aan de bijkomstigheden van de congresplaats.

De maaltijden kunnen m.i. sober zijn en mogen niet te duur worden. Ik neem gaarne aan, dat de Regelingscommissie hierover ernstig beraadt; zij moet daarom weten, of de leden goedkoopte wensen en met soberheid genoegen nemen; dan is haar taak omschreven en de leden weten, of zij recht hebben kritiek uit te oefenen, of dat zij zich hebben te schikken. Men komt toch niet op een congres om lekker te eten en er eens „uit" te zijn? De bevordering van de gezelligheid in passende vorm is evenzeer de taak van de leden als van 't Bestuur.

Tot nu toe zijn de kosten van 't congres niet in overeenstemming geweest met de inhoud. De eerste waren groot, de laatste was klein. Toen we onze Bibliotheekdag hadden, was dit omgekeerd en ik kan niet begrijpen, dat dit velen onbevredigd zou hebben gelaten. Ook toen was 't bezoek aan de vergadering gering, maar de belangstelling voor 't congres-gedeelte was intenser en actiever en de stemming was ongedwongener. Nu volgt men de leiding van het bestuur gedwee, men luistert verveeld, men laat zich rijden en men wordt ontvangen met trots en heerlikheid. Zo'n ontvangst ten stadhuize, met knallende kurken en champagne, met speeches van burgemeester of wethouder, die niemand van ons kent, is dat niet de „vertoning" ten top gedreven? Waarom willen wij meer schijnen dan we zijn? Onze positie is er niet naar en we maken onszelf in eigen en in anderer ogen belachelik.

Er zijn m.i. twee mogelikheden. Òf de kosten moeten worden beperkt, b.v. 1° door het houden van het congres in het centrum van het land; (dat 't bestuursvoorstel om 't congres 1925 in Groningen te doen houden er met vlag en wimpel doorging, kwam enerzijds, omdat degene, die de ernstigste bezwaren hadden tegen de verre afstand van Middelburg en ook van Groningen niet voldoende vertegenwoordigd waren, anderzijds omdat de plaats eigenlik reeds bepaald was). Dat sommige leeszaalbesturen de reiskosten vergoeden, moge z'n

goede grond hebben; deze maatregel schept tegelijkertijd een ongewenste verhouding en laat de ambtenaren niet meer volkomen vrij om te gaan of niet te gaan.

2o door kortere duur van het congres. Dit brengt nog een tweede voordeel mee, omdat verschillende leeszaalbesturen en leidende personen hun ambtenaren niet zo lang kunnen of willen missen en zeker niet voor een congres, waarvan de belangrijkheid twijfelachtig is.

Of 't congres moet aan belangrijkheid winnen, b.v. door de omvorming tot een studie-congres, of 't daaraan verbinden van een buitenlandse excursie. Ik meen, dat vele leden (meer dan tot nu toe) zich voor een dergelijk congres de uitgaven willen getroosten en dat zij daarvoor de medewerking kunnen krijgen van de leidende personen. Wanneer dit echter niet gebeurt, voorzie ik het volgende: Het vooroordeel van de niet-bezoekers wordt sterker. De bezoekers kunnen 't congres steeds moeiliker verdedigen tegenover bestuurders en leiders van leeszalen en weg-blijvende vakgenoten; ook zijzelf worden gedwongen zich door de bezwaren te laten overreden en kunnen niet meer komen. Tenslotte bestaat dan 't congres uit de Bestuurders, de leden van de werkzame Regelingscommissie en de talloze vakgenoten zonder betrekking, die uit eigenbelang zichzelf en hun vakijver moeten vertonen. Maar 't spiegelbeeld van 't Nederlandse Bibliotheekleven mag zo'n congres zich dan niet meer noemen.

Waar schuiven wij heen?

Amsterdam, April 1925. HELEEN HARTELUST.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Ter voorkoming van teleurstelling herinneren wij er aan, dat jaarverslagen over het algemeen — in verband met de geringe beschikbare ruimte — *niet* meer worden overgenomen in ons blad.

Amsterdam. — In de blindenafdeeling van de Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Amsterdam is na jarenlange, zorgvuldige voorbereiding de braille-catalogus voltooid, zoodat de blinde lezers nu in het vervolg den catalogus van hun bibliotheek zelve kunnen raadplegen. Vergeleken met Duitsche en Engelsche blindenbibliotheken, die tot dusver hun catalogi alleen in gewonen („zienden") druk hebben gepubliceerd, beteekent deze Amsterdamsche uitgave dus een grooten vooruitgang. De catalogus, die op de drukpers van het Instituut tot onderwijs van Blinden is gedrukt, wordt voor blinde inwoners van Amsterdam kosteloos verkrijgbaar gesteld. Nieuwe aanwinsten van de bibliotheek zullen in het vervolg in het braille-tijdschrift „De Blindenvriend" worden vermeld. *(A. H.)*

's Gravenhage. — *Grotius-tentoonstelling.* — *Rectificatie.* In „Bibliotheekleven" van Maart 1925 (blz. 47) komt in het, blijkbaar uit de dagbladen overgenomen, persgesprek een zinsnede voor, die dringend verbetering behoeft, want zij stelt den rijkdom onzer groote rijks- en universiteitsbibliotheken in een verkeerd licht. Niet mag gezegd worden, dat de Koninklijke Bibliotheek en de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek slechts $^1/_5$ aan Grotiana bezitten van waarover de Bibliotheek van het Vredespaleis beschikt, maar bedoeld werd, dat deze laatste instelling zooveel werken van Hugo de Groot rijk is, dat nog slechts voor $^1/_5$ een beroep behoefde te worden gedaan op de beide eerstgenoemde boekerijen.

Ik mag thans aan deze mededeeling toevoegen, dat intusschen ook nog andere bibliotheken hunne medewerking hebben verleend, waarover later te gelegener tijd nader zal worden bericht.

Vredespaleis, 25-4-'25. TER MEULEN.

Groningen. — Prof. dr. F. de Haan, van het Bruyn Mawr College, Pennsylvania U. S., thans emeritus, wonende te Leeuwarden, heeft aan de universiteitsbibliotheek een belangrijke collectie boekwerken op het gebied der Spaansche taal- en letterkunde geschonken.

Als blijk van waardeering voor zijn belangstelling in openbare verzamelingen door schenking betoond, is bij Kon. besluit van 23 Maart aan prof. de Haan de zilveren eerepenning toegekend. *(V.)*

Leeuwarden. — De Prov. Bibliotheek van Friesland organiseerde in de afgeloopen maand een tentoonstelling van reproducties naar Pieter Brueghel d. O., meerendeels afkomstig uit de monumentale studie van den Oostenrijkschen kunsthistoricus Max Dvorák, die letterlijk tot aan zijn sterfuur toe, 8 Februari 1921, met zijn publicatie „Bruegel und Greco" is bezig geweest. Zijn vriend, graaf Carl Khuen-Belasi, op wiens kasteel hij meermalen vertoefde, heeft de geestelijke nalatenschap bezorgd, en zoo is dit kostbaar drukwerk verschenen van de Oostenrijksche Staatsdrukkerij te Weenen.

Pieter Bruegel d. O., die voor het groote publiek bekend staat als de „Boerenbreugel" is de geestelijke vader van Ostade, Jan Steen, Adriaen Brouwer en van zoovele andere Nederlandsche meesters, die naast Rembrandt, de gouden eeuw onzer vaderlandsche schilderkunst hebben ingeluid.

Ter vergelijking vond men in de zaal reproductie's van Ostade's werk.

PERSONALIA.

Amsterdam. — Benoemd tot assistent aan het archief der Kamer van koophandel en fabrieken de heer J. H. van Someren, volontair aan de O. L. B. te Laren (Diploma opleidingscursus Nijmegen 1922).

Enschedé. — Tot assistente aan de O. L. B. is benoemd mej. J. D. E. Scholten, thans werkzaam als volontaire aan de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage (Diploma Opleidingscursus Utrecht 1923).

Groningen. — Benoemd is tot assistente aan de O. L. B. alhier voor den tijd van 4 maanden mej. M. van Oss, tot voor kort werkzaam als volontaire aan de O. L. B. te Dordrecht (Diploma Opleidingscursus Utrecht 1924).

Haarlem. — De heer J. J. Verwijnen, gep. kapitein van het O. I. leger, bibliothecaris van Teyler's stichting en der Hollandsche Mij van Wetenschappen, is 6 April ll. op 73-jarigen leeftijd overleden.

OFFICIEEL GEDEELTE.

VAN DE REDACTIE.

Mejuffrouw E. de Clercq's oproep in de vorige aflevering (blz. 70—72: De nieuwe koers van „Bibliotheekleven") en de persoonlijke uitnoodigingen der redactie hebben de toezegging tot geregelde medewerking van verscheidene dames en heeren ten gevolge gehad. Met anderen zijn nog besprekingen gaande. In de volgende aflevering zullen daaromtrent nadere mededeelingen worden gedaan.

Reeds is die toezegging door sommigen in een daad omgezet en werden een zestal bijdragen ontvangen. Behalve die artikelen, welke thans bij de redactie in circulatie zijn, wachten de volgende stukken op plaatsruimte.

D. Bartling, De roman in de Openbare Leeszaal. Naschrift.
M. Daniels, Het „drieklassen-systeem" en een nieuwe catalogus.
L. C. Kloos, De „regels voor de titelbeschrijving" van de Rijkscommissie.
H. J. Kluit, Nieuwe bibliotheekeischen.
Uit het jaarverslag 1924 der Centrale Vereeniging voor reizende bibliotheken.
Vakliteratuur. Boekbesprekingen door E. de Clercq, p. W. S. Jurgens, C. A. Steenbergen.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidingscursussen.

Het directeursdiploma werd uitgereikt aan de dames: L. van Baer, 's-Hertogenbosch; C. M. Bondam, Breda; J. C. E. van den Brink, Rijswijk; C. M. Haringsma, 's-Gravenhage; H. Hondius, Middelburg; L. C. M. van Luttervelt, Hilversum; A. J. Nanninga, Winnerveer; J. Rietema, Groningen; C. H. de Vries, Haarlem.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

JAARVERSLAG OVER 1924.

Indien het tijdperk, waarover dit jaarverslag loopt, niet reeds per 31 December 1924 behoorde te worden afgesloten, het zou van een belangrijker verandering in het ledental der vereeniging kunnen blijk geven, dan thans het geval zal zijn. Aan het einde van het vorig jaar toch, kort na het verschijnen der 2e uitgave van de „Nederlandsche bibliotheekgids", is er door het bestuur een circulaire gericht tot alle vakgenooten, die blijkens dien gids nog niet tot onze vereeniging waren toegetreden. Deze propaganda had ten gevolge, dat reeds in de laatste dagen van 1924, maar toch vooral eerst in het nieuwe kalenderjaar een niet onbelangrijk aantal nieuwe leden is toegetreden. De cijfers van dit jaarverslag ondergingen den invloed hiervan dus slechts ten deele.

Ultimo 1923 telde de vereeniging 151 gewone en 12 buitengewone leden. In den loop van 1924 zijn deze cijfers resp. geworden: 184 en 9. [1])

Van de leden, wier lidmaatschap in 1924 een einde nam, zij hier mej. J. M. Stam te Sneek herdacht, die door den dood aan de vereeniging werd ontrukt.

Het bestuur onderging in 1924 eenige veranderingen. Prof. Dr. A. G. van Hamel zegde het bibliotheekvak en onze vereeniging vaarwel; in zijn plaats werd Pater W. S. Jurgens, O. S. A., tot commissaris in het bestuur gekozen. De heer G. A. Evers, die 12 jaren lang het secretariaat op bijzonder lofwaardige wijze heeft vervuld, legde deze bestuursfunctie neer en werd door ondergeteekende vervangen. Deze bestuurswisselingen hadden plaats in de algemeene vergadering te Middelburg, 11 Juni 1924.

Zooals het overzicht der geldmiddelen aantoont, geeft de financiëele toestand der vereeniging geen reden tot ongerustheid. Wel is het batig saldo, dat reeds het vorig jaar van

---

1) Daar deze cijfers, zooals gezegd, geen beeld geven van den toestand der vereeniging op het oogenblik, dat dit jaarverslag wordt uitgebracht, laat ik hier de cijfers voor 1 Mei 1925 volgen: toen telde de vereeniging 218 gewone en 11 buitengewone leden.

ƒ 1517.82 tot ƒ 1140.22 was teruggeloopen, tot ƒ 1016.83 geslonken, maar hierbij moet in aanmerking genomen worden, dat de opgave betreffende den verkoop der vereenigingspublicaties te laat inkwam om nog in de rekening en verantwoording over 1924 te worden verwerkt, zoodat het batig saldo eigenlijk behoort te worden verhoogd met het saldo uit bedoelden verkoop, zijnde ƒ 312.32. De verwachting, in het vorig jaarverslag uitgesproken, dat de verkoop der publicaties het saldo over 1924 weer zou doen stijgen, is dus feitelijk niet beschaamd.

Een heugelijk feit was het verschijnen van de 2e uitgave der „Nederlandsche bibliotheekgids". Voor de samenstellers, de heeren J. D. C. van Dokkum en G. A. Evers, kan het een niet geringe voldoening zijn, dat het groote nut van deze handige uitgave ruimschoots opweegt tegen den omvangrijken arbeid, dien de voorbereiding ervan heeft vereischt. Beiden is namens het bestuur dank betuigd.

De opmerking in het vorige jaarverslag, dat in 1924 een handleiding voor het classificeeren van de hand van Dr. C. A. Steenbergen zou verschijnen als gezamenlijke uitgave van de Centrale vereeniging voor openbare leeszalen en van onze vereeniging, moet voor 1925 herhaald worden. Van de gezamenlijke uitgave van een beredeneerd bibliographisch overzicht der theologische litteratuur door Prof. Knappert kon helaas niet komen, doordien de financiëele grondslag dier gemeenschappelijke uitgave voor onze vereeniging niet aannemelijk scheen.

Dit feit voornamelijk is de aanleiding geweest, dat er vanwege de Centrale vereeniging voorstellen zijn gedaan om te geraken tot de organisatie van een permanente commissie voor de gemeenschappelijke uitgaven der beide vereenigingen. In hoofdzaak is op dit punt nog in 1924 overeenstemming bereikt; de nadere regeling is nog in voorbereiding.

In de bestuursvergaderingen van 1924 is herhaaldelijk gesproken over een catalogus van Nederlandsche academische geschriften als nieuwe publicatie in opdracht van of dóór onze vereeniging. De oorspronkelijke plannen daarvoor, waarvan de uitwerking hoofdzakelijk in handen van den heer

Dr. F. Kossmann zou hebben berust, zijn ten slotte opgegaan in het werk, dat op dit gebied reeds vroeger aan de Utrechtsche universiteitsbibliotheek placht te worden verricht en waaraan de naam van den heer G. A. Evers in het bijzonder verbonden is. Zoo kwam als nieuwe uitgave van onze vereeniging de „Catalogus van academische geschriften, in Nederland en Nederlandsch-Indië verschenen" tot stand, waarvan de eerste jaargang (1924) begin 1925 het licht zag. Voorzeker voorziet deze uitgave in een alom gevoelde behoefte; het gebruik ervan in de practijk zal wellicht aanwijzingen geven omtrent de veranderingen, die de samenstelling van volgende jaargangen behoort te ondergaan.

In de wijze van uitgave van het orgaan „Bibliotheekleven" bracht 1924 geen verandering. Met de Centrale vereeniging werden besprekingen gehouden over het per 1 Januari 1925 ingaande nieuwe contract. Hieraan is thans een nieuwe financiëele regeling ten grondslag gelegd, waardoor de kostenverdeeling plaats heeft in overeenstemming met het ledental der beide vereenigingen, terwijl tevens de mogelijkheid geopend is, dat het omvangrijke werk der redactie door beschikbaarstelling van een som voor administratieve onkosten eenigermate wordt verlicht. In de wijze, waarop de redactie wordt samengesteld, bracht de nieuwe regeling geen verandering.

Wegens de hooge eischen, die de uitgave der „Nederlandsche bibliotheekgids" aan de geldmiddelen der vereeniging in 1924 heeft gesteld, meende het bestuur dat jaar te moeten afzien van subsidie-verleening ten behoeve van „Nijhoff's index op Nederlandsche periodieken." Voor 1925 zal zulk een subsidie wel weer verleend kunnen worden. Nijhoff's Directie verklaarde zich bereid om in geval, dat subsidie zou worden verleend, rekening te houden met wenschen, die onze vereeniging ten aanzien van de inrichting van den Index kenbaar mocht maken. Op den grondslag van een verhandeling hierover door mej. A. C. Gebhard (zie Bibliotheekleven, Jan. 1925) zijn met de N. V. Nijhoff besprekingen gehouden, die voor 1925 tot een goed resultaat hebben geleid.

Doordien er wintervergaderingen plaats hadden in Novem-

ber 1923 en in Januari 1925, telt 1924 slechts één algemeene vergadering namelijk die van 11 Juni, ter gelegenheid van het tweede bibliothecarissencongres te Middelburg. Zie het verslag dier vergadering (Bibliotheekleven, 1924, p. 109), alsook den tekst van de in die vergadering door den heer Lode Baekelmans gehouden verhandeling over „De openbare boekerijen in België" (Bibliotheekleven, 1924, p. 113).

Was 1924 toevallig arm aan algemeene vergaderingen, dit gemis wordt ruimschoots goedgemaakt door het bezoek, dat onze vereeniging in April van dat jaar mocht ontvangen van een gezelschap Engelsche collega's, wier ingenomenheid met het hier genotene en geleerde spontaan uiting vond in het artikel van Miss Maud Storr Best, Bibliotheekleven, 1924, p. 86 (zie ook Bibliotheekleven, 1924, p. 65).

Voor het leeszaalpersoneel was 1924, evenals 1923, een jaar van zorg, als gevolg van den algemeenen toestand. In enkele gevallen hebben leeszaalbesturen niet geschroomd van dezen toestand misbruik te maken door nieuwe werkkrachten op geheel onvoldoend salaris aan te stellen. Een advertentie in „Bibliotheekleven", die van zulk een zienswijze bij het bestuur der Hilversumsche O. L. B. scheen te getuigen, gaf ons bestuur aanleiding om tot dat college een vertoog te richten ten einde op het afkeurenswaardige van zulke opvattingen te wijzen. Van dit schrijven werd afschrift gezonden aan den Raad der gemeente Hilversum alsook aan het bestuur der Centrale vereeniging voor openbare leeszalen en bibliotheken. Uit de verdere correspondentie over dit onderwerp is tot onze voldoening gebleken, dat het bestuur der leeszaal te Hilversum in dezen geen blaam treft; het is namelijk in zake de salarieering van het personeel geheel gebonden aan de opvattingen van B. en W. Zoowel in het bestuur der O. L. B. te Hilversum als in den gemeenteraad aldaar gaven velen blijk open oog te hebben voor de belangen van het personeel. Ons schrijven gaf bovendien het bestuur dier O. L. B. aanleiding tot het instellen van een **enquête naar de personeelstoestanden** der Nederlandsche openbare leeszalen.

Die toestanden blijven ook voor het vervolg een onder-

werp, waarop het bestuur onzer vereeniging bij voortduring zijn aandacht gevestigd houdt.

Aldus uitgebracht en goedgekeurd in de op 27 Mei 1925 te Groningen gehouden algemeene vergadering.

De secretaris: A. LYSEN.

REKENING DER VEREENIGING OVER 1924.

Ontvangsten:		**Uitgaven:**	
Batig saldo 1923	*f* 1140.02	Frankeer- en innings-kosten	*f* 100.10
Contributie van:		Drukwerk	„ 35.60
gewone leden	„ 1103.—	Reiskosten	„ 185.55
buitengewone leden ..	„ 45.—	Bibliotheek	„ 29.25
Advert. in Bibliotheek-gids	„ 420.—	Tijdschrift en vereeni-gingsuitgaven	„ 1754.36
Verkoop vereenigingsuit-gaven	„ 39.—	Diversen	„ 50.80
Diversen	„ 400.—		*f* 2155.66
Gekweekte rente van kasgeld	„ 25.07	Batig saldo	„ 1016.83
	f 3172.49		*f* 3172.49

Nagezien en in orde bevonden:

De Kascommissie:
F. W. W. BRAAK.
M. DANIELS.
A. A. TINGA.

De Penningmeesteresse:
N. SNOUCK HURGRONJE.

WAT MEN IN DE NEDERLANDEN LAS IN DE 15e EEUW.

(Voortzetting van blz. 58).

Behalve het werk van Servasanctus is er nog een ander groot theologisch werk in de Nederlanden gedrukt, dat tot voor korten tijd geheel onbekend was. Het is een prachtig uitgevoerde foliant van ruim 1100 bladzijden, bevattende de 70 kleinere geschriften, die op naam van den H. Thomas van Aquino staan, resp. stonden. Heel zeker is 't niet, dat dit boek in de Nederlanden is verschenen, daar het blijkbaar gedrukt is door een rondreizenden drukker, die in die jaren (omstreeks 1485) evengoed op de Noord-Fransche grenzen als ergens in Henegouwen of West-Vlaanderen, of ook in het Luiksche kan hebben vertoefd. De Heer Scholderer te Londen, de beste incunabel-kenner dien we tegenwoordig hebben, is echter van meening, dat het werk van Zuid-Nederlandschen oorsprong is. Het merkwaardige van dit boek is, dat het tot grondslag heeft gediend van alle latere uitgaven der Opuscula van Sint Thomas, tot op die van Parijs 1875 toe, terwijl men steeds gemeend had, dat een Venetiaansche editie van 1490 de oudste was. Deze uitgave van Venetië is echter een copie, en nog wel een slechte, van den Zuid-Nederlandschen druk.

Drie zeer bekende Nederlandsche theologen mogen we ten slotte niet voorbijgaan: Dionysius den Karthuizer, die in 1471 te Roermond overleed, Thomas a Kempis, die in hetzelfde jaar op den Agnietenberg bij Zwolle stierf, en Dirk Coelde van Münster, in 1515 gestorven te Leuven.

Dionysius de Karthuizer liet ongeveer 190 geschriften na, maar nog geen 10 ervan, en alleen kleinere, verschenen er in de Nederlanden. Een van die boekjes, over de Vier Uitersten, werd omstreeks 1482 te Oudenaerde in het Fransch uitgegeven, met aan het slot dit versje:

Prijer por limpresseur de ce livre tresexcellent
A audenarde impresse por instruire toute gent,

doch verreweg de meeste werken van Dionysius werden pas te Keulen in en na 1530 gedrukt.

Van de vier boeken der Navolging van Christus, tegenwoordig algemeen toegeschreven aan Thomas a Kempis, bestaan er, zooals bekend, ongeveer 4000 uitgaven in alle mogelijke en onmogelijke talen. Behalve aan Thomas heeft men 't beroemde werkje nog aan 'n 30-tal andere auteurs willen toeschrijven. Een van de pretendenten, een overigens onbekende Italiaansche abt, Gersen geheeten, heeft zelfs twee standbeelden ervoor gekregen. Alleen over het auteurschap zijn ongeveer 350 boeken verschenen, terwijl er in de 17e eeuw te Parijs vier congressen over gehouden zijn, en ook het Fransche Parlement zich met de zaak bemoeid heeft.

Wanneer men echter over het auteurschap van Thomas a Kempis zou moeten beslissen op grond van de oudste Nederlandsche uitgaven, zou hij er slecht afkomen. Tot het jaar 1540 verschenen er in de Nederlanden 15 drukken. Daarvan dragen er 8 géén schrijversnaam, 6 worden er uitdrukkelijk toegeschreven aan Johannes Gerson, den vromen kanselier van de Universiteit te Parijs († 1429), en slechts één editie draagt uitdrukkelijk den naam van Thomas a Kempis. Het is de uitgave van 3 Nov. 1505, waarvan de drukker onbekend is.

De Minderbroeder Dirk Coelde van Münster moet hier met een enkel woord vermeld worden, niet alleen omdat zijn Kerstenspiegel herhaaldelijk in het Duitsch vertaald is, maar vooral ook, omdat hij een van de dichters is uit de „Franciscaner-periode", zooals Knuttel dat noemt.

Met de drie genoemde theologen staan wij al midden op het terrein der Ascese, de kunst om goed en deugdzaam te leven. Maar de latere middeleeuwen hielden zich ook heel druk bezig met de kunst om goed te sterven. Als verre voorbereiding daartoe had men verschillende boekjes over de Vier Uitersten (Dood, Oordeel, Hel en Hemel); en ter onmiddellijke voorbereiding tot den dood kon men zich bezighouden met de diverse boekjes die den titel droegen Ars moriendi, mitsgaders met het Sterfboec, waarin de mooie houtsneden een stervende afbeelden, ten prooi aan de meest angstwekkende emoties en aanvallen van den duivel.

Over 't algemeen was dat natuurlijk nogal sombere lectuur, en die was vooral in Europa opgekomen sedert de tweede

helft der 14e eeuw, toen de Zwarte Dood van 1348 en allerlei sociale, politieke en kerkelijke ellenden een waas van somberheid over het menschdom wierpen; wat vooral ook in de religieuse kunst van die tijden tot uiting komt.

Op zijn tijd is het natuurlijk goed, eens ernstig over zijn leven en sterven na te denken; maar ook hierin moet men het juiste midden houden, en niet vervallen in pessimisme. En daarmee was de laat-middeleeuwsche ascese wel eenigszins besmet; wat haar geen goed gedaan heeft, en min of meer zelfs den weg heeft gebaand voor de leer van Luther en Calvijn.

Daarom doet het goed, naast al die droevige sterfboeken ook troostboeken te zien verschijnen, zooals Der sondaren troest, den Troest der conscientien, Der sielen troest, de Vertroestinghe der ghelatenre menschen, allemaal boeken die den menschen erop wezen, dat er toch nog altijd een barmhartige God in den hemel woonde, en dat die, als het er op aan kwam, machtiger was dan de Duivel.

Ja, de Duivel, die vormde het groote schrikbeeld. Dat het heele wereldgebeuren een strijd op leven en dood was tusschen God en den Satan, en de ziel van den mensch de prijs was waar het om ging, stond in den gedachtengang van den middeleeuwer heel sterk, soms wat àl te sterk op den voorgrond. In een werk, dat den vervaarlijken titel „Belial" draagt, werd een proces uitgewerkt tusschen Christus en den Duivel, terwijl als rechter optrad.... Salomon. Maar omdat het nogal vreemd aandeed, dat Salomon oordeelde over Christus, heeft men in andere uitgaven het proces laten voeren tusschen Mozes en den Duivel. Een nog beteren vorm van zoo'n proces vindt men in een verhandeling, waarin het Menschelijk geslacht en de Duivel tegenover elkaar staan als partijen, en Christus zelf als rechter optreedt.

De grens tusschen Ascese en Mystiek is moeilijk te bepalen. De gebieden waarop de mensch zijn geest door zijn gewone krachten tot God verheft, en die, waarop God als 't ware gewelddadig ingrijpt, en door een onmiddellijke inwerking de ziel boven en buiten zichzelve brengt, die gebieden, zeg ik, hebben een breede, gemeenzame grensstrook. Feitelijk zit er

dan ook reeds een groot stuk mystiek in de boeken, die wij gewoonlijk onder de ascese rangschikken.

Maar er zijn ook werkjes, die reeds door hun titel aanduiden, dat zij den mystieken kant uit gaan, al blijft het de vraag, of ze er ook komen. Zoo verscheen het aardige traktaatje: Die geestelicke minnenbrief die Ihesus cristus den coninc der glorien sendet tot synre bruyt die minnende siele. Verder: Een devoet exercicie vander dochteren van Sion, die minnende siele, gevolgd door: Een gheestelicke oeffeninghe hoe men dat suete kindekijn Ihesus besoecken, verblijden ende visentieren sal van kersmisse tot lichtmisse. Maar het aardigste boekje op dit gebied is: Van die gheestelike kintscheyt ihesu ghemoraliseert, ende vander iacht der minnen tusschen die devote innighe ziele ende dat dierken ihesus; een werkje waarin ook allergenoeglijkste, naïeve houtsneetjes voorkomen.

Van de hooge sferen der mystiek kunnen we wel overstappen naar de Sterrekunde.

En dan behoort hier op de eerste plaats genoemd te worden Paulus van Middelburg, die een zeer groote geleerdheid bezat, en daarnevens een grooten mond. Hij was een heftig heer, had gestudeerd te Leuven, werd kanunnik te Middelburg, en gaf daar onderwijs in de filosofie, theologie, geneeskunde, en wis- en sterrekunde. In het boekje van Albertanus Causidicus, Die konste om te leeren spreken ende swyghen als tyt is, schijnt hij niet zooveel gestudeerd te hebben; hij werd althans gedwongen, zijn geboortestad te verlaten. En als men leest, dat hij later den Zeeuwen verweet: alleen de dronkenschap wordt bij hen als de grootste deugd geprezen, begrijpt men vanzelf, dat dat afscheid niet heelemaal in pais en vree is gegaan. Hij werd nu eerst professor te Leuven, werd van daar uitgenoodigd om als hoogleeraar de wis- en sterrekunde te doceeren aan de Universiteit te Padua, en verwierf zich daar door zijn geleerdheid, zijn mooi Latijn, en zijn levensernst — met de jaren was er ook meer kalmte over hem gekomen — zulk een achting, dat hij door Alexander VI benoemd werd tot bisschop van Fossombrone, welk bisdom hij uitstekend heeft bestuurd. Hij stierf te Rome in 1534.

Als professor te Leuven verdedigde hij de vreemde meening, dat Christus niet op een Vrijdag was gestorven, en ook niet op 25 Maart, zooals men in de middeleeuwen algemeen aannam, maar op Maandag 22 Maart. Daarover raakte hij in een polemiek met zijn collega, Petrus de Rivo, en het ging er vrij hardhandig toe, zoo zelfs, dat hij zijn tegenstander allerlei persoonlijke dingen verweet, zelfs lichaamsgebreken.

Ook heeft onze Zeeuwsche geleerde sterk geijverd voor de verbetering van den Juliaanschen Kalender. Dat de toenmalige tijdberekening 10 dagen ten achter was bij den zonnetijd, wist men al lang; maar de kwestie was, hoe men die fout moest repareeren en in 't vervolg voorkomen. Paulus van Middelburg wilde de lente-evening 10 dagen vooruitschuiven, dus naar 11 Maart; doch dat was een oplossing, die groote bezwaren meebracht. Eerst Paus Gregorius XIII heeft in 1582 den knoop doorgehakt, door te bepalen, dat men van 4 October onmiddellijk zou overgaan naar 15 October. Voor welken overgang men echter in verschillende landen andere dagen heeft gekozen. Frankrijk sprong bijvoorbeeld van 9 op 20 December; Holland, Braband, Vlaanderen en Henegouwen van 21 December op 1 Januari 1583; Luik van 10 op 21 Februari 1583, enz. Tegelijk werd er te Rome bepaald, dat van de eeuwjaren alleen die zouden gelden als schrikkeljaren, waarvan de honderdtallen door 4 deelbaar zijn. De jaren 1700, 1800 en 1900 waren dus geen schrikkeljaren. Voorloopig zijn we daarmee gered; eerst in 3300 krijgen we er weer last mee, doch volgens anderen pas heel veel later, over ongeveer 10000 jaren.

In zijn jeugd had Paulus van Middelburg ook meegedaan aan het schrijven van zoogenaamde Prognosticaties. Dat waren almanakken met velerlei voorspellingen in verband met den loop en den stand der hemellichamen. Algemeen was men namelijk van meening, dat de mensch voortdurend onder invloed stond van zon, maan en sterren, speciaal van de planeten. Er verschenen toentertijd Almanakken en Prognosticaties bij de vleet. Maar als er ooit duimen dik gelogen is, dan was het dáárin. Het gezegde: „Almanak, leugenzak", stamt vooral uit dien tijd. Cornelius Gemma († 1579), professor te Leuven, erkende, dat hij vóór zijn doctoraat ook pro-

gnosticaties had gemaakt „more ceterorum mentiens", liegende zooals de anderen.

Volgens de prognosticaties lag het er maar aan, onder welke planeet men geboren was; daarvan hing niet alleen af, welken aard en welk karakter men had, maar ook welk ambt of bedrijf men later koos, ja zelfs in welke kleuren iemand bij voorkeur gekleed ging.

Ziehier een staaltje, genomen uit een prognosticatie van de 16e eeuw:

Jupiter-kinderen zijn blij en opgeruimd; hebben een goed verstand. Dragen blauw en wit. Worden abt of bisschop.

Mars-kinderen zijn driftig, heet, haastig. Gaan in één kleur gekleed. Worden smid, barbier of alchimist.

Venus-kinderen zijn mooi, vroolijk, warmbloedig, dansen en zingen graag, houden van muziek. Dragen blauw, groen en rose.

Mercurius-kinderen zijn scherpzinnig. Dragen rood. Worden sterrekundige, schrijver, koopman, goudsmid, wiskundige [denkelijk ook bibliothecaris].

Maan-kinderen worden toovenaar, werkman, dienstbode, schipper, visscher. Wat dié dragen staat er niet bij.

Saturnus-kinderen zijn dom, lui en koud. Dragen grijs of zwart. Worden.... non of monnik.

Een zeer gewichtig punt in den middeleeuwschen Almanak vormden de zoogenaamde Dies aegyptiaci, Egyptische dagen. Dat waren dagen van tegenspoed en ongeluk. Maar volgens sommige almanakken waren maar enkele uren ervan rampzalig. Iedere maand had twee van die ongeluksdagen, namelijk:

Jan. 1, 25	Apr. 10, 21	Juli 13, 22	Oct. 3, 22
Febr. 4, 26	Mei 3, 25	Aug. 1, 30	Nov. 5, 28
Mrt. 1, 28	Juni 10, 16	Sept. 3, 21	Dec. 7, 22

Reeds in de 4e eeuw spotte Augustinus met dat bijgeloof; en verschillende boete-boeken en concilies veroordeelden het als zijnde een heidensche praktijk. In ons land kwam o.a. ook Geert Groote ertegen op. Maar knap man, die zulke dingen onder het gewone volk uitroeit; en slaagt men er in,

dan grijpt het uit eigen beweging weer naar iets anders, dat soms nòg onzinniger is.

Iedere middeleeuwsche prognosticatie hield zich ook bezig met de aderlating, een operatie, welker regelmatige toepassing men onontbeerlijk achtte voor de gezondheid. Op de Egyptische dagen moest men zich natuurlijk ervan onthouden; maar ook bepaalde maanden waren er niet geschikt voor.

Meermalen verbond men met die voorschriften ook allerlei adviezen over wat men wel of niet moest eten en drinken. We laten hier zoo'n stelletje gezondheidsregels volgen; ze werden voor iedere maand op naam gezet van een beroemden wijsgeer of medicus:

Januari [Hartmaent]. Aristoteles zegt: Geen aderlaten; 't is er te koud voor. Neem geen medicijnen; drink weinig. Eet 's morgens niet veel, daar krijg je 't koud van. Eet geen eenden of snoeken, drink goeden wijn, en houd 't hoofd warm. Eet waterkrabben.

Februari [Spurckel]. Ipocras [Hippocrates] zegt: Aderlaten op den duim; goed drinken, niet te warm bad nemen. Drink azijn met honing dooreengemengd [vooral bij 't eten van rundvleesch werd dat reeds in de 5e eeuw aangeraden], dat is een goed laxeermiddel. Eet geen milt of longen; zorg ook dat 't hoofd niet koud wordt. Eet geen ganzen; doe altijd wat goede specerijen in 't eten.

Maart. Galienus [Galenus] zegt: Baden is goed; koppen [kleinere bloed-aftapping] minder goed. Neem laxatieven, anders krijg je 't koud. Drink radijs-water bij 't eten. Wrijf de tanden met zout, en spoel den mond met een mengsel van honing en meel-water. Eet elken dag gember. Wees opgeruimd.

April. Aristoteles zegt: Aderlaten aan de lever; ook koppen is goed. Eet geen rauwe wortelen, je krijgt er uitslag van; ook geen gerookt vleesch, want dan word je duizelig in je hoofd. Medicijnen nemen is goed; ook versch vleesch. Varkensvleesch niet; daar word je ziek van.

Mei. Auxcena [Avicenna] zegt: Aderlaten aan de lever. Heete dranken nemen, die als laxeermiddel dienst doen. Eet latuw met azijn. Neem 's morgens vroeg geitenmelk. Eet

vooral geen vleesch van den kop. Maak je niet boos, daar krijg je jicht van.

Juni [Braemaent]. Niet aderlaten, en ook niet drinken. Eet latuw met azijn. Vast 's morgens niet te lang. Slaap ook niet lang, en neem geen te warm bad. Geen gekruid eten; eet eieren met peterselie en azijn. 's Morgens wat geitenmelk. Eet geen kleine visschen; daar word je ziek van.

Juli [Houmaent]. Rasis [Rhasis Abubecher] zegt: Niet aderlaten, want het zijn de hondsdagen. Neem volstrekt geen medicijnen. Slaap ook niet veel, neem geen heet bad, geen gekruide spijzen, en geen kalfsvleesch. Drink iets tegen 't graveel, en slik poleikruid. Eet geen kleine visschen.

Augustus [Austmaent]. Album[a]sar zegt: Niet aderlaten, niet drinken, niet koud eten; geen miltvleesch, daar word je driftig van. Niet veel baden. Drink water, eet bessen en versche honing; maar geen gekruide spijzen. Niet veel slapen.

September [Evenmaent]. Isaac [Beimiram] zegt: 't Is goed aderlaten op den rechterarm. Ook medicijnen nemen. Eet geen rapen of knoflook. Drink 's morgens een beetje; neem geen azijn, daar krijg je pijn van in de voeten. Eet hamelvleesch met zuur, of met zoete wortelen. Drink gerstewater.

October [Herfstmaent]. Seneca zegt: Aderlaten is goed; geen medicijnen, niet veel baden. Koppen op 't achterlijf; is goed tegen steken in den rug. Eet geen rund- of varkensvleesch. Drink 's morgens zoeten most, dat werkt laxeerend. Geen kreeft.

November [Louffris. Aller hilgen maent]. Constantinus [Africanus] zegt: Niet laten koppen; geen warm bad nemen. Eet niet te veel. 's Morgens een beetje drinken; geen medicijnen nemen. Eet geen vleesch van den kop; ook geen koude spijzen. 's Avonds een warm voetbad.

December [Slachtmaent. Andreismaent]. Melflue [Mesue] leert: Aderlaten aan de hoofaderen. Koppen is ook goed. Neem laxeerenden drank. Niet te warm bad; zorg dat 't hoofd niet koud wordt. Kruid de spijzen; varkensvleesch is goed. Eet kool. Ook gember op 't brood met wijn is gezond.

Medische werken verschenen er in de 15e eeuw natuurlijk óók bij de vleet. De gezondheidsleer van de beroemde medi-

sche universiteit te Salerno, het zoogenaamde Regimen Salernitanum, was overal in druk verspreid. Daarnaast verschenen er tal van boeken „Vanden urinen", omdat de uroscopie toenmaals wel 't voornaamste middel was om de diagnose te stellen. De regels die de medicus bij het urine-onderzoek had te volgen, waren genomen „wt Galienus ende Avicenna, ende meer anderen der bester ender outste expertster medicijnboeken".

Verder had men een Boeck vanden pockene; een Formulier vanden hulpe der apostemen [gezwellen] ende puisten; een Boeck tracterende vander cyrurgie teghen alderhande quetsueren ende contusien; een Tractaet om veelderhande nootsakelycke salven ende plaesteren te componerene. Ja, men had ook een Tractaet teghen die ghebreken der vrouwen.

Bepaald roerend is de eerbied, die aan den dag gelegd wordt voor toekomstige moedertjes. Het titelblad van den Roseghaert vanden bevruchten vrouwen luidt in de Brusselsche uitgave van 1516:

Ick, Thomas vander Noot, die dit tegewoerdich boecxken tot trooste ende onderstande den eersamen vroukens, die met kinde bevrucht sijn, wt de overlansche of hoochduytsce tale in onse ghemeine sprake getranslateert hebbe, bidde alle personen dient in handen comen sal, dat si dat so eerlijck ende secretelijck houden (gelijck si dat in dat wterste oerdeel voer den oogen gods verantwoerden willen) op dat het niet en come in handen der vileynen [deugnieten] diet liever lesen souden den vrouwen te verwijtte dan tot onderstande. Daerom en salmen dese boexkens niet alle persoonen vercopen, noch thoonen, noch oock te coope vinden tot eenighen boeckvercopers, dan alleene in de princelijcke stat van bruesele inden zeeridder, daer si geprent sijn int iaer ons heeren duysent vijfhondert ende sestiene den achsten dach in merte.

(Voortzetting volgt.)

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — Op 17 November zal het 125 jaren zijn geleden dat „Het Leesmuseum" werd opgericht. Ten einde dit feit op waardige wijze te herdenken is een commissie gevormd. De commissie, welker bestuur bestaat uit de heeren E. den Tex, voorzitter, mr. Chr. P. van Eeghen, vicevoorzitter, prof. dr. H. Brugmans, secretaris, en L. B. van Nierop, penningmeester, stelt zich voor een fonds te stichten, dat den naam zal dragen van den man, die tot de oprichting van „Het Leesmuseum" het initiatief nam. Het zal dus heeten „Anton Reinhard Falckfonds".

De bedoeling is dit fonds te gebruiken om het museum op hechter financieelen grondslag te plaatsen, opdat het hooge wetenschappelijke peil behouden blijve. (A. H.)

Groningen. — Mevrouw de wed. Mallinckrodt—Hartog te Arnhem heeft een belangrijk deel van de boekerij van wijlen haar echtgenoot, bestaande uit werken, die in de Universiteitsbibliotheek te Groningen niet aanwezig waren en op welke verwerving daar groote prijs werd gesteld, dezer dagen aan de bibliotheek der Rijksuniversiteit ten geschenke gezonden.

Harlingen. — De Jeugdleeszaal, gevestigd in het Nutsspaarbankgebouw, beschikte in het afgeloopen jaar over ongeveer 800 banden. De zaal is 2 middagen en 3 avonden per week geopend: voor de middagen waren gemiddeld 55, voor de avonden 65 jongens en meisjes ingeschreven. De rekening sluit met een batig saldo van ruim *f* 50.—.

Leeuwarden. — De O. L. B. herdacht einde April l.l. haar 20-jarig bestaan, welk feit echter, in verband met den finantieel minder gunstigen toestand der Vereeniging, niet bepaald gevierd werd. Wel viel met de herdenking eigenaardig samen de tentoonstelling van „Het moderne boek", die in de O. L. ondergebracht was.

Een commissie, bestaande uit letterkundigen en uitgevers, heeft, mede om aan de malaise het hoofd te kunnen bieden en de belangstelling voor de boeken bij het publiek aan te wakkeren, dus vnl. uit economisch oogpunt, het initiatief tot dergelijke tentoonstellingen genomen.

Tijdens den duur der tentoonstelling hield Elisabeth Zernike in de O. L. een voordracht over: „Boeken en de smaak van het publiek".

PERSONALIA.

Utrecht. — Benoemd tot tijdelijk assistente aan de O. L. te Utrecht van 1 Sept. 1925—1 Juli 1926 Mej. H. Koch, uit Kampen. (Opleidings-cursus Utrecht 1924/25).

OFFICIEEL GEDEELTE.

VAN DE REDACTIE.

Ten vervolge op de laatste mededeeling (blz. 81) kan thans worden bericht, dat de volgende vakgenooten hunne geregelde medewerking hebben toegezegd:

De Dames A. A. de Boer te Amersfoort, M. Ph. H. J. Daniëls te Nijmegen, N. van der Endt te Heerenveen, G. Heering te Kampen, I. H. M. Jansen te Heerlen, H. J. Kluit te Rotterdam, M. A. Pit te Utrecht, en B. Schultz te 's Gravenhage.

De Heeren Drs. D. Bartling te Doetinchem, Drs. A. B. M. Brans te 's Hertogenbosch, J. Cohen te Groningen, Dr. F. Kossmann te Rotterdam, Dr. J. ter Meulen te 's Gravenhage, J. D. Rutgers van der Loeff te Haarlem, Dr. C. A. Steenbergen te Amsterdam, en W. A. C. van Strien te Rotterdam.

Behalve één artikel, dat nog bij de redactie in circulatie is, wachten de volgende bijdragen op plaatsruimte.

D. Bartling, De roman in de Openbare Leeszaal. Naschrift.
„ De beteekenis van het dubbelexemplaar.
A. A. de Boer, Over lezen door kinderen.
M. Daniels, Het „drieklassen-systeem" en een nieuwe catalogus.
J. van Dijk, Een tentoonstelling van het moderne boek.
G. Heering, Kunst in Openbare Leeszalen.
L. C. Kloos, De „regels voor de titelbeschrijving" van de Rijkscommissie.
H. J. Kluit, Nieuwe bibliotheekeischen.
B. Kruitwagen, Het doel en het nut van onze bibliothecarissen-congressen.
Uit het jaarverslag 1924 der Centrale Vereeniging voor reizende bibliotheken.
Vakliteratuur. Boekbesprekingen door E. de Clercq, G. Heering, p. W. S. Jurgens, B. Schultz, C. A. Steenbergen.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Opleidingscursussen.

Het directeursdiploma werd uitgereikt aan mej. P. E. Ritman, Baarn.

Het assistensdiploma werd uitgereikt aan de dames: J. G. C. Driesen, Gorinchem; C. Dijkstra, Heerenveen; Eug. Geelen, Sittard; C. H. v. d. Heyden, 's Gravenhage; A. C. Jansen, Utrecht; L. J. Jolles, 's Gravenhage; J. H. Koch, Utrecht; A. L. Liezenberg, Haarlem; C. G. Mulss, Rotterdam; M. Z. Nieboer, Veendam; J. van Osch, 's Hertogenbosch; J. C. Ratelband, Heemstede; S. J. Rogaar, Zuidlaren; jkvr. J. E. M. v. d. Willige von Schmidt auf Altenstadt, 's Gravenhage; S. C. Simons, Hilversum; E. Slaghek, Bussum; J. M. Stroink, Enschedé; A. G. Timmermans, Hengelo; A. J. Visser, Nijmegen; C. F. Walkate, Kampen; A. Willink, Enschedé; B. de Zaayer, Groningen; en aan de heeren W. G. Diemer, Vijfhuizen; M. Elsen, 's Gravenhage.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN.

Verslag der algemeene (jaar)vergadering, den 27sten Mei 1925 te Groningen gehouden.

De vergadering werd door 33 leden (26 dames en 7 heeren) en 1 introducée bijgewoond. De voorzitter, Dr. J. ter Meulen, opende de bijeenkomst met de volgende woorden:

Dames en Heeren, Ik open deze jaarvergadering en heet u welkom in deze mooie stad te midden van zoovele hartelijke menschen.

In den loop der jaren mochten wij dikwijls zooveel sympathie uit het Noorden ontvangen en zagen wij dikwijls zoovele Groningers op onze jaarvergaderingen elders, dat het hoog tijd werd, dat wij ook eens een tegenbezoek brachten.

Hartelijk dank ik voor de moeite, die men zich hier voor onze ontvangst heeft getroost, nadat men misschien nog niet eens uitgerust is van andere congressen.

Onze secretaris zal meteen zijn jaarverslag uitbrengen en ik zal dus niet de verschillende gebeurtenissen releveeren, die zich in onze vereeniging hebben voorgedaan, sinds wij te Middelburg tezamen waren.

Wel is het mij een droeve plicht onze gestorven leden te herdenken, onder wie den Nestor onzer vereeniging, den Heer Verwijnen, bibliothecaris van Teylers stichting. Zij, die op onze wintervergadering waren, zullen zich nog duidelijk herinneren, hoe flink en levenslustig de Heer Verwijnen toen nog was.

Niet slechts de dood, maar ook de rechtsbepalingen kunnen dwingend een einde aan onze werkzaamheden maken; dit zal over weinige oogenblikken gelden voor ons lid Mejuffrouw Snouck Hurgronje, als penningmeesteresse onzer vereeniging. Zij moet krachtens onze statuten aftreden en is niet dadelijk herkiesbaar.

Ik zou hiermede voorloopig kunnen besluiten en overgaan tot hetgeen op de agenda staat, maar een onzer leden heeft mij verzocht een oogenblik Uw aandacht te vestigen op een recente uitgave van zijn hand.

Ik bedoel het overzicht van den systematischen catalogus,

dat de Heer Mondt, bibliothecaris van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, heeft samengesteld.

Deze bibliotheek heeft het decimale stelsel van Dewey, verbeterd door den code van Brussel, toegepast.

In dit overzicht vinden wij dan ook systematisch een duizendtal rubrieken, alle met het decimale nummer, en daaraan is, buitengewoon handig, een alphabetisch register toegevoegd.

Zij, die op technisch gebied voorlichting wenschen, omtrent litteratuur, en zij, die kennis willen nemen van de practijk van het decimale stelsel, moeten zeer zeker dit boekje van ons medelid eens ter hand nemen.

De voorzitter verklaarde hierna de vergadering geopend, waarna de secretaris het jaarverslag over 1924 (zie „Bibliotheekleven", 1925, p. 82) uitbracht; dit werd door de vergadering goedgekeurd.

Vervolgens werden rekening en verantwoording van de penningmeesteresse, na gunstig advies der kascommissie, eveneens onder dankbetuiging aanvaard (zie „Bibliotheekleven", 1925, p. 86) en werd aan Mej. Snouck Hurgronje volledig décharge van haar beheer verleend.

Tot leden der kascommissie-1925 werden aangewezen de dames M. Kaan (Alkmaar) en L. Stoffel (Deventer) en de heer P. L. A. Mondt (den Haag).

Bij de verkiezing van een penningmeester, in de plaats van mej. Snouck Hurgronje, die aan de beurt voor aftreden en niet herkiesbaar was, werden er op den heer J. E. van der Pot (Rotterdam) 28 stemmen uitgebracht; mej. H. Hartelust (Amsterdam) verkreeg 1 stem, terwijl er 2 stemmen blanco waren. De heer van der Pot, bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet, was dus tot penningmeester verkozen; de verkozene was evenwel niet aanwezig.

Hierna richtte de voorzitter zich tot de aftredende penningmeesteresse met de volgende toespraak:

Mejuffrouw Snouck Hurgronje, Zoo is dan het oogenblik gekomen, dat gij afgetreden zijt als bestuurslid onzer vereeniging.

Dit afscheid is waarlijk niet een gewoon afscheid. Gij toch

zijt de laatste, die nog over was in het bestuur van het eerste vijftal leden, die in het jaar 1912 onze vereeniging hebben opgericht.

13 jaren lang waart gij in het bestuur onzer vereeniging en, als ik het wel heb, 12 jaren fungeerdet gij als haar penningmeesteresse.

Dat gij onze schatten uitnemend hebt bewaard, weten wij allen. Kon niet nog kort geleden de contributie verlaagd worden en dat in hetzelfde jaar, waarin de publicatie van den Gids zulke zware offers eischte.

Ik dank u dus namens de vereeniging voor uw voortreffelijk beheer. Maar wij verliezen in u veel meer dan een voorbeeldige penningmeesteresse. Gij waart bestuurslid in den ruimsten en mooisten zin van het woord.

Gij hebt met al uw krachten mede geholpen de vereeniging te maken tot wat zij is, een bloeiende organisatie van werkende mannen en vrouwen, die de samenleving wenschen te dienen door verheffing van het gemeenschappelijke vak.

Ten tweeden male danken wij u dus voor alles, wat gij voor de vereeniging, ook buiten het beheer der schatkist, gedaan hebt.

Maar niet alleen voor *wat* gij hebt gedaan dank ik, vooral ook voor de wijze, *waarop* gij het hebt gedaan.

Deze laatste dank geldt dus niet uw verstand, maar uw karakter, uw warmen geestdrift, den prettigen omgang, de hartelijke samenwerking.

Dames en Heeren, Menschen als Mejuffrouw Snouck Hurgronje kunnen wij niet missen, maar wij behoeven hen ook niet te missen, want ik weet zeker, dat wij steeds een beroep mogen doen op den krachtigen steun van onze afgetreden penningmeesteresse.

Mejuffrouw Snouck Hurgronje, Het ga u goed. Vergeet ons niet. Wij zullen u niet vergeten.

Deze woorden werden met applaus door de aanwezigen begroet.

Bij de bespreking van de vraag, waar de jaarvergadering in 1926 zal worden gehouden, wees de voorzitter erop, dat

het gewoonte scheen te worden de beantwoording van deze vraag aan het bestuur over te laten. De laatste jaren was er te dezen aanzien samengewerkt met het congresbestuur; dit zou ook het volgend jaar wel weer geschieden, en daarom adviseerde de heer ter Meulen ook ditmaal de beslissing aan het bestuur der vereeniging over te laten. Mej. H. C. Dorhout Mees (Haarlem-Aerdenhout) zou gaarne zien, dat de vergadering zich eens uitsprak over de vraag, of ook in den vervolge samenwerking met het congres gewenscht is; zij bedoelde door haar opmerking enkel tot zulk een uitspraak aanleiding te geven. De voorzitter wees erop, dat ook in de bestuursvergaderingen deze vraag besproken is; hij stelt voor deze aangelegenheid in de wintervergadering aan de orde te stellen. Na een vraag van den heer J. Cohen (Groningen), of niet terstond een beslissing kan worden genomen, betoogt de voorzitter opnieuw de wenschelijkheid, dat de vergadering het voorloopig aan het bestuur overlate in afwachting van wat in de wintervergadering zal worden besloten. De heer P. M. Heringa (Enschede) sluit zich aan bij de opmerking van mej. Dorhout Mees en zou eveneens gaarne zien, dat in deze vergadering duidelijk werd, of voortzetting der samenwerking met het congres wenschelijk wordt geacht of niet. Ten slotte wordt besloten de plaatsbepaling voor de volgende jaarvergadering wederom aan het bestuur over te laten, nadat de heer ter Meulen erop gewezen had, dat het congres nog steeds den indruk maakt van een zoeken en tasten naar den besten weg, een streven, waaraan we voorloopig, in afwachting van de resultaten en den loop der zaken, onze medewerking behooren te verleenen.

Ook voor de wintervergadering stelt de voorzitter voor de plaatsbepaling aan het bestuur over te laten. Aldus wordt besloten. De aandacht van het bestuur was in dit verband reeds op Nijmegen gevallen. Het karakter der wintervergadering zal meer dat eener werkvergadering zijn.

Daar bij de rondvraag niemand het woord verlangt, sluit de voorzitter de vergadering, onder dankzegging voor de belangstelling der aanwezigen.

De secretaris: A. LYSEN.

WAT MEN IN DE NEDERLANDEN LAS IN DE 15e EEUW.

(Voortzetting en slot van blz. 95.)

En de kindertjes, die in alles een wereldje op d'r eigen hebben, dus ook in hun ongesteldheden, werden evenmin vergeten. Reeds omstreeks 1484 drukte Jan Veldenaer te Kuilenburg een uitvoerig traktaat over kinderziekten.

De geneesmiddelen zocht men hoofdzakelijk in kruiden, en men trachtte onder allerlei vormen den menschen te leeren, bij lichtere ongesteldheden zichzelven te helpen. Vandaar de verschillende uitgaven van den Herbarius „met al sijn figueren der cruyden, om die crachten der cruyden te onderkennen"; waarbij soms nog was gevoegd: „Eenen experten tractaet voer persoonen die op dorpen ende casteelen woonen, die verre vande meesters gelegen zijn, om te maken wonderdrancken, salven ende olien, daer hem elck mede genesen mach".

Eindeloos in aantal waren de verhandelingen tegen de pest of pestilencie, onder welke benaming men ongeveer alle besmettelijke ziekten samenvatte, die een acuut verloop hadden. De thans algemeen bekende voorzorgsmaatregelen: niet te dicht bij de lijders komen, en ontsmettingsmiddelen aanwenden — vooral azijn speelde daarbij een rol — kende men toentertijd ook; maar voor 't overige stond men tegen iedere epidemie vrijwel machteloos.

Bij de leer over de gezondheid kunnen wij een woordje voegen over het eten aan tafel. In de Mensa philosophica, de Wijsgeerige tafel, stond voorgeschreven wat men eten moest, hoe men eten moest, en wat voor gesprekken men aan tafel behoorde te voeren. Maar een verhandeling over de eigenlijke tafel-etiquette, zooals die reeds in de 15e eeuw in 't buitenland herhaaldelijk verscheen, vindt men bij ons pas gedrukt te Antwerpen in 1510. Het boekje is op vers en begint:

Dit sijn exempelen van goede manieren,
Die welc men ter tafelen sal hantieren;
Het sy man oft wijf, ionck oft out,
Die veel beter sijn dan silver of gout,

en eindigt met den versregel:

Mer si helpen wel drincken een groot gelach.

Waaruit dus blijkt, dat niet alleen vaste, maar ook vloeibare spijzen ter sprake komen.

Voor tafel-gesprekken had men een apart soort litteratuur, de Facetiae mensae, de Tafel-grappen. Van verheven kaliber waren ze meestal niet, zoodat er nogal eens tegen gewaarschuwd moest worden.

De keuken kwam in de Nederlandsche gedrukte boeken ook pas in de 16e eeuw tot haar recht. In navolging wellicht van The book of Cokery, dat te Londen in 1500 verscheen, werd er omstreeks 1510—1515 te Brussel gedrukt: Een notabel boecxken van Cokeryen, hetwelc bewijst alle spise te bereiden, elc na sinen staet, het si in bruylochten, in feesten, bancketten, oft ander maeltyden. En men kon ermee bereiden: alle manyeren van spisen, so welghebraden als ghesoden, zee visch oft suet visch, sausen of specien daer toe dienende.

Van visschen gesproken: voor hengelaars en vogelaars werd óók gezorgd. Uit een te Antwerpen verschenen boekje kon men leeren, hoe men mach voghelen vanghen metten handen. Ende hoe men mach visschen vanghen metten handen, ende oeck andersins. Vermoedelijk zal „andersins" wel de meest gebruikelijke manier zijn geweest.

Uit het ruime sop, waarin we met de visschen vertoefd hebben, kunnen we wel even overstappen naar een droger terrein: het burgerlijk recht. De juristerij van het einde der 15e eeuw was gewoonweg afgrijselijk, en talloos zijn de klachten over de verslapping en vervlakking van het verantwoordelijkheidsgevoel, als gevolg van het feit, dat de heele samenleving door juristerij vergiftigd was. Voor een zondvloed van juridische literatuur bleven wij echter in de Nederlanden vrijwel gespaard, omdat de reusachtige folianten, waarin de juridische wetenschap lag opgestapeld — de onvermijdelijke glossen eischten daarenboven een aparte druktechniek — te dure ondernemingen waren. Onze Nederlandsche drukkers waren daarvoor nog niet kapitaalkrachtig genoeg, terwijl de Nederlandsche boekenmarkt nog zoo goed als geen inter-

nationale beteekenis had. Veel belangrijks heeft toen de Nederlandsche boekenmarkt dan ook niet opgeleverd op 't gebied der juridische wetenschap. Alleen zij erop gewezen, dat er ergens in Friesland een drukkerij moet bestaan hebben, die omstreeks 1483 een keurige uitgave bezorgde van het Freeska landriucht (Friesche landrecht).

Ook de diverse Muntvaluaties van dien tijd mogen we niet voorbijgaan. Zij vormden een artikel van dagelijksche behoefte voor eenieder die handel dreef. Eenheid in 't muntstelsel was er niet. Allerlei betaalmiddelen in goud, zilver en koper werden door elkaar gebruikt, en moesten tegen elkander worden verrekend. Men had munten van Luik, Utrecht, Deventer-Kampen-Zwolle, Oostenrijk, Frankrijk en Savoye; betaalde met Rijnsche guldens, Carolus-guldens, Philips-guldens, marken van George II, den gouden of zilveren reael, met Bourgoensche schilden, stuivers- en groten-Vlaamsch, ponden-Brabantsch, Tournooische guldens, alles van verschillend „ghewichte ende alloye". Nog had men stuyvers met en zonder croonkens, halve stuyvers, blanken, penningen, oortkens, neghenmannekens, vierijsers en snaphaenen.

Dat er op markten en bij wisselaars eindeloos veel bedrog werd gepleegd, en er tal van valsche munten in omloop waren, valt niet te verwonderen. Voortdurend kwamen er dan ook plakkaten uit van de wereldlijke overheden, waarin de waarde der verschillende munten werd aangegeven volgens den in dat jaar geldenden koers. Meermalen werden de voornaamste munten erbij afgebeeld. In een muntplakkaat van 1490 heet het: Dits tfautsoen, aen beyde siden, vanden royael van finen goude, ende sal gelden xl stuvers.

Ook over de schoolboeken, en de klassieke en humanistische litteratuur kunnen we vrij gauw heengaan. Dat de kinderen werden ingewijd in de Tafel der multiplicatien, en de verdere ingrediënten van „Die maniere om te leeren cyffren na die rechte consten algorismi, int gheheele ende int ghebroken", spreekt vanzelf. En de bolleboozen onder hen werden later ingewijd in: Die waerachtige const der geometrien, leerende hoemen alderhande breydden, lingden [breedten, lengten], dicten ende hoochden der velden, beemden, bosschen, berghen,

metselriën, paveyselen, torren, huysen, kercken ende alderhande dinghen meten sal. Verder kon men uit hetzelfde boekje leeren, hoe men met de zoogenaamde wijnroede den inhoud kon meten van alderhande tonnen, vaten, cuyppen, backen ende dier ghelijcke.

Maar het meest werd der jongelingschap het leven lastig gemaakt door het Latijn. Op dat gebied stelden vooral de eertijds zoo beroemde scholen van Zwolle en Deventer zich te kijk als klein-peuterige instituten, waarin eindeloos werd gefemeld over allerlei grammaticale haarkloverijen. De oorspronkelijke opzet was voortreffelijk: men wilde de eeuwenoude beríjmde grammatica, het befaamde Doctrinale van Alexander de Villa Dei († c. 1240), moderniseeren. Doch de schoolmeester kwam maar al te gauw aan de oppervlakte, en bléef natuurlijk ook „aan de oppervlakte". Geen wonder, dat er te Deventer reeds in 1489 werd aangeheven een: Klaaglied op het overdreven vermoeien van de schoolkinderen met duistere, wijdloopige en nuttelooze grammaticale kwesties.

De klassieken die gelezen werden, waren de algemeen bekende, die in hoofdzaak nog heden ten dage in gebruik zijn, grootendeels zelfs en rechtstreeks overgeërfd van de humanisten der 15e/16e eeuw.

En wat zullen we van de humanisten zeggen? Van de oudere, en van enkele jongere veel goeds, heel veel goeds zelfs. Onberekenbaar groot is het voordeel dat zij hebben bijgebracht voor de verfrissching van den tijdgeest, en voor de cultureele wedergeboorte van het tamelijk vermolmde Europa. Maar sedert het einde der 15e eeuw noemden zich óók „humanisten" een aantal leeghoofden, klaploopers, karakterlooze vleiers, kruipers, bedriegers en wellustelingen, wier letterkundige praestaties navenant waren. Hooger dan middelmatig kwamen de meesten niet; en dat hunne geschriften — goeddeels slechts bedoeld als aanboringen van vorstelijke geldbuidels — nog eenige bekendheid verkregen, danken zij aan de Broekhuis-reclame, die zij systematisch voor elkander wisten te maken.

Geschriften van deze intellectueele baliekluivers komt men hier slechts een enkelen keer in de 15e/16e eeuw tegen, daar

de meesten van hen in het buitenland vertoefden, aan de hoven van Paus, Keizer, koningen en van allerlei Duitsche en Italiaansche potentaatjes. Daar hadden ze volop gelegenheid om samen te klieken, of, als hun belang het vorderde, tegen elkaar te intrigeeren. En van dien kant mag men het loven, dat onze Nederlandsche humanisten over 't algemeen geen grooter kwaad gedaan hebben, dan dat zij zichzelven en anderen het hoofd suf-geschreven hebben aan commentaren op Alexander de Villa Dei.

Maar laten we ter verfrissching op reis gaan.

Groote belangstelling bestond er in de latere middeleeuwen voor het verre Oosten. Natuurlijk had Palestina, en vooral Jerusalem, steeds de aandacht van de Christenheid getrokken. Maar door de Kruistochten begon men ook nieuwsgierig te worden naar het land dat daarachter lag, en dat men met den algemeenen naam van Indië bestempelde.

Reeds in de 13e eeuw hadden de Minderbroeders en de Dominicanen uitgebreide missietochten ondernomen naar de binnenlanden van Azië, en drongen tot in China, Mongolië, en zelfs het geheimzinnige Tibet door. De reisbeschrijvingen, die deze monniken hebben vervaardigd, werden over 't algemeen pas in den nieuweren tijd gedrukt, en door bekwame aardrijkskundigen en ethnografen van commentaren voorzien. Maar van den Venetiaan Marco Polo, een leek, die in de 13e eeuw reeds doordrong tot Annam en Cochinchina, werd omstreeks 1485 te Antwerpen gedrukt het traktaat: Over de gewoonten en den toestand der landen in het Oosten.

Doch vooral reisbeschrijvingen naar het H. Land en Jerusalem waren in trek. De Bevarden tot dat heylighe grafft in Jherusalem van Bernard van Breydenbach (Mainz 1488) hebben wij reeds vermeld. De reis naar Palaestina van Ludolf van Suchen (Südheim, in Westfalen), en het Itinerarium van Jan de Mandeville werden reeds 3 jaren vroeger te Antwerpen gedrukt, tegelijk met Marco Polo. Maar het boek van Mandeville verscheen ook in een allerzeldzaamste Nederlandsche vertaling — het is een volume van 220 bladen in folio — gedrukt met een zeer primitieve letter, terwijl met geen mogelijkheid te ontdekken is, wie dien druk kan hebben tot stand

gebracht. En ook de schrijver zelf is een hoogst merkwaardig man. Geboren te St. Albans bij Londen, ging hij in 1322 „wt enghelant, varende over zee", en bezocht o.a. Armenië, Egypte, Lybië, Syrië, Arabië, Perzië, Indië, en een eindeloos aantal steden, dorpen en gehuchten, waar hij volkeren met de meest verschillende zeden en gewoonten aantrof. Ik heb, zoo vertelt hij, menich lant om ghegaen, ende oec menich schoen feyt ghesien.... Mer nu bin ic ghecomen te rusten teghens mynen danck, mits fledersijn ende arterike [vanwege rheumatiek en jicht] die my verworghen.... En hebbe dit boeck ghemaect ende ghescreven int iaer ons heren Mccc ende lvij, int vyf ende dartichste iaer nadat ic wt onsen lande schyede. De man stierf te Luik in 1372, nadat hij dus nog 15 jaar lang „verworght" was geworden „mits fledersijn ende arterike".

Eenige 15e-eeuwsche reisbeschrijvingen redeneeren nogal druk over een half-historische, half-legendarische persoonlijkheid, den Presbyter Johannes, in de wandeling Pape Ian geheeten, welken men soms verwart met Johannes den Patriarch van Indië, die onder Calixtus II († 1124) de stad Rome bezocht. Achter de verschillende uitgaven der Jerusalemsche reisbeschrijving van Jan Witte van Hese, een priester uit het bisdom Utrecht, kan men brieven lezen van Pape Ian aan den Griekschen keizer Emmanuel en aan Paus Pius II, mitsgaders een antwoord van den Paus aan Pape Ian. Wat allemaal falsificatie is en mystificatie.

De oorsprong van het rijk van Pape Ian was volgens de middeleeuwsche verhalen deze: Nadat de Drie Koningen te Bethlehem het kind Jesus aanbeden hadden, hebben zij een groot christelijk rijk gesticht, waarvan de keizer een priester moest zijn, en altijd den naam Johannes dragen. Dit christenrijk was in Indië steeds blijven voortbestaan zonder dat men in Europa er iets van wist; maar door de Kruistochten had men er contact mee gekregen. Het was onmetelijk groot, en omvatte de drie Indiën, en ook nog Babylonië „tot den toren van Babel toe", staat erbij. Dat er in Pape Ians landen tal van „wonderlicheden ende kostelicheden" gevonden werden, speciaal allerlei griezelige dieren, die tot dan toe nog nooit ofte nimmer in de Christenheid waren vertoond, spreekt vanzelf.

In het begin der 16e eeuw werd te Antwerpen, zoowel in het Engelsch als in het Nederlandsch, al dat merkwaardigs beschreven, gedrukt, en in houtsneden afgebeeld door den haast even merkwaardigen drukker Jan van Doesborch.

Ook de strijd tegen de Mohamedanen, dien Europa tot in de 17e eeuw heeft moeten voeren om zijn beschaving te redden, heeft natuurlijk ook zijn neerslag nagelaten in de boeken van de 15e eeuw, en zulks niet alleen in de talrijke aflaatbrieven ten gunste van hen, die door geldelijken steun de mobilisatie van de christenlegers mogelijk maakten, maar ook — doch meer in de 16e eeuw — door allerlei verhandelingen, verslagen en nieuwsberichten over den stand van zaken op de verschillende slagvelden, vooral in Hongarije en de Donaulanden. Elke „nederslach" vanden alderwreetsten, wuedichsten, ongenadichsten Turcschen tyran, meestal „den groten Turc" genoemd, werd natuurlijk met vreugde begroet, en niet alleen in 't Nederlandsch, maar soms ook in het Fransch bekend gemaakt.

Nog mogen hier enkele boeken worden vermeld, die niet zoo gemakkelijk bij een bepaalde rubriek waren onder te brengen.

Vooreerst het boekje: Van Nijeuvont, Loosheit ende Practike, hoe sij vrou Lortse verheffen. Een zekere vrouw wil graag rijk worden, en consulteert twee advocaten, Loosheit en Practike genoemd. Met z'n drieën vinden ze een listig, nieuw plan — daarom heet de vrouw: Nijeuvont. Ze maken een nieuwe heilige, Vrou Lortse (Oneerlijkheid) genoemd, en trekken met hare relikwieën door stad en lande, om aldus boeren, burgers en buitenlui geld uit den zak te kloppen. Allerlei personages met teekenende namen spelen in 't stuk mee, en het geheel is een scherpe satire, niet alleen op de overdreven relikwieënvereering van de latere middeleeuwen, maar ook op allerlei soorten van bedrog, die in de samenleving voorkwamen.

Een andere satire is Die evangelien vanden spinrocke, te Antwerpen circa 1520, en reeds 40 jaar vroeger in 't Fransch verschenen te Brugge onder den titel: Les evangiles des quenoilles. Zes vrouwen komen bij elkaar op zes verschillende avonden om te spinnen; ieder van haar komt een heelen avond aan 't woord, en wat ze vertelt wordt als evangelie

aangenomen. Het boekje is in hoofdzaak een bespotting van de vele bijgeloovige meeningen en praktijken, die onder het volk bestonden. Verschillende ervan bestaan nog heden ten dage, bijv.: Een klaverblad van vier beteekent geluk. Een spin dito. Spelen met vuur heeft minder smakelijke gevolgen. Een raaf op 't dak voorspelt een lijk. Vleermuizen rondom een huis beteekenen binnenkort brand.

Nog een bijgeloovigheid: Wie maken wil, dat een kat of een kip niet wegloopt, draaie het beest driemaal „om den hale" (haal, schoorsteenhaal, hengsel waaraan de pot wordt gehangen), en het blijft altijd thuis. In latere drukken verstond men 't woord „hale" niet meer, maakte er „hals" van, en kwam aldus tot de niet-meer-bijgeloovige maar strenglogische gevolgtrekking: Wie maken wil dat een kat of een kip niet wegloopt, draaie het beest driemaal den hals om, en het blijft voorgoed thuis.

Een aardig satire is ook het Speculum stultorum, de Spiegel der gekken. Ze bestaat uit 3800 verzen, en hekelt de eerzucht van geestelijken en leeken. Een ezel, geboortig uit Cremona, komt zich bij den beroemden geneesheer Galenus (2e eeuw) beklagen, dat zijn staart te kort is. Galenus zegt hem: ga naar Salerno (de beroemde medische hoogeschool), haal die en die geneesmiddelen, en kom dan bij me terug. Als de ezel nu zijn ingrediënten te Salerno gekregen heeft, en naar huis wil terugkeeren, is de stommerik niet alleen den weg vergeten, maar zelfs den naam van de plaats waar hij vandaan gekomen is. Nu draaft hij al maar voort, trekt over de Alpen, komt in Lyon, enz. enz., en vertelt in de abdijen, kloosters, steden, dorpen, kasteelen, hoven enz., die hij bezoekt, allerlei domme dingen, die toevallig juist toepasselijk zijn op de personen en toestanden die hij ontmoet.

Een ander merkwaardig vers werd te Brussel omstreeks 1480 gedrukt: Metra de membris corporis contra stomachum, een allegorie, waarin de diverse lichaamsdeelen opstaan tegen de maag, omdat die alles krijgt, en zij niets. De strekking is: een aanmaning tot matigheid.

Meer rijmelarij dan poëzie is het gedicht van Hucbald (9e eeuw) De laudibus calvorum, Lof der kaalhoofdigen, waarvan

alle woorden met een C beginnen. Het gedicht was opgedragen aan Karel den Kale, en begint:

Carmina clarisonae calvis cantate camoenae.

Het verscheen in de 16e eeuw tegelijk met de Pugna porcorum, Den strijd der varkens, van Joh. Placentinus, waarvan alle woorden met een P beginnen.

Verzamelingen van spreekwoorden in het Nederlandsch met Latijnsche vertaling verschenen tijdens de 15e eeuw reeds in 'n tiental uitgaven. Uit dergelijke verzamelingen blijkt, dat wij vandaag nog tal van spreekwoorden gebruiken, die al heel oud zijn, bijvoorbeeld:

Tbloet cruypt daert niet ghegaen en can,
Nadien dat die waert es verleent hem god gaste.

Van andere is 't jammer dat ze in onbruik zijn geraakt, zooals deze:

Ten hinckede niemant van eens anders seer. — Of ook:
Men siet wel aen die couse waer tbeen ontwee [gebroken] is.

En deze aardige variant op den vos, wien de druiven te hoog hangen, en daarom zegt: ze zijn tóch zuur:

Tes quaet water, sprac die reigher,
ende en conde niet swemmen.

Het hier gegeven overzicht van de in de Nederlanden gedrukte boeken der 15e eeuw zou bepaald onvolledig zijn, als ik niet vermeldde, wat er in dien tijd zooal verschenen is over de vrouwen.

Eerst een wetenschappelijke bijzonderheid. Er is een verhaal in omloop geweest, volgens hetwelk Maria Veldenaer, de dochter van een van onze oudste en merkwaardigste drukkers, Jan Veldenaer, die te Leuven, Utrecht en Kuilenburg heeft gewerkt (1474—1484), houtsneden zou hebben vervaardigd. Die zouden dan voorkomen in het „Boec des gulden throens of der xxiiij ouden" van den Minderbroeder Otto van Passau, dat te Utrecht in 1480 werd gedrukt door den mysterieuzen drukker G. t. (volgens anderen G. L.). Voor dit verhaal bestaat niet de minste betrouwbare grond.

Boccaccio's werk De claris mulieribus, Over beroemde

vrouwen, verscheen te Leuven in 1487. Maar of Boccaccio nu juist de geschikte persoon was om als lofredenaar over vrouwen op te treden, kan betwijfeld worden. In zijn Decamerone zijn de vrouwen voor hem slechts een handelsobject, en nog minder. En dat hij later zelfs een schimpschrift tegen de vrouwen durfde uitgeven, Il corbaccio, bewijst wel, dat zijn vrouwen-vereering slechts zoover ging, als hij het zelf gemakkelijk en voordeelig vond.

Genoegelijker lezing biedt het werkje van den overigens onbekenden Dominicus Sabinensis, dat den weinig galanten titel draagt: De commodis et incommodis mulierum, Over de gemakken en de ongemakken die de vrouwen bieden. Maar 't boekje zelf valt nogal mee, en is wat humoristisch getint.

Uit een Fransch boekje: Les advineaux amoureux, te Brugge bij den frisschen, kunstzinnigen Colard Mansion omstreeks 1479 verschenen, kon men leeren, hoe men met vrouwen moest omgaan, en werden er een aantal voorbeelden gegeven van gracieuse vragen en antwoorden.

Het reeds vermelde werkje: Les evangiles des quenoilles, door denzelfden Colard Mansion uitgegeven, heette wel „faitte en lonneur et exaucement des dames", doch was meer een spotternij op het gemak van spreken, dat den vrouwen in de.... 15e eeuw placht eigen te zijn. Maar de dames namen daarover wraak in een boekje — alweer van Colard Mansion — met den ietwat nijdigen titel: Het vagevuur van de slechte mannen: Le purgatoire des mauvais maris, dat vervaardigd was „a la loenge des honnestes dames et damoiselles", ter vereering van alle eerbare vrouwen en meisjes.

Maar de man die het verstandigst over vrouwen spreekt is Albrecht van Eyb in zijn Boeck vanden echten [echtelijken] staete, te Deventer omstreeks 1493 verschenen. Hij leert daarin, hoe de man zijn vrouw behoort te vereeren en te beminnen. Maar ook drukt hij hem op het hart, te zorgen dat hij de baas blijft.

Wat ook heel logisch is.

Want.... houdt zijn vrouw anders wel van hem?

Ik heb gezegd.

B. KRUITWAGEN O. F. M.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Alkmaar. — Door den Raad is aangenomen het voorstel van B. en W. tot verbouw van het voormalige Hanzegebouw en tot verhuring van dit perceel aan de Vereeniging O. L. B. onder verhooging van het subsidie dezer Vereeniging en tot huisvesting van de Stadsbibliotheek in het bovengedeelte van dat perceel.

Utrecht. — In de jeugdafdeeling der O. L. B. tracht men naar aanpassing aan het seizoen! De jonge klanten van de kinderleeszaal, die 's winters wegwijs gemaakt worden in de boekenwereld, werden in de afgeloopen maand rondgeleid in de plantenwereld.

Om te beginnen hadden zij zelf op een Woensdagmiddag, geenszins afgeschrikt door den stroomenden regen, groote voorraden wilde bloemen gezocht. 's Avonds werden die op de O. L. door de assistente der kinderleeszaal, weer met behulp van eenige trouwe elfjarige bezoekers, gesorteerd en geschikt. Een werkelijk feestelijke aanblik bood de kleine zaal, toen daar niet minder dan 82 verschillende bloemsoorten en grassen uitgestald stonden, — gerangschikt naar hun kenmerken.

In deze fleurige omgeving hielden twee damesstudenten den volgenden middag voor een gehoor van ruim 50 kinderen een korte inleiding over wilde planten en leidden daarna de kinderen bij de uitgestalde planten rond. Naast de boeken, die bij de planten ter inzage lagen, vormde een bizondere aantrekking het keurige herbarium, dat een burgerscholier — sedert zijn tiende jaar een geestdriftig bezoeker en medewerker van de jeugdafdeeling! — ter opluistering afstond. Nog twee dagen bleef de tentoonstelling geopend en werd in totaal bezocht door 107 kinderen.

De proef op dit nieuw terrein van O. L.-uitbreiding kan als buitengewoon geslaagd beschouwd worden.

PERSONALIA.

Haarlem. — Tot bibliothecaresse van Teylers stichting en van de Hollandsche Mij. der Wetenschappen is benoemd mej. H. C. Dorhout Mees en tot 2e bibliothecaris de heer R. Lorentz.

Leiden. — Tot assistente aan de O. L. B. is benoemd mej. P. E. Ritman te Baarn, te voren volontaire aan de O. L. B. te Alkmaar (Diploma Opleidingscursus 's Gravenhage 1924).

OFFICIEEL GEDEELTE.

CENTRALE VEREENIGING VOOR OPENBARE LEESZALEN EN BIBLIOTHEKEN.

Verslag der ledenvergadering op Maandag 27 Mei 1925 te Groningen.

De Voorzitter opent de vergadering met in herinnering te brengen, dat in de historie van het leeszaalwezen in Nederland Groningen een bizondere plaats inneemt.

Groningen zag na Dordrecht het eerst een Openbare Leeszaal opgericht. Uit Groningen kwam de eerste stoot tot aaneensluiting der leeszalen. —

De Secretaris leest het jaarverslag voor, en verzoekt medewerking der besturen, die door snellere toezending van de opgevraagde gegevens, kunnen medewerken tot spoediger verschijning van het Leeszaaljaarboekje. —

Tot het nazien der kas worden aangewezen Mej. A. L. Verschoor en de Heer H. J. Wilkens. Op verzoek van Leeuwarden zal in den vervolge het financieel overzicht den leden tijdig vóór de ledenvergadering toegezonden worden. —

Een inleiding van den Voorzitter over den stand van het vraagstuk der pensioneering vermeldt, dat ruimschoots gebruik is gemaakt van de op- en aanmerkingen der besturenvergadering in November 1924; en dat voorts de schriftelijk gevoerde gedachtenwisseling over het ingediende ontwerp met de leeszaalbesturen mede aanleiding geweest zijn tot wijzigingen. De beslissing is thans aan den Minister, die alleen de verplichting tot pensioneering in de Rijkssubsidievoorwaarden vermag op te nemen. —

Bij de discussies komen naar voren de volgende punten.

Had de agenda der ledenvergadering de bespreking van het concept niet dienen te vermelden? Diende de ledenvergadering al dan niet zelve te besluiten, zich vast te leggen aan de verplicht te stellen pensioenregeling?

Verscheidene afgevaardigden van leeszalen meenden, dat zulks behoorde te geschieden. Het Bestuur meende, dat een ledenvergadering, waarin ook ambtenaren (dus belanghebben-

den) stemgerechtigd aanwezig waren, niet de beslissing mocht hebben. Den Minister, geadviseerd door een op zijn beurt door de leeszaalbesturen voorgelicht bestuur, kwam de beslissing toe. —

Was de tijd niet gekomen, de C. V. om te zetten in een Vereeniging van Leeszaalbesturen met uitsluiting van het ambtenaren element en de „belangstellenden"? En zoo dit te ver ging, kon den Leeszaalbesturen niet meer invloed op den gang van zaken in het algemeen worden gegeven?

Verscheidene afgevaardigden van leeszalen meenden, dat de tijd voor een verandering in dezen zin gekomen was. Een voorstel, op de volgende ledenvergadering met uitgewerkte plannen in deze richting te komen, werd ingediend.

Het Bestuur meende, de voordeelen van een „gemengde" vereeniging niet zonder ampel beraad te mogen prijsgeven, en het historisch gewordene en in de praktijk redelijk goed bevondene, over boord te werpen. Evenwel kon overwogen worden, of, bij het grooter in aantal geworden leeszaalbestuurselement, geen organisatie te ontwerpen zou zijn, welke inniger contact van Bestuur en Leeszalen waarborgen zou. Een dergelijk overleg en prae-advies werd toegezegd voor de eerstvolgende ledenvergadering. —

Vervolgens had voorlezing plaats van de schriftelijk ingediende bezwaren tegen de concepten, ingediend door de leeszaalbesturen. In details werden de daarop te maken tegenwerpingen opgegeven en sommige uitvoerig besproken. Meerendeels kon het antwoord bevredigend luiden. Enkele punten zouden nader met de Maatschappij worden besproken. —

Het ver gevorderd uur belette een diepgaande uiteenzetting van het door Dr. P. C. Molhuysen ingeleide onderwerp: *Bezuiniging door concentratie van leeszaaldrukwerk.* De kwestie werd om praeadvies verwezen naar een nader aan te wijzen commissie.

HET „DRIEKLASSEN-SYSTEEM" EN EEN NIEUWE CATALOGUS.

In de kranten en ook in „Bibliotheekleven" heeft het bericht gestaan, dat door het Doorl. Episcopaat voor de R.K. Leeszalen een uniforme terminologie bij de classificatie der boeken is voorgeschreven.

Nu ook de nieuwe catalogus van Heerlen, die ons ter bespreking werd aangeboden deze classificatie heeft overgenomen, lijkt dit ons een geschikte gelegenheid om van het ontstaan en de bedoeling van dit systeem een korte beschouwing te geven.

Deze regeling, die reeds zes jaar aan de Nijmeegsche Leeszaal in zwang is, werd daar ingevoerd door den toenmaligen Censor Dr. W. Mulder S. J., die haar ook in den zomer van 1918 op de Censorenvergadering te 's Hertogenbosch uiteenzette, maar ze toen niet tot algemeene gelding kon brengen. Voor hem zal het geen geringe voldoening zijn, zijn systeem, dat uitmunt door eenvoud en in de praktijk goed voldoet, als algemeene norm door het Episcopaat erkend te zien.

De classificatie is de volgende:

A. Boeken geschikt voor lezers boven 18 jaar.

B. „ „ „ „ „ 21 „ (of die door door hun ouders gemachtigd zijn B. boeken te lezen.

Bc. Boeken geschikt voor volwassenen en meer ontwikkelden.

C. Boeken, die alleen op persoonlijke schriftelijke aanvrage bij het Bestuur verkrijgbaar zijn.

De eigenlijke jeugdboeken vallen niet onder A.

Het is misschien niet zonder belang, eens na te gaan, waar deze indeeling eigenlijk vandaan komt.

In elk nummer van het Maandblad van de Openbare Leeszaal en Boekerij Nijmegen, vindt men bij de vermelding der nieuwe aanwinsten het volgende:

Achter het bibliotheeknummer beteekent:

Letter A, dat deze boeken, naar het oordeel van het be-

stuur, aan elk persoon boven 18 jaar in handen kunnen gegeven worden.

Letter B, dat deze boeken uitsluitend verstrekt worden aan hen, die òf den leeftijd van 21 jaar hebben bereikt, òf de schriftelijke toestemming van hunne ouders of voogden voor het lezen van B-boeken aan de administratie hebben overhandigd, òf, op schriftelijke aanvrage bij het bestuur, door het bestuur voor de B-boeken gemachtigd zijn.

Letter C, dat deze boeken alleen op schriftelijke aanvrage bij het bestuur verkrijgbaar zijn.

Letter D, dat deze boeken (woordenboeken, raadpleeg- en studieboeken, plaatwerken en dergelijke) niet uitgeleend worden, maar dat zij zich bevinden òf in de leeszaal òf in de studiezalen. Slechts bij uitzondering en alleen voor studiedoeleinden worden deze boeken naar huis meegegeven.

Bij vergelijking van beide indeelingen komt men tot het resultaat, dat ze, wat den inhoud en de bedoeling aangaat, volkomen gelijk zijn.

Er is verschil in redactie. De bisschoppelijke indeeling zegt, dat de A-boeken *geschikt* zijn voor lezers boven de 18 jaar; de Nijmeegsche meent, dat ze, naar het oordeel van het bestuur aan achttienjarigen *in handen kunnen gegeven worden*. De eerste indeeling onderscheidt tusschen gewone B-boeken en Bc-boeken, waarvan de eerste *geschikt* genoemd worden voor lezers boven de 21 of voor jongeren met ouderlijke machtiging, de tweede *geschikt* voor volwassenen en meer ontwikkelden heeten, terwijl de tweede indeeling geen onderscheiding tusschen gewone B-boeken en Bc-boeken maakt, het woord *geschikt* ook hier vermijdt en twee mogelijkheden voorziet, waardoor ook minderjarigen B-boeken in handen kunnen krijgen: de toestemming van ouders of voogden en die van het bestuur. Wat de C-boeken aangaat, zij kunnen volgens bisschoppelijk voorschrift alleen op *persoonlijke* schriftelijke aanvrage worden verkregen, terwijl de Nijmeegsche bepaling ook een schriftelijke aanvrage door ouders of anderen mogelijk maakt.

Van de D-boeken eindelijk, wordt door de bisschoppelijke bepaling niet gerept, de Nijmeegsche regeling bedoelt met

D-boeken ook geen classificatie volgens leesbaarheid te geven, maar alleen aan te duiden, waar genoemde boeken te vinden zijn. De D-groep moest dan ook bij de bisschoppelijke indeeling wegblijven.

Welke van de twee indeelingen is de oudste?

De bisschoppelijke is uit de „Tijd" overgenomen in het Januari-nummer van Bibliotheekleven 1925. De Nijmeegsche is reeds van Januari 1918, waar zij met kleine lezingsvariant op de derde blz. van het Maandblad wordt aangetroffen. In het October-nummer van hetzelfde jaar kwam de redactie van genoemd Maandblad op de beteekenis van haar indeeling terug en gaf in hoofdzaak de volgende verklaring: De signatuur-A beteekent alleen, dat die boeken door 18-jarigen gelezen kunnen worden, niet, dat zij ook aan jongeren gegeven kunnen worden. Doen de ouders en voogden dit, dan is het op eigen verantwoording. De letter B op een boek beteekent volstrekt niet een aanbeveling van den kant van het bestuur. Deze letter duidt een klasse van boeken aan, die met verstand en onderscheidingsvermogen gelezen dienen te worden. Sommige B-boeken staan dicht bij groep A, andere bij groep C. Niet ieder, die den leeftijd van 21 jaar bereikt heeft, kan veilig B-boeken lezen; voor den een zal een B-boek, dat dicht bij groep C staat, niet schaden, voor een ander zal zelfs een B-boek, dat tot groep A nadert, nadeelig zijn. De verantwoordelijkheid voor het lezen dezer boeken en voor de eventueele nadeelige gevolgen rust op de meerderjarige lezers en op hen, die aan minderjarigen zulke boeken in handen geven.

De C-boeken behooren tot die, welke, naar het oordeel van het bestuur, *in het algemeen* ook aan volwassenen onthouden dienen te worden. Wie dus een C-boek wil lezen, moet een goede reden daarvoor hebben.

Het is thans duidelijk, welke der twee indeelingen de oudste is. Zelfs de indeeling in B- en Bc-boeken, die in de bisschoppelijke verordening wordt aangetroffen, vindt men in kiem reeds in het aangehaalde Maandbladartikel. Alleen ontbreekt ook in dit artikel het woord *geschikt* zoo bij A-, als bij B-boeken.

Na deze korte uiteenzetting komt voorzeker een woord van lof toe aan het bestuur en ambtenaren der Heerlensche Leeszaal, die aanstonds hun catalogus op dezen voet hebben ingericht.

Maar ook om andere reden mag deze catalogus met eere worden genoemd. In hoofdzaak bevat zij romans, maar wie in een der laatste nummers van „Bibliotheekleven" gelezen heeft, kan dat geen bezwaar achten, vooral niet wanneer deze ontspanningslectuur met kennis en zorg gekozen is, zooals hier 't geval is. Ook het uiterlijk is keurig en de inhoud overzichtelijk gedrukt.

Wanneer we de eerste uitgave van de Heerlensche boekenlijst met de tweede vergelijken, dan wijst deze voorzeker op een bloei en ontwikkeling, waarmede wij bestuur en ambtenaren gaarne van harte gelukwenschen.

M. DANIELS.

DE ROMAN IN DE OPENBARE LEESZAAL.

Naschrift.

Naar aanleiding van enkele mij gestelde vragen wil ik nog even terugkomen op mijn artikeltje in het Februari-nummer. Ter vermijding van misverstand wijs ik erop, dat ik handelde den *roman* in de O. L. B. *niet* over de letterkunde in zijn geheel. Wat betreft de litteratuur-historische afdeeling ben ik het volkomen eens met de opmerkingen van Mejuffrouw de Clercq en de door den heer van Strien aangewezen maatstaf. Daarnaast echter bestaat een groot aantal romans, wier vormingskarakter niet in het litterair-aesthetisch schuilt, maar op ander gebied ligt. Zij worden door onze lezers begeert, gelijk mej. de Clercq opmerkt tot verrijking van innerlijk leven, verdieping van levensbeschouwing. Een objective maatstaf vinden we door ons af te vragen vormen deze romans in cultureele zin, d.w.z. vermeerderen ze ons levensinzicht, versterken ze ons zedelijk besef, kortom ligt in hen een stimulans in de richting der cultuurideeën van het goede en ware. Zoover hun litteraire waarde ondergeschikt is aan hun

ideeëngehalte vallen ze in strikten zin niet onder het begrip letterkunde. Zoodra de O. L. B. zich op sociaal-paedagogisch standpunt stelt, kan over hun aanschaffing geen strijd ontstaan. Wel is meeningverschil mogelijk over de aanschaffing van amussementslectuur in engeren zin. De aanschaffing van dit soort lectuur te rechtvaardigen en er een criterium voor te geven was hoofdzakelijk het doel van mijn vorig artikel. Ten volle ben ik me bewust dat in die paar bladzijde het „fiction"-probleem niet is opgelost. Dit buitengewoon netelige vraagstuk eischt een diepgaande wijsgeerige, psychologisch en litteraire studie. Want het is noodig het algemeen opgesteld sociaal-paedagogisch criterium van het vormingskarakter van het boek zoodanig aan de uiteenloopende materie der romanlectuur te specialiseeren dat het tot een wetenschaplijk gefundeerde, practische handleiding der romanbeoordeeling wordt. Een dergelijke studie is uit den aard der zaak niet in een paar bladzijden van een tijdschriftartikel te geven.

Intusschen kunnen we, gelijk Hofmann aanduidt „der Auswahl ein allgemein-menschlich-sittliches Wertbewusztsein zu grunde liegen" [1]. Een voor zijn (haar) taak berekende bibliothecaris(esse) zal dit intuitief bewustzijn bezitten en van daaruit het juiste treffen. Om echter het subjectief element dat aan een dergelijke in het waardegevoel zetelend criterium verbonden is uit te schakelen en de vaagheid van het gevoel door de klaarheid van het begrip te verhelderen is een wetenschaplijke behandeling dezer zaak noodzakelijk. Eerst dan kunnen we hopen, dat de talrijke contraversen betreffende dit probleem een zuiverder oplossing vinden.

D. BARTLING.

---

1) W. Hofmann. Der Weg zum Schrifttum. Berlin, 1922. S. 21.

VAKLITERATUUR.

Catalogus Jeugd-Bibliotheek „Reuvens" (Leiden).

De Leidse O. L. B. gaf dezer dagen een nieuwe katalogus van haar jeugd-afdeling uit. De tietelbeschrijving is uiterst beknopt gehouden: uitsluitend schrijversnaam en tietel. Waar annotaties, waarschijnlik wegens de kosten, achterwege moesten blijven, zou het wel gewenst zijn geweest altans de ondertietels zoveel mogelik op te nemen: deze toch geven, vooral bij kinderboeken, dikwels zeer bruikbare aanwijzingen over de inhoud. Vervolgdelen zijn merendeels wel aangegeven, hoewel niet altijd geheel juist. (Bij de bekende reeks van vier van Alcott b.v. is „De kostschool van meneer Beer" weggevallen).

Uitsluitend de boeken voor de jongsten (7—10 jaar) zijn afzonderlik ingedeeld; alle verdere boeken staan in één reeks gerangschikt. Misschien heeft hier de bedoeling voorgezeten de kinderen zoveel mogelik vrij te laten in hun keus. Aan het personeel stelt deze opzet dan zéér hoge eisen: immers de assistent heeft nu, zonder enig hulpmiddel, te beoordelen of een bepaald boek voor bepaalde leeftijd geschikt is.

Jammer is, dat in een *nieuwe* katalogus als deze nog verouderde boeken zijn opgenomen als b.v. de onverkwikkelike meisjesboeken van Clement en Meade. Zou het niet op de weg onzer O. L.en liggen deze te doen uitsterven? — We moeten hier echter dadelik tegenover stellen, dat de katalogus uitstekend aangevuld is. Op de betrekkelik kleine boekenvoorraad vinden we een groot percentage beste nieuwe en nieuwste kinderboeken.

Een verheugenis is de afdeling ontwikkelingslectuur, al klinkt het opschrift „Studieboeken" een beetje zwaarwichtig! De afdelingen Geschiedenis, Aardrijkskunde en ook Nat. Historie zijn ruim voorzien. Een aardige noviteit is de rubriek „Practische kennis". Aangevuld met nog meer werkjes over knutselen, zal deze afdeling zeker op den duur veel jongens lokken en — wanneer daar met de aanvulling nog wat méér op aangestuurd wordt — ook meisjes. De afdeling Ned. Letterkunde maakt nog een wat povere indruk met slechts 4 tietels, waarvan er één: G. Ebers. De keizer (?!) Daartegenover staat een aardige collectie boekjes in vreemde talen.

Wel is het een verblijdend verschijnsel, dat in de jeugd-biblotheken onzer O.L.en tegenwoordig een zoveel ruimer plaats toegekend wordt aan ontwikkelingslectuur. Dit toch wijst er op, dat de jeugd-afdelingen steeds meer gaan vormen het oefenterrein, waarop gevormd worden de recruten voor de O. L.-zelf. De O. L. „Reuvens" zal met haar nieuwe uitgave ongetwijfeld flink in deze richting kunnen werken. E. d. C.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amersfoort. — Naar aanleiding van haar 12½-jarig bestaan werd van 15 tot 22 Juli in de O. L. B. een tentoonstelling gehouden, gevende een overzicht van de ontwikkeling van het boek voorn. naar zijn uiterlijke kenmerken, — als lettervorm, illustratie, band enz.

In origineel of goede facsimile was er een mooie verzameling handschriften, blokdrukken, incunabelen en typeerende uitgaven uit latere eeuwen tot op onzen tijd, in chronologische volgorde opgesteld.

Bovendien was er een apart hoekje, waar te bezichtigen was het materiaal waarmee en de wijze waarop boeken gedrukt en de verschillende soorten van boekillustraties — houtsnede, houtgravure, kopergravure, lithografie, autotypie, driekleurendruk enz. — gemaakt worden.

Het geheel zag er smakelijk uit en ondanks hittegolf en vacantietijd kwam er veel bezoek.

Bussum. — Ter gelegenheid van de tentoonstelling „Het Boek" werden in de maand Juni in de O. L. B. lezingen gehouden door den heer Roel Houwink en mej. Fenna de Meyier. De heer Houwink hield een „Inleiding tot de jongste poëzie" en ving aan met een uiteenzetting van hetgeen z. i. onder poëzie moet worden verstaan, waarbij hij tevens zijn bedoelingen omtrent het begrip „jongere" formuleerde. Het lag niet in sprekers bedoeling om een kritische beschouwing te geven; daarom bepaalde hij zich tot een algemeene uiteenzetting. Ook het noemen van veel namen leek niet raadzaam. In een causerie als de onderwerpelijke kon worden volstaan met het noemen van namen, die de dragers van bepaalde feitelijkheden zijn. Achtereenvolgens behandelde spr. hierop het probleem der moderniteit, de waarde der schoonheid en de verhouding tusschen kunstenaar en maatschappij. Dat er zoo betrekkelijk weinig gedichten worden gelezen schreef spr. toe aan het feit, dat het hedendaagsche leven te druk is, met zijn auto's, bioscopen, vliegmachines en andere voortbrengselen der moderne techniek. Men heeft de kunst van het rustig luisteren verleerd. Wat de verhouding van den kunstenaar tot het leven betreft, meende spr., dat de kunstenaar zich niet ter zijde van het leven kan stellen. Evenmin echter kan hij er worstelend midden in staan. Hij moet onzijdig blijven. Eindelijk gaf de inleider nog een overzicht van de verschillende stroomingen op het gebied der moderne dichtkunst, terwijl hij na de pauze voorlas uit eigen werk, dat verschenen is onder den schuilnaam H. van Elro.

Fenna de Meyier besprak „De Ned. roman na 1880". Zij begon met er op te wijzen, dat de roman nog altijd de meest geliefde kunstvorm is,

ondanks de voorspellingen in anderen zin door verschillende schrijvers, o.a. door Louis Couperus, gedaan.

Hierna gaat spr. na hoe de roman was opgebouwd, in het bijzonder de Engelsche klassieke romans, die wij nu bijna niet meer aantreffen. Maar al hecht men aan de ceremoniëele vormen niet meer, er zijn nog goede romans genoeg. Wat is een goede roman? Spr. verstaat daaronder de roman, die goed geschreven is, boeit en ontroert.

Komende tot den Hollandschen roman na de omwenteling van 1880, zegt spr., dat de buitenlandsche schrijvers den Nederlandschen roman zeer hebben beïnvloed, ofschoon de Hollandsche schrijvers toch zichzelf zijn gebleven. In dit verband valt op te maken, dat in Frankrijk Zola bijv. meer de Nederlandsche schrijvers heeft beïnvloed dan De Balzac.

Hierna behandelt spr. den realistischen roman. Onder realisme verstaan sommigen het nuchter weergeven van de werkelijkheid, hetgeen natuurlijk een onjuiste definitie is. De schrijver uit zijn innerlijke bewogenheid zoo goed als de schilder. Alle kunstenaars zijn droomers. Zij idealiseeren en zien in hun kunst een symbool van hooger leven.

Hoe meer de kunstenaar rijpt, des te meer zal zich zijn innerlijkheid ontwikkelen, maar toch heeft hij oog voor het realisme, voor het bloeiende leven.

Een kunstenaar in een bepaalde klasse onder te brengen is niet wel mogelijk, daar hij bij alles is droomer, dichter, psycholoog, mysticus, enz. Spr. wijst op het gevaar het realisme te verachten, ontstaan doordat sommige schrijvers onder realisme verstonden zoo plat en grof mogelijk te schrijven.

Verder bespreekt spr. de plaats welke Heijermans en Querido in onze litteratuur innemen, Louis Couperus, Frans Coenen, Scharten-Antink en andere realistische kunstenaars, zooals mevrouw Ina Boudier—Bakker, Top Naeff. Zij allen hebben getracht de diepste roerselen des menschen ieder op hunne wijze bloot te leggen.

De litteratuur is niet een zaak voor enkele ingewijden; zij is er een voor de geheele menschheid. De kunstenaar moet niet zich zelf op den voorgrond stellen; de lezer wil zelf ontroerd worden. Voor spr. staat Robbers in zijn kunstuiting het hoogst en als voorbeeld noemt zij „De Bruidstijd van Anna de Boogh" van dezen schrijver, waarna zij nog andere romans van Robbers bespreekt. Met eenige citaten tracht Fenna de Meyier aan te toonen, dat Robbers, hoewel realist, een mysticus is, die tracht den polsslag van den kosmos te voelen, de wereldziel te benaderen, te begrijpen en te beschrijven.

Na de pauze behandelde spr. de verdere ontwikkeling van den realistischen roman en de positie der jongere schrijvers. *(G. en E.)*

Gouda. — Het Bestuur der O. L. B. is thans zoover gevorderd dat het in het bezit is van een door de gemeente bereidwillig beschikbaar gestelde lokaliteit (boven de Waag) met genot van vrij vuur en licht, voorts de door de Regeering afgestane Arrondissements-bibliotheken van Gouda,

Woerden en Schoonhoven: c.a. 1500 boekwerken, terwijl verder door een lichaam, dat steeds toont groote sympathie te hebben voor alles wat de volksontwikkeling en de volksopvoeding betreft, een bedrag is toegezegd tot bestrijding van de eerste kosten van op- en inrichting, indien de O. L. er komt en levensvatbaarheid bezit.

Ten einde daarvan zekerheid te verkrijgen doet het bestuur nu een beroep op velen om medewerking om de jaarlijksche exploitatiekosten, die op *f* 1000.— zijn geraamd, bijeen te krijgen, opdat de totstandkoming der leeszaal verzekerd zij.

's-Gravenhage. — De Swedenborg Society te Londen heeft aan de Kon. Bibliotheek ten geschenke aangeboden het facsimilé van eenige der belangrijkste handschriften van Emanuel Swedenborg, samen 15 folio deelen, in perkament gebonden.

Uit de bijzondere zorg, waarmede Swedenborg's oorspronkelijke manuscripten in de Kongl. Bibliothek te Stockholm worden bewaard, blijkt de groote waarde welke de wetenschap er aan toekent. De werken, welke de Koninklijke Bibliotheek ten geschenke heeft ontvangen bevatten hoofdzakelijk het theologisch systeem, dat ten grondslag ligt aan de leer der „Nieuwe Kerk", welke na zijn dood steeds meer aanhangers heeft gevonden, geïsoleerd of vereenigd tot gemeenten met eigen kerken en predikanten. Het meest heeft zich de leer verbreid in Engeland en Amerika, doch ook hier te lande bestaat sedert 1908 het ongeveer 70 leden tellende Swedenborg-genootschap voor Nederland en België, dat belangstelling voor zijne werken trachtte te wekken, zoodat zich in 1921 te 's-Gravenhage een gemeente vormde, die nu een dertigtal leden heeft, met een eigen voorganger.

De Swedenborg Society, die in 1810 werd opgericht, tot het vertalen en verspreiden van Swedenborg's werken, heeft het haar plicht geacht voor het nageslacht de authenticiteit der origineele, op vergankelijk papier gestelde geschriften te verzekeren door een phototypische reproductie. Tot dit doel werd een som van £ 12000 besteed, voor een oplaag van 100 exemplaren, elk van 15 deelen. Deze worden nu aan de voornaamste bibliotheken over de geheele wereld ten geschenke aangeboden.

(V.)

— Aan het verslag der Kon. Bibliotheek over 1924 ontleenen we, dat belangrijke aankoopen van handschriften voorloopig achterwege moesten blijven uit financieele overwegingen. De algemeen rijksarchivaris schonk eenige fragmenten van handschriften. Handschrift 72 D 27, stukken betreffende Leycester bevattende, werd aan het Algemeen Rijks-Archief overgedragen.

Door bemiddeling van den minister van Buitenlandsche Zaken werd een album met handteekeningen uit Tokio ontvangen.

Van de Engelsche regeering werden de Publications of the Public Record Office te Londen, sinds 1913 niet meer ontvangen, weer op ver-

zoek toegezonden. De Volkenbond, die zijn uitgaven aan één depot in elk land volledig toezendt, wees voor Nederland daartoe de Koninklijke Bibliotheek aan.

Jhr. mr. E. A. van Beresteijn schonk een groote verzameling brochures en moeilijk vindbare couranten.

Door schenking van iemand, die onbekend wenscht te blijven, kwam de Bibliotheek in het bezit van een schilderij van Car. Jac. Behr uit omstreeks 1850, een gezicht op het Lange Voorhout en de Kon. Bibliotheek.

De Catalogi (alfabetisch en systematisch) vorderen goed; er begint teekening in te komen. Er zijn thans in opgenomen alle aanwinsten sedert 1 Januari 1906, de afd. Kunst, Fransche Letterkunde, Folklore, Goethe, Bibliographie, en van de afd. Geschiedenis de cat. Algemeene, Oude, Nederlandsche, Spaansche en gedeeltelijk Fransche Geschiedenis. Tevens werd een begin gemaakt met opneming der pamfletten; er zijn thans ± 6800 nrs. van Knuttel's Pamfletten-Catalogus bewerkt, tot ± 1650. Waar de geheele collectie ± 25000 nrs. bevat zal het zeker tot einde 1926 duren, eer de geheele verzameling is opgenomen. Verwacht wordt, dat de overige afdeelingen Geschiedenis in den loop van 1925 kunnen bewerkt worden, en in het volgend jaar de verslagen over 1895—1905.

De Centrale Catalogus zal in den loop van 1925 gedeeltelijk beginnen te functioneeren. Een catalogus van tijdschriften, in Nederlandsche bibliotheken aanwezig is, in opdracht van de Rijks-Commissie van Advies inzake het Bibliotheekwezen, in bewerking.

Het aantal personen dat van de Kon. Bibliotheek heeft gebruik gemaakt is 72401 (69110). *(N. C.)*

's-Hertogenbosch. — In de R. K. O. L. werd in de afgeloopen maand een tentoonstelling gehouden van reproducties uit een der schitterendste tijdperken der kunst: de Fransche 13de eeuw, de eeuw van den H. Lodewijk.

Moet men bij den naam: Fransche 13de eeuw niet aan den tijd hangen: wèl moet men aan 't woord „Fransch" hangen. 't Werk is, bewust, exclusief Fransch gekozen, — niet omdat er buiten Frankrijk geen mooi gothiek werk gemaakt zou zijn, maar omdat de gothiek van oorsprong Fransch is.

Het tentoongestelde leert, dat de gothiek zich niet beperkte tot kathedralen of kleinere kerken. Er hangen reproducties van paleizen en kasteelen, van een raadhuis, en van gewone woningen. En dat de beeldhouwkunst in dien tijd hoog stond, bewijzen de reproducties van heiligenbeelden en van grafmonumenten; een paar reproducties van het allerbeste uit dien tijd blijven echter bewaard voor de Maria-tentoonstelling, welke het Leeszaal-bestuur in October a.s. hoopt te geven.

Leiden. — Dank zij de vriendelijke medewerking van de bestuurders van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, de Universiteitsbibliotheek, alhier, en de Thysiana, en van de firma Burgersdijk & Niermans en van mr. Overvoorde, die enkele stukken ter aanvulling uit hunne col-

lecties afstonden, is in de Lakenhal een serie van bijna 200 boekbanden bijeengebracht, die een vrij volledig overzicht geven van de ontwikkeling van de boekbinderskunst van de 15de tot het begin der 19de eeuw. Men vindt hierbij zeer oude banden met lijn- en kruisversiering, die door juiste vlakverdeeling met beperkte middelen een mooi resultaat verkrijgen, banden met ingestempelde paneelen, met afbeeldingen van heiligen, voorstellingen uit den Bijbel of met het bekende eikelmotief van Johan Norvis uit 1523 en 1530. Verder vele banden met wapens uit vorstelijke verzamelingen, gestempelde zwijnsleerenbanden uit Zuid-Duitschland uit de 2de helft der 15de eeuw en banden met ornamenteering, waarbij de 10 aan Magnus toegeschreven of toegekende banden een afzonderlijke onderafdeeling vormen. Bij de wapenbanden sluiten de prijsbanden aan, die door de vroedschappen op de scholen werden uitgedeeld, en banden met speciale stempels, zooals de maçonieke band van c. 1787 en de door den Engelschman Th. Hollis in 1759—1765 aan de Leidsche bibliotheek vereerde werken.

Aan het slot komen banden van bijzonderen aard, zooals banden in perkament, in fluweel met borduurwerk, van beschilderd satijn, paarlemoer enz., boekjes met zilveren beslag met het monogram der Oost-Indische Compagnie enz. en een tweelingband me twee ruggelings aaneen gebonden deelen.

De tentoonstelling blijft tot eind September of begin October te bezichtigen. (*L. D.*).

Vianen. — Naar wij vernemen is de nagelaten bibliotheek van de onlangs alhier overleden pastoor Rademaker door een particulier aangekocht en ten geschenke aangeboden aan de R. K. Universiteit te Nijmegen. (*U. D.*).

Zaandam. — Het bestuur van de O. L. B. werd onlangs aangenaam verrast door het aanbod van het Departement Zaandam van de Mij. tot Nut van het Algemeen, om de Leeszaal, als blijk van sympathie met het doel dezer instelling, een standaardwerk ten geschenke te geven. Dit aanbod werd natuurlijk met vreugde aanvaard en zoo werd dezer dagen de Leeszaal met het prachtwerk „Tierleben" van Brehm, in 13 dln., verrijkt.

Jaarvergadering van den Bond van R. K. „Openbare Leeszalen en Boekerijen". — Bijna alle R. K. Leeszalen waren vertegenwoordigd. Na vaststelling der notulen der vorige vergadering werden het jaarverslag van den secretaris Mr. L. van Gorkom te den Bosch en de rekening en verantwoording van den penningmeester W. van de Ven te Breda goedgekeurd.

Periodiek traden af P. P. J. A. van der Putt, Eindhoven, die herkozen werd, tevens als voorzitter van den Bond; en Mr. P. J. Reymer te Hilversum, die echter mededeelde niet voor een herbenoeming in aanmerking

te willen komen. Hem werd dank gebracht voor zijne werkzaamheden in het belang van den Bond. Gekozen werd in deze vacature Mr. W. L. A. van der Loo te Sittard.

In zake het pensioenvraagstuk werd na een korte inleiding van Prof. Mr. van der Heyden als de meening der vergadering vastgelegd, dat, hoe sympathiek men ook stond ten opzichte van het verschaffen van een klein pensioen aan de bibliotheek-ambtenaren, men het thans de tijd niet achtte, dat door het Rijk de bijdrage aan het fonds verplichtend werd gesteld; dat door de voortdurende kortingen op de verschillende subsidies de financieele toestand van de meeste leeszalen dermate is, dat met de grootste zuinigheid moet geleefd worden en dat men er dan weinig voor gevoelde nieuwe lasten op zich te nemen tenzij de minister bereid is de kosten voor zijn rekening te nemen.

In de middagvergadering kwam aan de orde de bespreking van de Kerkelijke wetgeving omtrent de verboden boeken, door President A. F. M. Sween, president van het seminarie van Haren, adviseur der vereeniging, aan de hand van een aantal bepalingen uit het Kerkelijk Wetboek omtrent het boekenverbod.

De macht der kerk om boeken te verbieden werd in de eerste tijden der kerk reeds uitgeoefend o.a. ten opzichte der Ephesiërs. In het jaar 495 zien we de eerste lijst van verboden boeken. Paulus IV geeft een nieuwe lijst uit van verboden boeken.

Het Concilie van Trente benoemde een commissie uit 18 leden; deze stelde 10 algemeene regels omtrent verboden boeken op. Deze regels kregen den naam van indexregels en ontvingen later kerkelijke rechtsmacht. Paus Benedictus XIV wees aan, welke boeken niet zonder kerkelijke goedkeuring mochten uitgegeven worden. De constitutie van Leo XIII in 1897 duurde voort tot 1918, toen het Kerkelijk Wetboek de eenige rechtsbron is geworden; de bepalingen van het Kerkelijk Wetboek zijn evenwel nagenoeg gelijk aan de constitutie van Leo XIII. Daarnaast bestaat nog een aparte lijst van met name verboden boeken, Index genaamd. Niet alleen de daarop genoemde boeken echter zijn verboden; ook die, welke onder de algemeene bepalingen vallen. In 1922 verscheen de laatste lijst van verboden boeken, welke iedere katholieke leeszaal dient te bezitten.

Zeker zijn sommige boeken die met kerkelijke goedkeuring uitgegeven moesten worden, doch waarmee dit niet geschiedde — handelend over onderwerpen aan godsdienst en zedeleer verwant — daarom nog niet verboden. Priesters moeten immer hun werken onder kerkelijke goedkeuring uitgeven.

Het Kerkelijk recht kan een boek soms vrij laten, terwijl het door het natuurrecht wordt verboden. Het begrip boek is in het Kerkelijk recht intusschen wijder dan het gewone gangbare begrip; het omvat b.v. ook brochuren, dagbladen en tijdschriften, ook die welke niet door de pers worden vermenigvuldigd. Manuscripten en dictaten vallen hierbuiten. Bloemlezingen, die uit fragmenten zijn samengesteld, moeten als een nieuw

boek beschouwd worden; stukken van verboden boeken, die niet reden van het verbod waren, mogen er in worden opgenomen. Geeft evenwel een scheurkalender geregeld spreuken uit verboden werken, dan dient deze als verboden te worden beschouwd.

Een verboden boek mag zonder verlof niet worden uitgegeven, volgens velen ook niet gedrukt of gecorrigeerd. Typografen vallen er op zichzelf evenwel buiten. Een verboden boek mag niet worden gelezen en wel niet in zijn geheel, dus ook niet de deelen die niet tot dit verbod aanleiding gaven. Een werk uit meerdere deelen bestaande, waarvan een deel aanleiding gaf tot het verbod, mag weer gelezen worden mits het deel verwijderd is.

Men hoort wel eens de verontschuldiging: dat verboden boek lezen doet mij geen kwaad. Zelfs als dit zoo ware, mag het niet.

Een verboden boek mag men niet bewaren, noch voor zichzelf, noch voor anderen. De bibliothecaris eener bibliotheek valt in zijn functie buiten deze bepaling. Wie een verboden boek bewaren wil, dient daartoe bij zijn Kerkelijke Overheid verlof te vragen. Dit geldt ook voor besturen eener katholieke leeszaal.

Een verboden boek mag niet worden vertaald. De veroordeeling geldt immers voor alle talen. Ook mag de inhoud ervan niet worden medegedeeld, al mogen bij bestrijding ervan citaten worden aangehaald.

Vervolgens kreeg de heer Zwanikken te Venlo het woord over het vraagstuk der B e h o o r l ij k e b o e k b e o o r d e e l i n g in verband met de nieuwe, algemeen in te voeren rangschikking der romans, — welk onderwerp hij verdeelde in de volgende hoofdpunten:

I. De Katholieke bibliotheken hebben behoefte aan betere voorlichting, vooral op het gebied van romans.

Deze voorlichting dient te zijn betrouwbaar, duidelijk, beknopt en volledig.

De boekbesprekingen dienen zoo spoedig mogelijk na het verschijnen van het boek gepubliceerd te worden.

Ze dienen geregeld op overzichtelijke wijze verzameld te worden, bij voorkeur door middel van een kaartsysteem.

II. Dit alles is slechts te bereiken door een volledig en uitgewerkt systeem en onder degelijke leiding.

De Bond van R. K. Leeszalen behoort iedere serieuse poging om tot een organisatie als boven bedoeld te geraken, althans moreel te steunen. Moch het particulier initiatief niet in staat blijken, tot een bevredigende oplossing te komen, dan dient de Bond zelf het initiatief tot een organisatie als boven bedoeld te nemen.

Spr. begon met te constateeren, dat hij, naar aanleiding van katholieke beoordeelingen, vaak boeken kocht die hij later weer verwijderen moest; de beoordeelingen bleken dus minder betrouwbaar. Zij komen bovendien een half jaar te laat. Een algemeen register dient te komen. Spr. citeert vervolgens het censoren-rapport, waarin de boeken gerubriceerd worden onder de letters A voor boven 18 jaar, B boven 21 jaar, BC voor vol-

wassenen, C met apart verlof voor volwassenen. Bij deze rubriceering blijkt intusschen herhaaldelijk verschil van inzicht, waarvan Spr. tal van voorbeelden aanhaalt. Spr. dringt aan op eenheid, door uitwisseling van recensies. Ook wijst Spr. er op, dat geschikte boeken dikwijls advertenties bevatten voor ongeschikte.

Noch pater Hendrichs, noch Boekenschouw of Boekzaal of Standaardcataloog uiten zich inzake indeeling beslist genoeg. De moeilijkheid wordt zoodoende naar de censoren verschoven. Een korte handleiding voor recensenten acht Spr. wel gewenscht. Hij geeft weer een aantal overwegingen — als: bedoeling, litteraire waarde, milieubeschrijving, — waarmee de recensent rekening diende te houden.

Ideaal ware de bespreking tegelijk met de verschijning van het boek, hetgeen wellicht mogelijk ware door het volgen der toch meestal in de tijdschriften verschijnende romans. Op overzichtelijke wijze zouden de recensies op kaartsysteem verzameld kunnen worden. Ook zouden bepaalde recensenten complete uitgaven te behandelen krijgen.

Bij de gedachtenwisseling bleek, dat er nog al wat bezwaren van practischen aard tegen het door den heer Zwanikken voorgestelde bestonden. Nadruk werd gelegd op de moeilijkheden, die de classificatie meebrengt.

Prof. van der Heyden verdedigde de classificatie in letters, die uit Nijmegen herkomstig bleek.

Besloten wordt een vergadering te beleggen van hoofdbestuur en censoren ter nadere bestudeering dezer kwestie.

PERSONALIA.

Amsterdam. — Tot bibliothecaresse aan de Bibliotheek der Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels te Amsterdam is benoemd mej. E. Dronkers, tot dusverre assistente aan genoemde Bibliotheek. Zij volgt in deze functie dr. A. G. C. de Vries op, die niet langer voldoende krachten aan deze boekenverzameling kon wijden, doch die als lid van een daartoe ingestelde commissie van toezicht met den heer Wouter Nijhoff voor haar belangen blijft waken.

Delft. — De Minister van Onderwijs heeft met ingang van 1 Sept. benoemd tot bibliothecaris van de Technische Hoogeschool dr. Ir. A. Korevaar, privaat-docent aan de Rijksuniversiteit te Leiden, wonende te Utrecht.

UIT HET JAARVERSLAG 1924 DER CENTRALE VEREENIGING VOOR REIZENDE BIBLIOTHEKEN.

In den loop van voorjaar en zomer kwamen de in 1923 verzonden bibliotheekjes naar Broek terug, vergezeld van registers, afrekeningen en saldi. Ook dit jaar hadden onze boekbeheerders, voor een groot deel schoolhoofden, verder predikanten, onderwijzers, bestuursleden van jongelingsvereenigingen, e. a., bijna zonder uitzondering op uitstekende wijze voor beheer en uitleening gezorgd. In den regel is de R. B. door toedoen van „meester" gratis in een schoollokaal gehuisvest, wat o. a. het voordeel meebrengt, dat de schoolkinderen kunnen zorgen voor het transport der boeken naar de gezinnen, die in menige streek zoo ver verspreid wonen, „soms meer dan een uur loopen voor kinderbeenen", als te Vriescheloo. Ook kan daardoor de uitleening zooals te Herxen, Zevenhoven en elders geschiedt, in plaats van wekelijks, dagelijks worden opengesteld. Herxen schrijft: „Een bepaalde dag of uur, waarop de bibliotheek toegankelijk was, had de beheerder niet vastgesteld. Alle dagen was men in de gelegenheid, boeken te ruilen, echter met dien verstande, dat van boeken, die men in den loop der week wisselde, werd gerekend, dat dit op Maandag was gebeurd. Ook mochten de lezers hun boeken meegeven aan schoolkinderen, onder voorwaarde evenwel, dat zij verantwoordelijk bleven voor alles, wat er mee mocht gebeuren. Deze heele regeling had het voordeel, dat men nooit meer dan één boek tegelijk hoefde mee te nemen, wat de verzorging der boeken ten goede kwam".

Indien we soms nog eens geneigd mochten zijn om te twijfelen aan de positieve beteekenis van ons werk, dan zou een verslag als dat uit de nieuwe afdeeling Zwartemeer (Dr.) ons opnieuw van die beteekenis overtuigen:

„De Reizende Bibliotheek heeft hier in deze lange winter in een dringende behoefte voorzien. Ze heeft ongetwijfeld in zeer veel armelijke veenhutten hier in deze turfwereld heel veel gezelligheid en ontspanning gebracht. Een goed boek ver-

edelt het hart en verruimt den blik. De winteravonden zijn zoo vreeselijk lang hier in 't veen. Eenzaam en triest staan de krotten temidden der turfhoopen. Uw bibliotheek heeft er licht en zonneschijn gebracht. Ik ken enkele lezers hier, die halve nachten met hun boek bleven zitten. Vooral oorlogsboeken als „De overwinnaar van Nooitgedacht", boeken van Cooper, enz. werden zeer gewaardeerd. De Negerhut werd ook zeer mooi gevonden. Enkele onderwijzers hier in de buurt hebben er ook een zeer druk gebruik van gemaakt".

Een vergelijking tusschen de statistische cijfers van 1923/24 met die van 1922/23 wijst aan, dat het totaal der lezers en uitgeleende boeken eenige vermindering onderging. Veel sterker is het onderscheid tusschen de getallen van 1923/24 en die van 1919/20, het laatste jaar vóór de oprichting van de tegenwoordige vereeniging, toen aan niet minder dan ± 7700 lezers ongeveer 96000 boeken werden uitgeleend, en het gemiddelde aantal per kist 52 lezers en 651 uitgeleende boeken bedroeg. Waaraan is die achteruitgang te wijten? In het vorige jaarverslag werden als vermoedelijke oorzaken genoemd: de nog steeds heerschende malaise en werkloosheid, èn het verschuiven, ten gevolge van de uitbreiding van het provinciale leeszaalwerk, van òns gebied naar steeds kleinere, meer afgelegen centra. De laatstgenoemde factor kan o. i. slechts een zeer geringe rol spelen, de eerstgenoemde is van belang, vooral in verband met de 1921 ingevoerde verhooging van het leesgeld tot 3 cents per boek. Zoo schrijft Leggelo: „Wellicht zou het aantal lezers nog grooter zijn, wanneer het wekelijksch leesgeld lager kon gesteld worden. Mijn meening is, dat sommigen zich laten afschrikken door dat leesgeld, of maar enkele werken vragen. Evenwel, de hoofdoorzaak van den achteruitgang der gemiddelden, tevens ook van de vermindering van het totaal der uitgezonden kisten, is o. i. de in 1921 ingevoerde verplichte storting van *f* 10.—, resp. *f* 5.— voor het ten tweede male ontvangen van een bibliotheekje. In vroegere jaren immers overtrof het aantal aanvragen bijna steeds aanzienlijk het aantal beschikbare kisten. Dientengevolge werden dan eenerzijds de oude afdeelingen met de kleinste aantallen lezers opgeheven, anderzijds van de nieuwe

aanvragen zooveel mogelijk die toegewezen, die de beste kansen boden voor een goed resultaat. Er voltrok zich dus in den loop der jaren een soort veredelingsproces, waardoor een corps van afdeelingen met betrekkelijk hoog lezertal werd gekweekt. Na de invoering van de verplichte bijdrage van *f* 10.— vielen evenwel niet langer de afdeelingen met geringst lezertal af, maar diegene, die geen kans zagen, de extra-belasting op te brengen, een omstandigheid, die slechts in verwijderd verband staat met het gebruik, dat van de bibliotheek wordt gemaakt. Daarbij komt, dat nu jaarlijks een grooter aantal afdeelingen afvalt dan vroeger, en nagenoeg *alle* nieuwe aanvragen, ook uit weinig belovende plaatsen, kunnen worden toegewezen. Geen wonder dus, dat, zuiver quantitatief natuurlijk, het gemiddelde peil van lezers en uitleening in de laatste jaren een dalende lijn vertoont.

Eén reden, die tot vermindering van het gebruik der boeken zou kunnen leiden, bestaat gelukkig allerminst: ontevredenheid met den aard der gezonden lectuur. Integendeel, over het algemeen is men daarmede zeer ingenomen. „De keuze der boeken verdient alle lof", hooren wij niet alleen uit Helmond. Wel lezen wij nog herhaaldelijk de verzuchting, dat de weinige populair-wetenschappelijke boeken (geschiedenis, reisbeschrijving, levensbeschrijving e. a.) best kunnen gemist worden, waardoor het aantal romans zou toenemen, hoewel op een enkele plaats (Nijeveen) de oudere lezers juist een vooroordeel hebben tegen „romansche" boeken. Te Bruinisse gaf de boekbeheerder enkele boeken niet in circulatie, n.l. „De debacle" van Zola, Vorstenschool van Multatuli en „Als 't ijzer gesmeed wordt" van Clara Viebig. Hoewel hij ze zelf mooi vindt, achtte hij ze voor dit dorp niet geschikt om de ruwe soldatenwoorden in 't eerstgenoemde, en het wasschen aan de pomp in Adamscostuum in het laatstgenoemde boek. „Dat vindt men hier direct vloeken en onzedelijkheid". De nieuwe afdeeling Holthe (Dr.) schrijft: „Het meest gevraagd is kinderlectuur, die ook door minder ontwikkelde ouderen kan worden gelezen. Vooral avontuurlijke boeken vallen zeer in den smaak. M. i. zou het aanbeveling verdienen, wanneer er in sommige vertaalde boeken een korte toelichting kon worden

opgenomen op het gebied van vreemde geschiedenis of gebruiken, waardoor dikwijls de duidelijkheid veel zou winnen".

Ofschoon de boekbeheerders zich dikwijls zooveel mogelijk op de hoogte stellen van den inhoud der boeken en elken lezer op de voor hem meest geschikte lectuur wijzen, blijven de titels hunne groote aantrekkingskracht oefenen. Zoo hadden wij in enkele kisten een ex. opgenomen van het nieuwe, prachtig geïllustreerde Artisboek van Portielje. Te Donkerbroek werd dit, blijkens het register, in het geheel niet uitgeleend! Geen wonder, daar het woord „Artis", dat voor het Amsterdamsche volkskind de genoegelijkste associaties oproept, geen echo's wekt in de ziel van Friesche dorpsbewoners. Het zou toe te juichen zijn, indien naast het vele andere werk op ons bureau ook nog de tijd kon worden gevonden voor het verlevendigen van dorre, weinig sprekende titels in de met zooveel zorg klaargemaakte catalogi.

In de laatste vier jaren hebben wij gebroken met het stelsel der gedrukte boekenlijsten, om daardoor meer tegemoet te kunnen komen aan speciale wenschen en minder gebonden te zijn aan het in voorraad houden van oude boeken. Ieder jaar neemt dus het aantal der voor een enkel jaar gestencilde catalogi toe. In deze nieuwe lijsten hebben wij de populair-wetenschappelijke boeken niet zooals vroeger afzonderlijk aan 't begin geplaatst, doch alfabetisch met de romans dooreengemengd, zoodat de lezer niet langer door een hem minder aantrekkende kategorie kan worden afgeschrikt. Worden de op die wijze in hun aard gemaskeerde reis-, levens-, natuurbeschrijvingen meer gevraagd en gelezen? Een statistisch onderzoek toonde aan, dat, terwijl deze boeken in alle bibliotheekjes tezamen 6.7 % der totale uitleening bereikten, dit getal in de 47 gedrukte catalogi niet meer dan 5.1 % bedroeg. Inderdaad: het woord populair-wetenschappelijke lectuur schrikt noodeloos af, terwijl toch menige reis- of levensbeschrijving evenzeer boeien kan als de mooiste roman. Classificatie krijgt eerst hare beteekenis in de bibliotheekpraktijk, wanneer de geest der lezers zich van het bestaan van bepaalde boekrubrieken bewust is geworden. Ook de grens tusschen kinderboek en roman is voor primitieve geesten nog zeer

onduidelijk, zoodat er veel voor te zeggen zou zijn ook in dit opzicht geen splitsing aan te brengen, doch alleen de minimumleeftijden ter instructie van den boekbeheerder te vermelden. Vele ouderen, die eigenlijk meer hebben aan een jeugdboek dan aan een roman, geneeren zich dikwijls, om boeken uit de jeugdafdeeling aan te vragen.

De belangstelling voor de vakbibliotheek toont gelukkig een stijgende lijn, ongetwijfeld in verband met de langzame verbetering van het economisch leven. De meeste navraag kwam uit onze afdeelingen De Krim, Kruiningen, Hedel, Holthe, Renesse, verder van de Nutsbibliotheken te Oldenzaal, Vorden, Nijmegen. De toenemende belangstelling kwam vooral ten goede aan de afdeelingen huisvlijt en vrouwenwerk, landbouw en veeteelt, handel, opvoeding, gezondheidsleer. Op de najaarsvergadering van het bestuur werd besloten tot vernieuwing en uitbreiding van den land- en tuinbouwcatalogus, dringend noodig, nu de laatste druk van 1916 dateert. Uitbreiding der centrale studiebibliotheek ook tot andere terreinen werd in uitzicht genomen en zal worden doorgevoerd, voorzoover onze financiën het toestaan.

De verplichte storting van *f* 10.—, resp. *f* 5.— voor afdeelingen, die minstens voor de tweede maal een kist wilden ontvangen, geschiedde alweer door meer afdeelingen dan in 1923. Onder de 117 plaatsen, die tot dit offer bereid bleken, waren er 12, die in vroegere jaren een bibliotheekje hadden ontvangen en zich na verloop van tijd weêr bij ons aanmeldden. Wel blijft deze belasting op menige plaats recht bezwaarlijk voor den boekbeheerder. Een onzer beheerders schrijft: „Ik was het nog niet met mezelf eens, of ik weer boeken zou aanvragen, dat is te zeggen: die tien pop voorschieten en er jaar op jaar aan toeleggen. Waar is dat goed voor? Enfin, ik ben maar over dit punt heengestapt; nu de algemeene aderlating toch doorgaat, kan deze druppel er nog wel bij". De afdeelingen, waar het Gemeentebestuur tot hulp bereid is, zooals Havelte, Nieuwerkerk a/d IJsel, Burgh, Babiloniënbroek, zijn helaas nog zeer in de minderheid; in een grooter aantal zorgen vereenigingen, fabrieken, belangstellende particulieren voor het noodige of meer dan dat: Houten, Bemmel, Heveadorp en

andere plaatsen behooren tot onze geregelde contribuanten, en minstens 27 afdeelingen betaalden zelf de verzendings- en andere onkosten. In het geheel kan zoodoende de *vrijwillige* steun onzer afdeelingen op tenminste *f* 200.— tezamen worden getaxeerd. En vergeten wij daarbij niet, dat alle boekbeheerders geheel onbezoldigd hun tijd en kracht in den dienst van ons werk stellen.

De oproeping in de bladen tot het inzenden van nieuwe aanvragen in den zomer had ditmaal meer succes dan de beide voorgaande jaren, daar ruim 50 verzoeken door ons werden ontvangen. Van de 38 afvallende oude afdeelingen waren het slechts een zestal, die van een nieuwe zending afzagen, omdat zij de *f* 10.— niet hadden kunnen bijeenbrengen.

Op grond van onze statuten en in overeenstemming met den geheelen opzet van ons werk werden enkele der ingekomen nieuwe aanvragen: uit Oldenzaal, waar zich een goed voorziene nutsbiblioteek bevindt, uit Delfzijl, waar een correspondentschap is gevestigd van de O. L. B. te Appingedam, afgewezen. Wel meenden wij aan een aanvraag om jongensboeken voor het internaat der Zeevaartschool te Delfzijl te mogen voldoen. Evenmin zag het bestuur er bezwaar in, om protestantsche minderheden in steden met een overwegend R. K. bevolking en een R. K. Leeszaal, zooals Roermond, Helmond, Venlo, Bergen op Zoom, verder Nijmegen en Maastricht in 't bijzonder met vakboeken, te blijven helpen. Met de Prov. Bonden werd vóór het uitzenden der kisten op de gebruikelijke wijze overleg gepleegd, en op verzoek van den Gelderschen Bond naar Terwolde een R. B. gezonden. Drie afdeelingen, n.l. Roermond, Terneuzen en Zoutkamp ontvingen ditmaal een „dubbele kist", de beide eerste met 200, de laatste met 150 boeken. Ook Schoonoord (Drente) ontving 200 boeken, doch verdeeld over 3 centra van verschillende geestesrichting: neutraal, gereformeerd en hervormd. Behalve die te Schoonoord ontvingen de afdeelingen Boelenslaan, Leimuiden en St. Laurens van het Ned. Jongelingsverbond en de Chr. Gereformeerde Leeszaal te Huizen (N. H.) voor het eerst een R. B. Van de Nutsdepartementen waren het Oisterwijk, Schoonoord en Terneuzen.

DE „REGELS VOOR DE TITELBESCHRIJVING" VAN DE RIJKSCOMMISSIE.

Deze „Regels vastgesteld door de Rijkscommissie van advies inzake het bibliotheekwezen" kunnen beschouwd worden als een nieuwe uitgave van de „Regels opgesteld door de Bestuurders der Rijks- en Universiteitsbibliotheken" in 1913. Verscheiden mijner wenschen, geuit bij de bespreking van laatstgenoemde Regels in het „Maandblad voor bibliotheekwezen" (1913) zijn vervuld. Toch zou ik gaarne ook de nieuwe uitgave van 1924 in 't kort bespreken. Na 11 jaar zijn ook mijn inzichten ietwat veranderd, al zijn ze in hoofdzaak dezelfde gebleven. Vooraf eenige algemeene inleidende opmerkingen. Gedachtig aan het „Qui bene distinguit, bene docet", moet ik er even op wijzen, dat de titel „Regels voor de titel*beschrijving*" nog steeds geen rekening houdt met het verschil tusschen de begrippen „Bibliografie" en „Catalogus". Daar de „Regels" samengesteld zijn door de *Rijks*commissie zullen de voorschriften toch wel bestemd zijn voor den catalogus eener openbare bibliotheek en niet voor een bibliografie. Reeds te vaak duidde ik het verschil aan, om dit hier nader aan te toonen. Alleen dit nog: Een catalogisator verkort of vult een boektitel aan, naar gelang dit met het oog op den inhoud van het boek noodig blijkt, m.a.w. *bewerkt* den boektitel. Een bibliograaf daarentegen geeft een woordelijk juiste *beschrijving* van den boektitel ter vergelijking met andere exx. van hetzelfde boek. De „Regels voor de titel*beschrijving*" zouden dus juister gedoopt zijn als „Regels voor de titel*bewerking*".

De paragrafen geven aanleiding tot de volgende opmerkingen en vragen. Om niet te veel ruimte in beslag te nemen, neem ik aan dat de lezer de „Regels" bij de hand heeft.

§ 2, 3e al.: Daar de catalogisator al met [ ] werkt, is 't voor den lezer van den titel duidelijker de ( ) *niet* over te nemen. Een bibliograaf moet ze *wel* over nemen.

§ 5, 3e regel: Hier blijkt niet of de „Umlaut" voor „e" gerekend wordt.

§ 10 doet me vragen of het hoofdwoord voor een alfabetischen onderwerpscatalogus hetzelfde is als dat voor een alf. auteurs- en titelcatalogus.

§ 13, 1e al.: De verwijzingen naar het hoofdwoord veroorzaken voor den catalogus eener groote bibliotheek een omvangrijke uitzetting. Behalve de arbeid besteed aan het bewerken en invoegen der titels, heeft de opéénhooping van titels op hetzelfde woord ten gevolge, dat geen bezoeker zoo'n woord meer raadpleegt, vooral niet als de titels gerangschikt worden naar den woordelijk juisten boektitel. M.i. is het voldoende als Fruin's Wetboeken alleen op Fruin vermeld worden. Wie een of andere uitgave van de wetboeken zoekt moet den systematischen of onderwerps-catalogus raadplegen. Een weinig „Efficiency" kan ook in de bibliotheekwereld geen kwaad, mits de Hemel ons beware voor de excessen van Ford in zijn fabrieken!

§ 14, 1e al.: Wie maakt mij toch eens duidelijk, waarom vermelding van de Universiteit noodig is? Is 't om een bijdrage te leveren voor de Universiteitsgeschiedenis? Maar daar is toch de catalogus eener openbare bibliotheek niet voor. En dan nog: Wie zoekt een heelen catalogus door of er ook diss. van deze of gene Universiteit in voorkomen?

§ 22: Wordt de éénheid van den auteurscatalogus niet te veel verstoord door Marie Koning op drie plaatsen te vermelden: Koning, Metz, Marx? En heeft het niet méér heen en weer gedraai voor de cataloguskast ten gevolge dan wenschelijk is?

§ 24: Zelfde vragen als bij de voorgaande §.

§ 26: Een lastige kwestie die helaas ook hier geen bevredigende oplossing gevonden heeft. Het voorschrift „Voorvoegsels worden niet tot den naam gerekend tenzij met het volgend naamdeel aanééngeschreven" heeft somwijlen verspreiding ten gevolge, van wat bijéénhoort. B.v. Van der Haeghen schrijft afwisselend: Vanderhaegen, Vander Haeghen, van der Haeghen. De gegeven voorbeelden volgen, zoo ik goed zie, den boektitel. Dit veroorzaakt in de praktijk veel last. De „Regels" van 1913 (§ 28) gaven meerdere vastheid, al was ook deze § zeer onvolledig. Het verstandigst lijkt mij de praktijk te volgen d.w.z. zooals de namen geciteerd worden. De praktijk berust op de gewoonte der biografische woordenboeken en encyclopaedieën, niet op de bibliografische lexica, daar die door de meeste vragers niet geraadpleegd worden. En de catalogus is er toch voor de bezoekers (vooral tegenwoordig nu zij zelven zoeken) en niet voor de catalogisatoren. Eén uitzondering zou ik willen maken en wel voor de Belgische namen. De Belgen zijn *te* verward op dit gebied. De Fransch-Belgische behandelen volgens de Fransche lexica, de Vlamingen volgens de Nederlandsche. Arm België, zoo maar gescheiden te worden!

§ 28: Daar het vaststellen der regels toch ook het doel heeft *al* te véélvuldige verwijzingen te voorkomen, lijken mij verwijzingen als: Deynoot zie „Gevers Deynoot" overbodig. Waar is het einde? „Efficiency!"

§ 32: Bij veel voorkomende namen is het wenschelijk de praktijk te volgen en niet de opgezochte voornamen als grondslag voor de schikking te nemen. Zoo zal de orientalist Max Müller tusschen de ontelbare Müller's voor velen lastiger te vinden zijn, als zijn vollen naam F. Max Müller als grondslag voor de schikking genomen wordt. De wijze van citeeren (de praktijk) moet ook hier weer gevolgd worden.

§ 33: M.i. mag van een bezoeker geëischt worden dat hij één der vier rapporteurs kent. Zoo niet, dan raadplege hij den systematischen of den index-catalogus. Een eigennaam (auteur, commentator, medewerker, enz.) komt in de eerste plaats in aanmerking. Desnoods zou Rapport ook vermeld kunnen worden (— vaak worden de namen der rapporteurs in de praktijk weggelaten en alleen geciteerd „Rapport" —) al is het niet het 1e woord. Het woordelijk volgen van den boektitel was indertijd één der oorzaken van de groote ontevredenheid der bezoekers van de Bibliothèque Nationale te Parijs. Alle aanvragen moesten eerst door de ambtenaren geverifieerd worden, hetgeen langdurig wachten ten gevolge had. De

meeste aanvragers vragen volgens de meest in het geheugen liggende woorden en hebben lang niet altijd een woordelijk juisten titel ter beschikking.

§ 34 geeft aanleiding tot verspreiding van hetgeen uit een practisch oogpunt bijéénhoort. Heeft een auteur onder zijn eigen naam *en* onder schuilnamen geschreven, dan is 't eenvoudiger den eigen naam als hoofdwoord te nemen.

§ 35, *3e voorbeeld.* [ ] overbodig. Wil men héél precies zijn, dan zou van Scriptores alleen „es" tusschen [ ] moeten! Maar ter voorkoming van noodelooze ingewikkeldheid kunnen de [ ] gerust wegblijven.

§ 36. Voel er meer voor den naam van den auteur als hoofdwoord te nemen, maar dit hangt af van de categorie van bezoekers.

§ 38. In *uitgebreide* catalogi is het praktischer het begrip „anoniem" te beperken en „auteur" uittebreiden. Dit nader aan te toonen zou hier te veel plaats vorderen. Met goedvinden der Redactie hoop ik in een afzonderlijk artikeltje het begrip „Auteurschap in een omvangrijken catalogus" eens te bekijken.

§ 40. In een alfabetischen catalogus plotseling een groep te vormen met totaal negeeren der titels is bedenkelijk. Er is wel wat voor te zeggen, mits de bezoekers er op attent gemaakt worden. Bij uitgebreide woorden als Bijbel, Testament, Evangelieën, enz. lijkt 't mij éénvoudiger de bezoekers door een enkele verwijzing naar den systematischen catalogus te verwijzen. Het voorkomt het parallel loopen van twee groote afdeelingen. Efficiency!

§ 40, *3e voorbeeld.* Geen enkele bezoeker zal dit werk op „Vertaling" zoeken. Het is het werk van Doyer. Desnoods ook op Johannes. Hier blijkt sterk hoe theorie en praktijk met elkaar in strijd zijn.

§ 42: *b.* Daar als regel een nieuwe druk verbeterd, enz. is, zou het tot veréénvoudiging kunnen bijdragen, alleen te vermelden als de nieuwe druk *on*veranderd is. Daarenboven schuilt er veel reclame onder de uitdrukkingen „*Gehéél* herziene uitgave" enz.

§ 42: *c.* Illustrators vermelden, lijkt mij *tegenwoordig* niet meer op den weg te liggen der catalogi van openbare bibliotheken. Te omvangrijk. Scheiding tusschen bibliotheken en musea met onderlinge verstandhouding. Zoo moet b.v. een Rijksbibliotheek opgave verstrekken aan het Prentenkabinet van de etsen, houtsneden, enz. in de boeken en omgekeerd het Prentenkabinet aan een Rijksbibliotheek van de tekst zijner geillustreerde boeken. Met reproducties, fascimile's enz. van oorspronkelijke kunstwerken is het natuurlijk een ander geval. Evenzoo moet van bizondere banden en bizonder drukwerk opgave gedaan worden aan het Rijksmuseum van kunstnijverheid en aan een Rijksbibliotheek van de teksten, die in banden van genoemd museum voorkomen.

§ 43: *3e al. Die* plaats van uitgave vermelden, welke overéénkomt met de drukkersplaats. Is de laatste niet vermeld, dan de meest in het oog springende plaatsnaam. Goed beschouwd heeft de vermelding van de plaats van uitgave alléén dan waarde, als er meer uitgaven van hetzelfde

jaar op verschillende plaatsen verschenen zijn. Het overgroote deel van de bezoekers is 't onverschillig waar een boek verschenen is. De catalogus behoeft m.i. geen bijdrage te leveren tot de uigevers-geschiedenis of boekhandelaars inlichtingen te geven. De enkele belangstellende kan de boeken ter hand nemen.

§ 44. Zelfde opmerking als bij § 43. Praktisch is een enkele maal vermelding van den uitgever gewenscht.

B.v. „Biographie universelle." Paris, Michaud, bekend als Michaud, B. u., ter onderscheiding van de vele andere biografische woordenboeken. Brockhaus, enz. spreekt van zelf, daar die namen deel uitmaken van den titel.

§ 45: *4e al.* Titels zonder éénige tijdsbepaling mogen niet voorkomen. Bij tijdschriften, jaarverslagen en dergelijken is het duidelijkheidshalve gewenscht het jaar van uitgave weg te laten. Er ontstaat zoo licht verwarring bij het publiek tusschen de opgaven van de jaren, waar*over* de jaarverslagen loopen en van de jaren, waar*in* ze verschenen zijn.

§ 46. Het negeeren van de signatuur is wel radikaal! Er is voor zoo'n Napoleontische opruiming wel wat te zeggen, maar hoe te doen als er méér uitgaven van hetzelfde jaar in verschillende formaten verschenen zijn? Die formaten vallen niet steeds in de opgegeven maten. Is met de maat de bladspiegel bedoelt? En waarom maar niet ineens de maten opgegeven, als er toch gemeten wordt? Nu is het hinken op twee gedachten. Daarenboven is er vaak grooter verschil tusschen twee 8° deelen (enz.) dan de maten aangeven, waardoor verwarring ontstaat bij oude boeken, die reeds herhaaldelijk beschreven zijn als 4°, enz. De formaat-opgave zou eigenlijk in een catalogus-titel kunnen wegblijven, behalve in het bovengenoemde geval. In een bibliografie-titel niet. De plano-drukken zijn vergeten.

§ 47 .. *al.* Hoe een werk gebonden is, behoeft niet vermeld te worden. Op de banden moet duidelijk aangegeven staan, welke deelen zij bevatten. Daarenboven doet een formule als: „2 Bde in 4 bdn., ietwat puzzle-achtig aan, althans zeer zeker voor het publiek, voor wie de titels toch bestemd zijn. Hoe minder ingewikkeld de titelbewerking is, des te beter.

§ 52 zou ik liever lezen: „*Moet* de inhoud worden opgegeven", daar het den inwendigen dienst der bibliotheek verlicht. Bij productieve auteurs b.v. Goethe, niet. Registers moeten dan de taak van den catalogisator overnemen. 't Is een kwestie van arbeidsverdeeling.

§ 53. De aanhef moet luiden: „Herdrukken en vertalingen". Het vermelden van het jaar der 1e uitgave heeft in hoofdzaak waarde voor de catalogisatoren, behoort dus niet in de titelbewerking thuis. Bij vertalingen den titel van het oorspronkelijk werk op te geven is bij algemeengebruikelijke moderne talen overbodig, tenzij de titel van het oorspronkelijke werk *geheél* afwijkt van die der vertaling. De onkundige bezoekers kunnen ingelicht worden.

§ 55. Dit lijkt me niet op zijn plaats in een catalogus-titel.

De catalogus eener groote openbare bibliotheek is een inlichtingsmiddel,

geen leermiddel. Ze heeft m.i. uitsluitend te antwoorden op de vragen: Is een bepaald werk aanwezig? Wat bezit de bibliotheek over een bepaald onderwerp? Daarenboven bestaat er kans, dat de catalogisator gaat steunen op die bibliografieën, hetgeen vertraging in den dienst ten gevolge heeft. Over de derde vraag: Welke werken van een bepaald auteur zijn aanwezig? ben ik 't nog niet geheel met mezelf eens, daar 't een groote uitbreiding van den catalogus ten gevolge heeft en veel arbeid vereischt. Toch zou ik zeggen: „Ja". Wie antwoordt hier eens op?

§ 56. Hier komt de Rijkscommissie op gevaarlijk terrein. Hoe licht wordt de analyse geen aanbeveling of beoordeeling! Men komt hier op het terrein der tijdschriften.

§ 57. Is de *titel* onvolledig, dan is omschrijving een eerste vereischte.

Tot slot een administratieve opmerking. Ter voorkoming van overvloedige verwijzingen en van veel misgrepen, 't geen vertragend gedraai voor de cataloguskasten ten gevolge heeft, moeten de voornaamste regels duidelijk voor het publiek te lezen zijn.

Op 't laatst schiet mij te binnen, dat het terrein vol voetangels en klemmen n.l. dat der middeleeuwsche namen door de Rijkscommissie niet betreden is. Er zal me nog wel meer te binnen schieten, maar 't is nu lang genoeg.

Den Haag. L. C. KLOOS.

VAKLITERATUUR.

Bibliographische inleiding tot de theologie; een beredeneerde boekenlijst; samengesteld ten dienste van predikanten, theologische studenten, openbare leeszalen en bibliotheken, door Prof. Dr. L. Knappert. — A. W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij, Leiden [1924]. 149 blz. *f* 2.90 ing.

Hoewel als niet-theoloog vrij ondeskundig, waag ik mij aan een bespreking van dit werk in zijn beteekenis voor de leeszalen, waarvoor het, getuige den ondertitel, mede is bedoeld. En dan zou ik al dadelijk willen vaststellen, dat het als naslagwerk een belangrijke aanwinst beteekent, ook voor de kleinste O. L.: voor den lezer, die literatuur zoekt b.v. over een onderdeel der kerkgeschiedenis, voor den bibliothecaris als gids bij de keus van aan te schaffen werken. De heer Knappert heeft deze vergemakkelijkt door met een sterretje de titels te onderscheiden, die z.i. als de meest eenvoudige voor kleinere leeszalen met beperkte middelen in aanmerking komen. Wel heeft, naar het mij voorkomt, de auteur die middelen, en evenzeer de „wetenschappelijkheid" onzer leeszalen, wat hoog getaxeerd. Bestèrde titels zijn o.a.: „Archief voor kerkelijke geschiedenis" van Kist en Royaards, 1829—1840, 11 dln. — R. Bennink Jans-

sonius, „Gesch. van het kerkgezang bij de hervormden in Nederland", 1860. P. Bayle, „Dictionaire historique et critique", 1740, 4 vol., enz. enz. Is het reeds betwijfelbaar, of deze en andere boeken zelfs in de grootste leeszalen thuishooren (er zijn immers ook nog wetenschappelijke bibliotheken), de kleinere O. L. althans zouden zeer gebaat zijn geweest door het aanbrengen van een tweede sterretje bij de voor hun doel allermeest geschikte titels.

De overzichtelijke indeeling sluit aan bij de groepeering der theologische vakken aan de Universiteit. Achtereenvolgens worden behandeld de exegetische, de wijsgeerige, de historische, de praktische theologie, ieder weer in paragrafen geordend. Bij den aanvang van elke rubriek min of meer uitvoerige inleidingen, gevolgd door instructieve overzichten van den tegenwoordigen stand van kennis en opvatting, kundige, kernachtige karakteriseering van personen en boeken. Bijzonder veel aandacht ontving de kerkgeschiedenis, het studievak van den auteur. Voor andere groepen verkreeg hij de medewerking van collega's.

„Een boekje als dit is bij uitstek kwetsbaar; men mist wat men juist noodig, men vindt wat men overbodig acht". (Voorbericht). Ook den leeke-criticus is het aldus vergaan. Kwetsbaar acht hij eerstens de wijze van bewerking. Een doorloopende tekst is z.i. alleen gewettigd, indien deze *leesbaar* blijft, en niet telkens ontaardt in een als lectuur ongenietbare opsomming van titels. Inspannend en tijdroovend wordt hierdoor ook het opzoeken van een bepaald boek op een bepaalde bladzijde met hulp van het register, dat jammer genoeg alleen schrijversnamen bevat. Veel overzichtelijker is de in catalogi gebruikelijke rangschikking in kolommen, die even goed ruimte kan geven aan inleidingen en karakteristieken.

Dat de bibliografische afwerking niet geheel consequent is doorgevoerd, de gegevens omtrent verschijningsjaar, plaats, uitgever niet overal met eenzelfde volledigheid zijn opgenomen, is een tekort van minder belang, waar aan de nauwkeurigheid van het gebodene, zoover door mij nagegaan, weinig of niets ontbreekt. Erger is, dat de toelichtingen op aard, richting, beteekenis der boeken wel heel ongelijkmatig zijn verdeeld, zoodat b.v. vele „bestèrde" titels daarvan geheel verstoken zijn. Ja, maar hoe dik en kostbaar ware het boek dan wel geworden? — Met een vierde deel van het titelquantum zouden de leeszalen tevreden zijn geweest! — En de theologen? — Is het mogelijk twee heeren te dienen?

Ten slotte mijn hoofdbezwaar, ook dit in verband met de tweeledige bestemming van dezen wegwijzer. Prof. Knappert vergeet niet genoeg, dat hij theoloog, historicus, geleerde is. Gevolg: het ontbreken van een aantal populaire boeken, voor het O. L.-publiek dikwijls vooral van belang. Ik denk aan schrijvers als Hilty, Lhotzky, Joh. Müller, Hugenholtz, aan boeken als „Oostersch leven" van Obbink, en meer van dien aard. Maar er is dieper tegenstelling. Wij worden ingeleid tot de theologie, de *wetenschap* aangaande God en godsdienst. Hoe is het echter met de vroomheid, de liefde, met God zelf, wanneer zij in wonderbare, ontroerende, heilige woorden tot ons spreken? Waar is de levende *religie*, die niet alleen voor

onwetende leeszaalmenschen, maar ook voor theologen zoo oneindig grooter waarde heeft dan alle theologie? Ja, de bijbel en de heilige boeken der oostersche godsdiensten, en Luther, Kierkegaard en andere grooten worden genoemd, doch zij figureeren meer als materiaal, illustratie voor exegese en kerkhistorie, dan als de onvergankelijke tekst, waarbij alle geleerdheid maar ephemere randkrabbels maakt. Karakteristiek is b.v., dat de „Bhagavad Gita", het verheven „lied des Heeren", geheel ontbreekt, dat figuren als Soendar Singh en Adèle Kamm buiten den gezichtskring vallen, dat godsdienstige stroomingen als theosofie, Christian Science e.a. onbesproken blijven, dat wij niets hooren over christelijke literatuur en christelijke kunst. Geen Meister Eckhart in zijn werken zelf, geen Angelus Silesius, geen Santa Theresa. Dit alles is allerminst toevallig. En nog karakteristieker misschien is het feit, dat preeken uitsluitend worden behandeld als studiemateriaal voor den predikant: „De ernstige lezing van goede preeken prikkelt de jaloerschheid van den homileet en spoort hem tot navolging aan". (blz. 123). Stichtelijke lectuur, ja, snel verouderend, maar toch levend, zoolang zij tot de harten spreekt, gedegradeerd tot jaloerschheidsprikkel voor den „vakman"!

Met alle dankbaarheid en waardeering voor deze theologische boekenlijst, een ware mijn van doorwrochte kennis, hoop ik dus voor onze leeszalen nog eens op een bibliografische inleiding met den godsdienst zelf als stralend middelpunt[1]).

C. A. STEENBERGEN.

---

1) Als m. i. verdienstelijke poging hiertoe noem ik de „Literatuurlijst, uitgegeven vanwege de literatuur-commissie der Vereeniging tot bevordering van den invloed van het ethisch beginsel, inzonderheid in de Ned. Herv. Kerk". N.V. Algemeene Boekhandel voor inwendige en uitwendige Zending te 's-Gravenhage. 1923. 31 blz. *f* 0.50 ing. Evenwel beperkt zich deze lijst, hoewel allerminst exclusief, toch in hoofdzaak tot boeken van ethische richting, en bleven de titels ongeannoteerd.

Boekzaal der geheele wereld. Internationaal maandschrift voor bibliographie. Het nederl. boekhuis, Tilburg. Jrg. 1, afl. 1—3.

Dit nieuwe R. K. bibliografisch tijdschrift is ook van beteekenis voor de niet R. K. O. L. in het algemeen en voor de niet R. K. O. L. ambtenaar in het bijzonder. De inhoud, verzorgd door vele binnen- en buitenlandsche redacteurs en medewerkers zal omvatten „het internationale domein van den geest in al zijn imponeerende veelzijdigheid".

De wijze waarop de inhoud zal worden verzorgd zal getuigen „van milde eerlijkheid en joviale ruiterlijkheid, die ook het goede en ware weet te waardeeren in de menschelijke uitingen van buitenstaander en tegenstander".

Alleen reeds hierom is dit nieuwe tijdschrift onze belanstelling dubbel waard: misschien worden kleine zaken meer dan door eendracht door elkanders waardeering groot.

De recensenten „zullen de moderne kunstuitingen en het nieuwe in de

geestelijke en sociale publicaties van onzen ontredderden tijd, niet verguizen, noch vergoden, omdat zij nieuw zijn, maar krachtdadig streven om hun waarde te bepalen en bij gebleken waarde ze op te voeren tot rustige bezonkenheid en geestelijke rijpheid".

Deze citaten uit de inleiding beloven veel en de eerste afleveringen bewijzen reeds, dat het geen ijdel beloven is.

Reeds een 15-tal lezenswaardige artikelen en 194 boekbesprekingen vinden we in de eerste 3 afl. De rubrieken „Uit Boek en Blad" en „Verscheidenheden" sluiten elke aflevering.

Bijzonder merkwaardige artikelen behalve die van den Zweedschen, Tsjecho-Slowaakschen- en Zwitserschen redacteur zijn De weg der Waarheid van Dr. Ferd. Sassen, naar aanleiding van Dr. Siegbert Behn, Die Wahrheit im Wandel der Weltanschauung.

Poëzie van onzen tijd door Wies Moens. Dit artikel is een fijn geziene en met volle overtuiging geschreven inleiding op de Kroniek van dichters en dichtkunst van Moens' hand.

Wies Moens vertaalde St. Franciscus van Chesterton. Maximilianus schreef uitvoerig over schrijvers eigenaardige opvattingen, die toch zoo juist den Arme van Assisië typeeren, enz. enz.

De boekbesprekingen zijn over het algemeen zoo, dat men uit de bespreking den inhoud van het boek kent en zijn waarde. De beste R. K. letterkundigen werken mee en waar het gaat over vakken van wetenschap zijn de beste beoefenaars de recensenten.

Van groot belang zijn de rubrieken „Uit boek en blad" en „Verscheidenheden", daar hierin gegeven wordt het voornaamste wat in R. K. Tijdschriften verschenen is en wat er zoo al omgaat in het R. K. intellectueel leven.

„Boekzaal" is een tijdschrift, dat voor de niet R. K. Leeszaalambtenaren op tijd komt, want in alle opzichten zal het een aanvulling kunnen zijn van lessen die aan onze cursussen over R. K. Theologie en wat daarmee verband houdt gegeven zijn. Dit wil niet zeggen, dat Boekzaal alleen is voor de jongsten onder ons, neen ook voor de ouderen, opdat zij in dit punt bij de jongsten niet komen achter staan.

De redactie van Boekzaal verzocht mij haar tijdschrift in ons Vakblad geregeld te bespreken. Wanneer de redactie van Bibliotheekleven dit goedvindt zal ik het gaarne doen, te meer omdat ik dan gemakkelijk in de gelegenheid ben op Catholica te wijzen en literatuur er over, die ook voor de Algemeene O. L. van nut kunnen zijn. Graag zal ik ook eventueele vragen beantwoorden, die men, naar aanleiding van het gelezene, vooral op bibliografisch gebied, zou kunnen stellen.

W. S. JURGENS.

Huebner, F. M. *Das Buch und der Mensch.* Dessau, 1924. 59 blz.

Er is veel geschreven en gesproken over de ethische, aesthetische en wetenschappelijke waarde van boeken, over de wijze, waarop wij moeten

lezen en welke boeken waard zijn te bezitten, maar lang niet genoeg zijn wij er van doordrongen, wat de diepste roerselen zijn, die boek en lezer tot elkaar brengen, die den vonk doen overspringen, waardoor zij beiden voor een oogenblik één worden en hun roeping tegenover elkaar vervullen. Daarvan wekken deze enkele bladzijden een levendig besef op. Zij spreken een intiem-persoonlijke taal en richten zich allerminst tot ambtenaren van een Openbare bibliotheek. Deze menschen willen echter ook wel eens voor een oogenblik hun dagelijksch bestaan ontvluchten en als zij dag aan dag het eene boek voor, het andere na in handen hebben gehad, tot verademing komen. Ziehier een homoeopatisch middel, dat hen deemoedig tot „het boek" doet terugkeeren!

Wij wisten het niet, maar plotseling begrijpen we, waarom we telkens weer met gretigheid een nieuw-aangekomen werk, dat fleurig en onbesmet ter inzage ligt, opnemen, terwijl de rijen eenvormige, netjes gerangschikte boeken in het magazijn ons koud laten. Het rechte boek en de rechte lezer zoeken elkaar, zooals de Platonische mensch zijn wederhelft tracht te vinden. Daarvoor moet in de eerste plaats suggestie van het boek op den mensch uitgaan. Deze wordt voor een deel opgewekt door de uiterlijke gedaante: kleur, druk, wijze van uitgave, schoonheid van vorm, maar dan mogen geen handen en oogen van vroegere lezers het boek reeds ontwijd hebben, geen herinneringen van een anders slaap- of eetkamer, van koffiehuis of leeszaal, van boekentasch of bureau als een lawine op den onbevangen lezer neervallen en bovenal geen vreemde geestelijke invloed de sfeer besmetten, waarin deze zijn nieuwe wereld moet binnengaan. Zoo ver gaat schrijver, dat hij een oud boek, dat liefde of afkeer van tallooze geslachten heeft ingezogen, voor een fijnbesnaard gemoed niet meer te benaderen acht.

Moge dit alles voor een nuchter-denkend, praktisch mensch (en bovenal voor een ijverig bibliotheekambtenaar!) op het eerste gezicht wat overdreven schijnen, de ideale verhouding, die schr. tusschen boek en lezer wenscht, krijgt ook hem te pakken als hij begint te begrijpen, wat lezen voor hem beteekent, waarom hij zijn eigen om allerlei innerlijke beweegredenen verzamelden boekenschat zoo liefheeft, wat hem drijft lectuur op reis mee te nemen, die hij soms, ondanks veel illusie, ongelezen op den bodem van zijn koffer mee terugbrengt. Wie lezen kan, is in het bezit van toovermachten! Zooals alles in de wereld: de zon, de wolken, de zee, ieder dier, is het boek het middel voor den mensch om zich zelf te ondervinden. Voor hem, die aan eigen engheid wil ontkomen, is het de poort, die naar buiten in het grenzenlooze voert. Wie veilige bescherming voor eigen aard en wezen zoekt, tracht vastheid te vinden in de gelijke of tegenstrijdige gedachten, die onder het lezen bij hem worden opgewekt. En dát is de psychologische waarde, het zielevoedsel, dat het boek den scheppenden lezer in hoogste instantie verschaft: de verruiming of de bevestiging van zijn eigen ik.

B. SCHULTZ.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Bergen-op-Zoom. — Het nieuwe gebouw der R. Kath. O. L. B. aan de Kortemeestraat 18 is 8 Aug. ll. officieus geopend, daar alle werkzaamheden nog niet beëindigd zijn en de plechtige opening derhalve eerst later kan plaats vinden.

De ruime leeszaal is gelegen aan de achterzijde van het gebouw. Het studie-zaaltje bevindt zich boven de leeszaal aan de straatzijde. Een flinke mooie trap welke geplaatst is in de hal geeft toegang daarheen. De boekenuitleen heeft plaats aan het loket in de hal.

Delft. — Het bestuur der O. L. B. heeft den gemeenteraad voor 1926 een subsidie van *f* 3028.— en een aanvullend subsidie van *f* 1200.— gevraagd.

Rotterdam. — De belangrijkste gebeurtenis in 't bestaan der Gemeente-Bibliotheek gedurende 1924 was, volgens het onlangs verschenen verslag, de opening van de Kinderafdeeling der Centrale Bibliotheek in Maart. In het nieuwe gebouw aan de Nieuwe Markt was gezorgd voor een als kinderleeszaal ingericht ruim lokaal met daarbij aansluitend afzonderlijk uitleenbureu en eigen ingang van de straat. Dit kwam thans in gebruik nadat de kinderleeszaal van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen door de gemeente overgenomen en uit het Nutsgebouw aan de Oppert naar de Bibliotheek was overgebracht.

PERSONALIA.

Enschede. — Met ingang van 1 Augustus is Mej. A. Willink (diploma opleidingscursus Nijmegen 1924/25) benoemd tot assistente aan de O. L. B.

Groningen. — Ter gelegenheid van den verjaardag van H. M. de Koningin is de eeremedaille, verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau, in zilver o. m. toegekend aan den heer J. Niewold, amanuensis bij de bibliotheek der rijksuniversiteit.

Steenwijk. — Tot bibliothecaresse aan de O. L. B. is benoemd Mej. A. A. de Boer (diploma opleidingscursus Utrecht 1923/'24, directeurscursus 1924), thans assistente aan de O. L. B. te Amersfoort.

Utrecht. — Bij K. B. van 25 Augustus l.l. is, met ingang van 1 September 1925, in verband met de vereeniging van de Veeartsenijkundige Hoogeschool met de Rijksuniversiteit, onder dankbetuiging voor de bewezen diensten, o. m. eervol ontslag verleend aan Mr. J. B. du Buy, als bibliothecaris der Veeartsenijkundige Hoogeschool.

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Het adres van den Secretaris is veranderd in
76 Tamarindestraat, den Haag.

De Secretaris: A. LYSEN.

EEN TENTOONSTELLING VAN HET MODERNE BOEK.

In een der Januari-nummers van het Nieuwsblad voor den Boekhandel, in dit jaar verschenen, werd gewag gemaakt van een samenwerking tusschen de Vereeniging van Nederlandsche Letterkundigen en den Nederlandschen Uitgeversbond. Beide vereenigingen meenden zich te moeten beklagen over de afnemende belangstelling van het publiek voor het Nederlandsche boek.

Een vergadering van vertegenwoordigers der beide vereenigingen nam toen het besluit een tentoonstelling te organiseeren van bellettristische boeken sinds 1880 verschenen, welke een overzicht zou geven van het beste, dat sinds dien opbloei onzer vaderlandsche letteren gepubliceerd was.

De uitgevers zouden die boeken beschikbaar stellen, welke de Ver. v. Letterkundigen voor dit doel aanwijzen zou en het resultaat van beider samenwerking zou dan die tentoonstelling vormen, van welke men hoopte, dat zij de ingeslapen belangstelling van het publiek weder zou doen ontwaken.

Tevens zouden tijdens de expositie, in dezelfde zaal waar zij te bezichtigen was, lezingen door Nederlandsche auteurs gehouden worden, die meer in het bizonder op details van onze nationale bellettrie zouden wijzen.

Natuurlijk waren aan de uitvoering van dit plan kosten verbonden. Om deze echter niet te hoog op te voeren werd het voorstel geopperd de Openbare Leeszalen in dit plan te be-

trekken. Immers zij zijn de grootste verspreiders van het boek in ons land; kiezen zorgvuldig het beste, dat aan de markt komt en streven naar een goede distributie van het belletristische werk onder het publiek.

Dat dit denkbeeld bij de leeszalen in goede aarde viel, bewezen de aanvragen, die naar schr. vernam, al spoedig inkwamen.

De Openbare Leeszaal te Leeuwarden genoot het voorrecht de expositie het eerst te mogen ontvangen en waar meerdere leeszalen vroeger of later de tentoonstelling tegemoet kunnen zien, is het misschien niet ongewenscht aan het exposeeren eenige woorden te wijden en in 't algemeen enkele indrukken van den kant der leeszaal over deze tentoonstelling naar voren te brengen.

Na eenige correspondentie met de vertegenwoordigers van beide vereenigingen, de Heeren H. A. C. van Kampen te Amsterdam en H. Robbers te Schoorl, werden ons vier kisten met boeken toegezonden.

De Heer Robbers achtte het niet ongewenscht, dat de boeken zóó opgesteld zouden worden, als hij die in zijn bekend boekje „de Nederlandsche litteratuur na 1880" behandeld heeft.

Geheel aan dit verzoek voldoen is natuurlijk slechts mogelijk voor zoover de zaal, waar de expositie gehouden wordt, zulks toelaat.

De Leeuwarder Leeszaal stelde hiervoor de kranten- en tijdschriftenleeszaal beschikbaar, omdat deze een groot aantal strekkende meters schuine planken bevat (waarop de kranten en tijdschriften liggen) en een paar groote middentafels, die zich bij uitstek voor het neerleggen van boeken leenen.

Immers de neergelegde boeken dienen zich spoediger aan, dan de in een kast opgestelde, waar de werken mannetje aan mannetje staan — men vergeve de beeldspraak — en hun al of niet vergulde ruggen den beschouwer toewenden.

Volgens de vooraf ontvangen boekenlijsten zou ons een 8 à 900-tal werken toegezonden worden en het werd aan hem, die zich met de opstelling ervan belasten zou, overgelaten, hoe deze het overzichtelijkst geplaatst zouden worden. Dit aantal werken kan immers naast elkaar opgesteld op 20 meter plank

geborgen worden, doch vult plat neergelegd meer ruimte, dan eenige Openbare Leeszaal voor dit doel kan afstaan.

Om nu aan 's Heeren Robbers' wensch, in verband met de beschikbare ruimte, tegemoet te komen, werd door ons de volgende indeeling gemaakt:

Een tafeltje met „keurbanden" zou den bezoekers dadelijk in kennis brengen met het schoone uiterlijk van het boek.

Op de groote middentafels — waarop twee schuine opstanden getimmerd waren — lagen de in dichtvorm verschenen werken. De kasten bevatten — alles plat neergelegd op de schuine planken — de tooneelwerken, de romans na 1921 verschenen, de belletristische reisbeschrijvingen — men denke aan Couperus, Feber, Augusta de Wit —, de literatuurgeschiedenis (voor zoover aanwezig) en literaire opstellen. Zelfs was er gelegenheid het satirieke genre — door Charivarius en Veth vertegenwoordigd — op te stellen en te wijzen op die boeken, waarbij boek en band méér eenheid toonden, dan lijm en stijfsel in den regel tot stand brengen.

Het overige stond in kasten naast elkaar opgesteld, waarbij de werken van de aanwezige auteurs bijeen stonden.

Het exposeeren van boeken hangt natuurlijk van iemands smaak af; de een zal dit beter doen dan de ander. Wie 't voor het eerst beproeft zal goed doen eenige eischen voor smaakvol etaleeren in het oog te houden.

Vermijd ten eerste de boeken op een rijtje neer te leggen. Stijver en smakeloozer kunnen boeken niet geëtaleerd worden, maar breek telkens de door de boeken gevormde lijn, door groote en kleine formaten door elkaar te gebruiken.

Kies, ten tweede, de kleuren der boekbanden, die bij elkaar komen te liggen en mijd tegen elkaar „vloekende" kleuren bijeen te brengen. Er bevonden zich bij de collectie paarsachtige bandjes, die elke harmonie tartten.

Acht ge 't, ten derde, noodig om de vlakke opstelling, ontstaan door het plat neerleggen der boeken, te verbreken door hier en daar boeken overeind te zetten, houd er dan rekening mee, dat het publiek, de boeken ter hand nemend, die niet meer neerzet, zooals ze oorspronkelijk stonden; dat boeken in wan-

kel evenwicht neergezet, omvallen en de expositie op den duur een rommelig aanzien geven.

Hierboven is reeds iets gezegd over „keurbanden" en boeken, waarvan band en inhoud een goed geheel vormden.

Eerlijk gezegd was deze indeeling een poging om van hetgeen ter expositie toegezonden was, te maken, wat ervan te maken was. Want goede, smaakvolle boekbanden waren zeldzaam op deze tentoonstelling, waarop duidelijk uitkwam de onverschilligheid van de uitgevers voor het uiterlijk van de door hen gepubliceerde werken. De vraag blijft bestaan, waarom massa-artikelen, waartoe boeken, die toch in minstens duizend exemplaren tegenwoordig gedrukt worden, gerekend kunnen worden, niet evengoed een smaakvol als thans smakeloos aanzien kunnen krijgen.

Zelfs de „keurbanden" waren niet altijd smaakvol. Over het geheel lijden de banden aan een teveel aan goud, aan een drukke, overdadige versiering. Sommige boeken zagen er voornamer uit, door het achterplat boven te leggen, dan door de voorkant, die 't doorgaans in overlading aan goud won, onder de oogen van het publiek te brengen.

Bij weinig boeken was sprake van overeenstemming tusschen boek en band. Banden met stijllooze guirlandes, waartusschen de vaak slordig gekozen lettertypen weinig pasten, waren er legio. Nietszeggende stempels ontsierden met hun gouden praal de goedgeplaatste titels.

Geeft de collectie naar den inhoud een aardig beeld van de literaire prestaties van onze schrijvers, dank zij het ruime standpunt, dat de keurende letterkundigen ingenomen hadden, geeft zij een goeden indruk van het kunnen onzer drukkers, die vaak met fraai werk voor den dag kwamen, zoo kunnen de pogingen onzer binders ons geen bewondering afdwingen.

Het erkennen, dat hier iets te verbeteren valt, moge naast het doel waarvoor zij gehouden wordt, ook een der resultaten zijn, die deze tentoonstelling voor de uitgevers afgeworpen zal hebben.

Leeuwarden. J. VAN DIJK.

DE BETEEKENIS VAN HET DUBBELEXEMPLAAR.

De openbare leeszaal is geen wetenschaplijke bibliotheek. Zij richt zich niet naar de belangen der wetenschap, doch naar de volkscultuur in het algemeen. Daarom dat de principia, die de boekenkeuze van de O. L. B. bepalen, andere zijn dan die bij de universiteits- en archiefbibliotheken. Niet volledigheid van hare verzamelingen wenscht zij in de eerste plaats, maar bruikbaarheid.

De O. L. B. brengt geen collecties bijeen om die binnen haar beveiligende muren te conserveeren voor latere geslachten. Integendeel zij stort haar boekenschat uit over het volle leven van onzen bewogen tijd. Zij wil verkeeren onder de menschen, hen in het boek alles geven wat het leven behoeft: verdieping van inzicht, verruiming van kennis, genot in schoonheid, begrip voor arbeid, ja zelfs ontspanning en vermaak. En dit alles wil zij niet over het publiek uitstorten, chaotisch, als uit een hoorn des overvloeds, maar geordend en gezuiverd naar wel-overdachte principia.

Daarom is de actualiteit van het boek niet de eenigste maatstaf voor de aanschaffing. Deze wordt beperkt door criteria, die het boek naar haar cultuurwaarde beoordeelen. Mode en reclame mogen ijverige wegbereiders zijn voor de actualiteit; de O. L. B. kan deze baanbrekers niet volgen. Zij is zelf geroepen gids te zijn, een gids die dankbaar de diensten van mode en reclame aanvaardt, wanneer deze beiden toevallig zich op hetzelfde pad bevinden, maar die onherroepelijk een anderen weg aanwijst, zoodra deze beide machten wegbereiders worden voor lectuur, die de volkscultuur meer schaadt dan bevordert.

De onafhankelijke positie der O. L. B. aan de eene zijde tegenover uitgever en boekhandel en aan de andere zijde tegenover een door mode en reclame beïnvloed lezerscorps schenkt haar de macht haar boekenbezit samen te stellen onder idieele gezichtspunten. Trekken wij van deze onafhankelijke positie ten volle profijt, dan kan het niet anders

of op den duur moet een tijd komen, waarin de uitgevers, rekening gaan houden met het standpunt der leeszalen, (natuurlijk zoover het boeken betreft die binnen haar spheer vallen) omdat het lezend publiek de leeszaal als een gids heeft leeren volgen.

Onder dit gezichtspunt: de leeszaal gids voor het lezend publiek wil ik de beteekenis van het dubbelexemplaar begrijpen.

Welk boek moeten we in meerdere exemplaren aanschaffen? Dat, waarnaar op een gegeven moment groote vraag is? Zonder te onderzoeken hoe deze vraag is ontstaan? Zonder het boek zelf te kennen, zonder iets te weten van zijn invloed op het lezerscorps, zonder het oordeel van deskundigen overwogen te hebben? Deden we aldus, dan waren we toch wel zonderlinge gidsen, gidsen niet alleen die zich laten leiden, maar zelfs niet weten door wie of waarheen.

Een boek in twee, drie, tien exemplaren aangekocht versterkt zijn invloed met dezelfde veelvouden. Het neemt tegenover de andere in één exemplaar aanwezige boeken een bevoorrechte positie in. Geven we een geregeld gevraagd boek een 30 uitleeningen per jaar, het meervoudig aanwezig boek kan dan 60, 90, als we het in tien exemplaren bezitten 300 uitleeningen halen, d. w. z. 300 lezers jaarlijks bereiken. Maken we ons bewust wat dit beteekent. Door het ideeëngehalte van het boek worden 300 menschen aangeraakt. Hoeveel zwakke broeders zullen onder deze 300 zijn die inplaats van zelfstandig gedachten van anderen te *verwerken*, zich door hen laten *bewerken*. Hoeveel zijn er onder, gesteld het handelt over een mode-roman, die instaat zijn zulk een roman als roman d.w.z. als een aesthetische waarde te genieten? De R. K. kerk bracht Timmermans' Pallieter onder de verboden boeken. Daargelaten het recht of onrecht van een dergelijke censuur, we kunnen er zeker van zijn dat twee motieven op deze veroordeeling grooten invloed hebben gehad, ten eerste de *groote* verspreiding van het boek en ten tweede het feit dat althans een deel der lezers het boek niet enkel en alleen als litteraire waarde wist te hanteeren, doch er in ethischen zin door beïnvloed werd.

Voor het samengaan van deze twee factoren mogen wij onze oogen niet sluiten. De groote verspreiding van een boek suggereert noodwendig bij een groot deel der lezers de gedachte dat het om een waardevol, een belangrijk boek handelt. Als Pallieter maar één uitgave had beleefd, de R. K. kerk had het boek vermoedelijk ongemoeid gelaten. Daarom meen ik ook, willen we geen blinde leidslieden zijn, dat we niet zonder meer de aanschaffing van meerdere exemplaren mogen laten afhangen van de groote navraag. We moeten ons te voren verzekeren dat het gevraagde boek inderdaad meer waard is dan de andere, waartegenover het een bevoorrechte positie zal gaan innemen. Eerst als we hiervan overtuigd zijn, eerst als we ons met alle beschikbare middelen op de hoogte hebben gesteld omtrent de werkelijke waarde van het betreffende boek en zijn mogelijken invloed bij een groote verspreiding, kunnen we aan den aandrang van ons lezerscorps tegemoet komen.

Men wake er bovendien voor dezen aandrang te overschatten. De beste methode daarvoor schijnt mij zich een juiste kennis van de motieven die hem veroorzaken te verwerven. Dát reclame en mode een groote rol spelen, is zonder meer duidelijk. Bij romans is het daarbij de moeite waard eens op den titel te letten. De opschudding die de geschiedenis van de vertaling van Barbusse's L'enfer in ons land verwekte, was ongetwijfeld oorzaak dat voor eenige jaren op de aanvraagbriefjes van de minst ontwikkelde lezers onzer bibliotheek voortdurend gevraagd werd om Dante's Hel. Hier was het verband te duidelijk om er maar een moment aan te denken ten behoeve dier lezers een dubbel exemplaar van Dante's Hel aan te schaffen. De aanvraag van Alberts Verwey's „Het zichtbare geheim" door dezelfde categorie lezers dadelijk na de 1ste uitgave van onze boekenlijst, had de aanschaffing van een tweede exemplaar zeker gerechtvaardigd, als we ons alléén naar de lezerswenschen wilden richten. De titel prikkelde. Een geheim dat zichtbaar is, geeft dat niet een bijzondere sensatie aan onze nieuwsgierigheid?

Intusschen is niet steeds het verband tusschen groote aanvraag en titel zoo licht in te zien, ... maar bestaat het

daarom dan niet? Voor een groot deel der lezers is de titel het eenigste richtsnoer voor de keuze. Om de motieven die tot een groote navraag voor een bepaald boek leiden, te leeren kennen, lijkt het mij niet ongewenscht de lezers eens zelve aan den tand te voelen. Als dit tactisch gebeurt, zal geen lezer zich hieraan stooten. „Wat is dat toch voor een boek? Het wordt zoo vaak gevraagd, weet u er meer van?" Aan den lezer staat het dan eens den uitleenambtenaar in te lichten.

Resumeerende, meen ik dat de aanschaffing van het dubbelexemplaar naar aanleiding van de groote aanvraag der lezers rekening heeft te houden met: 1o de immanente waarde van het boek; 2o haar invloed op een grooter lezerskring ten gevolge van de suggestie die de ruimere verspreiding met zich mee brengt en 3o de motieven waaruit de grootere aanvraag is voortgekomen.

Maar nu een andere vraag? Moet de aanschaffing van meerdere exemplaren altijd voortkomen uit een in het uitleenbureau gebleken behoefte? Wij willen toch gids zijn, en in de eerste plaats het beste en meest waardevolle onder ons publiek brengen? Kunnen we er dan niet toe overgaan om zelf eens met den vinger aan te wijzen, wat werkelijk het beste en schoonste is? En kunnen we dat dan niet doen óók door het goede boek de bijzondere attentie te bewijzen het in meerdere exemplaren in onze bibliotheek op te nemen?

Immers een groot aantal lezers komt tot ons, vooral zoover het aesthetische of litteraire lectuur betreft, zonder gedecideerde wenschen. Het heeft een aantal titels opgeschreven of noemt een aantal boeken. Zijn deze boeken uitgeleend, dan zal het in het algemeen graag de keuze aan den uitleenambtenaar overlaten. Bestaat hier niet een prachtige gelegenheid om nu eens met een goed boek op de proppen te komen? Bezitten we van de waardevolle litteratuur slechts één exemplaar, dan zal dit gewoonlijk uit blijken te zijn, als we het willen grijpen voor den lezer die de keuze ten slotte aan ons overliet.

De aan onze bibliotheek gevolgde regel van de waarlijk goede literatuur een groot aantal exemplaren aan te schaf-

fen, heeft nooit tot teleurstelling geleid. Van een buitengewoon goed boek moet altijd een exemplaar beschikbaar zijn. Daarvoor kunnen ook die bibliotheken zorgen, die meenen dat het niet op haar weg ligt de lezers bij de litteratuurkeuze behulpzaam te zijn. Voor het minst behooren zij dan te voorkomen dat haar lezers te vergeefs naar de betere litteratuur vragen. „De goede boeken zijn altijd uit" is een verzuchting die de lezer van menige O. L. B. nog al eens slaakt. Daaraan moeten we toch aandacht geven. Het ligt in onze macht te zorgen dat het groote „men" zegt: „Een goed boek, kan je er altijd krijgen".

Om te komen tot een flink aantal exemplaren van de boven het gemiddelde uitstekende litteratuur moeten we natuurlijk offers brengen. We kunnen wat minder nieuwe uitgaven koopen. Dit is echter heelemaal niet erg. Elk jaar verschijnt er zooveel middelmatigs dat we graag wat van de aantrekkelijkheid, die ligt in het beschikbaar stellen van de nieuwste uitgaven willen verliezen, ten gunste van een ruimere verspreiding van de betere litteratuur.

Welke kenmerken moeten nu deze boeken bezitten? Een buitengewone litteraire waarde is niet het eenigst criterium. Daarbij moet komen het kenmerk van gemakkelijke aanpassing aan de geestelijke mentaliteit van het groote publiek. Het boek moet voor de gemiddelde lezers begrijpbaar, naleefbaar zijn en geschikt het begrijpen en beleven in het algemeen te verruimen en te verdiepen. De gemiddelde lezer is gewoonlijk slechts weinig in staat tot die critische geesteshouding, waarin men lectuur aesthetisch kan waardeeren zonder haar in onmiddellijk verband tot persoonlijk leven te brengen. Daarom acht ik erotische lectuur minder geschikt voor duplicaten. Het erotische heeft ongetwijfeld vele relaties met het aesthetische, is als litterair object daarom bijzonder aantrekkelijk en makkelijk inleefbaar. Maar aan de andere zijde ontspringt het erotische uit onze elementairste natuurdrift, de drift die op ons zedelijk en sociaal leven een geweldigen invloed heeft. Daarom behoort tot het genieten van een erotische vertelling een sterke aesthetische instelling, namelijk die geoefendheid van den geest de wereld van het schoone zuiver

te houden van verontreiniging door andere dan aesthetische sentimenten. Deze geoefendheid is uit den aard der zaak niet het bezit der groote menigte, wier verbeelding zich graag verbindt met de concrete situatie van eigen levensomstandigheden. Hierom is opzettelijke verspreiding van erotisch getinte, aesthetische litteratuur gevaarlijk.

Ook het boek met sterk uitgesproken religieuse of sociale tendenties eigent zich niet tot opzettelijke dupliceering. De suggestie die uit groote verspreiding voortkomt slaat licht op het ideeëngehalte van het boek over en we hebben te waken niet den schijn op ons te laden voor bepaalde geestelijke of sociale richtingen partij te kiezen.

Daarentegen meen ik dat ethisch sterkende en psychologisch inzicht gevende litteratuur van groote beteekenis is voor het dubbelexemplaar, daarnaast epische vertellingen, familie-romans en niet in het minst historische verhalen.

Om deze kwestie principieel te houden, kan ik niet overgaan enkele titels van boeken te noemen, die ik meen dat de attentie van een dubbelexemplaar waardig zijn.

Liever doe ik hiertoe een beroep op mijn collega's, op onze assistenten en allen die in deze materie zich competent voelen. Ik stel u het volgende voor:

Uitgaande van de vooronderstelling dat het op onzen weg ligt, onafhankelijk van de wenschen van het publiek, tot dubliceering over te gaan van boeken die wij hooger waarde toekennen, dan de overige en waarvan wij verwachten kunnen *dat zij den gemiddelden lezer zullen boeien,* verzoek ik u mij een lijst van 40 boeken in 't Hollands geschreven of vertaald te zenden, die naar uw meening het eerst voor dubliceering in aanmerking komen. Daarnaast ontvang ik graag een lijst van boeken, die hoewel tot de door het publiek meest gevraagde boeken behoorend, naar uwe meening voor dubliceering ongeschikt zijn. Deze gegevens hoop ik dan te verwerken en te zijner tijd te publiceeren. Wat het resultaat van dit gezamenlijk onderzoek betreft, kunnen we verwachten dat over een aantal boeken vrijwel eenstemmigheid van oordeel zal heerschen. Daarnaast echter zullen verschillende boeken slechts door een enkelen inzender genoemd worden.

Onder deze boeken kan zich echter nog zeer waardevol materiaal bevinden. Om hierover meer licht te krijgen zullen we deze boeken dan nog eens ten tweede male aan een afzonderlijk onderzoek onderwerpen.

Dit onderzoek heeft, meen ik, voor onzen bibliotheekarbeid wel eenige waarde.

De afzonderlijke bibliotheekambtenaar heeft, hoe wijd zijn blik moge zijn, toch altijd een door zijn individualiteit en geestelijke ontwikkeling beperkt gezichtspunt. Daarom dat een gezamelijk onderzoek boeken onder de aandacht kan brengen, die de enkeling tot-nog-toe over het hoofd had gezien.

Ook voor de auteurs is dit onderzoek niet zonder belang. Immers vele goede boeken lijden onder den druk van een weinig pakkenden titel, van anderen is de auteur te onbekend, weer anderen bleven onopgemerkt, omdat de reclametrom voor hen niet werd geroerd. Is het voor ons geen schoone taak deze storende factoren op te ruimen en het werkelijk goede in onze bibliotheek de plaats te geven die het verdient?

Wat betreft de lijst van boeken die, hoewel zeer veel gevraagd, toch niet geschikt zijn voor dubliceering wil ik nog opmerken dat het 1° noodig is zelfstandig front te maken tegen de het publiek beïnvloedende uitgeversreclame, en 2° ook die boeken te noemen, die wel een aesthetische waarde of bijzonder ideeëngehalte bezitten, doch niettemin geen geschikte lectuur voor de gemiddelde lezers zijn, omdat hun immanente waarde niet opweegt tegen het gevaar dat het misverstaan door ongeletterden met zich meebrengt.

Ten slotte de kwestie der competentie. Juist de beste krachten onder ons en de in deze materie het meest belangstellenden, zullen misschien de neiging hebben zich zelf tot dit onderzoek onbevoegd te verklaren. Allereerst dienen we te overwegen of onze natuurlijke gemakzucht, zij het dan onbewust, ons hier geen parten speelt. Wie echter ernstig twijfelt, zou ik willen wijzen op een hoofdstuk uit E. Meumann System der Aesthetik 1914 (Wissenschaft und Bildung) namelijk dat hoofdstuk, dat handelt over „Die psychologische Analyse des aesthetischen Gefallens und Urteilens". Hier vindt

men algemeene gezichtspunten die wel geschikt zijn ons de min of meerdere mate van zuiverheid van ons aesthetisch oordeel bewust te maken. Bovendien kunnen we de recensies der bevoegde litteratoren raadplegen, mits we de noodige voorzichtigheid betrachten. Immers de deskundige let onwillekeurig alléén op de immanente waarde van het boek, bovendien legt bij hem de technische zijde, de compositie en stijl gewoonlijk grooter gewicht in de schaal, dan wij, die met een andere geestesinstelling het boek naderen, er aan mogen toekennen. Hier gaat het er om het boek te beoordeelen naar zijn geschiktheid tot groote verspreiding onder de gemiddelde lezers, een gezichtspunt waar de litterator zich uit den aard der zaak niet stellen kan.

Zeer hoop ik dat vele collega's en belangstellenden aan mijn oproep gehoor zullen geven en de verzochte lijsten zoo mogelijk voor December willen inzenden.

Doetinchem. D. BARTLING.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Bergen op Zoom. — In de afgeloopen maand had de plechtige inzegening plaats van het nieuwe gebouw der R. K. O. L. Het verplaatsen van de O. L. naar het centrum der stad is reeds een zeer groote vooruitgang te noemen, waardoor het bezoek ongetwijfeld grooter zal worden. Men heeft dit in den korten tijd, dat men hier gevestigd is, reeds zeer merkbaar ondervonden; doch ook op ander gebied is de leeszaal veel vooruitgegaan. Het gebouw, waarover men thans beschikt, is zeer ruim en men heeft de inrichting daardoor zoodanig kunnen doen plaats vinden, dat de R. K. O. L. volkomen aan haar doel kan beantwoorden. De eigenlijke leeszaal beslaat de geheele breedte van het gebouw aan de tuinzijde. Enkele flinke tafels zijn er geplaatst, terwijl deze zaal voldoende zitplaatsen biedt. Men vindt hier de verschillende bladen en tijdschriften, terwijl langs enkele wanden boekenkasten zijn opgeslagen met een groote verscheidenheid boeken. De bibliotheek bevindt zich aan de straatzijde en komt met een loket uit in de voorhal, zoodat men in de leeszaal in het geheel niet gestoord wordt door hen die van de bibliotheek gebruik komen maken. De directeurskamer bevindt zich achter in het gebouw,

ie eigenlijk een afzonderlijk gebouwtje, dat naast den tuin gelegen is, doch door de leeszaal is te bereiken.

Boven is de studiezaal, 'n ruime zaal, welke eveneens voldoende zitplaatsen biedt. Hier zijn in de boekenkasten de vele studieboeken ondergebracht, waarover de leeszaal beschikt en waarvan de bezoekers een vrij gebruik kunnen maken.

Voor eventueele uitbreiding is naast deze zaal nog een ander vertrek. Hieraan is thans nog geen bestemming gegeven, doch men hoopt dat het bezoek zoodanig zal zijn dat ook deze zaal spoedig in gebruik kan worden genomen.

Het geheel ziet er keurig uit. *(De Zoom).*

Breda. — Ofschoon de R. K. O. L. in eenige zeer geschikte lokalen was ondergebracht, bleek in den laatsten tijd toch wel duidelijk aan het Bestuur, dat de afgelegenheid van het gebouw, waarin de O. L. was gevestigd, schadelijk op het bezoek werkte. Daarom trachtte het Bestuur in het centrum der stad een in dit opzicht meer geschikt onderkomen te vinden, waarin het enkele maanden geleden slaagde, toen het van het gemeentebestuur in huur kreeg het voormalige distributiegebouw in de Korte Meestraat. Nadat dit op zeer doelmatige wijze was verbouwd, werd het in den loop der vorige week in gebruik genomen en eenigszins feestelijk ingewijd. Verschillende autoriteiten waren daarbij uitgenoodigd; terwijl de eigenlijke opening van de O. L. door den burgemeester geschiedde. *(Br. C.).*

Enschedé. — De uren van openstelling der O. L. B. zijn half September aanzienlijk verruimd. Studie- en courantenzaal, zoowel als uitleenbibliotheek, zijn voortaan ook des morgens geopend (uitgezonderd Maandags).

's-Gravenhage. — Onlangs heeft de heer Harry Charlesworth, vicepresident van de World Federation of Education Associations, aan de bibliotheek van het Vredespaleis een voor de vredes-beweging belangrijk document aangeboden, namelijk het Register of World Goodwill Society, Britsch Columbia, Canada, dat in drie lijvige deelen de handteekeningen bevat van 31291 Canadeesche schoolkinderen, die allen lid zijn van de Pacifistische Good-will Society in Britsch Columbia.

De waarnemende bibliothecaris, dr. A. Lysen, conservator der bibliotheek, zegde den heer Charlesworth dank. Als een merkwaardigheid in deze lange lijst mogen wel beschouwd worden de handteekeningen der leerlingen van Strathconaschool, Vancouver, waar ruim 40 nationaliteiten in de herkomst der kinderen vertegenwoordigd zijn.

Op World-Good-will-day, 18 Mei 1925, den dag, waarop alle handteekeningen gezet zijn, waren de leerlingen dier school zooveel mogelijk in hun eigen nationale dracht gekleed. *(N. R. C.).*

— Het Bestuur der Openbare Leeszaal en Bibliotheek heeft den Raad een voorstel gedaan in zake de voor Bibliotheek-doeleinden ingerichte localiteiten in de school Colenzostraat.

In bedoelde localiteiten waren te vestigen:

een kinderleeszaal; de gemeentelijke centrale schoolbibliotheek voor de in den omtrek gelegen openbare lagere scholen; een leeszaal met uitleenbibliotheek voor volwassenen (filiaal der O. L. B.) en het centraal depôt en de administratie van de wisselbibliotheken der O. L. B., tot dusver in de O. L. B. zelve ondergebracht.

De Commissie voor de Kinderleeszaal Herman Costerstraat is bereid het geheele bedrijf over te brengen naar de nieuwe localiteiten en daar de verdere exploitatie voort te zetten.

Organisatie en werkwijze van de Centrale schoolbibliotheek van deze wijk zal in hoofdzaken overeenkomen met — en aansluiten bij die van de Centrale-Schoolstraat.

De Commissie van Advies zal — uitgebreid met nog twee leden van het onderwijzend personeel van bovengenoemde scholen — haar bemoeiingen ook over deze nieuwe Centrale-Schoolbibliotheek kunnen uitstrekken.

Daar de lokalen des avonds niet voor kinderleeszaalwerk in gebruik genomen zullen zijn, kunnen ze van b.v. 6.30 tot 9.30 uur dienen voor de lectuurverzorging van volwassenen. Bij de inrichting en meubileering is met de mogelijkheid van dit dubbele gebruik rekening gehouden. Er kan worden volstaan met het ter lezing leggen van eenige dagbladen en populaire tijdschriften, enkele encyclopedische en algemeen-informatorische naslagwerken.

De uitleening kan geschieden met enkele afdeelingen der sedert eenige jaren circuleerende wisselbibliotheken. Daarnevens zal echter ook een kleine verzameling niet-wisselende boeken moeten worden aangelegd, voornamelijk zulke, welke steeds veel plegen te worden uitgeleend.

De dienst der Wisselbibliotheken kan wegens zeer ernstig ruimtegebrek in het gebouw Bilderdijkstraat daar niet gehuisvest blijven, maar moet voorloopig worden overgebracht naar de zolderverdieping Colenzostraat.

Het is de bedoeling de leeszaal, uitleening, enz. 1 Januari voor het publiek gebruik open te stellen. Om dit te kunnen bereiken zal evenwel drie maanden in dit jaar voorbereidend werk gedaan moeten worden voor de installatie.

Het bestuur verzoekt aan de Vereeniging voor de exploitatie der leeszaal en bibliotheken, te vestigen in het schoolgebouw Colenzostraat, subsidie te verleenen: over October-December 1925 *f* 1400.— en over 1926 en volgende jaren tot wederopzegging toe *f* 3460.—. *(R. B.).*

— Naar aanleiding van een artikel van den heer Herbert Antcliffe in „The Musical News and Herald" van 13 Juni j.l. over de Haagsche muziekbibliotheek, mocht deze instelling van de Engelsche muziekuitgevers Murdoch & Co. een aantal kamermuziekwerken van den

Engelschen hedendaagschen componist Arnold Bax ontvangen, welke door deze firma zijn uitgegeven.

Groningen. — Aan het aantal uren, dat de Jeugdleeszaal in het gebouw der O. L. B. geopend is, zal een belangrijke uitbreiding worden gegeven. Met ingang van 1 October e.k. is deJeugdleeszaal elken middag geopend voor 13- tot 15-jarigen, en drie avonden per week voor bezoekers van 15 tot 18 jaar. Dat de tijd van openstelling zoozeer wordt verruimd, dankt men aan de belangelooze medewerking van dames en heeren, voornamelijk onderwijzeressen en onderwijzers, die zich bereid hebben verklaard op bepaalde uren toezicht te houden.

Helmond. — Het Bestuur der R. K. O. L. laat geen gelegenheid voorbijgaan om deze nuttige inrichting zoo populair mogelijk te maken.

De lectuur op elk gebied, die hier voor iedereen steeds gratis ter inzage ligt, en waarvan door velen met succes geprofiteerd wordt, geeft in alle opzichten blijk van een practisch oordeelkundig beheer, terwijl de lezingen welke voor de leden der O. L. gehouden worden zoowel nut als ontspanning bieden.

Thans heeft men weer iets nieuws gevonden om de O. L. meer interessant te maken en tegelijk de kennis der bezoekers te vermeerderen.

Voortaan zal in de leeszaal eene geregelde tentoonstelling worden gehouden van photogravuren naar meesterwerken van kunst en naar geschiedkundige monumenten genomen. Iedere week zal er afwisseling gebracht worden en om de bezoekers in de gelegenheid te stellen zich vooraf van het tentoongestelde een goed denkbeeld te vormen, zal iedere week in het Zaterdagnummer van het locale blad eene verklaring van de gravures, die ter bezichtiging worden gesteld, opgenomen worden.

Als eerste, besproken platen treffen we aan „De arena van Verona" en „De basiliek van St. Paulus buiten de Muren te Rome".

Nieuwe Schans. — In de algemeene ledenvergadering van het Nutsdepartement hield de heer J. Cohen, directeur der O. L. te Groningen, een inleiding over de vraag wat er voor het leeszaalwezen in deze plaats te doen was. Het gevolg van deze inleiding en de daarop volgende bespreking was een opdracht aan het Bestuur om te trachten te N.-S. een correspondentschap van een leeszaal met wisselbibliotheek te krijgen en daarbij zoo mogelijk samen te werken met de bestuurders van de bibliotheek van Volksonderwijs, waarin nog 'n overblijfsel van 'n vroegere nutsbibliotheek voortleeft. *(Pr. Gr. C.).*

Sneek. — In de O. L. B. is georganiseerd een tentoonstelling „Oud Friesland". Een keur van etsen, gekleurde prenten en werkelijk fraaie plattegronden van verschillende steden en plaatsen uit oud-Friesland vormt een passende wandversiering.

Op de tafels vindt men voorts talrijke werken van verschillende Oud-Friesche geleerden en schrijvers, welke werken voor 't meerendeel op schoone wijze verlucht zijn met platen en portretten. Van de schrijvers behoeven we maar te noemen: Winsemius, Foeke Sjoerds Schotanus, Napius, Viglius van Aytta om aan te toonen, dat hier werkelijk een keurcollectie geboden wordt. Dan vindt men er verschillende andere beziens-waardigheden en documenten o.a. een zware gouden ring indertijd door Peter de Groote aan een Sneeker familie geschonken; fraai bewerkte lepels, eertijds gegeven aan Friesche gezagvoerders, die met hun lading tijdig binnen waren; een fraai koperen potje, gemaakt door een Sneeker op 9-jarigen leeftijd; een antieke bul van de Franeker Hoogeschool, door een andere Sneeker familie voor deze tentoonstelling bereidwillig in bruikleen afgestaan; talrijke bullen van het gymnasium van jaren her enz.

De tentoonstelling is een bezoek overwaard. *(Fr. D.).*

PERSONALIA.

Assen. — Met ingang van 1 October is, ter tijdelijke vervanging van de Assistente Mej. H. Wiersema, toegelaten tot den Directeurscursus, benoemd Mej. M. Wiersma.

Bussum. — Aan mej. L. C. C. Cleveringa is op haar verzoek eervol ontslag verleend als assistente der O. L. B. met ingang van 1 Oct. a.s. In haar plaats is benoemd mej. H. Hondius (diploma opleidingscursus Utrecht 1924 en directeurscursus 1925) met ingang van 1 November.

Rotterdam. — Den 1sten September was het 25 jaar geleden, dat de Heer F. J. Hoogeveen in dienst trad bij de Gemeentebibliotheek van Rotterdam.

Ter gelegenheid hiervan werd den jubilaris en zijne familie in een der localiteiten der bibliotheek een thé aangeboden, nadat eerst de bibliothecaris Prof. Dr. W. de Vreeze uit naam van oud-ambtenaren en het geheele personeel der bibliotheek, en de wethouder van onderwijs A. B. de Zeeuw namens het gemeentebestuur hem had toegesproken en gecomplimenteerd.

Door oud-ambtenaren en het huidige personeel is hem als blijvende herinnering aangeboden: Rembrandts etswerken, met tekst van J. Six, alsook een album bevattende de handteekeningen der geefsters en gevers.

Mevrouw Hoogeveen, de moeder van den jubilaris, werd met rozen vereerd.

— Met ingang van 1 September heeft de heer P. Raëskin het Rotterdamsch Leeskabinet verlaten, na gedurende 4½ jaar als adjunct-bibliothecaris aan deze instelling verbonden te zijn geweest.

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEK-AMBTENAREN.

Goedkeuring op de wijzigingen der statuten.

Het Bestuur maakt bekend, dat de wijzigingen der statuten zijn goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 10 October 1925, no. 54.

Wintervergadering Nijmegen.

Het Bestuur hoopt in het Decembernummer van „Bibliotheekleven" mededeeling te doen van het programma voor de aanstaande wintervergadering, die te Nijmegen zal worden gehouden, vermoedelijk omstreeks midden December. Het is niet uitgesloten, dat de samenkomst op een Zondag zal plaats vinden. Leden, die daaromtrent opmerkingen wenschen te maken, gelieven zich tot ondergeteekende te wenden.

Namens het Bestuur,
de secretaris: A. LYSEN.

OVER LEZEN DOOR KINDEREN.

„De kunst van luisteren is de kunst van lezen.
Geduldig, liefdevol luisteren."
(Prof. Casimir).

In dit opstel zal ik het over kinderleeszalen en hun bezoekers *niet* hebben. 'k Zou dan trouwens weinig meer kunnen geven dan een verslag van de zeer belangwekkende voordracht, bij het 25-jarig bestaan van „Ons Huis" te Amsterdam door Mej. Gebhard daar gehouden en van wat ik zag en hoorde in en over de kinderleeszalen te Utrecht en Den Haag.

Wat mij thans voor den geest staat, dat zijn de aan onze O.L.B.'s verbonden kinderbibliotheken en hun trouwe lezertjes.

En dan is het niet mijn voornemen, een persoonlijk oordeel

hier uit te spreken of van bepaalde inzichten te doen blijken, maar om op verkenning uit te gaan en te leeren van menschen met meer ervaring dan waarop ik mij zou kunnen beroepen.

Want ik vermoed, neen ik weet, dat het met het lezen van onze kleine klanten lang niet is zooals het zou moeten zijn; er wordt door hen zoo vaak slordig, oppervlakkig, zonder eerbied gelezen.

Is het bij onze volwassen lezers dan zooveel anders?, zal men vragen. O neen, bij velen zeker niet. 'k Heb in het boekje van Annie Salomons „Over de wondere kunst van lezen" indertijd een dikke streep gezet bij dezen zin: „Het is een zegen dat er inrichtingen bestaan, waar iedereen boeken kan krijgen, maar niemand kan ontkennen, dat het lezen op korten termijn zooveel afraffelen en zooveel slordig lezen in de hand werkt".

Hoe klein is het percentage onzer lezers die doen naar het voorschrift van Emile Faguet: „Om te leeren lezen, moet men in het begin heel langzaam lezen, en in het vervolg moet men heel langzaam lezen en altijd, tot aan het laatste boek dat de eer zal genieten door u gelezen te worden, moet men heel langzaam lezen".

Langzaam lezen? Kun je begrijpen! Doe ik onze trouwe lezers onrecht, als ik zeg dat velen van hen maar raak lezen? Hoe meer 't boek in den smaak valt, hoe gulziger 't verslonden wordt en hoe eerder 't voor een andere boeiende of pikante geschiedenis wordt verwisseld. En hoe zelden lukt het ons, iemand een boek dat hij mooi heeft gevonden, later nog eens weer mee te doen nemen.

't Lijkt me niet onmogelijk, dat het stellen van een minimum-leestijd en een niet te krappen maximum-leestijd het gauw terzijde leggen van een boek „waar niets aan" is, of het verslinden van „mooie" romans eenigszins zal tegenhouden. We mogen er ons evenwel geen te groote illusie van maken, dat wij bibliotheekmenschen de slechte lezers onder onze volwassen bezoekers nog tot dito goede zullen kunnen omvormen.

Iets anders is het, of het niet in onze macht staat te voorkomen of minstens de kans te verminderen, dat uit onze jonge vrienden slechte lezers worden. „Worden" zeg ik, omdat ik

overtuigd ben, dat kinderen in hun wezen geen boekenverslinders zijn. Zoolang hun nog verteld of voorgelezen wordt, gaat het hun allen precies als den „kleinen jongen" van Carl Ewald: ze willen altijd dezelfde verhaaltjes weer hooren, telkens weer van voren af aan. Hoe beter zij ze kennen, hoe liever ze worden gehoord. En zoo gauw ze de eerste moeilijkheden van het technisch lezen hebben overwonnen, zijn het in de eerste plaats weer die lang bekende verhalen die ze zelf willen lezen. Ook later, tot 11—12 jaar toe, lezen veel kinderen eenzelfde boek 2—3 keer en vaak krijgen we dan te hooren: „'k Vond het eerst niet zoo erg mooi, maar nu wàt fijn!" Een 8-jarig vriendinnetje van mij las op een reis met haar ouders door Zwitserland „Het jodinnetje van Elspeet" zevenmaal; 'k ben er zéker van, dat daardoor haar innerlijk leven minstens zeven maal meer was verrijkt, dan wanneer ze in dienzelfden tijd zeven verschillende boeken had gelezen.

Hoe komen dan de kinderen tot die verderflijke boekenverslinderij? Een deel van de schuld treft misschien de school als ook daar de boekjes „doorgerend" worden. Zeker wakkeren veel ouders de leeslust hunner kinderen aan tot een leeswoede, en onontwikkelde ouders zijn er dikwijls trotsch op, dat hij of zij „altijd in de boeken zit en 't eten er voor laat staan". Toen Stamperius in zoo'n geval eens met een vader sprak, bleek het, dat deze in de leeswoede van zijn zoon niets verontrustends vond. Hij zelf had als jongmensch heele bibliotheken uitgelezen, eerst die op school, later van een paar leesinrichtingen. Alleen de romans natuurlijk. Tot hij er genoeg van had en, beu van 't lezen, vanzelf ophield. Nu las hij nooit meer; behalve zijn krant. Naast de groote schade voor den beugelezene zelf, die niet ten volle geprofiteerd heeft van wat hij las en voor 't verdere van zijn leven nu zal moeten derven al dat goede en heerlijke wat lectuur ons geven kan, leiden ook onze Leeszalen zoo de schade van een anders misschien belangstellend lid nu te moeten missen.

Een niet te verhelpen aanleiding tot boekenverslinden is verder de concurrentie met vriendjes en vriendinnetjes, die daartoe aansporen met hun: „Zeg, heb je dit al gelezen?" en „Hé, ken je dat niet eens!"

Maar wij, gaan wij zelf in dezen geheel vrij uit? Nog eens, over t' personeel der kinderleeszalen spreek ik hier niet. Van de enkele dezer inrichtingen die ik ken, weet ik en van de andere veronderstel ik, dat er door groote liefde voor de bezoekertjes en voor de boeken beide, door nauwlettend toezicht en tactvolle leiding, veel mooi en goed werk in de juiste richting wordt gedaan. Maar kunnen ook wij, die verbonden zijn aan O. L. B.'s zonder aparte kinderleeszaal, niet het een en ander doen voor het controleeren en richten van de wijze, waarop de kinderboeken worden gelezen?

Zouden we daarvoor iets kunnen hebben aan Leeswedstrijden, zooals de Heer K. Hoeve die organiseerde en waarop de redacteur van „Nutswerk" in 't Novembernummer '24 de aandacht vestigde?

Kunnen de Opstelwedstrijden, die aan de Utrechtsche leeszaal zoovele aardige inzendingen opleverden en soms verrassende inzichten gaven, ons niet wat leeren?

Moet er misschien meer gestreefd worden naar samenwerking met de school, vooral wanneer straks de Daltongedachte meer terrein mocht gaan veroveren?

Zou het zelfs onmogelijk zijn, dat ook wij Lees- en Praatuurtjes instelden, waarop we samen met een groepje kinderen een boek lezen en over andere boeken babbelen? O, ik weet wel, dat tal van bezwaren hiertegen ingebracht zullen worden, van localiteit, van tijd, van personeel etc., maar zou ook hier niet vaak kunnen blijken, dat waar een wil is ook een weg wel wordt gevonden?

Is het in allen gevalle niet een eerste eisch, dat we voor kinderen den minimum-leestijd niet korter stellen dan een week?

Collega's met ervaring op dit terrein, toe, licht ons jongeren eens voor; we willen zoo graag hooren en meeprofiteeren van wat door u gedaan en bereikt is, ook zelfs van de teleurstellingen, misschien door u ondervonden. De Redactie zal zeer zeker gaarne u daarvoor ruimte afstaan in dit orgaan; de bestaansreden, ik zou haast willen zeggen: het bestaansexcuus van een vakblad is immers de gelegenheid voor vakgenooten om van elkander te leeren.

A. DE BOER.

NIEUWE BIBLIOTHEEKEISCHEN.

De heer J. Pedersen, bibliothecaris aan een der filialen van de Kopenhaagsche Gemeente-Bibliotheek, stond mij onderstaand artikel voor Bibliotheekleven af. Het is een gedeelte van een lezing door hem op een Deensche Bibliotheekbijeenkomst in April '24 gehouden. Hetzelfde onderwerp werd door hem op het Bibliotheekcongres in Svendborg op 8 Aug. '24 ingeleid, waarna een commissie werd benoemd om met het werk in deze richting te beginnen.

De heer Pedersen stelde mij de vraag of er in ons land reeds een samenwerking bestond tusschen bibliotheken en uitgevers, en daar ik hierop zelf geen afdoende antwoord kon geven, vroeg ik zijn vraag in Bibliotheekleven te mogen overnemen.

Ik houd mij dus zeer aanbevolen voor alle inlichtingen en meeningsuitingen aangaande deze kwestie. H. J. KLUIT.

De moderne „Folkebibliotek" [1]) heeft zich in de laatste 60, 70 jaren belangrijk ontwikkeld en is een kultuurfactor van groote waarde geworden, maar haar beteekenis is toch nog lang niet groot genoeg — niet slechts, omdat zij aan de eischen die men haar nu stelt, niet bevredigend genoeg beantwoordt, hetgeen in hoofdzaak te wijten is aan slechte bibliotheeklocaliteiten, onvoldoende personeel-opleiding, onvolledige samenwerking tusschen de bibliotheken onderling, maar ook, en speciaal, omdat haar arbeidsveld tot nu toe te veel begrensd is gebleven. De bibliothecarissen hebben verzuimd samenwerking te zoeken met andere kultuurfactoren: uitgevers, scholen, voordracht- en studiekringen. Hier vindt men vraagstukken, die wij verplicht zijn nader te onderzoeken, en die het waard zijn te worden opgelost, omdat dan pas de bibliotheken haar arbeidsveld voldoende zullen kunnen uitbreiden.

Amerika is onze leermeester geweest betreffende de „Folkebibliotek", en door Amerika hebben wij vernomen welke de eischen zijn die aan het bibliotheekwerk gesteld worden. Ze luiden in hun kortste vorm: „het juiste boek voor den juisten man op den juisten tijd". Deze leerstelling, die bijna tot een

1) Het Deensche woord „Folkebibliotek" staat voor onze „Openbare Leeszaal".

gemeenplaats geworden is, is stellig goed; zij is alleen verkeerd begrepen, zoowel hier als aan de andere kant van den Atlantischen Oceaan. Dit komt doordat men „het juiste boek" heeft uitgelegd als „het meest geschikte" van de boeken, *die op de boekenmarkt aanwezig waren;* men heeft geen verplichting gevoeld „het juiste" in 't leven te roepen. En „den juisten man" werd beschouwd als een onaantastbare persoonlijkheid, voor wie men heeft gekozen het minder goede boek dat zich aanpaste aan den horizon en het niveau van dien mensch; er is echter niets gedaan om dien man op te heffen tot het heel goede: „het juiste boek". Men heeft m. a. w. zich te veel beperkt tot het beheeren van de aanwezig zijnde boekenvoorraden, daarbij aan de uitgevers overlatende deze bij te houden en uit te breiden, terwijl aan de scholen en studievereenigingen de taak werd opgedragen het menschenmateriaal te ontwikkelen. Een voldoende samenwerking is niet tot stand gekomen.

Uitgevers en Bibliotheek.

De belangstelling van de bibliothecarissen is uitsluitend gericht geweest op de literatuur die aanwezig was. Wij hebben getracht deze zoo overzichtelijk en zoo gemakkelijk bereikbaar te maken als mogelijk was, er zijn echter weinig pogingen gedaan om ontbrekende boeken te doen verschijnen, en de boekenmarkt veelomvattend en veelzijdig te houden. Met spijt hebben wij waargenomen dat het eene goede boek vóór, het andere nà, uitverkocht raakte en niet meer herdrukt werd, met verbazing hebben wij gezien hoe willekeurig bij vertaling van boeken te werk wordt gegaan: hoe weinigbeteekenende boeken soms dadelijk vertaald worden en waardevolle werken jaren daarop moeten wachten. Met een schouderophalen hebben wij ons dikwijls tegen de lezers erover beklaagd dat er nog geen boeken over dit of dat onderwerp geschreven waren, en zonder grooter protest hebben wij er ons in de oorlogsjaren in geschikt dat er steeds minder zorg besteed werd aan het uiterlijk der boeken, terwijl de uitgevers gelijkertijd de eene na de andere onbeteekenende of overtollige luxeuitgave 't licht deden zien. Er is kort geleden door meerdere antiquarische

boekhandelaren en door bibliothecarissen beweerd, dat wij op 't oogenblik ca. 300 uitverkochte boeken hard noodig hebben. Na de naar verhouding goede boekenoogst van de laatste jaren is dit getal misschien iets te hoog, maar zelfs als men slechts rekent dat een 200-tal uitverkochte boeken gemist worden, is dit toch voor Deensche verhoudingen een verbazend hoog cijfer, dat daarenboven nog belangrijk verhoogd wordt door de literatuurrubriek en de „niet behandelde" onderwerpen.

Het is duidelijk dat wij een ernstige verplichting hebben om te trachten deze verhouding te veranderen, en het tijdstip is nu zeker gekomen om in te grijpen. Een jaar of 10, 15 geleden konden wij dit moeilijk doen omdat de uitgevers oorspronkelijk een zeer onwillige houding tegenover de Folkebibliotek aannamen, en meenden dat deze de boekverkoop zou benadeelen. In de laatste jaren is deze verhouding intusschen gewijzigd, men heeft ingezien dat het tegenovergestelde het geval is: door het meerdere lezen in en door de bibliotheken wordt de verkoop bevorderd. Hierdoor is men ons welwillender gaan beschouwen en langzamerhand gaan begrijpen dat een bibliothecaris van een Openbare Bibliotheek een natuurlijke raadsman kan zijn voor de uitgevers. Het gevolg hiervan is dat men ook in steeds meerdere mate raad en voorlichting bij de bibliothecarissen zoekt wanneer er sprake is van het uitzenden van nieuwe uitgaven, of wanneer iets nieuws ondernomen wordt (zooals b.v. de boekententoonstelling in 1922, of voor het samenstellen van een onderwerpscatalogus of iets dergelijks). Ook in andere gevallen hebben de uitgevers meermalen samenwerking met bibliothecarissen gezocht: literaire voordrachten, de uitgave van een blad „Den nye Litteratur" zijn o. a. het resultaat van een dergelijke samenwerking. Ook zijn er op aandrang van eenige bibliothecarissen enkele boeken verschenen, o. a. een Deensch biografisch handlexicon en Juhl: „Wat zal ik worden".

Intusschen bestaat er geen de minste organisatie in dezen en de bemoeiingen der enkele bibliothecarissen gaan hoofdzakelijk uit naar het oproepen van bibliografische en bibliotheektechnische werken; en toch missen wij helaas nog steeds een van de gewichtigste bibliografische werken, n.l. een „model-

catalogus", zooals men reeds in Zweden heeft uitgegeven, waar men overigens ver bij ons ten achter is.

Er zijn dus voorbeelden genoeg dat de bibliothecarissen werkelijk iets in deze gewichtige kwestie tot stand kunnen brengen, en het is vreemd dat het vraagstuk hoe de boekenmarkt volledig en veelzijdig te houden, niet reeds een punt van bespreking heeft uitgemaakt, vooral daar de verschillende instituten en organisaties in ons land er overigens genoeg voor zorgen om diè geschriften en boeken te verkrijgen die van belang voor hen zijn. De onderwijskringen b.v. hebben in enorm aantal leerboeken voor de scholen gefabriceerd, zóó dat men haast zou gelooven dat het einddoel was: „Iedere leeraar zijn eigen boek voor iedere aparte klasse". De historici in hun verschillende ambten weten alles wat van eenig belang voor hen kan zijn in hun jaarboeken te doen opnemen. Studievereenigingen zorgen ervoor de ontbrekende handboeken te verschaffen, enz. En als de laatste nieuwe poging om door samenwerking gewenschte boeken te doen uitgeven, kan worden vermeld de instelling van een literatuurcommissie door verschillende sociale vereenigingen. Deze heeft tot taak ervoor te zorgen dat boeken verschijnen zullen over sociale onderwerpen die nog onbevredigend behandeld zijn, of waarvan het noodig is dat zij in het licht gesteld worden. Bovengenoemde literatuurcommissie beslist zelf welke onderwerpen behandeld zullen worden, zij kiest vervolgens schrijvers en bespreekt de opzet met hen en tenslotte onderhandelt zij met de uitgevers over de bijzonderheden van de uitgave.

Andere organisaties hebben dus begrepen van welke beteekenis samenwerking in dit opzicht is, maar de bibliothecarisstand in zijn geheel, en diens organisaties hebben dat nog niet, en de enkelen die zich voor de zaak interesseeren kunnen het niet alleen klaarspelen. Het werk is voor den enkeling niet te overzien, het blijft eenzijdig, en daarbij kan men als privaatpersoon niet met de noodige autoriteit optreden; daarvoor is aaneensluiting noodig, men moet er gezamenlijk voor kunnen instaan. Dit is een landsbelang dat al de beste krachten opeischt, en het zou zeker het beste zijn wanneer er in „Danmarks Biblioteksforening" een literaire arbeidscommissie benoemd

werd. Hopelijk kan dit op de Jaarvergadering in Svendborg plaats vinden. (Zooals intusschen dus gebeurd is. H. K.)

De Bibliotheekvereeniging moet het initiatief nemen tot de benoeming van een commissie en moet ervoor zorgen dat met het werk wordt begonnen. Maar de opgave kan niet alleen door bibliotheekmenschen opgelost worden, literatuurhistorici, technici, en andere vakmenschen die zich ervoor interesseeren moeten òf in dezelfde commissie zitting hebben òf in nauw contact ermee staan, vervolgens moet deze commissie samenwerken met de reeds bestaande literatuurcommissie, en gelijkertijd — in het belang van vertalingen — met bibliotheekorganisaties in het buitenland, waar men op velerlei plaatsen reeds zeer voor de zaak geinteresseerd is. Tenslotte moeten de plannen ten uitvoer worden gebracht in overleg met de uitgevers, men zal zeker in samenwerking met hen het meeste bereiken en enkele van hen moeten in de commissie zitting hebben.

Waar verschillende teekenen erop wijzen dat er belangstelling voor deze zaak is, zal het niet moeilijk blijken een georganiseerde samenwerking te verkrijgen, welke van groote beteekenis kan worden voor onze eigen boekenmarkt, en zich kan uitstrekken tot ver over onze grenzen.

JENS PEDERSEN.

UIT DE STAATSBEGROOTING VOOR 1926.

Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

(voor 1925 zie „Bibliotheekleven" IX-1924, bl. 153—154).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Leiden.

Materieel: 1. Bibliotheek *f* 15.400.—; 2. Prentenkabinet *f* 3.490.—; 3. Kunstgeschiedenis *f* 360.—; 3*a*. Aankoop van boeken op het gebied der Godgeleerdheid *f* 1.150.—; 4. Idem Rechtsgeleerdheid *f* 1.870.—; 5. Idem Geneeskunde *f* 8.125.—; 6. Idem Wis- en Natuurkunde *f* 3.200.—; 7. Idem Letteren en Wijsbegeerte *f* 5.425.—; 8. Oostersche letterkunde *f* 1.440.—;

8a. Idem buitengewoon *f* 900.—. (Totaal *f* 41.360.—, vorig jaar *f* 40.360.—).

Leeszaal der faculteit van Godgeleerdheid *f* 950.—; Idem van Rechtsgeleerdheid *f* 800.—; Idem van Letteren en Wijsbegeerte *f* 2200.—. (Totaal *f* 3.950.—, vorig jaar *f* 3.950.—).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Utrecht.

Materieel: *f* 30.000.— (vorig jaar *f* 28.000.—).

Rijksuniversiteitsbibliotheek te Groningen.

Materieel: *f* 31.450.— (vorig jaar *f* 31.770.—).

Bibliotheek der Technische Hoogeschool te Delft.

Materieel: *f* 24.400.—; huishoudelijke zaken *f* 1.550.—; verlichting, verwarming en waterverbruik *f* 6.000.—. (Totaal *f* 31.950, vorig jaar *f* 31.950.—).

Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

Materieel: *f* 55.000.— (vorig jaar *f* 53.000.—).

Deze verhooging is noodig ten behoeve van den aankoop van boeken. Het is niet mogelijk met het tegenwoordige krediet de bibliotheek voldoende op peil te houden; tal van noodzakelijke aankoopen moeten worden achterwege gelaten. Deze toestand kan niet langer worden bestendigd.

Personeel: *f* 89.955.—, personeele hulp *f* 6.000.—. (Totaal *f* 95.955, vorig jaar *f* 96.764.—).

Nieuw worden aangevraagd de traktementen voor een conservator en een bediende, te rekenen van 1 October 1926 af (¼ van *f* 3.730.—), om te komen tot een behoorlijke functionneering van het internationaal ruilbureau van wetenschappelijke publicaties, enz., thans te Delft, dat bij de Koninklijke Bibliotheek ware onder te brengen. In den tegenwoordigen toestand dreigt een chaotische verwarring te komen, indien niet wordt ingegrepen. Het werk kan aan de Kon. Bibl. zoo eenvoudig en goedkoop mogelijk geschieden door een conservator en een bediende. De Volkenbond heeft een voorstel gedaan om te komen tot een internationale regeling van den ruil, waardoor ordening van deze aangelegenheid urgent is.

Subsidiën ten behoeve van de Openbare Leeszalen en Bibliotheken: f 223.450.— (vorig jaar *f* 221.450.—).

Het bestuur van de Centrale Vereeniging voor Openbare Leeszalen en Bibliotheken is er op gelukkige wijze in geslaagd een over-

eenkomst te treffen met eene verzekeringsmaatschappij hier te lande, waardoor aan de ambtenaren der openbare leeszalen en bibliotheken een ouderdomspensioen wordt in uitzicht gesteld van *f* 450.—; in verband hiermede is een pensioenregeling voor die ambtenaren vastgesteld. Zij zullen in de kosten der verzekering in dezelfde verhouding bijdragen als de Rijksambtenaren voor hun pensioen. Het overblijvende deel der kosten zal dan voor rekening van de leeszalen komen. Aangezien deze instellingen echter reeds in sterke mate gekort worden op de Rijkssubsidies (in 1925 31 pct.), heeft het bestuur der Centrale Vereeniging om eenige tegemoetkoming voor dit doel gevraagd. Het komt den ondergeteekende wenschelijk voor, dat hieraan worde voldaan, weshalve hij den post met *f* 2000.— heeft verhoogd.

Muziekbibliotheek te 's Gravenhage: *f* 800.— (in 1922 *f* 800.—).

Reis-, verblijf- en bureelkosten der Rijkscommissie van Advies in zake het Bibliotheekwezen en belooning van den secretaris dier Commissie: *f* 800.—.

Aan deze Commissie is opdracht gegeven een uitgebreid onderzoek in te stellen naar de bibliotheken bij Rijksinstellingen, ten einde tot een meer economisch beheer te komen. Het aangevraagde bedrag is noodig voor de bestrijding der hieruit voortvloeiende uitgaven en voor een tegemoetkoming aan den secretaris voor zijne werkzaamheden. Het bedrag wordt ook suppletoir-1925 aangevraagd.

VAKLITERATUUR.

Een tijdschrift voor jongeren: *The Palimpsest.*

Januari 1924 verscheen het eerste nummer van „The Palimpsest", het na een lange rustperiode, tot het leven teruggeroepen tijdschriftje van de „Junior Assistants of the Glasgow Library Staff".

In het voorwoord van dit nummer zetten zij hun doel uiteen. Het blad beoogt een beeld te geven van het leeszaalleven in Glasgow; de liefde voor het vak te vergrooten en levendig te houden; de saamhoorigheid van de leeszaalwerkers te ontwikkelen.

Tot medewerker wordt toegelaten ieder die medewerken kan. De uitgave is tot nu toe zeer primitief; het verschijnt als een afdruk van een getypte stencil.

De inhoud is veelzijdig, maar maakt geenszins aanspraak wetenschappeschappelijk te zijn.

Men vindt er verslagen van footballmatches van libraryteams; aankondigingen van „Library dances" maar ook gedichten en veel aardige artikeltjes op het vak betrekking hebbend.

Mijns inziens is het een blaadje dat eenige waarde heeft, vooral ook omdat het den jongen leeszaalwerker gelegenheid geeft zijn denkbeelden gedrukt te zien en daarop de opmerkingen te hooren die hem later van nut kunnen zijn, wanneer hij degelijker werk zal moeten leveren voor vakbladen of anderszins.

Om een denkbeeld te geven van hetgeen het blaadje bevat, laat ik hier eerst volgen een klein schetsje in welk's stemming iedereen zich zal kunnen indenken, die wel eens een zaaldienst heeft gehad en erg naar het sluitingsuur verlangd heeft:

The last reader.

Seven minutes to nine on a Saturday night and forty-odd people still in. A chorus of coughs and paper rustlings greets the weary assistant who enters by the „Stage Door", and gazes at the tables with speculative eyes.

„Wide World", „Graphic" and „Spectator" are laid to rest at the end of the table. Bespectacled youths start from the „London" or „Strand" almost guiltily, slither along the passage, stand rapt at the racks, finger „Nash" appraisingly, peer at the Weather Chart, then finally sidle out.

The man with the magnifying glass regards you in a hurt manner and finally replaces his magazine with careful deliberation. Old gentleman turns over the last few pages of „Blackwood's" then with a lingering look at the cover, dashes out, watch in hand and coat-tails flying.

Three minutes to go and half a rack to remove. Tempus fidgets. The white-haired old gentleman with the „Times" spread on the table, sits on defiantly, with occasional glances at the round-faced clock which seems to rattle on to the tune: Come on! time 's up. Can't finish that story! Come on, no time left, no time....!

One minute to go and three readers left. There is a lull. Darkness seems to cling to the walls and slithers down slowly to the tables. Dead on nine, and with a clicketty-clop, clicketty-clop the last reader limps out.

Het „Spring"-nummer 1925 geeft onder de titel „the children's corner" een bewijs dat classificeeren een tweede natuur worden kan. Ik bedoel hier het classificeeren volgens Dewey. Ik laat het stukje hieronder volgen en benijd ieder die zonder Dewey's classification te raadplegen het ontcijferen kan.

The children's corner.

Now children get out your dear little nursery copies of Dewey's Decimal classification and Relative Index, gather round your old Nunky John and he will tell you a creepy peepy story before you bounce to bye-bye.

Once upon a time there lived a miserable old 023.4 who apparently did not approve of 177.6. I fancy he had a touch of 616.36. Indeed I hope he

had, besides a whole lot of 616.201; 616.203 and 616.204 and that they made his life a merry little 237.5.

One day a princess came into his den (in expansive moments he called it a library) and commenced throwing the 611.84 that invites to the 326.3 whom this orgre kept behind the counter to feed the students with books. Alas that the little princess should have been so imprudent. This monster, this 023.4 saw he rone day as she dopped her delicate 611. B 475's in pretty confusion at somme fruity remark, which one of the afore mentioned 326.3's was warbling into her 594 like 611.85.

„237.5,'" he yelled. „Is this what you miserable 326.2's get paid for?" „Work your next 023.651." „As for you, wench um-eh-um, come into the office a minute".

Which serves to demonstrate that 023.4's even when like this one, they are relics of the 571.1 are not to be trusted when the right girl comes along.

Tut, tut, the wee lambs are asleep. Ah, well; perhaps the subject classification would have been more thrilling.

G. HEERING.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Bergen-op-Zoom. — *Rectificatie.* De verplaatsing der R.K. O.L. werd in het Oct.-no. van „Bibliotheekleven" abusievelijk vermeld onder het hoofd: Breda.

Breda. — Bij de viering van het 10-jarig bestaan der R.K. O.L. hield pater dr. Cassianus een rede over: De beteekenis van het R.K. Leeszaalwezen in het laatste decennium.

Spr. begon zijn rede met te wijzen op het treurige verschijnsel, dat de tegenwoordige grootstad aanbiedt; treurig vooral in vergelijking met het beeld der middeleeuwen. Goddank kent de verlichte Kath. zielzorg haar werk. De Kath. kerken blijven verrijzen. Is Breda daar niet een voorbeeld van? Hulde aan hen, die voor 10 jaar hier de R.K. Leeszaal stichtten, die op het oogenblik aan de spits staat van hare zusterinstellingen in Nederland.

De R.K. O.L. is een ontwikkelingsinstituut in Kath. geest; geen instelling van ontspanning. Zeker, de St. Vincentiusbibliotheken hebben veel goeds gedaan; maar haar doel was meer ontspanning. Is deze meerdere ontwikkeling noodzakelijk? De realiteit geeft daarop afdoende antwoord. Het streven naar meerdere ontwikkeling moeten de Katholieken bevorderen. Het Roomsche volk wil het. Een dom, onwetend volk is een

gevaar voor de samenleving; dus zijn ontwikkeling is een sociale eisch.

Alle ware volksvrienden aanvaarden dit gaarne; maar op hen rust zwaar de verplichting tot intellectueele ontwikkeling. Elke vereeniging moest haar vakbibliotheek in de leeszalen hebben. Toe te juichen is daarom de verdeeling der vroegere onderwijzers-arrondissementsbibliotheken over de leeszalen.

De Kerk heeft haar index; de consequentie eischt de gelegenheid om goede boeken te doen lezen. Wij hebben niets voor 't volk te verbergen; wij moeten alleen vreezen de schijnontwikkeling. De Kerk opent haar schatten voor allen, die ze willen ontvangen. De grootste geleerden in de Kerk waren de grootste heiligen. De Kath. wetenschap wijst in laatste instantie naar God; ze maakt ons onmetelijk rijk.

Wat wil God van onzen wonderen tijd met zijn ontstellende tegenstellingen? Alleen Hij weet het. Maar zalig gij, die hebt medegewerkt door uw Roomsche Leeszaal, aan de geestelijke ontwikkeling van het menschdom. *(M.b.).*

's-Gravenhage. — In den afgeloopen zomer werd in de Bibliotheek van het Vredespaleis in gebruik genomen de veel besproken z.g. Verbeterde Index, het alphabetische register op den Systematischen Catalogus. Deze index is geplaatst bij den Systematischen boekjes-catalogus en bestaat uit 64 dergelijke sheafs, alle voorzien van duidelijk gedrukte opschriften.

Zooals men weet verwijst deze Index *zoo mogelijk* naar de genummerde rubrieken van den Systematischen catalogus, doch neemt *zoo noodig* afzonderlijke titels op. Het groote voordeel van deze methode was, dat nu in betrekkelijk korten tijd een zeer uitvoerig register met meer dan 4000 trefwoorden gemaakt kon worden, dat dezelfde diensten verricht als een volledige alphabetische trefwoorden-catalogus, terwijl tevens, indien dat wenschelijk zou blijken, zonder bezwaar, de index vervormd zou kunnen worden tot een echten trefwoorden-catalogus, door de verwijzingen naar de rubrieken van den Systematischen Catalogus stap voor stap te vervangen door de betreffende groepen van titels, waarnaar verwezen wordt.

Vermelden wij nog, dat de nieuwe index ook opneemt de verwijzingen en eventueel de titels van den Catalogus van de tijdschriften-artikels, zoodat de „verbeterde" index inderdaad ook een verbetering van de Bibliotheek genoemd mag worden.

Leeuwarden. — Einde Sept. opende de O. L. B. haar afdeeling Muziekbibliotheek, die piano-, viool-, orgelmuziek, partituren enz. bevat. De werken zullen alleen aan leden der O. L. worden uitgeleend.

Zooals men weet, is de in 1876 door Dr. Lieuwe Annes Buma uit Makkum gestichte „Buma-Bilbiotheek" de best-voorziene boekerij op het gebied der klassieke oudheid. 't Is waar dat men de vóór 1876 verschenen

werken volledíger bijeen vindt in de oudere bibliotheken, zooals in de bibliotheek der Rijks-Universiteit te Leiden, maar voor de nieuwere vakliteratuur over de Klassieke Philologie en de Grieksch-Romeinsche Archaeologie is de Buma-Bibliotheek onovertroffen. Zij voorziet allen, die zich in ons land met de studie der Grieksche en Romeinsche Oudheid bezighouden, geregeld van boeken. Op vaste tijden worden kisten met boeken naar alle deelen des lands verzonden. Wat niet aanwezig is, wordt zooveel mogelijk aangekocht. Er verschijnen dan ook bijna geen wetenschappelijke publicatie's op het gebied der klassieke philologie, waarvoor onze Buma-Bibliotheek het materiaal niet heeft verschaft. Zoo heeft de stichter in den loop der jaren honderden en nog eens honderden classici, theologen, historici en archaeologen aan zich verplicht.

Het spreekt van zelf, dat een dergelijke streng-wetenschappelijke Bibliotheek grootendeels werken bevat, die niet voor den „general reader" bestemd zijn. Vandaar dat de Buma-Bibliotheek tot nu toe voornamelijk onder de klassiek-gevormden bekend was. Om nu het ontwikkelde publiek te toonen, dat de Buma-Bibliotheek ook voor niet-classici — speciaal op het gebied der klassieke kunstgeschiedenis — veel schoons kan bieden, scheen het ondergeteekende een goede gedachte, eens een tentoonstelling van plaatwerken enz. te organiseeren. Het tot stand komen van den alphabetischen catalogus, waaraan de laatste jaren gewerkt werd, en van een deel van den systematischen catalogus was een ongezochte aanleiding om de schatten der bibliotheek in ruimeren kring bekend te maken. Belangstellenden kunnen zich nu immers overtuigen, welke werken in deze boekerij te vinden zijn.

De eerste expositie is aan de antieke teeken- en schilderkunst gewijd. De kunst der groote klassieke schilders over wie de schrijvers der oudheid ons zoo veel interessante bizonderheden verhalen, is helaas bijna geheel verloren gegaan. Wij hebben er echter een afschaduwing van in de Attische vazen. Om deze reden is naast een collectie Pompejaansche muurschilderingen, wier fraaie kleuren ook nu nog een verrassend effect maken, een en ander over de Grieksche vazen bijeengebracht. 't Was daarbij niet de bedoeling, om de verschillende *soorten* van vazen te demonstreeren, maar om ook deze zijde der antieke teeken-kunst te belichten. Een verzameling speciale werken over de oude teeken- en schilderkunst is aan de afbeeldingen en platen toegevoegd.

Wie met dit onderdeel der klassieke kunst op de hoogte is, zal zich niet verwonderen, dat de schilderkunst van 't oude Pompeii, die niet 't hoogste stond, maar ons door de omstandigheden het best bekend is, in het centrum is geplaatst. Om een denkbeeld te geven van de sfeer, waarin de Pompejaansche schilderkunst zich ontwikkelde, zijn ook eenige algemeene werken over de opgegraven stad bijeengebracht.

Mocht de poging van ondergeteekende, om in ruimeren kring belangstelling voor de Buma-Bibliotheek en zoodoende ook voor de klassieke oudheid te wekken, bijval vinden, dan zouden later ook andere expositie's

b.v. over de antieke bouwkunst, over de handschriften der oude schrijvers enz. kunnen volgen.

De tentoonstelling in het Kanselarij-gebouw aan de Tweebaksmarkt is van 4 tot en met 21 November iederen dag van 10 tot 3 uur en bovendien Maandag- en Vrijdagavond van 6 tot 9 uur geopend.

De Bibliothecaris der Buma-Bibliotheek: P. J. ENK.

PERSONALIA.

's Gravenhage. — Met ingang van 15 October l.l. is tot assistente bij de bibliotheek van het Vredespaleis benoemd Mej. Mr. W. Ch. Collard, tevoren volontaire aan de Universiteitsbibliotheek en tijdelijk assistente bij de biblotheek der psychiatrisch-neurologische kliniek te Utrecht.

Middelburg. — Benoemd tot assistente aan de O. L. B. Mej. M. van Oss aldaar (Diploma opleidingscursus Utrecht 1924).

Rotterdam. — Te 's Gravenhage is in den ouderdom van 74 jaar overleden de heer Rimmer van der Meulen, oud-bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet.

Van 1880 af is hij de kundige leider van het Leeskabinet geweest, en als zoodanig werd hij algemeen gewaardeerd. Ook bij den ganschen boekhandel, was zijn bekwaamheid bekend. Hij toch was de man, die na zijn schoonvader C. L. Brinkman de bewerking op zich nam van de algemeen geroemde, overal gebruikte bibliografische hulpmiddelen, den Catalogus van Boeken, sinds 1850 in Nederland verschenen, het Repertorium, den Titel-Catalogus en de jaarlijksche Lijst. De Vereeniging tot Bevordering van de belangen des Boekandels heeft hem in 1883, na het verschijnen van zijn „Boekhandel en Bibliographie", tot eerlid benoemd.

Van hem zijn verschenen werken over „de Courant", over „het Boek in onze dagen", „de Liefhebberij van boeken". Voorts schreef hij: A. W. Sijthoff een 40-jarige uitgeversloopbaan. Ook aan de Bijdragen tot de Geschiedenis van den Nederlandschen Boekhandel heeft hij mede gearbeid en, vele jaren lid van de commissie voor de bouwstoffen, was hij bij de verzorging der verschillende uitgaven ijverig werkzaam.

Hij was de vraagbaak van allen en paarde aan zijn groote boekenkennis een buitengewone welwillendheid en hulpvaardigheid. *(Vad.).*

Schiedam. — Tot tijdelijke assistente aan de Gem. O. L. B. werd benoemd Mej. C. M. Bondam (diploma opleidingscursus Nijmegen 1924 en directeursdiploma 1925).

Zeist. — Op zijn verzoek is aan den heer G. D. Rasch eervol ontslag verleend uit zijn functie als directeur der O. L. B.

OFFICIEEL GEDEELTE.

NEDERLANDSCHE VEREENIGING VAN BIBLIOTHECARISSEN EN BIBLIOTHEEKAMBTENAREN.

Wintervergadering te Nijmegen op Zondag 17 Januari 1926.

Het bestuur maakt bekend, dat de *wintervergadering* te *Nijmegen* zal worden gehouden op *Zondag 17 Januari 1926.* Het voorloopige *programma* luidt als volgt: bezoek aan de bibliotheek der R. K. Universiteit; noenmaal; bezoek aan de Openbare Leeszaal en Boekerij; ledenvergadering; bezoek aan de bibliotheek van het Canisiuscollege.

Verdere gegevens zullen nog nader worden bekend gemaakt.

Namens het bestuur,
De secretaris: A. LYSEN,
76 Tamarindestraat, Den Haag.

REPERTORIUM VAN VAKLITERATUUR OVER OPENBARE LEESZALEN.

„Dispereert niet".

Een vrome wensch? Men zou geneigd zijn het te gaan denken na de vergeefsche (?) pogingen, die in 1915 en vervolgens in 1920 ondernomen werden om een overzicht te verkrijgen van de vakliteratuur betreffende Openbare Leeszalen. Toch lijkt het mij, dat hier een te groot belang onbehartigd zou blijven, zoo nu niet nog eens een poging werd herhaald.

Wij helpen onze bezoekers zoo goed mogelijk aan het allernieuwste op ieder gebied, maar op ons eigen terrein moeten wij veelal hunkerend blijven uitzien naar „nieuws". En moeten wij zelf niet in de eerste plaats op de hoogte blijven?

Maar hoe kunnen weetgierige Openbare Leeszaal-werkers hun vakkennis vermeerderen? Hoe kunnen wij te weten komen of een conversatie-zaal voor bezoekers, waar zoowel schrijfbehoeften als thee verkrijgbaar worden gesteld, niet alleen het bezoekers-aantal sterk doet stijgen, maar tevens het peil niet doet verminderen?

Moet men in een Openbare Leeszaal beangst zijn voor het gevaar van besmetting door boeken? Welke middelen staan een bibliothecaris ten dienste om dit te voorkomen?

Welke boekbanden zijn voor een Openbare Leeszaal het meest aan te bevelen, de uitgeversbanden of uniforme bibliotheek-banden en welke zijn op den duur het meest economisch?

Kunnen de bibliotheken op deze vragen antwoord geven? De meeste waarschijnlijk niet; want dit is juist wat zooveel Openbare Leeszalen missen: een goede, eigen vakbibliotheek.

Toch is het m.i. niet noodig, dat door iedere O. L. een groot aantal vakboeken wordt aangeschaft, mits men een opgave heeft van de in ons land aanwezige boeken en brochures op Openbare Leeszaal gebied, met vermelding waar ze te vinden zijn en waar men ze eventueel zou kunnen aanvragen. Bovendien zouden onze vaktijdschriften, zoowel Nederlandsche als Engelsche, Duitsche en Fransche m. i. geexerpeerd moeten worden, om de lijst zoo volledig en bruikbaar mogelijk te maken. Zoo zouden wij komen tot een klein jaarlijksch repertorium van vakliteratuur, dat voorzien zou moeten zijn van registers. Zou niet een trefwoordenregister het beste zijn?

Voor het samenstellen van een dergelijk repertorium is echter in de eerste plaats samenwerking op groote schaal dringend noodig en daarom verzoek ik allen bibliothecarissen(ressen) of assistenten, die vakliteratuur in hun (haar) bibliotheek of in eigen bezit hebben en geneigd zijn deze eventueel ook uit te leenen, daarvan opgave te zenden aan Mej. A. E. Robbers, Tramweg 15, Aerdenhout. Zouden assistenten of volontairs aan groote leeszalen, welke in het gelukkig bezit zijn van vaktijdschriften, zich als vaste medewerkers, speciaal voor het exerpeeren van tijdschriften, willen opgeven?

Ieder wordt vriendelijk verzocht de opgaven voor 1 Februari 1926 in te zenden en zooveel mogelijk de nieuwe catalogusregels als grondslag voor de beschrijving te gebruiken.

Helpt thans allen dit repertorium tot stand brengen!

A. E. ROBBERS.

HET DOEL EN HET NUT VAN ONZE BIBLIOTHECARISSEN-CONGRESSEN.

In hare „Overwegingen van een congressist 1924" (boven, blz. 75-78) acht Mejuffrouw Heleen Hartelust het wenschelijk „dat ook anderen zich uitspreken, die aanmoedigende of waarschuwende woorden te zeggen hebben" omtrent onze Bibliothecarissen-Congressen. Dat was ik ook onmiddellijk van plan, zoodra ik — het was vlak voor de opening van het Groningsche Congres — de Overwegingen van Mej. Hartelust onder de oogen kreeg. Want ik heb in mijn leven tè veel Congressen, Jaarvergaderingen, en wat dies meer zij, meegemaakt, om niet hartgrondig ervan overtuigd te zijn, dat naast het betoog van Mej. Hartelust, dat meer in de waarschuwende dan in de aanmoedigende richting gaat, eenige woorden kunnen geplaatst worden, die alleen in de aanmoedigende richting wijzen.

Waarom juist ik, die nauwelijks in eenige praktische betrekking sta tot het Nederlandsche bibliotheekwezen, mij spontaan en onmiddellijk heb geroepen gevoeld, om voor onze Congressen op te komen? Wel, omdat ik in mijn leven reeds herhaaldelijk een dusdanig pleidooi heb gehouden, maar dan alleen onder vier oogen. Vooral 'n 20 à 25 jaar geleden, toen ik op wetenschappelijk gebied pas mijn vleugels begon uit te slaan, en het voordeel en de noodzakelijkheid begon te voelen van relaties, kennismakingen, en gesprekken over alles en nog wat met vakgenooten, heb ik als kloosterling meermalen een pleidooi moeten houden bij mijn Oversten, voordat zij mij verlof gaven om zulke bijeenkomsten, die vanzelf nogal onkosten meebrachten, te gaan bijwonen. En nu moet men niet denken, dat ik zonder die Jaarvergaderingen enz. afgezonderd leefde. Volstrekt niet. Geregeld was en kwam ik in aanraking met allerlei vakgenooten in Noord- en Zuid-Holland en Utrecht. Maar er bestaan nog 8 andere provincies in Nederland; en de vakgenooten die dáár wonen, en die óók wel eens wat verstandigs te vertellen hebben, treft men alleen op algemeene bijeenkomsten als boven beschreven.

Wat is het doel van onze Bibliothecarissen-Congressen?

Mej. Hartelust zegt het zeer juist: Ze moeten leerzaam zijn en aangenaam, en daardoor bevorderlijk voor het onderlinge contact tusschen vakgenooten van de meest diverse pluimage.

Maar, naar het mij voorkomt, legt Mej. Hartelust in het vervolg van haar betoog wat al te veel den nadruk op het leerzame. Zeker, een Congres moet leerzaam zijn; maar het moet van den anderen kant geen werk-Congres worden. Voor het eigenlijke „werken" zijn andere bijeenkomsten van kleineren omvang. Een algemeene regel is: wil men inderdaad „werken", dan moet men met weinig menschen zijn. En de ondervinding leert het ook: hoe uitgebreider bijv. een Commissie is, hoe minder ze uitvoert. Op een Congres behooren dus wel belangrijke punten te worden ingeleid, en in eerste instantie te worden be-debatteerd, doch eerst daarnà moeten ze in kleinere bijeenkomsten of in tijdschrift-artikelen verder worden uitgewerkt.

Voor de rest behoort echter een Congres vooral „aangenaam" te zijn. Want — en hier raken we het wezen van de zaak aan — juist de onderlinge nadere kennismaking bij lunch, diner, thee, auto- en boottocht, wandeling, bezichtiging van gebouwen en inrichtingen, alsmede de losse onderlinge gesprekken voor of na een vergadering, al die dingen, zeg ik, vormen een meer „leerzaam" element, dan men op het eerste gezicht zou denken.

Natuurlijk komt dat element niet aanstonds, en zeker niet geheel tot zijn recht, als men een of twee Congressen bijwoont. Niet iedereen van de aanwezigen bezit een even groot assimilatie-vermogen.

Ik geloof dat integendeel wel 80 procent van het Hollandsche menschdom, vooral zij die, zooals de meesten van ons, geheel en al in hun werk opgaan, eenige moeite hebben, om dadelijk met „vreemden" meer dan oppervlakkig kennis te maken. Maar ik geloof anderzijds ook, en vertrouw er vast op, dat Mej. Hartelust, wanneer zij eens 'n vijftal Bibliothecarissen-Congressen heeft bijgewoond, eenigszins anders, en minder sceptisch over het nut van het „aangename" gedeelte van dergelijke samenkomsten zal gaan denken.

Wanneer ik zelf met bepaalde menschen eens goed en grondig wil kennis maken, dan zeg of schrijf ik hun: „We moeten zoo lang bij elkaar blijven, dat er oogenblikken zijn, waarop we uitgepraat raken, en niet goed meer weten, waarover we het zullen hebben. Doen we het anders, meten we den tijd precies af, dan zijn we nauwelijks uit elkaar gegaan of we denken: O ja, dàt hadden we nog moeten bepraten, en dàt nog, en dàt...."

Daarom lijkt het mij ook nuttig, dat een Congres niet te kort duurt. Werkelijk, dan heeft men er weinig of niets aan. Men spreekt dan over 't algemeen wel de menschen die men reeds kent, maar de luitjes die men niet kent, spreekt men niet, of slechts terloops. En om de kennismaking met deze laatsten is het op een Congres juist te doen.

Mej. Hartelust drijft eenigszins den spot met de ontvangst van het Congres van 1924 op het stadhuis te Middelburg „met knallende kurken en champagne, met speeches van burgemeester of wethouder, die niemand van ons kent". En dan vraagt zij: „Is dat niet de vertoning ten top gedreven? Waarom willen wij meer schijnen dan we zijn? Onze positie is er niet naar, en we maken onszelf in eigen en in anderer ogen belachelik".

Neen, mijn waarde Mejuffrouw, hier bent U wat méér dan pessimistisch gestemd. De officieele ontvangst te Middelburg — en ook dit jaar die te Groningen — zijn van grooter zakelijk belang, dan men oppervlakkig genomen zou denken.

Het mag als algemeen bekend worden verondersteld, dat niet iedere Leeszaal zich even sterk verheugt in de belangstelling en medewerking van plaatselijke autoriteiten, en zelfs van haar eigen Bestuur. Nu zijn er drie mogelijkheden: De betrokken autoriteiten voelen voor hun Leeszaal òfwel niets, òfwel middelmatig, òfwel veel. In de twee laatste gevallen is zoo'n officieele ontvangst werkelijk goed en hartelijk gemeend, en doet een „aangenaam" Congres juist dienst, om datgene wat er aan die „meening" mocht ontbreken, aan te vullen, en in elk geval den band tusschen Leeszaal en autoriteiten nog nauwer aan te halen. En in het eerstgenoemde geval, wanneer de autoriteiten de Leeszaal beschouwen als een

Rijks- of Gemeente-„bedrijf", van twijfelachtig belang, dus ongeveer als een noodzakelijk kwaad, dan is een Congres „het" middel, om die stemming te wijzigen. De autoriteiten zien dan eens met eigen oogen, wat voor een macht de Leeszalen in Nederland vormen. En hoe gezelliger en jovialer de deelneemsters en deelnemers zich voordoen, en in hoe grooter getale zij opkomen, des te aangenamer zal de indruk zijn dien het Congres maakt, en, wat het voornaamste is: achterlaat. Want wie profiteert daar op den duur van? De plaatselijke Leeszaal, dus: een stuk van het algemeen belang, voor hetwelk wij allen, zonder onderscheid, ijveren.

En behalve op de plaatselijke autoriteiten, werkt een Congres ook gunstig op de plaatselijke bevolking. Niet alleen gaan die Congresdagen voor de neringdoenden onder hen niet zonder stoffelijk voordeel voorbij — dit is óók al een reden, waarom een ontvangst ten stadhuize gemotiveerd, en van den kant der autoriteiten zelfs min of meer een plicht is — maar ook werkt een Congres, vooral in kleinere plaatsen, op de bevolking in haar geheel als een soort reclame voor de plaatselijke Leeszaal. En — al klinkt het wat materialistisch — zonder reclame kunnen ook onze Nederlandsche Leeszalen het op den duur niet stellen.

Uit een en ander volgt, dat het naar mijn meening ook volkomen gemotiveerd, ja zelfs zeer nuttig is, dat onze Congressen, vooral in de eerste jaren, nu we nog er „in" moeten komen, gehouden worden op plaatsen, die buiten het meer intense cultuurcentrum van ons land liggen. Wanneer er iemand opziet tegen die verre reizen naar Arnhem, Middelburg, Groningen, en in 1926 naar Enschede, dan ben ik het. Want ik timmer niet hoog — tenminste, wat mijn gezondheid aangaat — en in zoo'n geval is men al de helft van zijn beschikbare krachten kwijt, als het Congres gaat beginnen. Toch heb ik de afkondiging van Enschede als Congresplaats voor 1926 van harte begroet, omdat te Enschede door ons Congres allicht meer winst voor het algemeen belang te behalen is dan in Utrecht, Den Haag, Amsterdam, Haarlem, enz., waar men ons toch al in genoegzame mate kent, en dus ook gunstig gezind is.

Waarom mij een vooral „aangenaam" Congres óók nuttig en voordeelig voorkomt?

Omdat er onder de Leeszalen allerlei richtingen vertegenwoordigd zijn, zelfs onder die, welke zonder meer „Openbare" Leeszalen heeten. Want zelfs bij de laatstgenoemde hangen karakter en richting meermalen af van plaatselijke toestanden en praedominanties. En nu is er niets, dat voor die verschillende richtingen zoo dienstig is om elkaar te leeren kennen en te waardeeren, en om met elkaar samen te werken, en de noodige soepelheid te bewaren of te verkrijgen, dan een Congres, waar vooral veel en gezellig wordt ge....snaterd (sit venia verbo!).

Alles bijeengenomen lijkt het mij dus niet zoo bedenkelijk, wanneer op een Congres het aangename wat meer op den voorgrond komt dan het leerzame; want het aangename is, in den boven omschreven zin, óók leerzaam. Maar, zooals gezegd, men ondervindt dit laatste niet altijd bij het eerste Congres het beste. Het duurt bij de meeste menschen eenige jaren voordat ze „los" worden.

Kan men tegelijkertijd het direct-leerzame, d.w.z. het peil der inleidingen en van de discussies, zoo hoog opvoeren, dat ook dáárover slechts één roep is, dan ben ik de eerste om een dergelijk streven van Mej. Hartelust met alle kracht te steunen. Maar of dat altijd mogelijk zal zijn? Volkomen ben ik het weer eens met Mej. Hartelust, dat er in deze veel afhangt van de activiteit van het Bestuur. Maar anderzijds is het óók waar, dat het Bestuur voor driekwart machteloos staat, als de leden niet meehelpen.

En in dit verband verwijs ik even naar de twee stukjes: „De nieuwe koers van Bibliotheekleven" en „Ons vakblad", die vlak vóór het artikel van Mej. Hartelust staan. In verschillenden vorm, maar in denzelfden toonaard klagen daarin Mej. E. de Clercq (deze namens de Redactie) en Mej. A. E. Robbers, dat de inhoud van „Bibliotheekleven" niet beantwoordt aan wat men ervan meent te mogen verwachten. Men ziet: ook bij het redigeeren van een tijdschrift kan niet alles aan de Redactie alleen worden overgelaten. Ook van andere

zijde moet medewerking worden verleend. En zoo staat het eveneens met het Congres. We zullen hopen en vertrouwen, dat we op onze Congressen steeds stevige inleidingen en vruchtbare discussies zullen te hooren krijgen; maar wanneer daaraan nu en dan iets ontbreekt, dan moeten we daarover toch niet al te tragisch gestemd zijn, en ons troosten met wat de oude Enkhuizer Almanak bij zijn weervoorspellingen placht te voegen: Hierna beter.

Eén bezwaar tegen onze Congressen, dat ik van den beginne af heb gehad en nog heb, wil ik hier even ter sprake brengen: dat zij feitelijk een vermenging zijn van twee ongelijksoortige grootheden, nl. de Wetenschappelijke Bibliotheken en de Leeszalen. Van de zijde der belangstellenden in de Leeszalen wordt dat bezwaar natuurlijk niet zoo sterk gevoeld; maar van de zijde der Wetenschappelijke Bibliotheken voelt men dat wel. Natuurlijk wil niemand ter wereld hiermee iets afdingen op de ernst, waarmede het Leeszaalwerk overal wordt verricht. Maar iedereen zal toch moeten toegeven, dat de werkkring, de omgeving, en de eischen van het publiek, bijvoorbeeld bij een Universiteitsbibliotheek, geheel anders zijn dan bij een Leeszaal, ook al vervult deze op bepaalde plaatsen — laat ik Dordrecht noemen — tevens eenigszins de rol van Wetenschappelijke Bibliotheek. Op plaatsen namelijk als Dordrecht en dergelijke, bestaat er wel eenig wetenschappelijk vertier, maar bezit men geen wetenschappelijke bibliotheek. De Leeszaal is dan vanzelf geroepen, om dat gebrek te verhelpen; maar toch blijft zij zoowel in eerste als in laatste instantie: Leeszaal.

Anderzijds valt het weer niet te ontkennen, dat er tusschen de Wetenschappelijke Bibliotheken en de Leeszalen tal van uitwendige en inwendige contacten bestaan, of althans kunnen gevormd worden. Daarom moet ik ook erkennen, dat alle oplossingen van de bestaande moeilijkheid, zoowel die welke anderen mij aan de hand deden, als die welke ik zelf bedacht heb, allemaal ongeveer even lang zijn als breed.

Een mogelijke oplossing is misschien deze: dat we op onze Congressen de morgenvergaderingen verdeelen over twee secties, ieder met eigen onderwerpen, en dat we 's middags

samen vergaderen over een onderwerp van algemeenen aard. En ook al de overige programpunten, als daar zijn: ons laten recipieeren, lunchen, dineeren, tuffen, bekijken, tea-en, varen, enz. enz., zullen we met gezamenlijke krachten onder de knie zien te krijgen, zonder onderscheid van wetenschappelijken rang of stand.

Natuurlijk zullen bij dergelijke amusementen de twee „secties" óók wel min of meer gescheiden blijven; maar dat brengt de vakverwantschap nu eenmaal mee. Doch onder dit opzicht worden de verhoudingen langzamerhand vanzelf wat soepeler. Want dit meen ik wel te weten, dat het bij geen van beide „secties" mangelt aan goeden wil; en dat het zeker niet ontbreekt aan het verlangen, om elkaars arbeid in alle oprechtheid te waardeeren en te bevorderen. Alleen: men moet aan dergelijke dingen den noodigen tijd laten, om langs natuurlijken weg te groeien. Onze Congressen zijn nog in hun kinderjaren, en moeten dus ook de gebruikelijke kinderziekten doormaken.

Mag ik tenslotte eens zeggen, wat naar mijn — in dit geval òn-bescheiden — meening, voor Mej. Hartelust de aanleiding is geweest, om eenigszins pessimistisch over onze Congressen gestemd te zijn?

Bij vrouwen van allerlei richting en overtuiging, en werkzaam in de meest diverse „acties", heb ik steeds dit opgemerkt: Wanneer zij iets aanpakken, dan brengen zij tweemaal zooveel tot stand als mannen. En speciaal wat betreft de Leeszalen van diverse richting die ik bezocht heb, moet ik zeggen, dat ik steeds getroffen ben geweest door den intensen ijver, de edele bedoelingen, en de taaie, opofferende kracht, waarmede daar niet alleen gewerkt, maar het algemeen belang in den zuiversten zin van het woord ook „behartigd" wordt. Voor zulke praestaties staan wij, mannen, die toch ook niet voor een klein geruchtje vervaard zijn, eigenlijk min of meer beschaamd te kijken.

Maar ook heb ik altijd bemerkt, dat die geweldige vrouwelijke activiteit een schaduwzijde heeft. De hooge spanning waaronder er gewerkt wordt, wekt vanzelf hooggespannen

verwachtingen. En déze worden niet altijd, of althans niet spoedig verwezenlijkt, vooral niet bij ons, Hollanders, met onze bedachtzame, kalme, zelfs iet of wat trage, inerte naturen. Gevolg van een en ander is, dat er bij onze vrouwelijke collega's wel eens een iet of wat pessimistische stemming ontstaat, die, op den keper beschouwd, niet geheel gewettigd is, en die wij „verstandige" mannen (sit iterum venia verbo!), wat meer stoïcijnsch plegen te bekijken.

Zeer wel kan ik mij daarom erin denken, hoe en waarom Mej. Hartelust door het Congres te Middelburg werd teleurgesteld. Zij had — en dat lag ook geheel in de lijn van haar gloeienden vakijver — een soort „studie-Congres" verwacht. En dat was het niet.

Doch — om met dien bekenden Duitsch-Nederlandschen zakenbrief te spreken — ik „flikflooi" mij met de hoop, dat ik hierboven eenigszins heb duidelijk gemaakt, waarom het Middelburgsche Congres geen studie-Congres was, en waarom het zelfs wenschelijk moet worden geacht, dat onze Bibliothecarissen-Congressen nooit formeele wetenschappelijke bijeenkomsten worden.

Want nog eens: eigenlijke studie-aangelegenheden kunnen slechts op vruchtbare wijze worden behandeld op vergaderingen met beperkte deelneming. Het doel van onze Congressen gaat echter meer in de breedte dan in de diepte. En een van de resultaten die onze Congressen moeten, en op den duur ook zullen bereiken, is, dat zij juist de door Mej. Hartelust gewenschte studie-bijeenkomsten in het leven roepen, en in het leven houden.

Woerden. fr. B. KRUITWAGEN, O. F. M.

VAKLITERATUUR.

P. Ladewig, *Die kleine Bücherei, ihre Verwaltung und Einrichtung.* Ein Wegweiser. Leipzig, 1922. 75 S. m. Fig. 8°.

Dit is het derde van Ladewig's geschriftjes uit de laatste jaren, dat ik in korten tijd bespreek. Veel heb ik niet ervan te zeggen. Ladewig wil in het kort eene „Anweisung zur Führung von Büchereien" geven en denkt daarbij aan bibliotheken van den kleinsten omvang tot zulke, die een 5000 banden bezitten. Achtereenvolgens worden behandeld: de algemeene grondslagen, de inrichting der boekerij, de inrichting van het beheer en het bedrijf.

Naar het mij voorkomt, zullen hier te lande vooral niet-vakmenschen, die in een kleineren of grooteren kring met niet al te veel middelen eene bibliotheek willen openen en dan verder kleine openbare leeszalen het meeste aan dit werkje hebben, hoewel ook op ruimer voet geoutilleerde hunne inrichting niet zonder vrucht aan het hier gegevene kunnen toetsen. Ladewig toch is een bij uitstek practisch man, die eene rijke ervaring op het gebied van het openbare leeszaalwezen heeft en hij geeft altijd waar voor zijn geld. In zooverre kan ook de grootste bibliotheek altijd nog wel van hem leeren, al was het maar uit zijn raad: „es muss grundsätzlich mit der Anschauung gebrochen werden, dasz Büchereiverwaltung ein ewiges Umwerfen früherer Arbeit bedeutet" of uit zijn opwekking niet te vergeten, dat elke boekerij een torso is, dat het wel erop aankomt, welke boeken men heeft, maar nog meer, hoe men ze „verwertet".

Uit de lijst van het werkje valt het hoofdstuk over: „Eine Büchereisystematik in grösserer Fächerung". Ladewig zit altijd zoo vol, dat hij niet kan nalaten telkens eens uit den band, dien hij zichzelven heeft aangelegd, te springen en dit en dat ook nog te geven. Zijn systeem herinnert aan dat van Cutter, maar wijkt dan aanstonds en opzettelijk ervan af: het is eenvoudiger, natuurlijker en minder gekunsteld, maar of men, als het erop aankomt, evenveel ermede bereikt, is eene andere vraag, welke zij, die voor getallensystemen warm loopen, maar moeten uitmaken. Moest ik kiezen, dan zou ik het, geloof ik, liever met Ladewig dan met Cutter beproeven.

J. B. DU BUY.

BINNENLANDSCHE KRONIEK.

(Bijdragen voor deze rubriek te zenden aan Mej. E. de Clercq, Willem de Zwijgerstraat 5, Utrecht.)

Amsterdam. — De moeilijkheden, waarin „Het Leesmuseum" door de oorlogs-omstandigheden is geraakt, zijn nog niet geheel overwonnen.

Uit de leden had zich een commissie gevormd, welke tot doel had het voortbestaan van het Museum te verzekeren en den toestand blijvend te verbeteren.

De commissie heeft dit doel bereikt, door een fonds te vormen, naar den oprichter geheeten, „Anton Reinhard Falckfonds", waaruit de te kweeken lenten de financieele zorgen belangrijk zullen verlichten.

Op de receptie ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van „Het Leesmuseum", in November l.l., is dit fonds, als feestgeschenk, aan het Bestuur aangeboden, door den voorzitter van de commissie, den heer E. den Tex. Vóór hij daartoe overging, deed de secretaris van de commissie, prof. dr. H. Brugmans, eenige mededeelingen over de wording en uit de geschiedenis van het Leesmuseum. Prof. Brugmans deed uitkomen, dat Falck zelf aan de revolutie van 1795 had medegewerkt. Maar bij hem kwam de ontnuchtering al heel spoedig. Hij zag het vooze van de revolutie in en gevoelde zich — hij was toen geen 30 jaren — gedrongen, den komenden tijd voor te bereiden. Een uiting van dien drang was de stichting van het Leesmuseum. Op hechte grondslagen is het gevestigd, dat blijkt uit het lange leven. Het is blijven bestaan, ondanks veel, en dikwijls zware, concurrentie. Vanwaar die levenskracht? Omdat Falck het Leesmuseum heeft gesticht op neutralen bodem, los van alle partij-verschillen.

Falck heeft ingezien, dat veel ellende in de wereld voorkomt uit misverstand en dit misverstand is weer een gevolg van gebrek aan kennis van anderer denkbeelden. Elkaars denkbeelden te leeren en te waardeeren was het voornaamste doel van Falck's stichting. Falck heeft zijn doel bereikt: het Leesmuseum is geworden een centrum van intellectueele gedachtenwisseling. Het „herstel" van 1813 is in het Leesmuseum voorbereid. Na 1813 zijn de tijden veranderd en daarmee droegen ook de besprekingen in het Leesmuseum een ander karakter; maar de basis, door Falck gelegd, bleef ongerept. Er zijn moeilijkheden geweest, maar zij waren uitsluitend van financieelen aard. En zulke moeilijkheden zijn altijd te overwinnen. De geestelijke waarde van het Leesmuseum is nooit aangetast geweest en op die soliede, geestelijke grondslagen, zal het Museum nog een lang en opgewekt leven tegemoet kunnen gaan.

Hierna bood de heer Den Tex het Falckfonds aan. Het fonds heeft een kapitaal van ruim *f* 10.000.—; voorts is *f* 320.— per jaar aan contributie toegezegd. De commissie had op een grootere som gehoopt, maar is toch voldaan. De meeste bijdragen zijn ontvangen uit medische en juridische kringen. *(A. H.).*

PERSONALIA.

Amersfoort. — Benoemd tot assistente aan de O. L. B. met ingang van 1 Oct. l.l. Mejuffrouw A. C. van den Bovenkamp.

Hengelo. — Met ingang van 1 October is op haar verzoek aan Mejuffrouw G. Weggeman wegens huwelijk eervol ontslag verleend en in haar plaats benoemd Mejuffrouw L. Timmermans. (Diploma Opleidingscursus Nijmegen 1925).